ମାଟିର ମଣିଷ

କାଳିନ୍ଦୀ ଚରଣ ପାଣିଗ୍ରାହୀ

ଓଡ଼ିଶା ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷା ପରିଷଦ ଦ୍ୱାରା ଅଷ୍ଟମ ଶ୍ରେଣୀର
ଅତିରିକ୍ତ ସାହିତ୍ୟରୂପେ ଅନୁମୋଦିତ ।

20

ମାଟିର ମଣିଷ

ଲେଖକ—

ଶ୍ରୀ କାଳନ୍ଦୀଚରଣ ପାଣିଗ୍ରାହୀ, ବି. ଏ.

ସଂଶୋଧିତ ଊନବିଂଶ ମୁଦ୍ରଣ

ପ୍ରକାଶକ—

[illegible]

ବ୍ରହ୍ମପୁର (ଗଞ୍ଜାମ) : ୭୬୦-୨

୧୯୬୯

ମୂଲ୍ୟ—ଏକଟଙ୍କା ଚାରି ଅଣା [୧.୨୫ ନୂଆପଇସା]

ପ୍ରକାଶକ—
ନଉ ଷ୍ଟୁଡେଣ୍ଟସ୍ ଷ୍ଟୋର୍ସ ପ୍ରା: ଲି:
ବ୍ରହ୍ମପୁର, ଗଞ୍ଜାମ

କଟକ ଶାଖା—
ନଉ ଷ୍ଟୁଡେଣ୍ଟସ୍ ଷ୍ଟୋର୍ସ ପ୍ରା: ଲି:
କଟକ-୨

ମୁଦ୍ରାକର—
ଶ୍ରୀ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ଦାସ
ନଉ ଷ୍ଟୋର୍ସ ପ୍ରେସ୍
ବ୍ରହ୍ମପୁର

ଦୁନିଆର ହାଟେ
କୋଟି ହୀରା ମାଳ
ମଣି-ମାଣିକର ତୁଳ

ମାଟିର ପିତୁଳା
ଗଢ଼ି ରଖିଦେଲ
କଏ ଦସ୍ତୁରବ ମୁଲ !

ଦୁଇଟି କଥା

"ମାଟିର ମଣିଷ" ପ୍ରକାଶକମାନଙ୍କ ଯତ୍ନରୁ ସଚିତ୍ର କରାଯାଇ ଅଛି । ଓଡ଼ିଶାର ନାମଯାଦା ଚିତ୍ରଶିଳ୍ପୀ ଶ୍ରୀ ଗୋପାଳ ଚରଣ କାନୁନ୍‌ଗୋ ଏହି ଚିତ୍ରଗୁଡ଼ିକରୁ ଆଙ୍କି ଅଛନ୍ତି । ଆଜକାଲ ଚିତ୍ରରାଜ୍ୟର ନାନା ନୂତନ ବିଭାଗ ଭିତରେ ସିଲହୋଏଟ୍ ଚିତ୍ର ଗୋଟିଏ ବିଶେଷ ସ୍ଥାନ ଅଛି । ଏହି ଧରଣର ଛବିରେ ରଙ୍ଗ ବା ବସ୍ତୁର ବହୁଳତା ନ ଥାଏ । ଗୋଟିଏ ଭଲ ସଙ୍ଗୀତ ଶୁଣିଲେ ମନ ମଧ୍ୟରେ ଯେମିତି ତାହାର ସ୍ୱରର ମୂର୍ଚ୍ଛନା ରହିଯାଇ କଳ୍ପ ଦନ ପାଇଁ ଆଲୋଡ଼ିତ ହୋଇଥାଏ, ସେହିପରି ଗୋଟିଏ ବିଶେ ରୂପ ବା ବିଶେଷ ଭାବ ଶିଳ୍ପୀ ମନରେ ଏକ ଛାୟା ପାତ କରେ ବା ଦାଗ ରଖିଦିଏ । ସେହି ରୂପର କିଛି ଓ ସାନ ସାନ ବିଷ ବସ୍ତୁର ସମାବେଶ ସ୍ମୃତିର ବାହାରେ ଭୁଲିଯାଏ । ସିଲହୋଏ ଚିତ୍ର କେବଳ ଏହି ଛାୟାର ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ । "ମାଟିର ମଣିଷ"ର ଛବି ଗୁଡ଼ିକରେ ତାହାହିଁ ଉପଭୋଗ୍ୟ ।

ଚିତ୍ରଶିଳ୍ପୀଙ୍କର ମୌଳିକତା ପାଠ୍ୟ ବିଷୟର ବିଶେ ଭାବ ଓ ଘଟଣାରୁ ଏହି ଛାୟା ରୂପରେ ପୂର୍ଣ୍ଣତା ଦେଇଅଛି "ମାଟିର ମଣିଷ" ତାଙ୍କୁ ଯେପରି ଭାବରେ ପ୍ରଭାବିତ କରିଅଛି ତାହାହିଁ ସେ ଚିତ୍ରିଅଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାରେ ଏ ସ୍ୱତରେ ଚିତ୍ର ନୂତନ । ମୁଁ ଶିଳ୍ପୀଙ୍କୁ ଅଭିନନ୍ଦନ ଜଣାଉଅଛି ।

ଗ୍ରନ୍ଥକାର

ମୂକ ଭଗବାନ

ଜୀବନର ସଙ୍ଗେ ଯହିଁ ହୀନ ଅକିଞ୍ଚନ,
ଲଭନ୍ତି ଆଦୃତ ତହିଁ ପାଉଛ ଆସନ,
ହେ ଦରିଦ୍ର ସଖା ! ନିଖିଳର ରାଜେଶ୍ୱର,
କରିବାକୁ ଏ ଜୀବନ ସୁନ୍ଦର ଅମର ।

କରି ନେଇଅଛ ଆପେ ଦୈନ୍ୟ ନିର୍ଯ୍ୟାତନ
ସହସ୍ର ଲାଞ୍ଛନାକ୍ଲେଶ, ଶତ ଅନଶନ,
କରିଅଛ ଶୁଭ୍ର ଦେହ ଶୋଣିତ-ଆପ୍ଲୁତ,
ମାନବ-ଗରଳ ପିଇ କରୁଛ ଅମୃତ ।

ଅଶ୍ରୁ ଅଞ୍ଜଳିକୁ ତହିଁ ଫୁଟାଉଛ ହାସ,
ନିରାଶ ଅନ୍ଧାରୁ ତବ ଆଲୋକ ପ୍ରକାଶ ।
ପ୍ରଭଞ୍ଜନ ଝଞ୍ଜା ମେଳେ ହସ ତୁମେ ଶାନ୍ତ,
ମୃତଜୀବନର ଭସ୍ମେ ଅରବିନ୍ଦ-କାନ୍ତ ।

ନିଖିଳ ବିଶ୍ୱର ପାପଭରେ ନିଷ୍ପେଷିତ,
ମନ୍ଦହାସେ ଗାଉଅଛ ଅମର ସଙ୍ଗୀତ ।
ଗାଉଛ ଦରିଦ୍ର ପୁରେ ନିଖିଳର ବ୍ୟଥା,
ଭ୍ରାନ୍ତ ଏ ମାନବ ଲାଗି ଏତେକେଁ ମମତା ।

ନୟନନୟନକୁ ବନ୍ଧୁପାଏ ବାରିଧାର,
ଦିନୁ ଦିନ ବଢ଼େ ଯେତେ ଜୀବନର ଭାର ।
ସଭ୍ୟତାର କାଳସର୍ପ-ବିଷେ ହୋଇ ଘାରି,
ପଡ଼େ ନାହିଁ ତୁମ ବ୍ୟଥା ଶ୍ରବଣେ ତାହାରି ।

ତୁମ ଅଶ୍ରୁ ଯୋଗେ ହୁଏ କୁଳିଶ ତରଳ
ମୂକ ପରବତୁଁ ଫାଟିପଡ଼େ ଅଶ୍ରୁ ଜଳ ।
ହେ ମୂକ ପାଷାଣ ପ୍ରଭୁ ! ଚିର ଅବିଚଳ,
ହେ ଲାଞ୍ଛିତ, ନିଷ୍ପେଷିତ, ହେ ଶିବ ମଙ୍ଗଳ !

ତୁମରି ଶୋଣିତ ଅଶ୍ରୁ ଧାର କବିପ୍ରାଣ
ପରଶିଛି, କି ଆଦେଶ ଗାଇବାକୁ ଗାନ ?
ନତଶିରେ ଶ୍ରୀପଦ୍ମରେ ମାଗେ ଆଜି ଭିକ୍ଷା,
'ଦିଅ ଧ୍ୟାନବେଶ, ମୋତେ ଦରିଦ୍ରର ଦୀକ୍ଷା' ।

ବୈକୁଣ୍ଠନାଥ ପଟ୍ଟନାୟକ

ଆମର ଏଇ ଅତି ଜଣାଶୁଣା, ଅତି ପୁରୁଣା ସୂର୍ଯ୍ୟ ଛଡ଼ା କୋଟି କୋଟି ସୂର୍ଯ୍ୟ ବିଶ୍ୱବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭିତରେ ନିତି ଉଇଁ ନିତି ଅସ୍ତଯାଏ । ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଚାରିପାଖେ କୋଟି କୋଟି ଗ୍ରହ ଉପଗ୍ରହ ଚକା ଚକା ଭଉଁରି ଖେଳେ—ଦିନ, ରାତି, ଋତୁ, ମାସ, ବର୍ଷ ନିର୍ମାଣ କରେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ଅତି ଶ୍ରେଷ୍ଠ [illegible] ଗ୍ରହ ଆମର ଏଇ ବହୁକାଳର ପୃଥିବୀମାତା, ତାହା ଭିତରେ ଭାରତବର୍ଷ ଆଜିର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗୋଟିଏ ଦେଶ । ତା' ଭିତରେ ଓଡ଼ିଶା । ସେଥିରେ

ପୁଣି କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ବିରୂପା କୂଳରେ ପଧାନପଡ଼ା — ଅଣ୍ଡ ଷ୍ଟେଟ ଅତି ନଗଣ୍ୟ ମଣିଷଜାତିର ବସ୍ତି ଖଣ୍ଡେ । ଶାମ ପଧାନର ବଳଟେ ବୋଲି କୁଡ଼ିଆଖଣ୍ଡେ ସେହି ଗାଁ ଭିତରେ । ତା'ର ଥାନ ବିଶ୍ୱ-ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡରେ କଅଣ — ଅଣୁ ନା ପରମାଣୁ — କିଏ କହିବ ।

ସେ ଭୂଇଁରେ କେଉଁ ପୁରୁଷ ଆଗ ଆସି ପାଦ ଦେଲା, ତାହାର ଯାଦଚିହ୍ନ ନାହିଁ । ସେ ମାଟିରେ କିଏ ଆଗ ଆସି ମଞ୍ଜି ପୋତିଲା, ଫଳ ଖାଇଲା, ସେ କଥା ଅବା ଏହି ବିରୂପା ନଈ କହିବ, ଏହି ଚନ୍ଦ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟ କହିବେ ! କିନ୍ତୁ ଆଜି ସେ ମାଟି ଧାନ ଛଣପଟରେ ହସୁଛି; ସେ ଭୂଇଁ ଆଜି ମଣିଷ କୋଳାହଳରେ ଗାଇଁ ଉଠିଛି । ସେ ଦାଣ୍ଡରେ କେତେ ପିଲା ଖେଳ ଖେଳି ଯାଇଛନ୍ତି — ଶାମ ପଧାନ ଆଉ ତାହାର ବାପ ଅଜା ସାତ ପୁରୁଷ । ବିରୂପା କୂଳରେ ଗାଁ ଓଷେଇତିମାନଙ୍କର ଆନନ୍ଦ ହୁଳହୁଳି ବାଜି ଉଠିଛି; ଗାଁ ଭିତରର କେତେ ମଲାମଣିଷଙ୍କ ଚିତା ଜଳି ଉଠିଛି; ସ୍ରୋତର ସ୍ୱରେ ଗାଧୋଇବାକୁ ଆସି କେତେ ବିଧବାଙ୍କର ବିକଳ କାନ୍ଦଣାରେ ବିରୂପା ଭିତରେ ଏହି ଶୁଖିଲା ବାଲି ଲୁହରେ ଓଦା ହୋଇ ଯାଇଛି — କେତେ କାଳ ଧରି, ତାହା କିଏ ଜାଣେ !

ଶାମ ପଧାନର କେଉଁ ପୁରୁଷ ପଧାନପଡ଼ାରେ ବସତି କଲେ, ତାହାର ଇତିହାସ ନାହିଁ । କେତେ ରାଜା ଗଲେଣି, ରାଜତ୍ୱ ଗଲାଣି — ହିନ୍ଦୁ, ମୁସଲମାନ, ମରହଟ୍ଟା ! ଏହି ପୃଥିବୀ ଉପରେ କେତେ ଧର୍ମର ଢେଉ ବହି ଗଲାଣି — ହିନ୍ଦୁ, ବୌଦ୍ଧ, ମୁସଲମାନ, ଖିରସ୍ତାନ ! କିନ୍ତୁ ପଧାନପଡ଼ା କାହାରି ଚିହ୍ନ ରଖି ନାହିଁ । ସେ ଯେମିତି ସବୁ କାଳରେ ନୂଆଣିଆ ଦୁବଘାସ — ଝଞ୍ଜା ବତାସରେ ମହା ମହା ଦ୍ରୁମ ଟଳି ପଡ଼େ; ତାହା ପାଖରେ କିନ୍ତୁ ସେ ଝଡ଼ର ପହଞ୍ଚେ ନାହିଁ ! ଶାମ ପଧାନର ମାଟି କୁଡ଼ିଆଟି ମଧ୍ୟ ସେହିପରି —

କାହାର ଗଳଗ୍ରହରେ ତାହାର ପଥର ପାହାଚ ହୋଇ ନାହିଁ; କାହାରି ଗଳଗ୍ରହରେ ତା' ଘରୁ କେହି ମଉଜ ମଜଲିସରେ ପଚାଶ ଟଙ୍କା ଉଡ଼ାଇ ଦେଇ ନାହିଁ, ଖମାର ମହାଜନ କରି ହଜାରେ ଟଙ୍କା ସାଇତି ରଖି ନାହିଁ ।

ପଧାନପଡ଼ାର ଧର୍ମଯାକ ଆଦିକାଳରୁ ସେହି ମହାରଗଛମୂଳ ମୁଗୁନି ପଥରର ମଙ୍ଗଳା ମାଆଙ୍କଠାରେ ଠୁଳ ହୋଇଛି । ଗାଆଁରେ ହଇଜା ବସନ୍ତ ପାଇଁ ସେହି ମଙ୍ଗଳା; କାହା ପୁଅଝିଅଁ ହାଣ୍ଡି ମଙ୍ଗୁଳାରେ ସେହି ମଙ୍ଗଳା; କାହାର ଗଛ ଫଳିଲା ନାହିଁ; କାହା ପିଲା ସବୁବେଳେ ରୋଗିଣା ହେଲା; କିଏ ସପନ ଦେଖିଲା; କାହା ବାଡ଼ିରେ ନୂଆ କଦଳୀ କାନ୍ଧି ଫଳିଲା; ନୂଆ ଜହ୍ନି କଷିଟାଏ ହେଲା—କାଳେ କାଳେ ଏହି ମଙ୍ଗଳା ମା ଗାଆଁଟିର ସବୁ ଖବର ରଖେ, ଗାଁଟିର ସବୁ ସୁଖଦୁଃଖ ଭଲମନ୍ଦ ଶୁଣେ । କେତେ କାଳ ଧରି ଚୂଆ ସିନ୍ଦୂରରେ ତା' ଦେହରେ ଥାକ ଧରେ ନାହିଁ ।

ଏହିପରି ପୁରୁଣା ପଧାନପଡ଼ାଟି, ଏହିପରି ଶ୍ରେଷ୍ଠ— ଏହିପରି ସାମାନ୍ୟ ।

ପଡ଼ା ଭିତରେ ଯେତେ ଘର ଅଛି, ସବୁଠାରୁ ଗାଆଁ ପଧାନ ଘରଟି ବେଶି ଜଣାଶୁଣା—ନ ହେଲା ବା ତାହାର ପଥର ପାହାଚ—ନ ହେଲା ବା ତା'ର ଇଟା କାନ୍ଥ !

ପୁରୁଷ ପୁରୁଷ ଧରି କେତେଥର ସେ ଘର ଭାଙ୍ଗିଯାଇଛି । ଥରେ ତୋଳା ହେଲେ ଦଶ ବର୍ଷ ଗଲେ ଖୁବ୍ ହେଲା—ମାଟି କାନ୍ଥି ନ ଖୁଲ ଛପର ଘର—କେତେ ଝଡ଼ ପାଣି ସହିବ [illegible] ? [illegible] ପଧାନ ବାପ, ଅଜାବାପଙ୍କୁ ଦେଖି ଆସିଛି—ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ [illegible]ମାନ ! ଘର [illegible] ଭାଙ୍ଗିଗଲେ ବ'ଛରରେ ପୁଣି [illegible]

ଟଙ୍କଟି କାମୁଣ୍ଡା ଭଡ଼ି ନୂଆ ଘର ଠିଆ କରି ଦଅନ୍ତି । ଟକେ ଗଲେ ବାରହାତ—ଫେର ସ୍ଥଳକୁ ଦଶ ବରଷ । ଶାମ ପଧାନ ଅମଳରେ ବି ସେ ସେମିତି ନିଜ ହାତରେ ସବୁ କରନ୍ତି । ତା' ଜୀବନକରେ ତିନି ଥର ସେ ଘର ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଛି, ତିନି ଥର ପୁଣି ତୋଳା ହୋଇଛି ।

ଘରଟାର ବଡ଼ିମା ପାଇଁ ନୁହେଁ, ମୁରବୀର ମଣିଷ ପଣିଆ ଯୋଗୁଁ ଶାମ ପଧାନ ଘରଟା ପଧାନପଲ୍ଲୀର ଆଖ ପାଖ ସବୁ ଲୋକଙ୍କୁ ଗୋଚର । ଗାଁ ଭିତରକୁ ଯୋଗୀ ଭିଖାରୀ ଆସିଲେ ଲୋକେ ଶାମ ପଧାନଘରକୁ ତାଙ୍କୁ ଦେଖାଇ ଦେଉଥିଲେ । ଗାଁ ଭିତରେ କି ବାହାରେ କଜିଆ ଗୋଳ ହେଲେ ଶାମ ପଧାନଙ୍କୁ ଡାକ; କାହାରି ଦିହଦୁଃଖ ହେଲା କି ବିପଦ ଆପଦ ପଡ଼ିଲା, ଶାମ ପଧାନଙ୍କୁ ଡାକ; ବାହାଘର ପାଇଁ ଜିନିଷ ତାଲିକା ହେବ, ଶାମ ପଧାନଙ୍କୁ ଡାକ । ଶାମ ପଧାନ ଲୋକଟାର ପାଠଶାଠ ଭାଗବତ ବୋଲି ଜାଣିବା ଛଡ଼ା ଅଧିକା କିଛି ନ ଥିଲା । ସେ ଆଇନ କାନୁନ ଜାଣେ ନାହିଁ, ଔଷଧ ମଷୁଧି ଜାଣେ ନାହିଁ, ହିସାବ ପତ୍ରରେ ସେମିତି କିଛି ପାରଗ ନୁହେଁ ।

ତେବେ ସବୁ କାମରେ ତା'ଠାରୁ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ଦୋଷ ମିଳେ । ରାତି ଅଧରେ କୋଉଠି ନଦୀ ବଇଦକୁ ଉଲଟା ହେବ, କୋଉଠୁ ବାସଙ୍ଗ ଖେଳି ଆସିବ, କୋଉଠି ବଡ଼ାକଣ୍ଡର ବରଯାତ୍ରୀ ଖାଇବେ—ଶାମ ପଧାନ ଏଇଥିରେ ଲାଗିପଡ଼ିବ । ଲାଭ କାଣିକଉଡ଼ିଟାଏ ବି ନୁହେଁ । ଏହିସବୁ କଥାରେ ସେ ଲାଭ ଖୋଜିବ ! ଛି, ଛି, ତାକୁ କଣ ପେଟପୁରା କରି ଖାଇବାକୁ ଘଣ୍ଟେ ମିଳୁ ନାହିଁ ? କାହାର ଯେବେ କେତେବେଳେ ଆପଦ ବିପଦ ହେଲା, ସେ ଶାମ ପଧାନଙ୍କୁ ଡାକନ୍ତି—ତେବେ ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ଚଞ୍ଚଳ

ଯାଇ କହିବ—କାହିଁକି ରେ ? ଗାମ ଜଣ ମଣିଷ [illegible] ତା' ଘରକୁ ଲାଗି ଏତେ କଥା ଘଟିଯିବ, ସେ ଟିକଏ ଶୁଣି ପାରିବ ନାହିଁ । ଧିକ୍ ତାକୁ ।

ଗାଁରେ ଦୁ'ପକ୍ଷରେ କଳିଝଗଡ଼ା ଲାଗିଛି । ମୁଣ୍ଡ ଫଟାଫଟି ମାଲି ମକଦ୍ଦମାରେ ଦୁ'ଟା ଘର ଉଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇଯିବେ । ଗାମ ପ୍ରଧାନ ମଝିରେ ପଶି ସ୍ନା ଓଠ ଧରିବ, ହାତ ଧରିବ, ତା' ଗୋଡ଼ ଧରିବ, ଅଣିଆ ପଣିଆ ଧନ ଦୁ'ପକ୍ଷର ଯାଏ ବସି ରହିବ—ନା, ଗାମ ପ୍ରଧାନ ମଲେ ସବୁ କର; ମାଲିକର, ମକଦ୍ଦମା କର—ମୁଁ ବଞ୍ଚିଥିବାଯାଏ ଗାଁ ଭିତରେ ଏହା ହେବ ନାହିଁ ।

"କାହିଁକି ? କେଉଁଠା ଜନରେ ଭାଇ ! ଆମ ବାପ ଅଜା ସାତ ପୁରୁଷ ତ ସେଇ ବସୁଧା ଖାଇ, କଳି କଜିଆ କରି ଗଲେଣି; ସେ ମାଟି ଯେମିତ [illegible] ଗଢ଼ତ—ମାଣକ ଜମି ଭୁ ଭାଗ ହେଇନ । ସେମିତି ଆମେ ଯିବା, ଆମ ପୁଅ ନାତି ବି ଯିବେ । ଏ ବଲବାଡ଼ସବୁ ଏମିତି ପଡ଼ି ରହିବ । ବନ୍ୟା ବାଲରେ ଏମିତ ବରଷକୁ ବରଷ ହାଣ୍ଡି ଖପର ଦୁ' ଖଣ୍ଡ, ଦରଭଙ୍ଗା ଖାଟ ଖଣ୍ଡେ ପଡ଼ି ରହିବ । ବଢ଼ି ଆସିଲେ ସବୁ ସାଫ—ଖଣ୍ଡେ ଭଙ୍ଗା କଞ୍ଚ ନାହିଁ ।"

ପେଟ ଭିତରେ ଗୋଟାଏ କଥା ରଖି ମୁହଁରେ ଗୋଟାଏ କଥା କହିବାର ଲୋକ ସେ ନୁହେଁ । ରଜାପୁଅ ହେଉ ପଛେ, ସେ ଯାହା ଠିକ୍ ବୁଝିଛି, ଆଗ ପଛ ନ ଭାବି ସଫା ସଫା ତା' ମୁହଁ ମୁହେଁ କହି ଦେଉଥିଲା । କିନ୍ତୁ ତା' ଆଉ ଏକ ଗୁଣ କାହା ଲଗାଇ ଦେଇ ତା' ଘର ଭେଦିବା ପାଇଁ [illegible] କରୁଥିଲା । ତା' ଘରଯାକ ଗର୍ଭିଣୀ ହେଲେ ଗାଁ ଗାଁ ବୁଲି ଔଷଧ ଯୋଗାଉଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ [illegible] ତା' କଥାକୁ ମାନୁଥିଲେ: [illegible] 'ଦେବରାଜ'

ପରି । ପଚଶ ଜଣ ପଚେ ଗୋଟାଏ କଥା କହୁଥିବେ, ଗ୍ରାମ ପଧାନ ଯଦି ଆଉ ଗୋଟାଏ କଥା କହିଲା, ତେବେ ସେହି କଥାଟା ସାର ହେବ ।

ଗ୍ରାମ ପଧାନ ଯାହାକୁ ହାତ ଧରି କାଢ଼ା ଦୋଇଥିଲା, ସେ ବି ଖାଣ୍ଟି ଭଲ ମଣିଷ । ଚଷାଘର ଝିଅ—ହେଲେ କଣ ହେବ, ମନଟା ତାର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ନୁହେଁ । ସାଇ ପଡ଼ଶାରେ କାହାର କେବେ ଖାଦ ଅଭାବ ହେଲେ ସେ ଆଗ ପଧାନ ଘରକୁ ଆସୁଥିଲା; କାହିଁକି ନା, ଘରେ କିଛି ନ ଥାଉ ପଛକେ ପଧାନ-ଘରଣୀ ଧୂମ ମାଠିଆ ଦଗଣ୍ଡି କୁଆଡ଼ୁ ହେଲେ, ସେଥିରେ ପାଏ ଆଣି ତା' ଅଞ୍ଚଳରେ ପୂରାଇ ଦେଇ ତାକୁ ଘରକୁ ପଠାଇଦେବ—"ଜଲେ ଝୁଅ ! ଘରେ ମୋର କିଛି ନ ଥାଉ, ତୋ ପିଲାଙ୍କୁ ମୁଁ ଭୁଖିଲେ ମୋ ପିଲାଙ୍କୁ ସେମିତି କଏ ହେଲେ ଭୁଖିବ ।"

ତାର ଘରକରଣା ବି ଗାଁମାଇପଙ୍କ ଭିତରେ ପୁରାଣ ପରି ବୋଲୁହୁଏ । "ପଧାନ ବୁଢ଼ୀ ! ଧନ୍ୟ କହିବା ଲୋ ତାକୁ !—ସେଇ ଖଲୁଗା ଘରଟି ଭିତରେ କେତେ ଘଡ଼ି, କେତେ କୁଣ୍ଡା, ହାଣ୍ଡି, ମାଠିଆ, ଧୂମ ସଜାଡ଼ି କରି ରଖିଛି । କାହିଁରେ ଗଣ୍ଠିଆ ପୁଞ୍ଜିଏ, କାହିଁରେ ଉଷୁନା ପୁଞ୍ଜିଏ, କାହିଁରେ ଖୁଦ ଗଣ୍ଡାଏ, କାହିଁରେ ମୁଗ, କାହିଁରେ ବାଗ, କାହିଁରେ ସୋରିଷ । ସେଇ ବୋଲି ଯୁକୁଟି ଗାଈ ବନ୍ଦେ—କେଯାଏ ଦୁଧ ବା ହେଉଛି । ସେଥିରୁ ସେ ଦହି ଗୋଳେଇ, ଲହୁଣି ମାରି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଠେକିଟିରେ ଘିଅ ଟିକିଏ ଟିକିଏ ସାଇତି ରଖିଥିବ—କୁଣିଆଁ ମଇଷ, ଭଲ ଲୋକ, ମନ୍ଦ ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ।"

ଶରପାବୋଉ କହେ, "ସେ-କାଳ ମଣିଷ ଆଉ ଏବକୁ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିବେ ନାହିଁ ପରା ! କୋହ୍ଲ ଢ'ଟା ଘରେ

ଶୋଇଥିଲେ, ବୁଢ଼ୀ ଅନ୍ଧାରୁ ଉଠି ଘର ଦୁଆର ଲିପି ପୋଛି ଏମିତି ନଡ଼ପଡ଼ କରିଥିବ ଯେ ତଳେ କୁଢ଼େଇ ଭାତ ଖାଇଗଲେ ତୁମକୁ ଅସୁଖ ଲାଗିବ ନାହିଁ ।"

ସେବତୀ କହେ, "କଣ ସେତିକି ? ସେ ଯେଉଁ ବରଷ ଘର ଆସ୍ଥ ହୋଇଥିଲା ମ—ଗୋରୁ ଚରିଗଲେ—ସେ ବରଷରୁ ପରା ସେ ବୁଢ଼ୀ ଆସ୍ଥର କରି ସାଇତିଛି—ଟିକିଏ ଜଉରେ ମାଇଲେ ପୋଖରୀ ମାଇପର ଦ' ଦିନରେ ଅରୁନ୍ଧ ଛାଡ଼ିଯିବ ।"

ବୁଢ଼ୀ କେତେ ଦିଅଁ ଦେବତା ପୂଜା, କେତେ ଉଷା ଉପାସ କରି ଦିଓଟି ବୋଲି ପୁଅ ପାଇଛି—ବିରଜୁ ଆଉ ନନ୍ଦକା । ହେଲେ ବୁଢ଼ୀ ଦ'ପୁଅଙ୍କର କାହାରି ନାଁ ଧରି ଡାକେ ନାହିଁ । ହଁ—ସେଇ ବାଲି ଗୁଡ଼ାଏ ମଣିଷ, ତାଙ୍କର ଗୋଟାଏ ନାଁ ଥିବ, ଲୋକେ ତାଙ୍କୁ ଧରି ଡାକିବେ । ବୁଢ଼ୀ ବଡ଼ପୁଅକୁ ଡାକେ 'ଶାଶୁଖିଆ', ସାନକୁ ଡାକେ 'ଡଗର' ।

ବୁଢ଼ୀ ପୁଅ ଦିହିଁଙ୍କି ଯେମିତି ଦେଖି ପାରୁଥିଲା, ବୋହୂ ଯୋଡ଼କୁ ସେମିତି ଦେଖି ପାରୁ ନ ଥିଲା । ମାଇପି ଜନମ ଅଣ ହନଗୁଲକସ ଜନମ—ମାଡ଼ ଖାଇବେ, ଗାଳି ଖାଇବେ, ସବୁ ସହି ପଡ଼ିରହିବେ—ତାଙ୍କର ଖାଇବା କଣ, ପିନ୍ଧିବା କଣ ! ମରଦଙ୍କ ପାଇଁ, ପିଲା ଛୁଆଙ୍କ ପାଇଁ ତ ତାଙ୍କ ଜୀବନ—ସେଇ ତ ତାଙ୍କର ସୁଖ, ସେଇ ତାଙ୍କରି ଭଲ ମନ୍ଦ । ସ୍ତିରି ଜନମରେ ସୁଖ କଣ ଖୋଜିବା—ଅଏସ କଣ କରିବ ।

ବୁଢ଼ୀ ତା' ଦିନକରେ ସେମିତି ଭୋଗି ଆସିଛି । କେତେ ପାପ କଲେ ସ୍ତିରି ଜନମ ପାନ୍ତି, ବୁଢ଼ୀ ତାହା ଅନୁମାନ କରିପାରେ ନାହିଁ । ବୋହୂ ଦୁହେଁ କେତେବେଳେ କେମିତି ଥେଇଁାଥେଇଁ

ଲଗେଇଲେ ବୁଢ଼ୀ କହେ, "ଆଲେ ମା, ସ୍ତିରୀ ଜନମ ଅନ୍ତ ପାପୀ ଜନମ । କଜିଆ କରିବ, ଗୋଠ କରିବ, ଶେଷକୁ ଘର ଭାଙ୍ଗିବ, ଏଇୟା ତ ? କାହିଁକି ଦେଖିଲ ଭଲ, ସେ ପରା ଦି'ଟା ଭାଇ କେତେ କଜିଆ କରୁଛନ୍ତି ? ତାଙ୍କର କଣ ଘର ନୁହେଁ, ତୁମର ଖାଲି ଘର ?"

ମଝିରେ ମଝିରେ ପଦେ ଅଧେ ଜ କହିଲେ, ବୋହୂ ଦିଟା ମିଳିମିଶି ଚଳିବେ କମିତି ? କାହା ବାପଘର କଣ୍ଟାପଡ଼ା ହେଲେ, କାହା ବାପାଘର ନରଦା; ସେ କଣ ବରଜୁ ଛକଡ଼ିଙ୍କ ପରି ଏକା ପେଟରୁ ବାହାରିଛନ୍ତି ଯେ ଯା' କଥା ସେ ବୁଝିବ, ତା କଥା ଏ ବୁଝିବ ?

ହେଲେ କଣ ହେବ, ବୁଢ଼ୀ ଆଉ ଶାଶୁଙ୍କ ପରି ବୋହୂଙ୍କ'ଠାକୁ ଅନୁଯୋଗ ଦେଉ ନ ଥିଲା । ପରଘର ଝିଅ; ସେ ଖାଇଲେ କି ନାହିଁ ଲଗାଇଲେ କି ନାହିଁ; ସେ କଥା ବୁଢ଼ୀ ଦେଖିବନି ତ ଆଉ କିଏ ? ତା' ବୋଲି ତ ଆଉ ବରଜୁ ଛକଡ଼ିଙ୍କଠଁ ସେ ଅଧିକ ନୁହନ୍ତି । କଥାରେ ତ ଅଛି, ଆଗ ପୁଅ ପଛେ ଝିଅ । ସେଥିପାଇଁ ବରଜୁ ସକାଳୁ ଉଠି ବିଲକୁ ଗଲାବେଳକୁ ଯେବେ ତୋରାଣୀ ମୁଠାଏ ତାକୁ କେହି ବାଢ଼ି ନ ଦେଲା, ଛକଡ଼ି କୁଆଡ଼ୁ ଆସି ଗାଧୋଇ ଯିବା ପାଇଁ ଯେବେ ଦି'ଥର ତେଲ ମାଗିଲା—ତେଲ କାଞ୍ଜୁଲିଟା ତା' ଆଗରେ କେହି ଥୋଇ ନ ଦେଲା, ତେବେ ବୁଢ଼ୀ ରାଗିଯାଇ କହେ, "କି ଲୋ, ତମେ ଆଉ ମୋର କଣ କରିବ କି ? ତମକୁ ଖାଲି ସାଆନ୍ତାଣୀ କରିବାକୁ ମୁଁ ଘରକୁ ଆଣିଚି କି ?"

ଦି'ବୋହୂଙ୍କ ଭିତରେ ସାନ ଉପରେ ବୁଢ଼ୀର ନଜର ଟିକିଏ ବେଶି ଥାଏ । ତା'ର କାରଣ ଆଉ କିଛି ନୁହେଁ—ସେ ଖାଲି ସାନ ବୋଲି । ସଂସାରରେ ଯେ ଦୁର୍ବଳ, ଯାହାର ବଳ ନାହିଁ,

ତାକୁ ଲୋକେ ଟିକିଏ ବେଶି ଦୟା କରନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ସାନବୋହୂ ଗାଧୋଇଲା କି ନାହିଁ, ଖାଇଲା କି ନାହିଁ; ମୁଣ୍ଡ ବାନ୍ଧିଲା କି ନାହିଁ, ହଳଦୀ ଲଗାଇଲା କି ନାହିଁ; ବୁଢ଼ୀ ଶାଶୁଘ ସବୁବେଳେ ସେହି କଥା ଦେଖୁଥିବ । ବଡ଼ବୋହୂ ହିସାବରେ ଏଗୁଡ଼ାକ ଯାଏ ନାହିଁ; ଦୁଇଟି ପିଲାର ମା ବୋଲି ଗର୍ବରେ ତା' ଗୋଡ଼ ତଳେ ଲଗେ ନାହିଁ । ଶାଶୁ, ଶଶୁର, ସ୍ୱାମୀ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଖରେ ବେଶି ଗେଲବସର ହେବାକୁ ସେ ଦାବୀ କରେ । ସେଥିପାଇଁ ଶାଶୁ ଯେତେବେଳେ ସାନବୋହୂକୁ କହେ, "ଆଲୋ ଆସିବୁଟି, ତୋ ମୁଣ୍ଡଟା ଝୋଟ ପରି ଅଖୁଆ ହେଉଛି; ତିନ ଦିନ ହେଲା ତେଲ ଟିକିଏ ବାଜି ନାହିଁ ବସିବୁଟି, ଟିକିଏ କୁଣ୍ଡେଇଁ ଦିଏଁ;" ବଡ଼ବୋହୂ କହେ; "ମଲୋ, କଣ ପିଲାଝିଅ ହେଉଛନ୍ତି କି ଏତିକି କରି ତାଗିଦ କରୁଥିବ ।"

ବୁଢ଼ୀ ହସି ହସି କହେ, "କଲୋ ଖଣ୍ଡେଇଭୁଣୀର ଝିଅ, ତତେ କଣ କଷ୍ଟ କରି ନ ଥିଲା, ମନକୁ ପସ୍ତୁରିଲୁ ?"

"ଆମେ ତ ଗରିବ ଘର ଝିଅ, ଆମର କାହିଁକି କିଏ କଣ କରିବ ମ ?" ଗର ଗର ହୋଇ ବଡ଼ବୋହୂ ନିଜ କାମରେ ମନଦିଏ ।

ଶାଶୁ କହେ, "ଆଲୋ ଏଇଟା କେଡ଼େ ଅପନ୍ଦୀ ମ—ପିଲା ବୋହୂଟା ଆସିଛି ସେ ଦିନେ ତ ସେ କଣ ଖାଇଲା, କଣ ଲଗେ-ଇଲା, ପଚାରିବୁ ନାହିଁ—ମୁଣ୍ଡ ତ ତାର ଝୋଟପରି ଅଖୁଆ ହୋଇ-ଥିବ ସେ ଦିନେ କହିବୁ ନାହିଁ, 'ଆସିବୁଟି ଲୋ, ମୁଣ୍ଡଟା ତୋର ବାନ୍ଧିଦିଏଁ, ଆଉ ଖାଲି କଥା କହିଲବେଳକୁ ମାଡ଼ ପଡୁଛି !"

ନାଗ ସାପ ଲାଞ୍ଜରେ କେହି ହାତ ମାରିଦେଲେ ସେ ଯେମିତି ଲେଉଟି ଫଣା ଟେକେ, ବଡ଼ବୋହୂ ସେମିତି ଶାଶୁ

କଥାରେ ଲୋଉଟି ପଡ଼େ କହେ; "କାହିଁକି ମ ! ପିଲା ବୋହୂ ! ମୋ ହାସ୍ତ ସୁନାଙ୍କଠଉଁ ପିଲା ? ମନେକଲେ ଦୁଧ ଖାଇ ଶିଖୁଥିବ । ମୋ ପିଲାତ ଭୋକରେ ପାଠୁ ପାଠୁ ହେଉଥିବେ ଯେ, ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଦିନେ କେଜାଏ ବଡ଼ାଖାତ ଗଣ୍ଡାଏ ରାନ୍ଧିଦିଏ ନାହିଁ; ପଖାଳ ମୁଠାଏ ତିଅଣ୍ଡ ବାଢ଼ିଦିଏ ନାହିଁ, ମୋର କାହିଁକି ଧାଁ ପଡ଼ନ୍ତା, ବାଉଲେକର ହୁସମତ କରିବାକୁ ମ !"

"ଆଲୋ ସାନ ଜା'ଟା ଉପରେ ବାଡ଼ କରୁଚୁ—ତୁ ଯେମିତି ଶିଖାଇବୁ, ସେ ସିନା ସେମିତି ହବ ।"

"ହୁଁ, ମୋର କଥା ଶିଖିବାକୁ ତ ଲୋକେ ବୁହିଁ ବସିଛନ୍ତି । କାହିଁକି - ତମେ ଶିଖାଉ ନା—ତମ କଥା ଭଲ କିଏ କେତେ ଥର କହି ପକାଉଚି ?"

ଶାଶୁର ରାଗ ହୁଏ—"ମୁଁ ତତେ ଶିଖେଇ ଶିଖେଇ କଅଣ ହେଇ ପଡ଼ିଲି, ଆଉ ତାକୁ ଶିଖେଇ ହବ କଅଣ ମ ? ତମ ଇଚ୍ଛା ଯାହା ତାହା କର—ମୋ ବାଡ଼ିରେ ଶାଗପଟାଳି ଅଛି, ସଜନା ଗଛ ଅଛି—ମତେ କିଛି କରିବାକୁ ମୁଁ କହୁନାହିଁ ମୋ ମା !"

ଶାଗ ପଟାଳିଖଣ୍ଡି ବୁଢ଼ୀର ସଞ୍ଜ ସକାଳର ପୁରାଣ ପୋଥି—ଯେତେବେଳେ ଦେଖିବ, ମୁଣ୍ଡା ଦା ଟାଏ ଧରି ସେ ସେଇ ଶାଗପଟାଳିରେ କୁଜା ହୋଇ ବସି ଶାଗ କାଟୁଥିବ । ନାତି ନାତୁଣୀଙ୍କୁ ଧରି ଗପ କହିବା, ଦି' ବୋହୂଙ୍କ ଉପରେ ମୁରବିପଣିଆ କରିବା, ଆଉ ଶାଗ କାଟିବା ଛଡ଼ା ବୁଢ଼ୀର ସଂସାରରେ ଅଧିକା କିଛି କାମ ନ ଥିଲା ।

ତେବେ, ବୁଢ଼ୀର ମୁରବିପଣିଆଟା ହେଉଚି ପରିମାଣରେ ବଡ଼ ବୋହୂ ହାତକୁ ଆସିଛି ! ସେ ଘରର ଗଲା ଅଇଲା ଦିଆନିଆ

ସବୁ ବୁଝେ । ମୁରବପଣିଆଟା ବେଶୀ ଜାର କରେ ସାନ ତା' ଉପରେ । ସାନବୋହୂ ଶାଶୁଙ୍କୁ କଥା କହେ ନାହିଁ—ଚୁ ମାରେ । ସବୁ କଥା ସେ ତୁନ ତୁନ ଶୁଣେ ।

ଗୋରୁ ଗାଈ, ଆଉ ଆଉ ଜୀବଜନ୍ତୁ କଥା କହି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଜଡ଼ା ମଣିଷ ମଧ୍ୟ କଥା କହିପାରେ ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ଲୋକେ ହସୁରନ୍ତି, ସେ କିଛି ବୁଝେ ନାହିଁ । କାରଣ ଅକାରଣରେ ତାକୁ କେତେ ମାଡ଼ ସହିବାକୁ ହୁଏ, କେଡ଼େ ଅନ୍ୟାୟରେ ପାଟି ଫିଟାଇ ପାରେ ନାହିଁ । ସାନବୋହୂ ହସ୍ତୀର ଅବସ୍ଥା ସେମିତ । ସେ ସବୁ ତୁନ ହୋଇ ଶୁଣେ, କିନ୍ତୁ ମୁହଁ ଫିଟାଇବାରେ ଉପାୟ ନାହିଁ । ତାହା ପାଇଁ କେତେବେଳେ କମିତ କହିଲେ କହେ ଶାଶୁବୁଢ଼ୀ । ଯେତେହେଲେ ତ ବୁଢ଼ୀ ମଣିଷ, ଘରକଥା ଆଉ କେତେ ବୁଝିସୁଝି ପାରିବ ? ତେବେ, ଘର ତ ତା'ର—ବୋହୂ ହଠାଙ୍କ ପାଇଁ ସେ ଘରଟା କେବେ ଅବା ଭାଙ୍ଗିଯିବ ବୋଲି ବୁଢ଼ୀ ମନଟା ମଝିରେ ମଝିରେ ଖରାପ ହୁଏ ।

ପରିଚ୍ଛେଦ ଦୁଇ

"ସକାଳ ପହରୁ ଧାନ ଗଣ୍ଡାଏ ଖରାରେ ପଡ଼ିଚ ଯେ, ଟିକିଏ ଲେଉଟେଇ ଦେବାକୁ କାହା ହାତ ଚଳୁନ କି ଗୋଡ଼ ଚଳୁନ । କାହିଁକି ମ—ମୁଁ କଅଣ ଏକା ଖାଇ ଯାଉଚ କି—ଆଉ କାହାରକ ରୁଚୁନାଇଁ ।"

"ଛି, ଆଲୋ, ସବୁବେଳେ ଖାଲି ସେଇ ଭାତ ବଖରା, ସବୁବେଳେ ଖାଲି ଘରଭଙ୍ଗା କଥା ।"

"ହଁ, ତମର ଆଜ କଅଣ ଭୁଖାମଣା କି ? ମୁଇଁ ଧାନ ଉଷେଇଁବ, ମୁଇଁ ଧାନ କୁଟିବ, ମୁଇଁ ତ ପୁଣି ଘର ଭାଙ୍ଗିବ । ସବୁ ଦୋଷ ତ ମୋର । ଆଜମାନେ ତ ଗୋଟିକଯାକ ତୁଳସୀ ।"

ଆଉମାନେ କେହି ନୁହନ୍ତି, ସାନବୋହୂ । ସେ ସବଂଶକାଳର ଝିଅ—ଗୋଟିଏ ବୋଲି ଝିଅ—ଟିକିଏ ଗେଲବସରିଆ ହୋଇ ବଢ଼ିଛି । ଶାଶୁଘରକୁ ଆସିବା ବେଳେ ଯେତେ ଜିନଷ ଆଣିଥିଲା, ସାଇ ପଡ଼ିଶା ସମସ୍ତେ ଦେଖି ଆଖି ଖୋସି ଦେଲେ । ଝିଅମାନେ ବାପଘର ଉପରେ ଗଲିଲେ । ବୋହୂମାନେ ମନେ ମନେ ବଡ଼ଲାଜ ପାଇଲେ । ଶାଶୁଯାକ ବୋହୂଙ୍କୁ ଆକଟ କଲାବେଳେ ତା'ର କଥାକୁ ଉଲୁଗୁଣା ଦେଇ କହିଲେ, "କାଲେ ନଅଁଶୀଘର ଝିଅ—କଣ ପଧାନଘର ବୋହୂପରି ଖଡ଼ୁ, କଳା, ପାହୁଡ଼, ନୋଥ, ଅଳକା ଆଣି ମୋ ଘରଯାକ ଭରତି କରି ଦେଇଚୁକି, ଏତେ ବଢ଼େଇ କରିବୁ ?"

ସାନବୋହୂକୁ କିଛି ଗୋଟାଏ ବୋଲି ନ ବଢେଇଲେ ସେ ଆବୁରିପଡ଼ି କରିପାରେ ନାହିଁ; ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଲୁଚି ଲୁଚି ଚଳେ । ନୂଆ ହୋଇ ଆସିଚି । ଶାଶୁ ଶଶୁର, ଅଜାନ୍ତି—କେମିତି ପଦାକୁ ବାହାରିବ, କେମିତି କାହାକୁ କଥା କହିବ ?

ଶାଶୁ ଆଜ ବଡ଼ବୋହୂ କଥାରେ କଥା କହେ ନାହିଁ । ତାକୁ ଫେର୍ କଥାରେ ବଳିଯିବ କିଏ ? ପୁଣି ତ ଗୋଟାଏ ବହୁରି ଅଛି ? ସତକୁ ସତ, ସେ ଗୋଟିଏ ମଣିଷ—ସବୁ କରୁଛି । ଏ ଖାଲି ନୂଆ ବୋହୂ ହୋଇ ବସିଛୁ । କୁଟା ଖଣ୍ଡିକ ଢିଗଣ୍ଡି କରୁ ନାହିଁ ।

ଶାଶୁ ଡାକିଲା, "ଆସିବ୍ନି କେ ନେଲ, ହାଗକୁ ମୁଁ ହରଡ ଲଗେଇ ଦେଇଚି, ତୁ ଟିକିଏ ଧାନରେ ଗୋଡ଼ ମାରିଦେଲ ଯିବୁଟି ।"

ବଡ଼ବୋହୂ ମୁରୁକ ହସି ଧୀରେ ଧୀରେ ଶାଶୁଙ୍କୁ କହିଲା "ଆଉ ଟିକିଏ କଅଁରେଇ କରି ଡାକ ମ ?"

ସାନବୋହୂର ନାଁ ନେହମଣି । ନେହମଣି ଆସି ମୁହଁଟାକୁ ବୋଙ୍ଗ ଭଙ୍ଗ କରିଦେଇ ଧାନ ଘାଣ୍ଟି ଦେଲା । ଶାଶୁ ଆଗୁଟାରେ ଆଉ କହିବ କଣ ? ଶାଶୁ ନାତୁଣୀକି ହଳଦୀ ଲଗେଇ ଦେଇ ସାରି ବାଡ଼ିଆଡ଼କୁ ଗଲାନ୍ତୁ ଦେଖେଇ ଦେଖେଇ କହିଲା, "ମଲାରେ, କେତେ ବର୍ଷର ମୋ ନାରେ ପଡ଼ୁଛି । କାହିଁକି ମ, ମୁଁ କଣ କାହାର ଖାଏ ନା ଧାରେଁ ? ମୋର ଉପରେ ଟହି ଚଳେଇବାକୁ ସମସ୍ତେ ସବୁବେଳେ ବୁହିଁ ବସିଚନ୍ତି କିଆଁ ମ—"

ବଡ଼ବୋହୂ ତରବର ହୋଇ ଶାଶୁଙ୍କୁ ଯାଇ ଡାକ ଆଣିଲା, "ଆସିବଟି, ତମ ଗୁଣର ବୋହୂ ପରା ମାନ୍ତୁଛି ମ ବୋଲି କହେ ନାହିଁ !"

ଶାଶୁ ଆସି ସାନବୋହୂକୁ ଆକଟ କରି କହିଲା, "ଭୁନ ହ, ତୁନି ହ, ବଡ଼ ନା ସେ; ତା କଥାରେ କଥା କହୁଛୁ ?"

ସାନବୋହୂ ଭୁନ ହୋଇଗଲା; ଯେତେହେଲେ ତ ଶାଶୁ ଶ୍ୱଶୁରର ଘର; ଲୋକେ କହିବେ ବୋହୂ ଆସିବାର ବରଷେ ହୋଇନି; ଗୁଣ ଶୁଣିବ କ'ଣ ?

ସାନବୋହୂ ସେଠାରେ ସିନା ଭୁନ ହୋଇଗଲା; କିନ୍ତୁ ନିକଡ଼ ଆଗରେ ଆସି ଜବରୁ ଶିର କାଢ଼ି ଗୋଟି ଗୋଟି ସବୁ କଥା କହିଲା । ସେଥିରେ ନିଜର ବ ପଦେ ଅଧେ ମିଶାଇ ଦେଲା । ନିଆଁ ଟା ଭିତରେ ଭିତରେ କୁହୁଳି ଉଠେ ହେଲେ ତ ପୁଣି କାହାର ପଢ଼ିବ । କେତେ ଦିନ ତାକୁ ଚପେଇ ରଖିବ ?

ଛକୋଡ଼ି ଠୋକାଠା କାନ୍ଧରେ ପାକଲା ଗାମୁଛା ପକେଇ କାନରେ ଦଖିଣୀ ନୋଳି ପିନ୍ଧି, ଦାନ୍ତରେ ସୁନାଖିଲ ମାରି ଗାଁ ସାରା ବୁଲେ । କାଖରେ ରୁପାଭୁଣ୍ଡିର ବଂଶୁଆ ଯାକ, ଧଳା କମିଜ ଉପରେ କଳା ଓ୍ଆସ୍ କୋଟ ଖଣ୍ଡେ ଲଗାଇ କଲିକତା ଫେରନ୍ତା ଗାଁ ସାଙ୍ଗମାନଙ୍କ ସାଥିରେ ଯାତ୍ରା ମେଳଣ ଦେଖେ । ଠିକ୍ ଖାଇବା ବେଳକୁ ଘରେ ପହଞ୍ଚି ଭାତ ମାଗେ—ଡେରି ହେଲେ ହାଣ୍ଡି କୁଣ୍ଡେଇ ପିଟେ । ବୁଢ଼ା ଶାମ ପଧାନ ଭାବେ, ଟଗଲା ଠୋକାଠା, କାନ୍ଧରେ ଜୁଆଳୀ ପଡ଼ିଲେ ବଳେ ମଣ ହୋଇଯିବ । ଦାଣ୍ଡ ଦୁଆରେ ତା' ପାଟି ଶୁଣିଲେ ବୁଢ଼ୀ ବୋହୂମାନଙ୍କୁ ସାବଧାନ କରିଦିଏ—"ଆଲୋ, ସେ ଟଗଲା ଆଇଲାଣି । ବେଗ ଖବର କର ତା ପାଇଁ କଣ ଦ'ଟା ସନ୍ତୁଳି ଦିଅ । ନଇଲେ କଣ ବୋଲି କଣ କରିବ ।"

ସେ ଦିନ ସୁନାପୋଡ଼ି ମେଳଣ—ବଡ଼ ମେଳଣ । ଛକଡ଼ି ପଇସା ଖେଳି, ଘୋଡ଼ାଚଢ଼ିରେ ବୁଲି, ସ୍ୱପ୍ନଲୀଳା ଦେଖି ଫେରିଲା ଯାଇ ରାତି ଅଧକୁ । ପଧାନ ଘର ପିଲାଗୁଡ଼ିକ ଆଜି ଦିନ ହୋଇଥିଲେ ସଞ୍ଜୁ ବୁଢ଼ୁ ବୁଢ଼ୁ ଶୋଇ ସାରେନ୍ତେଣି । ଆଜି ଜଗି ବସିଛନ୍ତି—ଦାଦି ଯାତରୁ କଣ ଆଣିବ ! ଖାଲି ସବା ସାନ ପୁଅଟି ଶୋଇ ପଡ଼ିଛି । ତେବେ, ଶୋଇବା ଆଗରୁ ମା ଭଉଣୀ-ମାନଙ୍କୁ ତଗଦା କରି ଦେଇଛି, ଦାଦି ପହଞ୍ଚିଲେ ତାକୁ ଯେମିତି ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଉଠାଇ ଦିଆଯାଏ । ବୁଢ଼ା, ବଡ଼ପୁଅ ଖାଇସାରି ଶୋଇଲେଣି । ବୁଢ଼ୀ ଜଗି ବସିଛି, ସାନପୁଅ ଆସିଲେ ଖାଇବ ବୋହୂ ଦ'ଟା ଆଜି କଣ ଶାଶୁ ନ ଖାଇଣୁ ଖାଇବେ ? ସେ ବି ଉପାସରେ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ସୁନା, ହୀରା ବସି ବୁଢ଼ୀମାଠଁ ଗପ ଶୁଣୁଛନ୍ତି—

"ଠୁବ ଗଡ଼ଆରେ ଠୁବ ଗଡ଼ଆ
ଠୁବ ଗଡ଼ଆର ପାଣି
ଛ' ଦେଢ଼ଶୁରେ ଛଅ ସାଆନ୍ତ
ଛଅ ଯାଆ ସାଆନ୍ତାଣୀ ।
ମୋ ପ୍ରଭୁ ହୋଇବେ କନକ ରଜା—"

"ବୋଉ ହେ ବୋଉ !" ବାଣ୍ଡ ଦୁଆରେ ଛକଡ଼ିର ଡାକ ଶୁଣାଗଲା । "ଆଲେ, ଆଲେ, ଟଗର ଆଇଲଣି ଲେ" କହି ବୁଢ଼ୀ ଧଡ଼ପଡ଼ କବାଟ ଫିଟାଇ ଦେବାକୁ ଗଲା । ହାର, ସୁନା ବାଉ କଣ ଆଣିଛି ବୋଲି ବୁଢ଼ୀ ପଛେ ପଛେ ଧାଇଁଲେ । ସବୁ ସାନ ଭଉଣୀ ଲଭଙ୍କ ଉଠେଇ ଦେବାକୁ ଗଲା ।

ଛକଡ଼ି କୋରା, ଖଇ, ପାନଗୁଆ, ଆଳୁ, ପିଆଜ ଆଉ କେତେ ସଉଦା ନେଇ ଆସିଛି । ବୁଢ଼ୀ ଆଗ ପିଲାଙ୍କ ହାତରେ ଗଣ୍ଡେ ଗଣ୍ଡେ କୋରାଖଇ ଧରେଇ ଦେଲା; କିନ୍ତୁ ସେତିକରେ ଝିଆଙ୍କ ମନ କୋଉଠି ବୋଧ ହୁଏ ? ସମସ୍ତେ ଜଳ ଜଳ କରି ଚାହିଁଛନ୍ତି, ବାଉ ଆଉ କଣ ଆଣିଛି । ସାନ ପୁଚୁସ ବି ନିଦରୁ ଉଠି ଆଖି ମଳି ମଳି ଆସି ବାଉ ପାଖରେ ଧସି ହୋଇ ବସିଲଣି ।

ବାଉ ମୁରବଟଣିଆ ଦେଖେଇ କହିଲେ—"କି ରେ ପିଲେ, କୋରାଖଇ ତ ଖାଇଲ, ଆଉ କାହିଁକି ଚାହିଁଚ ? ଯାଅ, ଶୋଇବ ଯାଅ ।" ଯେତେହେଲେ ପିଲାଏ ଛାଡ଼ନ୍ତି କେତେବେଳେ ? ସେ ଜାଣନ୍ତି ବାଉ ନିଶ୍ଚେ ହେଲେ କିଛି କଣେଇ ଖେଳନା ଆଣିଥିବ । ତେବେ କେହି ଆଉ ମୁହଁ ଫିଟାଇ ସେ କଥା କହୁନଥାନ୍ତି ।

ଏତିକବେଳେ ବାଉଙ୍କ ପକେଟରୁ ଜାଲି ହୋଇ ଗୋଟିଏ ଜଣ ବାହାରିଲା । ଝୁଙ୍କେଟି ଲେଲପୁଷ୍ଟ ଆଗ ବାଉଙ୍କ ହାତ ଉତରର ସେଇ ଲଣ୍ଟଟି ଉପରେ ପଡ଼ିଲା । ବାଉ ଅଳ୍ପରେ ...

ତାଙ୍କୁ ଧରିଲେ । ଟ୍ରଙ୍କ କଣ୍ଢେଇଟିଏ, ହଂସ ପରି ବସିଛି; ଆରେ ଏ ଫେରୁ କଣ ମ—ଚିପି ଦେଲାକ୍ଷଣି କୁଁ କୁଁ ବୋବାଉଛି । ଦାଦା ଯେତେବେଳେ "କିଏ ନେବ ?" କହି କଣ୍ଢେଇଟିକୁ ଉପରକୁ ଟେକି ଧରିଲେ, ଚାରୋଟି ପିଲଙ୍କ ଆଠଟି ହାତ ଏକା ସାଙ୍ଗରେ ଲମ୍ବ ହୋଇ ଆସିଲା, ଚାରିଟି ମୁହଁରୁ ଏକାବେଳେ କଥା ବାହାରିଲା, "ଦାଦା ମତେ, ଦାଦା ମତେ ।" କିନ୍ତୁ ସେଇଟି ଚାଲିଗଲା ସବା ସାନ ପୁଟୁସକୁ । ତା'ପରେ ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ ବକସ୍ରୁ ଓ ପକେଟରୁ ବାହାରି ଆସିଲା—ବେଙ୍ଗି ବାଇଦ, ସପ୍ତସ୍ୱର, ପେଁକାଳି ।

କିଏ କାନ୍ଦିଲା ବାଇଦ ପାଇଁ, କିଏ କଣ୍ଢେଇ ପାଇଁ—ଏହି କାନ୍ଦ ଭିତରେ ପୁଣି କିଏ ବଜାଇଲା ପେଁକାଳି । ଘର ଗୋଟାକ ଫାଟି ପଡ଼ିଲା ।

ଶ୍ୟାମ ପଧାନ ବୁଢ଼ାର ନିଦ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ବିରକ୍ତ ହୋଇ ସେ କହିଲା, "ଘର ଭିତରେ ପାଦ ଦେଲା କି ନ ଦେଲା, ପିଲାଗୁଡ଼ାଙ୍କୁ ଧରି ଆଗ କେଁ କଟର ଲଗାଇଲା । ଯା, କାଳମାଟି ଯିବୁ କି କଲିକତା ଯିବୁ, କୁଆଡ଼େ ଯିବୁ ଯା । ଇଏ କାଳମାଟି ଯିବ, କଲିକତା ଯିବ—ରୋଜଗାର କରି ମତେ ପୋଷିବ ।"

ଛକଡ଼ି ବୟସ୍ରୁ କଲିକତିଆଙ୍କ ଟେରିକଟା ମୁଣ୍ଡ ଦେଖି, ଲୁହା ବାକ୍ସ ଲଟକଣ ଦେଖି, ବିଦେଶ ଯିବାକୁ ବାପାକୁ କେତେ ଥର କହୁଛି । ବାପ କହେ, "କାହିଁକି ରେ, ଗାଁ ମାଟି କଣ ଗନ୍ଧେଇଲାଣି କି ? ବାପ ତେଲ କନେ ଲଣ୍ଡା ନା, ପୁଅ ବୁଲେଇ ବେଣି ରଖୁଚି । ବାପ ଅଜା ସାତପୁରୁଷ ତ ଏଇଥିରେ ଗଲେଣି । ଆଜି ତୁ ବାକି ଗୁଡ଼ାଏ ବେଶି ରୋଜଗାର କରି ପଥର ସୁଧେଇ କରିବୁ ।" ଛକଡ଼ିର କିଛି କୁଆଡ଼ୁ ଦୋଷ ଦେଖିଲେ ବାପ ସେଇ କଥା ତା' ମନେ ପକାଇଦିଏ ।

ଖାଇସାରି ଛକଡ଼ି ଶୋଇବାକୁ ଘରକୁ ଗଲା । ଛୋଟ ଶୋଇବା ଘରଟି । ସେଥିରୁ ପୁଣି ଅଧିକରେ ପୁଞ୍ଜାଏ ବଡ଼ ବଡ଼ କୋଳଥ ଓଳିଆ ଥୁଆ ହୋଇଛି । ଖଟ ଖଣ୍ଡେ ବି ନାହିଁ । ତଳେ ହେଁସଟାଏ ପାରି ତା ଉପରେ ଚିରା କନ୍ଥା ଖଣ୍ଡେ ଦି'ଖଣ୍ଡରେ ଶେଯ ତିଆରି ହୋଇଛି । ଛୋଟ କାନ୍ଥକୁସଟିରେ ପୁନାଗ ତେଲର ଦୀପଟାଏ ଜଳୁଛି—ତାହା ତଳଟି ତେଲ ଚିକଟା; ଉପରଟି ଦୀପଶିଖାରେ କଳା; ଝୁଲରେ ଝୁଲୁଛି ଦୁଇଟା ଧାନମେଣ୍ଟା; ତା' ଉପରେ ଛୋଟ ଛୋଟ ଧାନପୋକ ଉଡ଼ୁଛନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ପାଖରେ ଦି'ଟି ଶିକା ଟଙ୍ଗା ହୋଇଛି । ଦି'ଶିକାରେ ଯୋଡ଼ିଏ ହାଣ୍ଡି; ହାଣ୍ଡି ଉପରେ ଢଲମ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ । ଗୋଟିଏ ହାଣ୍ଡିରେ ପଧାନ-ଘରଣୀ ଆମ୍ବୁଲଗୁଡ଼ିଏ ସାଇତିଛି, ଆର ହାଣ୍ଡିରେ ଗମଗ୍ର ସୋରିଷ ପୁଞ୍ଜିଏ । ତଳେ ବେତର ଗୋଟାଏ ପେଡ଼ି, ଗୋଟାଏ ପେଟରା, ଖଣ୍ଡେ ଆମ୍ବ ପଟାର ଖଟି ଉପରେ ଥୁଆ ହୋଇଛି । ପାନରେ ଚୂନ ଲଗାଯାଇ ପେଟରା ଉପରେ ହାତ ପୋଛାଯାଏ । ସେଥିପାଇଁ ଚୂନରେ ପେଟରା ଉପରଟା ଠାଏ ଠାଏ ଧଳା ହୋଇ ଯାଇଛି ।

କାନ୍ଥକଣରେ ବୁଢ଼ିଆଣୀ ଜାଲ ବାନ୍ଧିଛି । ଉପରେ ଦି'ଟା ଚେମିଣି ଚଢ଼େଇ ଫର୍ ଫର୍ ହୋଇ ଭିତରୁ ବାହାରକୁ ବାହାରୁ ଭିତରକୁ ଉଡ଼ି ନଶ୍ୟ ପୋକ ଖାଉଛନ୍ତି । ଓଳିଆ ତଳେ ମୂଷା କର୍ରର କର୍ରର କରି ମାଟି ଖୋଳୁଛି । ମୋଟ ଉପରେ ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ ଘର ଭୋଟାକ ଖାଲି କୀଟପସ, ଜନ୍ତୁଜନ୍ତାଙ୍କର । ମଣିଷକୁ ଦୟା କରି ସେମାନେ ଯେମିତି ସେଥିରୁ ସ୍ବଳହାତ ଛାଡ଼ି ଦେଇଛନ୍ତି । ଛକଡ଼ିର ଶୋଇବା ଘର ଯାହା, ବଉଳର ଓ ବୁଢ଼ା ଶାମ ପଧାନର ସେଥିରୁ ଆହୁରି ଖରାପ । ଛକଡ଼ି ଘରେ ତ ହେଲେ ରାଧାକୃଷ୍ଣ ପଟ ଦିଖଣ୍ଡ ଟଙ୍ଗା ହୋଇଛି । ତାଙ୍କ ଘରେ ସବୁ ଦେଇଁ

କଣରେ ମୂଷାମାଟି ତ କେଉଁ କଣରେ ଚେମିଣି ନଣ୍ଡି । ସେ ସବୁ ଝୋଳଜନା ଯେମିତି ଜମା ହୁଏ, ସେମିତି ବି ସଫା ହୁଏ ।

ଛକଡ଼ି ବରୁସର କପାଳକୁ ଏମିତି ଘର ମିଳିଛି । କଅଣ କରିବ ? ବଖରାଏ ଭଲକରି ଘର କରିବାକୁ ତାର ଉପାୟ କାହିଁ ? ଘରର ସବୁ ଆୟ ବ୍ୟୟ ତ ବାପ ଭାଇଙ୍କ ହାତରେ, ତାଙ୍କୁ ପଚାରୁଛି କିଏ ? ଭଲକରି ଖଣ୍ଡେ ଲଟକଣ ସେ କରିପାରିଲା, ନା ବାକସ ଖଣ୍ଡେ କରିପାରିଲା । ବାପ ବୁଢ଼ା ତ ସବୁକଥା ଭାଙ୍ଗିଲା— ହଟଦେଣ କରିବ ନାହିଁ କି ପରଦୁଆରେ ସୁକର କରିବ ନାହିଁ । ଭାଇ ବି ତା ଆଡ଼କୁ ପଦେ କହିଲା ନାହିଁ । ମନେ ମନେ ଛକଡ଼ିର ବାପ ଭାଇଙ୍କ ଉପରେ ଭାରି ରାଗ ହେଲା ।

ବଳା ପାହୁଡ଼ ଝମଝମ କରି ଛକଡ଼ିର ଘରଣୀ କେଜାଣି ଘରକାମ ସାରି ଶୋଇବା ଘରକୁ ଆସିଲା । ଛକଡ଼ିକି ଚାହିଁଲା ନାହିଁ କି କିଛି କହିଲା ନାହିଁ । କବାଟ ପାଖରେ କାନଟି ପାରି ଶୋଇ ପଡ଼ିଲା । ଛକଡ଼ି ବୁଝିଲା, ଆଜି ଗୋଟାଏ କଣ କଜିଆ ଗୋଳ ହୋଇଚି ।

ସେ ମୁରୁକି ହସି ପଚାରିଲା, "କି ହେ, ଆଜି କଅଣ ହେଲା କି ?"

ଘରଣୀ ଜବାବ ଦେଲା ନାହିଁ । ଛକଡ଼ି ସ୍ତ୍ରୀର ହାତ ଧରି ଉଠାଇବାକୁ ଗଲା । ଘରଣୀ ହାତ ଛାଟିଆଡ଼ି ଦେଇ କହିଲା, "ଯା ଭାରି, ସେ ସୁଆଗଗୁଡ଼ାକ ତୋ ଭାଇ ଭାଉଜ ଝିଆରି ପତୁରଙ୍କୁ ଦେଖେଇବୁ ।"

"ଆରେ କଥା ନାହିଁ ବାରତା ନାହିଁ, ଏମିତି ଗୁଡ଼ାଏ ହେଲେ କଅଣ ହବ ?"

"କଅଣ କଥା କହିବ ବା—ଧାନ ଗଣ୍ଡାଏ କୁଟିଖାଇ ଦେବାକୁ ହାତ ଛିଡ଼ି ପଡ଼ିଚି, ଗୋଡ଼ ଛିଡ଼ି ପଡ଼ିଚି, ପୋଡ଼ି ଯାଉଚନ୍ତି,

ଜର ଯାଉଛନ୍ତି—କାହିଁକି ମ ? କୋଉ ଘଣ୍ଟି ର ମୁଁ କଅଣ ଖାଏ ନା ଧାରେ ? ନଆଁ ଲଗିଯିବାକୁ ମତେ କାହିଁକି ସମସ୍ତେ କହିବେ ମ ?"

"କାହିଁକି ତୁ ସେମିତି କହୁଛୁ !"

"ମୁଁ କଅଣ କହିବି ମ । ମୁଁ କହିଲେ ତ ବଉଁଶ ଯାକ ଖାଇ ଗୋଡ଼େଇବ । ତତେ ଯେବେ କିଛି କହି ନ ଆସେ ତେବେ ହାତ ଧରି ବାନ୍ଧା ହେଉଥିଲୁ କାହିଁ ?"

ଛକଡ଼ି ଅଚ୍ଛୁତପୁରିଆ ଗୁଆକାତି ଖଣ୍ଡିକରେ ଠକ ଠକ କରି ଗୁଆ ଭାଙ୍ଗ୍ ଭାଙ୍ଗ୍ କଅଁଳ କରି କହିଲା, "ଆଲୋ, ସେଇଟା କଏ—ଖେଇଆଣୀ ନା ଭଣ୍ଡାରୁଣୀ ? ଏ ଘର କଣ ତା'ର ? ସେ ଯେମିତି ଗୋଟାଏ, ତୁ ବି ସେମିତି ଗୋଟାଏ—ତତେ କହିବାକୁ ସେ କିଏ ?"

ସାନବୋହୂ ମୁହଁ ମୋଡ଼ି ଦେଇ କହିଲା, "ଆଖିରେ ପକେଇ ନାକରେ ଶୁଙ୍ଘି ଶେଷକୁ ହେଲା ସଇନ୍ଧବ ଲୁଣ—ଶୁଣିଲୁ ତ ସେ ବାର ଅନା କରି କହୁଛି, ପେଟରେ ଆଉ ପଶୁଛୁଟୁ କଅଣ ?"

"ଆରେ, ତୁ ଆଗ ପଦକୁ ପଦେ ଜବାବ ଦେ—ଲୋକଙ୍କ ଆଗେ ସବୁ ବୁଝିବା ନ ?"

"ହଁ ତୁ ତ ଖାଲି ବୁଝି ପକେଇବୁ ଖମ୍ଭଆଡ଼ୁ । ଏତେ ଦିନ ପରି କହୁଥିଲି, ତୁ ତା' ପିଲାଙ୍କୁ ଛୁଇଁବୁ ନାହିଁ ବୋଲି—"

"ଦଲେ, ବୁଢ଼ା ପରି ପଇସା ଦେଉଥିଲା, ତାଙ୍କ ପାଇଁ କଣ୍ଢେଇ ଟୋକା ଖଇ ଆଣିବାକୁ । ମୁଁ କଅଣ ହାତକୁ ଦେବାକୁ ଯାଉଛି ?"

"କାହିଁକି ମ—ଗାଁ ଭିତରୁ ଆଉ କଅଣ କେହି ଯାତର ଦେଖିବାକୁ ଯାଉ ନ ଥିଲେ କି ?"

"ଆରେ, ଘର ଭିତରୁ ଯେତେବେଳେ ଜଣେ ଯାଉଚି, ଘର ହାତରେ କଏ ପଇସା ଦିଏ ?"

ଛକଉଡ଼ି ନର୍ବିକାରଚିତ୍ତରେ ଏ ମିଛ କଥାଗୁଡ଼ାକ କହି ଗଲେ ! ମାଇପିଲୋକ ମିଛ ନ କହିଲେ ସେ କଣ ବୁଝିବ ? ଖାଇ ଖଞ୍ଜିକ ପିନା ଭଡାର—ପିଲାଗୁଡ଼ାକ କି ଦୋଷ କରିଛନ୍ତି ? ଛକଉଡ଼ି ବିଚରା କଣ କରିବ, ଯେତେ ପର ବୋଲି ସେ ତାଙ୍କୁ ଭାବିଲେ ବି କେଜାଣି କାହିଁକି ମନଟା ତାର ପିଲାଗୁଡ଼ାଙ୍କ ପାଇଁ ଛଟପଟ ହୁଏ । ସେଥିପାଇଁ ଘରଣୀଙ୍କୁ ଲୁଚେଇ ଲୁଚେଇ ତାଙ୍କୁ ଟିକିଏ ଗେଲ କରି ଦିଏ, କାଖେଇ ପକାଏ—କୋଉଟାଏ କି କଣ୍ଢେଇଟାଏ କିଣି ଆଣେ—ଲୁଚେଇ ଲୁଚେଇ ତାଙ୍କ ହାତରେ ଦିଏ । ସାବଧାନ କରିଦିଏ—ଖୁଡ଼ୀ ଆଗରେ କହିଲେ ଆଉ ଦିନେ ଦେବି ନାହିଁ ।

ପରିଚ୍ଛେଦ ତିନି

ଜୀବନ……ମରଣ; ଜାଗରଣ…ସ୍ୱପ୍ନ—ଦୁଇ ଦୁଇଟା ଅଲଗା ଅଲଗା ଜଗତ୍ । ତେବେ ଦୁଇଟା ଭିତରେ ଫାକ୍ ନାହିଁ—ପାଖ ପାଖ ଲାଗି ରହିଛି । ମଣିଷ ଉପରମତ ଦେଖାଏ, କଟାଣ ହୁଏ ଗୋଟାକ ଉପରେ—ଆଉଟା ବେଳକୁ ବୁଝି ହେଣେ ନାହିଁ । ଘର ସଂସାର, ସ୍ତ୍ରୀ ପିଲା ଝିଅ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ମଣିଷକୁ ଜୀବନରୁ ମରଣକୁ ଯିବାକୁ ହୁଏ । ତଲବ ! କାହାର ସାଧ ଏଡ଼ିଦେବ ? ମଣିଷ ? ଇସ୍, ଯେ କଉଡ଼ାର ପ୍ରାଣୀ !

ବରଜୁ ପଧାନ ଘରକୁ ଆଜି ସେହି ତଲବ ଆସିଛି—ପଡ଼ିଲେ ବୁଢ଼ୀ ଉପରେ । ଭଲ କଥା—ପୁରୁଣା ଯୁଗି ନୂଆ ହେବ, ଘାକଳ

ବାଳ କଳା ହେବ, ପଣ୍ଡ ରହିବ କାହିଁକି ? ଏ' ବୋହୂ ଗୋଡ଼ ଆଉଁସି ଦେଉଛନ୍ତି, ନାତି ନାତୁଣୀ ମୁଣ୍ଡ ଆଉଁସି ଦେଉଛନ୍ତି, ଛକଡ଼ ବସି ଭାଗବତ ବୋଲୁଛି ।

ଦୀପ ମିଞ୍ଜି ମିଞ୍ଜି ଜଳୁଛି । ଘର ଭିତରଟିର ଅଧାଅଧି ଆଲୁଅ, ବାକିତକ ଅନ୍ଧାର । ଜୀବନର ଦୀପ—ତେଲ ସରିଗଲେ ସେ ବି ଏହିପରି ମିଞ୍ଜି ମିଞ୍ଜି ଜଳେ ।

ଧପ ବପ ଦପ ହୋଇ ଜଳିଲା—ଘରଟି ଭିତରେ ଲମ୍ବା ଲମ୍ବା ଛାଇ ନାଚିଲା । ବୁଢ଼ୀର ମାଣିକ ପୂରିଗଲା ।

ନାତି ନାତୁଣୀ, ପୁଅ ବୋହୂ, ସ୍ୱାମୀ, ସଂସାର ସମସ୍ତେ ପଛକୁ ରହିଗଲେ; ସବୁ ମାୟା ତୁଟିଗଲା—ଘର, ବାଡ଼ି, ଶାଗପଟାଳି । ବୁଢ଼ୀ ଚାଲିଗଲା । ଛୋଟ ପଧାନପଡ଼ାଟିରେ ସେ ଖବର ଘରେ ଘରେ ପହଞ୍ଚିବାକୁ ଡେରି ହେଲା ନାହିଁ । ଲୋକଙ୍କ ମୁହଁରେ ଶୁଣାଗଲା—ବୁଢ଼ୀର ସେମିତି ପୁଣ୍ୟ ନ ଥିଲେ, ସେ କଣ ଅହିଅ-ଶଙ୍ଖା, ପାକଲା ବାଳରେ ସୁନ୍ଦର ନାଇ ବଡ଼ ଏକାଦଶୀ ପାଇଥାନ୍ତା !

ବୁଢ଼ୀ ମରିଯିବାରେ ଶାମ ପଧାନଙ୍କୁ କେହି କାନ୍ଦିବାର ଦେଖି ନାହିଁ । ଶବ ଆଗରେ ଖଣ୍ଡେଦୁର ଲୁଆ କଉଡ଼ି ବାନ୍ଧି ଆସି ସେ କୁଆଡ଼େ କହିଲା, "ମୋର ଆଉ କେତେ ଦିନ କି ! ବରଷେ ଛ ମାସରୁ ତ ବେଶି ନୁହେଁ ! କେତୁଟା ଦିନ ପାଇଁ ବୁଢ଼ୀକି ଛାଡ଼ି ପରବାସରେ କଅଣ ରହି ପାରିବି ନାହିଁ ?"

ବୁଢ଼ୀ ଚାଲିଗଲା । ଦୁନିଆଟା କାହିଁ କେଉଁଠି ବଦଳିଲା ନାହିଁ; ସୁତାଏ ବି ନୁହେଁ । ନିତିଦିନିଆ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଚାରିପାଖେ ଆମର ଏହି ଅତି ପୁରୁଣା ପୃଥିବୀ ସମାନ ଗତିରେ ବୁଲିବାକୁ ଲାଗିଲା । ବରୁଡ଼ା ନଈରେ ସେହିପରି ପାଣିସୁଅ ବୋହିଗଲା—କ୍ଷଣକ ପାଇଁ

ହେଲେ କିଛି ବନ୍ଦ ହେଲା ନାହିଁ । ପଧାନପଡ଼ାର ଝଗଡ଼ାଗୁଡ଼ା, ଆୟ ଆମଦାନି, ଗଛବୃଛ, ଜଳବାୟୁ, ସବୁ ସେମିତି ରହିଲା ।

ଶାମ ପଧାନ ବରଜୁକୁ ଡାକି କହିଲା, "ଆରେ ବାପା, ମୋର ତ ଆଉ ବେଶି ଦିନ ନୁହେଁ । ତୁ ଏତେବେଳେ ଚାକିରି କରି ବାଉଆଡ଼େ ବୁଲିବୁ । କେତେବେଳେ କୋଉ କଥା, ଶେଷ ବେଳକୁ ତୋତେ ଟିକିଏ ଦେଖି ପାରିବି କି ନାହିଁ···।"

ବରଜୁ ଲେଖାଠାର ପାଠପଢ଼ା ବେଶି ନ ଥିଲା । ଗାଁ ସ୍କୁଲରେ ସେ ଯେତେ ଦୂର ପଢ଼ିଥିଲା, ସେଥିରେ ଜମିଦାରୀ ଗୁମାସ୍ତା କି ଓକିଲ ମୋହରିର, ଖୁବ୍ ବେଶି ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ଅମିନ ହେବା ଛଡ଼ା ବଡ଼ ପାହିଆ ଆଉ କିଛି ଚାକିରି ତାକୁ ମିଳନ୍ତା ନାହିଁ । ସେ ଜାଗାଏ ଦି'ଜାଗାରେ ଗୁମାସ୍ତା କାମ କରିସାରି ଏବେ ହୋଇଛି ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ଅମିନ । ବାପ କେତେ ଥର କହିଲାଣି ଚାକିରି ଛାଡ଼ିବାକୁ । ଦରକାର କଣ ? ଆମେ ଅଳପକ ଲୋକ, ଆମର ଏତେ ଆଡ଼ମ୍ବର କାହିଁକି ? ମାଟି ଚାଷ ଚାଷ ତ ବାପା ଅଜା ସାତପୁରୁଷ ଗଲେଣି; ଲଙ୍ଗଳମୁଣ୍ଡା ଛାଡ଼ି କଲମ ଧରିଲେ ଆମେ କେଉଁ ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଉଠିଯିବୁ ।

ବରଜୁ ମଧ୍ୟ ବୁଝିଛି—ଜଣକର ନୌକରି କରି, ଜଣକର ତଳିପା ଚାଟି, ଆଉ ଜଣକ ମୁଣ୍ଡରେ ଗୋଡ଼ ଥୋଇବା, ହାକିମି କରିବା, କେଡ଼େ ଅଲଜୁକପଣିଆ ! ତେବେ ଘରସଂସାର, କାଳବସ୍ତୁ ତ ଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ପାଇଁ ତ ମଣିଷ ସବୁ କରୁଛି ! ବାପ ଚାକିରି ଛାଡ଼ିବାକୁ ଯେତେ ଥର କହେ ସବୁ ଥର ସେ 'ହଁ ଛାଡ଼ିବି' କହି କିଛି ଦିନ ମଟ୍ଟାଳିଦିଏ । ଚାକିରି ତାଳଗଛ ଛାଇ, କ୍ଷଣକେ ଅଛି କ୍ଷଣକେ ନାହିଁ । ତାକୁ ଗୋଟାଏ ଚାକିରି ବସିବ ? ତେବେ ଟିକିଏ ବାପା ସାଙ୍ଗରେ ତରକ କରି ସେ କହିଲା—

"ଘୁଞ୍ଚିଦେଲେ ତ ଦଣ୍ଡକେ ଘୁଞ୍ଚି ହୋଇଯିବ । ତେବେ ଯାହା କରିବା, ଟିକଏ ବୁଝି ବିଚାରି ସିନା କରିବା ? ଗୁଡ଼ିକରି ଖଣ୍ଡ ଘୁଞ୍ଚିଦେଲେ ବରଷକୁ ବରଷ ଯାହା ଗୁଣ୍ଡେ ପାଏ ଖରିଦ ହେଉଛି, ସେତକ ତ ଆଉ ହେବ ନାହିଁ ।"

ପଧାନ-ବୁଢ଼ା ପୁଅର ବୋକାପଣିଆ ଦେଖି ହସି ହସି କହିଲା, "ଆରେ ପାଗଳା, ଧନ ସଞ୍ଚିବାଟା ପାଗଳାମି । କଥାରେ ଅଛି, ପୁଅ ଯୋଗ୍ୟ ହେଲେ ଧନ କାହିଁକି ସଞ୍ଚୁ ? ପୁଅ ଅଯୋଗ୍ୟ ହେଲେ ଧନ କାହିଁକି ସଞ୍ଚୁ ? ଧନ ସଞ୍ଚିବାଟା କେବେବେଳେ ହେଲେ ନୁହେ ।"

ପୁଅ କହିଲା—"ଧନ ସଞ୍ଚିବାଟା କଣ ପାପ ?"

"ଖାଲି ପାପ ନୁହେ—ମହା ଅପରାଧ । ଧନ ସଞ୍ଚିବାଟା ଖାଲି ଚୋରି ରେ ବାପ, ଖାଲି ଡକାଇତି—ଆମ ଗାଁରେ ହରି ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ଦେଖୁନୁ ? କେତେ ରାଣ୍ଡୀଖଣ୍ଡୀଙ୍କ ତଣ୍ଟି ଚିପି ସମ୍ପତ୍ତି କରିଚନ୍ତି ! ସେ କଣ ସମ୍ପତ୍ତି ରେ ବାପ—ଖାଲି ତତଲା ନିଶ୍ୱାସ ! ପୋଡ଼ିଦେବ ରେ, ପୋଡ଼ି ଦେବ—ଦୁନଆଁଟାକୁ ବି ଜାଳି ପାଉଁଶ କରିଦେବ ! ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ପଇସା, ଏଇ ତତଲା ପିଣ୍ଡର ପଇସା; ହଳାହଳ ସେ—ଯୋଉଠି ପଡ଼ିବ, ସେଠି ଜଳିବ !"

ବଇଜୁ ଯେଉଁ ଅମିନଗିରିଟି କରେ, ସେଥିରେ ଦରମାଟି ଛଡ଼ା ଗୋଟିଏ ପଇସା ଅଧିକ ହୋଇ ତା' ହାତକୁ ଆସେ ନାହିଁ । ଲୋକେ ହାବା ହୋଇ କହନ୍ତି—"ଲଙ୍କାରେ ହରି ଶବଦ—ଅମିନ ହୋଇ ଫେର୍ ପଇସା ନ ଖାଇବ—ହଁ' ହଁ'ଟା ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ଆମେ ଦେଖି ଆସିଲୁ—ଏ କଥା କାନ ଶୁଣି ନ ଥିଲା, ଆଉ ଆଖି ଦେଖିଲା ।" ସତକୁ ସତ ବଇଜୁ ଲୋକଟା ଭାରି ସଚ୍ଚୋଟ ।

କାହାଠାରୁ ବାଉଗଣ କଷିଠାଏ ପାଇଁ ସେ ଲୋଭ କରେ ନାହିଁ; କେଉଁ ଗାଁରେ ପଡ଼ ଗଣ୍ଡାଏ ପାଇଁ ଦାବୀ କରେ ନାହିଁ।

ସେ ଟିକିଏ ଜୋର୍ କରି କହିଲା, "ଲୁଚିକରି କିଏ ଦି'ପଇସା ଘସ୍‌ଖତ ଯେ ଖାଇବ, ତାର ସିନା ଅପରାଧ । ଯେ ନିଜ ଦରମା ଗଣ୍ଡାକରୁ ପାହୁଲାଏ ଅଧିକା ପାଇଁ ଆଶା ରଖିବ ନାହିଁ—?"

"ହଁ ରେ ବାପ, ସବୁ ଜଣା ଅଛି । ଲୁଚାଇ କରୁଚ, ଦରମା ପାଉଚ—ଘସ୍‌ପତ ଖାଉ ନାହଁ । ସେ ଦରମାଟି ପୁଣି କିଏ ଦେଉଚ୍ଛି ? ତମ ବାପ କଣ ଜୋଉଠି ଥାଉ ଥୋଇଥିଲା ! ଦରମା ଦରମା, ବାବୁ ବାବୁ, ହାକିମ ! କାହା ପଇସାରେ ଏତେ ବଡ଼େଇ ମ ? ଏଇ ମଲାମୁଣ୍ଡିଆଁଙ୍କ ପଇସାରେ । ଏ ବାବୁଗିରି, ହାକିମି, ବଡ଼ଲୋକ—କାହା ଯୋଗରୁ ମ ? ଓଳିଏ ଖାଇ ଯେ ତିନ ଓଳି ଉପାସ ଶୁଅନ୍ତି, ତାଙ୍କରି ଯୋଗରୁ ? ଏ କଳ କାରଖାନା, ରେଳ ଜାହାଜ, କୋଠା ବାଡ଼—କମିତି ହେଲା ? ଆମରି ଗରିବଙ୍କ ରକତ ଚପୁଡ଼ା ହୋଇ ସିନା ତିଆରି ହୋଇଚ ? ନା, ଦି'ପୁଞ୍ଜା ହାବୁ ହାକିମ ଯାଇ ତିଆରି କରିଦେଲେ !" ପଧାନ ବୁଢ଼ାର ଆଖି ଦି'ଟା ଜଳ ଜଳ ହୋଇ ଉଠିଲା । ତା ଛାତି ଫୁଲି ଉଠିଲା—ସେ ଯେମିତି ଦୁନିଆର ଗରିବ ଦୁଃଖୀଙ୍କ ପାଇଁ, ପୀଡ଼ିତ ପଦଦଳିତଙ୍କ ପାଇଁ ଆଜି ଚିତ୍କାର କରି ପୃଥିବୀ ଆଗରେ ଏହି କଥା ଘୋଷଣା କରୁଚି !

ନରଜୁର ଲହୁ ଟବଟବ ହୋଇ ଫୁଟି ଆସିଲା । ବାପଠାରୁ ଆଜି ଦି'ପଦ କଥା ଶୁଣିବାକୁ ସେ କହିଲା—"ହାକିମ, ସିପେଇ, ଓକିଲ, ବଡ଼ଲୋକ, ଜମିଦାର କଅଣ ଆମରି କିଛି ଭଲ କରନ୍ତି ନାହିଁ ?"

"ହଁ, ହଁ, ଭଲ କରୁନାହାନ୍ତି କଅଣ ? କେତେ ଚୋର, ଡକାଇତ, ଗଣ୍ଠି କଟା, ଚଣ୍ଡି କଟାଙ୍କ ହାତରୁ ଆମକୁ ରଖୁଛନ୍ତି ତ । କିଏ ଗୋଟାଏ ପାପକର୍ମ କଲା ତ ତାର ଉଚିତ ଦଣ୍ଡ ହେଉଛି । କିଏ ବଳୁଆ ପଡ଼ି ଆଉ ଜଣକ ଜମି ଲୁଟ କଲା ତ ତାର ଉଚିତ ଅଦାଲତରେ ସେ କଥା ବିଚାର ହେଉଛି । ତେବେ ଏ ଯେ ଚୋର, ଗଣ୍ଠି କଟା, ଚଣ୍ଡି କଟା—ଏ ତ ଆମରି ଭିତର ମଣିଷ । ଆମେ ପାପୀ; ଆମେ ଦୋଷୀ ବୋଲି ତ ଏତେ ମୋହରିର, ଓକିଲ, ହାକିମ, ଅମଲା, ସିପେଇ, ଚପରାସି ! ଆମେ ସିନା ସ୍ବାଙ୍କୁ ତିଆରି କରିଥାଉଁ । ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ କହୁଛି—ସେମାନେ ଆଉ କିଛି ନୁହନ୍ତି, ଆମରି ମନ୍ଦ କର୍ମର ଅଭିଶାପ; ଆମରି ପାପର ଫଳ । ଆମ ପାପ ଯେତେ ବେଶି ହେଉଛି ଲୁକରିଆ ଓକିଲ ସେତିକ ବଢ଼ୁଛନ୍ତି ସିନା । ଆମେ ଭଲ ହେଲେ ଏତେ ହାକିମ କାହିଁକି ? ପୁଲିସ, ଓକିଲ, ମୁକ୍ତାର କାହିଁକି ? ଏତେ ଜେଲଖାନା କଅଣ ହୁଅନ୍ତା, ଏତେ ନାଲିପଗଡ଼ି କଅଣ କରନ୍ତେ ?"

ପୁଅ କହିଲା, "ଆମର ତେବେ ଆଉ ପୁଣ୍ୟ କାହୁଁ ହେବ ? ଧନ ସମ୍ପତ୍ତି ତ ଲୋଡ଼ା ନାହିଁ—ଯେଉଁ ଆଣ୍ଠୁ ପକେଇ ଭଲ ବାଛୁଥିଲେଁ, ସେଇ କଥା ତ ରହିଲା—ବଡ଼ବଡ଼ଆପାକ ଆମକୁ ପେଡ଼ିବେ, ପେଷିବେ ନାହିଁ ତ, ଆଉ କାହାକୁ ?"

ବୁଢ଼ା ହସି ହସି କହିଲା, "ଧନ ସମ୍ପତ୍ତିରେ ସବୁ କଣା ହୁଏରେ, ବାପ—ପୁଣ୍ୟ କଣା ହୁଏ ନାହିଁ । ଟଙ୍କା ଦେଇ ଟିକଟି କିଣି କରି ବୈକୁଣ୍ଠକୁ ଯିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ପୁଣ୍ୟ କଣେ ଖାଲି ମଣିଷପଣିଆ ରେ, ବାପ ! ଯୋଉଠି ଯେତେ ମଣିଷପଣିଆ କମ୍ତି, ସେଠି ପାପ ସେତିକ ବେଶି ।"

ଏ ସତକଥା । ବରଜୁ ତା' ଅମଳରେ ଯାହା ଦେଖି ଆସିଚ, ନୌକରି କଲେ ଏଇ ମଣିଷପଣିଆଟିକ କମିତ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଶେଷ ହୋଇଯାଏ—ଆଉ ମଣିଷ ଭିତରେ ପିଶାଚ କପରି ଚନ୍ଦ୍ରକୁ ରାହୁ ପରି ଗୃହୁଁ ଗୃହୁଁ ଗିଳିଯାଏ । ଗରିବ ଦିନମଜୁରିଆ କାମିକା ଲୋକ—ସେ ସଂସାରରେ କଣ ନ କରେ ! ଦୁନିଆର ଖାଇବା ପିନ୍ଧିବା—ଦିଟା ବଡ଼ କଥା ଯୋଗାଏ ସେ ତ ! ମଣିଷ ପବନ ପିଇ ବଞ୍ଚେ, ଏକଥା ସେ ଦିନରେ କେତେ ଥର ଭାବେ ? ସେମିତ ଏଣ୍ଡ ଗରିବ ମଜୁରିଆଙ୍କୁ ପିଇ ସଂସାର ବଞ୍ଚେ । ସେ କଥା କେହି କହିବେ ନାହିଁ ।

ବରଜୁ ଠିକ୍ କଲା···ଚାକରି କରିବ ନାହିଁ । ମାଟି ତଡ଼ା ତ ତା'ର ବେଉସା, ସାତ ପୁରୁଷର; ସେଇଥୁ କଲେ ତା'ର କୋଉ ମାନହାନି ହେଇଯାଉଛି ।

ପଧାନ-ବୁଢ଼ା ଯାହା କହିଥିଲା ବୁଢ଼ୀ ମରିବାର ବରଷେ ନ ପୁରୁଣୁ ତାକୁ ବି ଆସିଲା ତଲବ । ବୁଢ଼ା ପରଉଆନା ପାଇ ମୁରୁକ ହସା ଦେଇ ବରଜୁକୁ କହିଲା, "ବାପାରେ ମୋର ହୋଇଗଲା; ଏଣିକି ତମ କଥା ତମର । ଗୋଟାଏ କଥା, ତମେ ତ ଯୋଡ଼ିଏ ଭାଇ—ବିଲ ମଟିରେ ହିଡ଼ ନ ପଡ଼େ, କି ଘର ମଟିରେ ପାଚେରୀ ନ ଉଠେ । ଏଥିପାଇଁ ତୁ ଜଗିଥିବୁ ।"

ବଡ଼ବୋହୂ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଶିଖାଇଦେଲା । ସେମାନେ ଯାଇ ବୁଢ଼ା ପାଖରେ ଅଳିକଲେ, "ଜେଜେ, ଆମପାଇଁ କୋଉଟି କଣ ରଖିଚ ?" ବୁଢ଼ା ପୁଣି ଦୁଇଥର ଆଖି ଫିଟାଇ ତାହାକୁ ଦେଖାଇଲା ପରି ଜଳ ଜଳ କରି ଚାହିଁଲା, ପୁଣି ଆଖି ବନ୍ଦ କରିଦେଲା । ବଡ଼ ନାତୁଣୀ ହାସ ପାଟି କରି ଡାକିଲା, "ଜେଜେ, ଆମ ପାଇଁ କଣ ରଖିଚ ?" ବୁଢ଼ା ପୁଣି ଆଖି ମେଲା କରି ଚାହିଁଲା—ଏ ଶବ୍ଦ ଯେମିତି

ବହୁ ଦୂରରୁ ଶୁଣାଯାଉଛି ! ଛକଡ଼ ମୁଣ୍ଡ ଆଉଁସି ଦେଉଥିଲା, ଆଜି ଥରେ ବୁଝାଇ କହିଦେଲା । ବୁଢ଼ା ବୁଢ଼ାମାନେ ମରିଯିବା ବେଳକୁ ଟଙ୍କା କଉଡ଼ି ସାଇତି ରଖି ଯାଇଥାନ୍ତି, ପିଲା ଝିଲାଙ୍କୁ ଶେଷରେ ଦେଇଯିବା ପାଇଁ । ବୁଢ଼ାପଧାନ ରଖିଚି କଣ ? ସେ ଟିକିଏ ମୁରୁକି ହସି ଗୋଟିଏ ଆଙ୍ଗୁଠି ଉପରକୁ ଟେକ ଦେଇ କହିଲା, "ତୁମ ପାଇଁ —ଧର୍ମ ! ଧର୍ମ !"

ଆଖି ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା, ଆଉ ଫିଟିଲା ନାହିଁ । ପୁଅ ବୋହୂ, ନାତି ନାତୁଣୀ ହେ ହେ କାନ୍ଦି ଉଠିଲେ । ବଡ଼ପୁଅ ବରଜୁ ପଧାନ ଯେତେବେଳେ ମୁର୍ଦାର ଘରୁ ଫେରି ଆସିଲା, ସେତେବେଳେ ତା' ଆଖିରୁ ଥପ ଥପ ହୋଇ ବଡ଼ ବଡ଼ ଲୁହ ଟୋପା ଗଡ଼ୁଥିଲା । ଗାମୁଛାରେ ଆଖି ପୋଛି ଦେଇ ସେ ବାପର ଅନ୍ତ୍ୟେଷ୍ଟି କ୍ରିୟାରେ ମନ ଦେଲା । ଭାଇ ଭଉଣୀ ମାନଙ୍କୁ ବୁଝାଇ କହିଲା, "କେଣ୍ ତ— ଆଉ କଣ ଅଛି ? ଜୀବନ ମରଣ ତ ସଂସାର !"

ପଧାନ ବୁଢ଼ାର ମରିଯିବା ଖବର ଗାଁ ଆଖପାଖ ଖରଆଡ଼େ ଖହୁଁ ଖହୁଁ ଖେଳିଗଲା । ସମସ୍ତଙ୍କ ଘର ଅବା ମୁରବୀଶୂନ୍ୟ ହୋଇଗଲା । ଆହା, ମଣିଷଟାଏ ଥିଲା ଏକା—ହଜାର ମଣିଷରେ ମଣିଷଟାଏ । ସାତ ଖଣ୍ଡ ମାଟି ତ ସମସ୍ତେ କଣିଚନ୍ତି । ଜନ୍ମାମୁଣ୍ଡ କିଏ ବାନ୍ଧି ଆସିଚି କି ? ହେଲେ ଏଇ ମାଟିରୁ ବି ସୁନା ହେଉଚି । ଏଇ ମାଟି ଉପରେ ସେ ସୁନା କଣିକାଏ ଥିଲା ।

ଜୀବର ଭଲ ମନ୍ଦ ବାଣୀ
ମରଣକାଳେ ଜାଣା ଜାଣି ।

ବରଜୁ ଘର ଖାଇ ଲୋକ ବୋଲି ଗାଁ ଯାକ ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ଗାମ ପଧାନ ମଲାପରେ ଲୋକେ କହିଲେ, ବାପର ଗାଁ

ରକ୍ଷିଲେ ରକ୍ଷିବ ବରଜୁ। ଯାହାର ବାପ ଚଢ଼ଇ ଘୋଡ଼ା, ତା'ର ପୁଅ ଚଢ଼େ ଥୋଡ଼ା ଥୋଡ଼ା। ବାପ ପରି ବରଜୁ ସେମିତି ମଲ୍ଲଭୁଣ୍ଡିଆ, ପାଞ୍ଚହାତ ମର୍ଦ୍ଦଟାଏ—ମୁଣ୍ଡରେ ଠେକାଟାଏ ଭିଡ଼ି ସକାଳ ପହରୁ ଘୁରି ଲେଉଟିଲା ଯାଏ ହଳ ବାହି, ବାଗବଗିଚ୍ଛ ସବୁ ଆଡ଼ ବୁଲୁଥିବ। ଘରକୁ ଆସିଲେ ଦି'ଗୋଡ଼ରେ ତେଲ ମାଲିସ କରି ଶୁଏ। ବାପ କହିଛି "ମୁଣ୍ଡରେ ଠେକା, ପାଦରେ ତେଲ, ବଇଦ ସଙ୍ଗତେ କରିବ ଗେଲ।"

ତସବୁ ସତ ଲୋକଟାର ମୁଣ୍ଡ ବଥେଇବାର କେହି ଜାଣି ନାହିଁ। କି ଖରା, କି ବର୍ଷା କି ଶୀତ—ସବୁ ଋତୁରେ ଏହିପରି ହଳବାଡ଼ି କାମ କରିଆସେ। ଧାନ ହଳା ଘରକର କାନ୍ଧରେ ଥୋଇଦେଲେ, ଦୁ'ଜଣ ମଣିଷ ତାକୁ ଉଠାଇ ପାରିବେ ନାହିଁ। ପାଣି ବୋହି ବସିଲେ, ଚାରି ଜଣ ବୋହି ବୋହି ଫାଟିଯିବେ, ସେ ସେମିତି ଶେଷଟିକୁ ଧରି ଖୁଣ୍ଟ ପରି ଠିଆ ହୋଇଥିବ।

ଲୋକେ ସବୁଠାରୁ ତାକୁ ବେଶି ଖାତିର କରନ୍ତି, ତା ସଚ୍ଚୋଟ ପଣିଆ ଯୋଗୁଁ। ତମର ସୁନାମୁଣ୍ଡା ପଡ଼ିଥିଲେ ସେ ଛୁଇଁବ ନାହିଁ। କାଣିକଉଡ଼ିଟାଏ ତା' ଉପରେ ଥିଲେ ଯାଚ କରି ଦେଇଯିବ। ପାହୁଲଟାଏ କାହାର ଖାଇବ ନାହିଁ। ସେଥିପାଇଁ ଗାଁ ଲୋକେ କହନ୍ତି, ବରଜୁଆ ପଇସା ତ ବାଉଁଶ ଅଗରେ ଥୁଆ। ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ମାଡ଼ି ବଦଳି ଯିବ, ବରଜୁ ପଧାନର କଥା ଯାହା ମୁହଁରୁ ବାହାରି ଥିବ, ଜୀବନ ଚାଲିଗଲେ କେତେ, ମୁଣ୍ଡ କଟିଗଲେ କେତେ— ସେଇ କଥା ହେବ, ହେବ,।

ହେଲେ କଣ ହେବ, ବରଜୁର ଘରଣୀ ତା' ନିଜ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ହେଲା ନାହିଁ। ସେ କଥା କଥାକେ କଜିଆ କରିବସେ। ଚାରିଟି ପିଲାର ମା

ବୋଲି ଗର୍ବରେ ତା’ ଗୋଡ଼ ତଳେ ଲାଗେ ନାହିଁ । ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଖରେ ବେଶି ଆଦର ପାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରେ । ସେହି କାରଣରୁ ବରଜୁ ସାଙ୍ଗରେ ଥଇକୁଥର ତା’ର ମନ ଅମେଳ ହୁଏ ।

ହେଲେ, ଏତେ ମେଳ ଅମେଳ ଆଦର ସୁଆଗ ପାଇଁ ବରଜୁକୁ ତର କାହିଁ ? ଦିନ ଭିତରେ ତ ଘଡ଼ିଏ ତର ମିଳେ ନାହିଁ, ଘର ଭିତରର ହାଲ ବୁଝିବାକୁ । ରାତି ହେଲେ ଗଣ୍ଡାଏ ଖାଇଦେଇ ପଡ଼ିଯାଏ । ବଡ଼ ବୋହୂ ଘରକାମ ସାରି ଯାଇ ସ୍ୱାମୀକୁ ମୋଡ଼ି ବସେ । ବରଜୁର ନିଦ ଭାଙ୍ଗି ଗଲେ ହୁଁହୁଁ ହୁଁହୁଁ କରି ସାନ ବୋହୂ କଥା ଦିଅର କଥା ଆରମ୍ଭ କରେ—"ଶାଶୁ ଥିଲେ, ଶଶୁର ଥିଲେ, ସବୁକଥା ଛପି ରହୁଥିଲା । ଏବେକୁ ଏବେକୁ ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁହଁ ଫିଟିଲା । ଏ ପୁଣି ମାଙ୍କଡ଼ ଟୋକାଟାଏ ଯେ ସେ ମୋତେ କହିବ ଖାନକୀ । କାହିଁକି କା, ତୁ ଟା କଏ ରେ ! ତୁ ପୁଣି ମତେ କହିବୁ—ବାପର ଘରେ ମିଶିଗର ନାହିଁ ? ଭେଣ୍ଡାଟାଏ ତ ହେଲୁଣି ଯେ ଗୋରୁ ହୋଇଥି ଧାନ ଖାଇଲେ, ବିଲ କେଉଁଠି ଉଜୁଡ଼ି ଗଲା, ଦିନେ କିଛି ବୁଝିବୁ ନାହିଁ—ଗୋଟିଏ ମଣିଷ ସବୁ କଥାକୁ ଦଉଡ଼ ଦଉଡ଼ କଷ୍ଟା ହେଲୁଣି । ବାର ଦୁଆର ଖୁଣ୍ଟି ପିଣ୍ଡା ହୋଇ ଖାଲି ଦି’ଓଳି ଦି’ବଖତ ଖାଇବାବେଳକୁ ଆସିବୁ । ତା’ ଉପରେ ମତେ ପୁଣି କହିବୁ—ଖାନକୀ । ମାଇପୁଟାଏ ଯେ କୁଟା ଖଣ୍ଡକ ଦି’ ଖଣ୍ଡ କରିବ ନାହିଁ—ଗୁଡ଼ିକ ଜମିଣ ଚୁଲି ମୁଣ୍ଡକୁ ଆସେ, ଜାଣିବ ନାହିଁ । ଖାଲି କଥା କହିଲା ବେଳକୁ ଘଇତା ମାଇପ ବାପଘର ମିଶି ଆସିବ—ସେ କହିବ, ସଞ୍ଜ ଆଣୁ ଲୁଡ଼, ଏ କହିବ ଖାନକୀ । ଭଲରେ—ମୁଁ କଣ ଛତରଖାଇ ଘତରଘୋଟେଇ ହେଇଚି କି—ମୋର କଣ କେହି ନାହାନ୍ତି କି !"

କିନ୍ତୁ ବଉଜୁ ଯେ ସେ କେତେବେଳୁ ନିଦରେ ଶୋଇ ଘୁଙ୍ଗୁଡ଼ି ମାରିଲାଣି । ବଡ଼ବୋହୂ କଥା ଗପି ଗପି ଶେଷରେ ନିରାଶ ହୁଏ ।

ତେବେ ଭାଗବତ ଅଧ୍ୟାପ୍ରକ ପରୀକ୍ଷିତ ଶୁଣି ନ ପାରିଲେ କଣ ହେଲା, ଶୁକଦେବ ଶୁଣନ୍ତି । ସାନବୋହୂ କାନ୍ଥ ପାଖରେ କାନପାରି ସବୁ ଶୁଣି ଛକଡ଼ି ଆଗରେ ବଖାଣ କରେ—

"ବଡ଼ଭାଇ ବଡ଼ଭାଇ ହୋଇଥିଲେ ପରା, ଏବେ ଶୁଣ ଆସି । ମାଇପଟା ତାଙ୍କର ନ ହେଲେ, ତମେ ତାଙ୍କର ହବ ? ମାଇପ କେତେ ମିଛ ସତ କଥା ଲଗେଇ କହୁଚି; ଭାଇଟା ସେଥିରେ ପୁଣି କେମିତି କହୁଚି,—କାହିଁକି ! ଘର ପାଇଁ ସେ ସବୁ କରିବନି, ଖାଲି ବସିକରି ଗୋଟାଏ ମଣିଷ ଖାଇବ କି ? କସେଇ ଏ ମତେ ଖାଇବାକୁ ବଇଚି ! ଧାନଉଷୁଆଁଠୁଁ ଭାତରନ୍ଧା ଭାତକଢ଼ା କଏ ସବୁ କରେ ମ ? ଏଥର ମୋର ଗରଜ ପଡ଼ିଚି, କେମିତି ଗନ୍ଧବାଡ଼ି କରି ଦେବ ବଇ ରାଣ୍ଡୀ ।"

ଏତେ ଗୁଡ଼ାଏ କଥା, ସବୁ ଏକାବେଳେ ଭୁଲ୍‌ଟା ମିଛ ବୋଲି ଛକଡ଼ି ବୁଝିପାରେ ନାହିଁ । ବଡ଼ଭାଇକ ଲୋକେ ବାହାରେ ଯାହା କହନ୍ତୁ, ଭିତରେ ତେବେ ସେ ତାହା ନୁହେଁ ! ହରି ମିଶ୍ରେ ଯାହା କହୁଥିଲେ ସତ କଥା । ବଉଜୁର ଖାଲି ଉପରେ ଦେଖିବାକୁ କଥାଟି ସରୁ ।

ହରି ମିଶ୍ରେ ପଞ୍ଚାୟତ ପ୍ରେସିଡେଣ୍ଟ । ବଉଜୁକୁ ଲୋକେ ଯେମିତି ଭଲ ପାଆନ୍ତି, ତାହା ସେ ଦ'ଆଖିରେ ଦେଖି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ କଥା କଥାକେ ବଉଜୁର ନିନ୍ଦାଟିକେ ଗାଇ ବୁଲନ୍ତି । ଛକଡ଼ି ଭାଇର ନିନ୍ଦା ଘରଣୀଠାରୁ ଶୁଣେ, ତାଙ୍କଠାରୁ ବି ଶୁଣେ । କିନ୍ତୁ ମୁହଁ ଫିଟାଇ ଭାଇ ଆଗରେ କହି ପାରେ ନାହିଁ

ବଡ଼ଭାଇ ତାʼଠାରୁ ବୟସରେ ଅନେକ ବଡ଼, ଦଶ ବର୍ଷରୁ ବେଶି । ଆଖ ପାଖ ପାଞ୍ଚଖଣ୍ଡି ଗାଁରେ ଜାଣନ୍ତି ବରଜୁ ପ୍ରଧାନର ଘର । ଛକଡ଼ି ବଡଘରର ନାଁ ହେଲେ କେଉଁଠି ପଡ଼େ ନାହିଁ । ବାପ ମରିଯିବା ପରେ ଛକଡ଼ି ଦେଖିଲା, ସେ ବଡ଼ ହୀନ ହୋଇ ପଡ଼ି ରହିଛି । ଖୁଣ୍ଟା ଦେବା ପାଇଁ ପୁଣି ଘରଣୀ ସବୁବେଳେ ଠିକ୍ ଅଛି ।

କେଉଁଦିନ ଛକଡ଼ି ତାସ୍ ଖେଳି ଆସିଲା ବେଳକୁ ଦୁଧ ନ ଥିଲା, ତରକାରୀ କମ୍ ଥିଲା, ଭାତ ଚଳଚଳିଆ ପେଜୁଆ ହୋଇଥିଲା— ଭାଇପା ମନକୁ ଏ ସବୁ ବଡ଼ ବାଧେ । "କାହିଁକି ନ—ମୋର କଣ ଛʼଟା ନʼଟା ଅଛନ୍ତି କି—ଗୋଟାଏ ବୋଲି ମଣିଷ । ସେ ଟିକ୍କେ ମନ ବୋଧକରି ଖାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଦରକାର ନାଇଁ, ମୁଁ ଏଠି ରହି କରି କାହାର କଣ କରିବି କି ? ଭିନ ଭାଇ ଭାଉଜଙ୍କୁ ଘିନକରି ତମେ ରହ । ମୋର ତ ବାପ ଘର ପଡ଼ିଛି; ପାଞ୍ଚଟା ଉପୁରି ମଣିଷ ସେଇଠା ଖାଇ ପାରୁଛନ୍ତି । ମୋ ପେଟ କଣ ଅପୋଷା ରହିବ ?"

ଛକଡ଼ିକୁ ଯେଉଁ ସବୁ କଥା ଆଗେ ଆଗେ ଖରାପ ଲାଗୁଥିଲା, ପରେ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ସେ ସବୁ ଅଭ୍ୟାସରେ ପଡ଼ିଗଲା । ମାଇଚିଆଙ୍କ ପରି କେତେ କାଳ ଏମିତି ସେ ପଡ଼ି ରହିବ ? ନାଥ ଖଟେଇ, ହାଲୁ ସାହୁ ଏତେ ଭାଇମାନଙ୍କଠୁଁ ଭିନ୍ନ ହୋଇଗଲେ । ସେ କଣ ଚଳୁ ନାହାନ୍ତି ? ଆହୁରି ତ ଭଲ ଚଳୁଛନ୍ତି । ଦୋକାନ ଖଣ୍ଡେ ଖଣ୍ଡେ କରି ହାତରେ ପାଞ୍ଚ ପଇସା କରି ଏକୁଣି କି ରାଜା ପରି ସେ । ଭାଇ ପାଖରେ ରହି ଛକଡ଼ିକୁ ଏବେ କଣ ଗୁଡ଼ାଏ ମିଳି ପଡ଼ୁଛି ? କିନ୍ତୁ ଭିନ୍ନ ହେବ କେମିତି ? କିଏ ସେ କଥା ଆଗ କରି ଛିଡ଼େଇବ ?

ପରିଚ୍ଛେଦ ଚାରି

ଚାରିପାଖରେ ଧାନ କ୍ଷେତ ସବୁଜ ହୋଇ ପଡ଼ିଚି । ଉପରେ ଆଶ୍ୱିନ ମାସର ନେଳି ଆକାଶ—ଠାଇଁ ଠାଇଁଆ ଖରା ତାକୁ ଫଟେଇ ଦେଉଛି । ମଝିରେ ମଝିରେ ଖଣ୍ଡେ ଖଣ୍ଡେ ଧଳା ବଉଦ ସଫସୁଫଣ ଦେଖାଇ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଆଗରେ ଭାସିଗଲା ବେଳେ ତାରି ଛାଇ ଛାଇ ପରେ ଛାଇ, ଡେଇଁ ଚାଲି ଯାଉଛି । ବହୁତ ଦୂରରେ ଗଛ ଗହଳରେ ଗାଁ ଗୁଡ଼ିକ ଲୁଚି ରହିଚି । ପବନ ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ବହି ଯାଉଚି । ଏଇ ସବୁଜ ଜଆରି ଉପରେ ତା'ର ଗତି । ଆକାଶ କେଡ଼େ ଉଚା, କେଡ଼େ ନେଳ ! ପୃଥିବୀ ଉପରେ ମଣିଷ ହାତର ଏହି କାରିଗରି ଦେଖି ଯେମିତିକି ସେ କାବା ହୋଇ ଚାହିଁ ରହିଛି ।

ଏଇ ଶୋଭା ଭିତରେ ଠାଏ ଠାଏ ଛାଇ ମଝିରେ କେତେ ଗୁଡ଼ାଏ କଳା ଜନ୍ତୁ ନଇଁ ପଡ଼ି କଣ କାମରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । କୋଉଠି ପଞ୍ଝାଏ ବଗ, କୋଉଠି ପଲେ ଶୁଆ—ଏ ଛାଇରୁ ଉଡ଼ି ସେ ଛାଇରେ ପଡ଼ୁଛନ୍ତି; ସେ ଛାଇରୁ ଉଡ଼ି ଦୂର ଗାଁ ଛଳେ ମିଶି ଯାଉଛନ୍ତି । ଏହି ଧାନ ଗଛ ମୂଳେ ନଇଁ ପଡ଼ିଥିବା କଳା କଳା ଜନ୍ତୁଗୁଡ଼ିକର କୁଆଡ଼କୁ ନଜର ନାହିଁ । ସେ ବି ଯେମିତି ଏହି ଛାଇ ବାରି ଚଢ଼େଇଙ୍କ ପରି, ଏହି ସୂର୍ଯ୍ୟ ଆକାଶ ପରି ନିତିଦିନିଆ—ପୁରୁଣା । ଖରା ନାହିଁ, ବର୍ଷା ନାହିଁ, ଶୀତ ନାହିଁ, କାକର ନାହିଁ—ବାରମାସ ଛ ଋତୁ, ତିନିଶ ପଁଷଠି ଦିନ ଏହି ଏକା ଭାବରେ ସେ ଖଟିଛନ୍ତି । କାଳ କାଳ ବିତିଗଲାଣି । ଆଜଯାଏ ସେ ଦିହ ପାଇଁ ଖଣ୍ଡେ ଅଙ୍ଗା ମିଳିଲା ନାହିଁ ଘୋଡ଼େଇ ହେବାକୁ—ଛ'ହାତ ଗାମୁଛା ଆଠ ହାତ ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ, ଭଲ କରି ଟିକିଏ ପିନ୍ଧିବାକୁ । ସେଥିପାଇଁ ସେ ମଣିଷ ନୁହନ୍ତି, ଜନ୍ତୁ । ଖାଲି ମାଟି, ମାଟି—ମାଟି ତାଙ୍କର ବେଉସା—ଜନମଠାରୁ ମରଣଯାଏଁ ।

ମାଟିରେ ଜନମ, ମାଟିରେ ଶୁଆ, ଉଠା ବସା, ମାଟିରେ ଘର—
ମାଟି ଛାଡ଼ିଲେ ପେଟ ପୋଷେ—ମାଟିର ମଣିଷ······!

ଏହି ଜନ୍ତୁଗୁଡ଼ିକ ଭିତରୁ ବରଜୁ ପ୍ରଧାନ ଯୋଟିଏ—ଅଖାଡ଼ାରେ
ଗଣ୍ଡେ ମଲ୍ଲିଆ ସାମନ୍ତ ହେଉଛନ୍ତି, ମୁଣ୍ଡରେ ଠେକାଟାଏ

ଭିଡ଼ି ଧାନ ଗଛମୂଳେ ଆଣ୍ଠେଇ ପଡ଼ିଛି । କାଳ କାଳ ଧରି କେତେ ବରଜୁ ଏମିତି କାଦୁଅ ଚକଟି ପିଠିରେ ଖରା ତାପ ସହି ମଣିଷଜାତି ପାଇଁ ଆହାର ବାଢ଼ି ଗଲେଣି—ଆଶା ନାହିଁ—ଭରସା ନାହିଁ—ଆଖି ଥାଉଁ ଥାଉଁ ଦେଖି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ, କାନ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ଶୁଣି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ, ଜିଭ ଥାଇ କଥା ପଦଟେ ନାହିଁ—କାଲ, ଅନ୍ଧ, ମୂକ । ନିଜ ଦୁଃଖ ନିଜେ ବୁଝନ୍ତି ନାହିଁ, ନିଜ କଥା କହି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ—ଅବିକଳ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଗୋରୁ । କାରଣରେ ଅକାରଣରେ ପିଠିରେ ପାଞ୍ଚଣ ପାହାର ପଡ଼ୁ, ଗାଳି ଫଇଜତ ହେଉ, ତିନ ଓଳି ମୁନିବ ଖାଇବାକୁ ନ ଦେଉ—କାହିଁରେ ଆପତ୍ତି ନାହିଁ ।

ଯଦୁ ଦଳେଇ ବରଜୁର ପଡ଼ିଶା—ଭାଇ ଲେଖା ହେବ—ପାଖ ବିଲରେ ବିଲ ବାଛୁଛି ସେମିତି ଆଣ୍ଠୁ ମାଡ଼ି । ଦୁ'ଜଣଙ୍କ ଭିତରେ ଗପସପ ହେଉଛି । ଆଜ ଚଷାମାନେ ସେଇ ଘର କଥା ବିଲବାଡ଼ି କଥା ଗପ କରୁଛନ୍ତି ।

"ବରଜୁଆ ଭାଇ, ସବୁ କପାଳରେ ଭାଇ, କପାଳ—ଗଲା ସନ ଆଖୁ ଅସାକ କେତେ ସୁବିଧାରେ ଉତୁରି ଗଲା, ଏଥର ଗଛ ଗୁଡ଼ାକ ସେମିତି ମୁରୁକୁଟିଆ ମୁରୁକୁଟିଆ ହେଇଚି, ସେଥିରେ ଖର୍ଚ୍ଚ ଉଠିବ କି ନାହିଁ !"

"ତାକୁ ଆଉ ତୁ କଣ କରିବୁ ? ଆମେ ତ ଚଷା, ପାରୁପର-ଯନ୍ତେ କମେଇବା ସିନା—ତେଣିକି ନ ହେଲେ କାହା ହାତରେ ଅଛି ?"

"କୋଉ କଥା ଆମ ହାତରେ ଅଛିରେ ଭାଇ—'କର୍ମ ମୋହର ନିଜ ଗୁଣ୍ଡୁ, ଉଦ୍ଧବ କେତେ ତୁ ପଚାରୁ ।' କର୍ମ ହଉଚି ସବୁ । କର୍ମରେ ନ ଥିଲେ କିଏ ଦବ ? ପିଲାଟାର ଦିନଦୁଃଖ ହେଲା ଘର—କେତେ ଦିଅଁ ଦେବତାଙ୍କ କଣ ନ ମାନିଲି ! ମଙ୍ଗଳା ମା'ଙ୍କ କେତେ

ମାଜଣା ନ କଲି ! କେହି ରଖି ପାରିଲେ ? ସବୁ ଖାଲି ମାହାଲିଆ ରେ ଭାଇ, କର୍ମ ବଡ଼ । ହ୍ରୋକାଠା ବଞ୍ଚିଥିଲେ ଏ ବର୍ଷ ମୋର ଭାବନା ଥିଲା ? ମାସ ଛଅଟା କଲିକତା ବୁଲି ଯାଇଥିଲେ ଜଗୁ ସୋଇଁ ଧାନ ରହିଥାନ୍ତା, ନା ମିଶ୍ରଘରଁ ଟଙ୍କା ରହିଥାନ୍ତା ?"

"ମଣିଷ ବଞ୍ଚିଲେ ଯେତେବେ ସବୁ ହୋଇଯାଉଥାନ୍ତା—"

"ହଁ ଭାଇ, ସତ କହିଲୁ, ମଣିଷ ବଞ୍ଚିବା କିଛି ନୁହେ । କର୍ମ ଅସଲ—ମାଟିକି ସୁନା କରିବ, ସୁନାକୁ ମାଟି କରିବ ।" ବରଜୁ ମିରୁକି ହସି କହିଲା, "ଆଖିଆଗରେ ଦେଖୁନୁ—ହରି ମିଶ୍ରଙ୍କ ଘରେ—କର୍ମଟା କେଡ଼େ ସଲଖ ।

"ହଁ ରେ ଭାଇ, ସଂସାରରେ ଧର୍ମ ଅଛି ବୋଲି କିଏ କହିବା ଆଜି ? ଧର୍ମ ଖାଲି ପୁରାଣ ଭାଗବତରେ ନା । ହରି ମିଶ୍ର—ବ୍ରାହ୍ମଣ ଟାଏ—କଣ ନ କରୁଚି—କେତେ ଘର ନ ଭାଙ୍ଗୁଚି, କେତେ ଚାଣ୍ଡି ନ ଚପୁଚି ? ସେ ଦିନ ତ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହପୋଟି ଆଗୁଠାରେ ଧଣ୍ଡା ତୁଳସୀ ଚୂଳି ହଲପ କରି କେନା ଘର ଜମିଗୁଡ଼ା ନେଇଗଲା—ପଚାଶ ଜଣଙ୍କ ଆଗରେ ! କେଡ଼େ ନିଅଁଗିଳା—କେମିତି ତା ଗୁଣ୍ଡ ପଚେଇଲାରେ ! ଏବେ ଦେଖିଲୁ, ଧନ ଜନ ଗୋପଲକ୍ଷ୍ମୀ—କୋଉ ପଦରେ ତାର ଊଣା ? ଏ କଥା ଦେଖିଲେ ସଂସାରରେ ଧର୍ମ ଅଛି ବୋଲି କିଏ କହିବ ?

ବରଜୁ ପଧାନର ତାଳୁଠାରୁ ତଳିପାଯାଏ ଥରି ଉଠିଲା । ଧର୍ମ ନାହିଁ ! ଖାଲି ଅଧର୍ମ, ଅନ୍ୟାୟ, ପାପ ! ମଣିଷ ଜାତିଟା ଏହାରି ଉପରେ ବଞ୍ଚିଛି ! ଲୋକେ କହନ୍ତି, ବଣମଣିଷଙ୍କ ଭିତରେ ସେ ସବୁଠାରୁ ବେଶି ବଳୁଆ ପଡ଼େ, ସେ ଆପଣା ପିଲା ମାଇପ ଆଉ ପାଞ୍ଚଟା ଦୁର୍ବଳଙ୍କୁ ମାରି ଖାଏ । ଭୁଆ ବଗରଡ଼ ବଳୁଆ ପଡ଼ି ଭଣ୍ଡି ଭଣ୍ଡି ନିଜ ଛୁଆଗୁଡ଼ାକୁ ଖାଏ । ମଣିଷ କଅଣ ସେଇପରା !

ଆଖି ପାଖ ଖାଇ ପଇଁଶା ପାଞ୍ଚୋଟିଙ୍କୁ ମାରିଲେ ଗୋଟିଏ ବଞ୍ଚିବ ; ଯାହାର ଟିକିଏ ବେଶି ଜୋର୍ ହେଲା—ଧନରେ ହେଉ, ବୁଦ୍ଧିରେ ହେଉ, କି ବଳରେ ହେଉ, ସେ ଖାଇପଇଁଶା ଆଖ ପାଖ ଗରିବଗୁରୁବା ଦୁର୍ବଳଆ ଆଉ ପାଞ୍ଚଟିଙ୍କୁ ମାରି, ଖିନ ଖରାପ କରି, ନିଜେ ମୋଟା ହୋଇ ବଢ଼ିବ । ମଣିଷ ହେତେବେ ଏଇଥି ! 'ଆହାରେ ଭଲ ମନ୍ଦ ନାହିଁ, ଯେ ସ୍ଥାନେ ଯେମନ୍ତ ମିଳଇ' —ଏ ଭାଗବତବାଣୀ ତେବେ ମଣିଷ ପାଇଁ ହୋଇ ନାହିଁ । ଅଧର୍ମ ପାଇଁ ରାମାୟଣ ମହାଭାରତ ହେଲା; ଅଧର୍ମ ପାଇଁ ବସୁଧା ଫାଟି ଯାଇଥିଲା; ଏ କଣ ମଣିଷ ଜାତିର କଥା ନୁହେ !

ବରଜୁ ପାଟି କରି ଉଠିଲା, "ଧର୍ମ ଅଛି ରେ ଭାଇ, ଅଛି । ଆମେ ପାପୀ ବୋଲି ଧର୍ମ କୁଆଡ଼େ ଯିବ ? ଆମେ ଯାଙ୍କୁ ତାଙ୍କୁ କଣ କହିବା—ନିଜେ ତ ଦୋଷୀ । ଧର୍ମ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଗୁଣ୍ଡ୍ରି-ମୂଷାଟାଏ ସେତୁବନ୍ଧରେ ଯାଇ ମାଟି ପକାଇଲା, ମାଙ୍କଡ଼ ଗୁଡ଼ାଏ ଯାଇ ହାଣମୁହଁରେ ଦେହ ପତେଇଦେଲେ; ଶହ ଶହ ରାଜା ମହାରାଜା ଘର ଦୁଆର ପିଲା ମାଇପଙ୍କ ମୋହ ତୁଟାଇଲେ, ଲହୁ ଢାଳିଦେଲେ । ଆମେ କଣ କରୁଛେଁ ?—ଆମର ତ ଘର ଘରକେ ତିନ ଫାଙ୍କ—ବାପ ପୁଅ ଭିତରେ, ଭାଇ ଭାଇ ଭିତରେ, ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ଭିତରେ ତ ମନ ମିଳୁ ନାହିଁ; ସେଥିରେ ଯେବେ ଜଣେ ଜଣେ ହରି ମିଶ୍ର ତୋ ମୋ ଭିତରେ କଜିଆ ଲଗେଇ ମାଙ୍କଡ଼ ଲଡ଼ୁଭାଗ ବାଣ୍ଟିଲା ପରି ମଝିରେ ମଝିରେ ସବୁତକ ଚଟେଇଲେ, ଦୋଷ ଖାଲି ତାଙ୍କର ? ଆମେ ଗୋଟିକିଯାକ ତୁଳସୀ ? ଆଉ ଖାଲି ମଙ୍ଗଳାମା'ଙ୍କ ଠେଇଁ ମୁଣ୍ଡିଆ ମାରିଲେ ତ ସେ ଅସୁରଟାକୁ ମଣିଷ କରି ଦେବେ ନାହିଁ । ଆମର କୋଉ ମଣିଷପଣିଆ ଅଛି ଯେ, ଆମେ ଯାଙ୍କୁ ତାଙ୍କୁ ନିନ୍ଦିବା ?"

"ନାହିଁ ରେ ଭାଇ, ସବୁ ଗୋଟାଏ କଥା, କପାଳ ହଉଛି ଗୋଟାଏ କଥା ହରି ମିଶ୍ରର କପାଳ ଟାଣ—ସେଇ ମହାଜନ, ସେଇ ଜମିଦାର, ସେଇ ପ୍ରସଦନ୍ତ, ପୁଲିସ ତାର ହାତରେ, ହାକିମ ହୁକୁମ ତାର ହାତରେ । ଏ ସବୁ କର୍ମ—କର୍ମ ତେଜ ନ ଥିଲେ କଣ ହୋଇପାରେ !"

"ହଁ ରେ ଭାଇ, ଯାହା କହିଲୁ ସତ କଥା—କପାଳ ସବୁ । ତେବେ ବର୍ଷା ହେଲା ନାହିଁ, ଆଖିଖେତ ଉଜୁଡ଼ିଗଲା—ସେ କପାଳ ଗୋଟାଏ । ଆଉ ତୋ ମୋ ଭିତରେ କଜିଆ ଲଗେଇ ଦେଇ, ତୋ ଜମି ମୋ ତଳେ ଲେଖିଦେଇ ଲାଭ ଖାଇଲେ ହରି ମିଶ୍ର । ସେଇଥିର ଆସିଲେ ଅମିନ, ପୁଲିସ, ହାକିମ, ଓକିଲ, ମୋହରିର । ଆମେ ଭାସିଲେଁ ଅକୂଳରେ । ଏ କଥା ନିଆରା । ଏଠି ଆମର କପାଳ ଆଉ କିଛି ନୁହେଁ—ଆମ କପାଳ—ହରି ମିଶ୍ର, ବୁଝିଲୁ ନା ?"

ଖଣ୍ଡେ ଦୂରରେ ଗୋଟାଏ ବଳଦଗାଡ଼ି ଚେଲ ଚକା 'କଁ କଟ କଟ କେଁ' ଡାକ ଡାକି ଧୀରେ ଧୀରେ ଚାଲୁଛି । ଶଗଡ଼ିଆର ଟାଙ୍କରା, ଗୋରୁ ଉପରେ ପାଞ୍ଚଣ ମାଡ଼ର ଶବ୍ଦ, ଆଉ ମଝିରେ ମଝିରେ ପଦେ ଅଧେ ଗୀତ—'ରାମ ବଣବାସରେ ଲୋ ଲଖଣ ବିରଜାନ୍ତି—ଇ – ଈ, ଈ ।' ବିରଜୁ ପଧାନର କଥାଗୁଡ଼ାକ ସେମିତି ଅବା ଧାନ ଗଛ ଉପରେ ପବନର ଢେଉଖେଳ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ କୁଆଡ଼େ ବାଜିଗଲା ।

ସଦୁ ଦକେଇ କହିଲା, "ହଁ ଭାଇ, ସବୁ ବୁଝିଲି ଯେ, ତେବେ ତୋ କଥାଗୁଡ଼ାକ କେମିତି ଅଡୁଆ ଲାଗୁଛି । ହରି ମିଶ୍ର ସିନା ଖରାପ—ତେବେ ଓକିଲ, ଅମଲା, ହାକିମମାନେ କଣ ଆମର କିଛି ଭଲ କରୁ ନାହାନ୍ତି ?"

"ହିଁ, ତାଙ୍କର ଯାହା ମରଜି—ଭଲ କଲେ ଆମ କପାଳ ଭଲ, ମନ୍ଦ କଲେ ଆମ କପାଳ ମନ୍ଦ । ମୋଟ ଉପରେ ଆମେ ମନ୍ଦ ହେବାର୍ ସିନା ଏତେ ସବୁ ଭିଆଣ ।"

"ହିଁ ରେ ଭାଇ, ଶହେ କଥାରେ ଏ ଗୋଟାଏ କଥା—ସଂସାରଟା ମନ୍ଦ ହେବାର୍ ଏତେ କଥା । ହେଲା ବା ଜଣେ ମଣିଷ ଭଲ ହୋଇ ଗଲା; ଆଉ ସମସ୍ତେ ତ ବୈର—ସେ ଭଲ ମଣିଷଟି ପାଇଁ ଆନ କୋଉଠି ମିଳିବ ?"

"ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ ତ କୋଟିଏ । ଯେ ଭଲ ହୁଏ, ସେ ଆଉ ପଚଷଟାକୁ ଭଲକରିଦିଏ । ଗୋଟାଏ ଠେଇଁ ଫୁଲଟା ଫୁଟିଲେ ଚାରି ପାଖ ଧରି ବାସ ଚହଟାଇ ଦିଏ । ଯୋଉ ଫୁଲର ଯେତେ ବାସନା, ସେ ସେତିକ ଦୂରକୁ ମହକ ଦିଏ ।"

ବଳଦଗାଡ଼ିର 'କେଁ କଟ କଟ କେଁ' ଡାକ ଧୀରେ ଧୀରେ ଦୂରକୁ ଚାଲି ଯାଉଛି—ଶଗଡ଼ଆର ଟାକରା, ଗୋରୁ ଉପରେ ପାଞ୍ଚଣ ମାଡ଼ର ଶବ୍ଦ, ପୁଣି ମଝିରେ ମଝିରେ ପଦେ ଅଧେ ଗୀତ—'ସୁବର୍ଣ୍ଣ ରେଖା ତଟରେ ଲୋ ଧଇଲେ ପାଟହନ୍ତି—ଇ—ହେ, ହେ ।'

ତେବେ ପିଲଙ୍କୁ କାହାକୁ ଛପୁଡ଼ା ଭାତଖଣ୍ଡେ, କାହାକୁ ମୁଡ଼ି ହୁଡ଼ୁମ୍ବ ମୁଠାଏ ଦେଇ ବଡ଼ବୋହୂ ଖଣ୍ଡେ ଦାନ୍ତକାଠ ଚୋବେଇ ଚୋବେଇ ଯାଏ ପୋଖରୀ ଘାଟକୁ । ଶାଶୁ ମରିଗିଲା ଦିନୁଁ ଏ'ଜାଙ୍କ ଭିତରେ ପଡ଼େ ନାହିଁ । କେହି କାହାର ପଦେ ହେଲେ ସହିବ ନାହିଁ—ପଦକୁ ପଦେ ଉତ୍ତର । ଘର ଭିତରେ କାମ ବଣ୍ଟା ହୋଇ ଯାଇଛି—ସାନ ବୋହୂର ଗୋବର ମୁନ୍ଦା ଗୁହାଳପୋଛା, ଘରିପଚା, ଧାନକୁଟୁଆଁ କାମତକ; ବଡ଼ବୋହୂର ଭାତ ତୁଣ ରନ୍ଧା ବଢ଼ା, ଗଲା ଅଇଲା ସବୁକାମ । କେହି କାହା

କାମରୁ ସୁରାଏ ହେଲେ କରିବେ, [illegible] ଦିନେ ହେଲେ ଧାନରେ ଗୋଡ଼ ମାରି ଟିକିଏ [illegible] ଜାଣି, କି ସାନବୋହୂ ଦିନେ ହେଲେ ଚୁଲିର [illegible] ମୁହଁ ଦେବ ନାହିଁ ।

ବଡ଼ବୋହୂ ଯେମିତି [illegible] ଖଣ୍ଡେ ଝୁଲେଇ ଝୁଲେଇ ପୋଖରୀ ଭୂଠରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା, ସେମିତି ତା'ର ସାଙ୍ଗ ସହଚରୀ-ମାନେ ଆସି ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ ଜୁଟିଲେ । ମଣିବୋଉ ଗଣ୍ଡିଆକୂଳରୁ ମୁଠାକୁ ମୁଠା ଓଦାମାଟି ନେଇ ପିତଳ ବାହୁଟାକୁ ଘସର ଘସର କରି ମାଜି ପକାଉଥାଏ; ଏଣେ କହୁଥାଏ, "ଇଏ କଣ ବା ହାରିବୋଉ, ତୋର କାଇଁକି ଏତେ ଉଚ୍ଛୁର ବା ?"

"ଆଲୋ, ହଳଧା ବାଟିଲି, ବେସର ବାଟିଲି, ବଡ଼ଟାକୁ ପଖାଳ ମୁଠାଏ ବାଢ଼ିଦେଲି, ସାନ ଦି'ଟାଙ୍କ ଅଣ୍ଟିରେ ମୁଢ଼ି ଗଣ୍ଡାଏ ଗଣ୍ଡାଏ ଦେଲି—"

ମଣିବୋଉ ଖୋଲେଇ ହୁଏ—"କାଇଁକି ବା, ସାନ କଣ ତୋ ପିଲାଙ୍କ ଖାଇବା କଥାଟିକ ବୁଝନ୍ତା ନାଇଁ ?"

"ଆଲୋ, ସେ ସବୁ ବଡ଼ଘର ଝିଅ । ମୋ ପିଲାଗୁଡ଼ାକ ତାକୁ ଖଣ୍ଡାନ୍ତ ବା ! ଘଇତା ମାଇପେ ଯେବେ ଗୋଟାଏ ଘରଭିତରେ ଦେହୁଁ ଟାପର ହଉଥିବେ, ତମରି ଏଆଡ଼େ ଭାତହାଣ୍ଡି ଉତୁରି ପଡ଼ିଲେ, କେତେ ଡାକ ଡାକ ପାଟି ଫୁଟିଗଲେ ତ ତା' ଭିତରୁ ବାହାରିବେ ନାହିଁ ।"

ଶରଧାମା ଦାନ୍ତକାଠି ଖଣ୍ଡକରେ ବସଣୀଟାକୁ ମାଜୁ ମାଜୁ କହିପକାଏ, "ଛି,ଆଲୋ, ଭୁଆଶୁଣୀଟା, ଘଇତା ପାଖରେ ସବୁବେଳେ ପଶିଥିବ—ବଡ଼କୁଆ ମା ଥିଲେ ଏ କଥା ପୁଣି କାନ ଶୁଣନ୍ତା ?"

ହାଗବୋଉ କହିଲା, "କଣ ସେତିକ କଲେ ଅପା, ଦେଢ଼ଶୁରଟା ସେଇଠି ଦୁଆର ମୁହଁରେ ବସିଥିବ—ଘରଭିତରେ ଭାଇ ଭାଇବୋହୂଙ୍କର ହସ ତାମସା ଲାଗିଥିବ ଯେ—ଯେ ଗୋଟାଏ ଶୁଣିବ, କହିବ ଏ କଣ ହାଗିଘର !"

ନାଣ୍ଡୀ ପଣ୍ଡିଆଣୀ ଆଞ୍ଜୁଳା ଆଞ୍ଜୁଳା ପାଣି ଧର୍ମ ଦେବତାଙ୍କୁ ଟେକି ଦେଉଥାଏ, ଏଣେ ବି କହି ଲାଗିଥାଏ, "କଲୋ, ଘୋର କଳିକାଳ ଏ—ଏଣିକି ତ କେତେ ନୂଆ ନୂଆ କଥା ଦେଖିବ, କେତେ ନୂଆ ନୂଆ କଥା ଶୁଣିବ—ଆମର ତରୁଣ ବୟସଯାଏ ଆମେ ଦାଣ୍ଡ ଦୁଆର କେମିତି ଦେଖି ନ ଥିଲୁଁ କି ଘରତା ମୁହଁ କେମିତି ଜାଣି ନ ଥିଲୁଁ । ଏବକାଳକୁ ତ ଭାଇବୋହୂ ଦେଢ଼ଶୁର—ଛୁଆ, ଛୁଆ, ସେ କଥା ତୁଣ୍ଡରେ ଧର ନାଁ !"

ସାନବୋହୂ ଘର ଭିତରେ କାନ ପାରି ବାଁରେଇ ବାଁରେଇ ବାଡପଟକୁ ଆସି ସବୁ କଥା ଶୁଣିଲା । ଛକଡ଼ି ଆସିଲାରୁ ଯାହା ଶୁଣିଥିଲା, ତାହା ତା ଆଗରେ କହିଲା, ଯାହା ନ ଶୁଣିଥିଲା ତାହା ବି କହିଲା । ଛକଡ଼ି କରିବ କଣ ? ବଡ଼ଭାଇ ଆଗରେ କହିବାକୁ ତା'ର ସାହସ କାହିଁ ?

ବଡ଼ବୋହୂ ସାନବୋହୂ ଏଣିକି ମୁହାଁମୁହିଁ ହୋଇ କଜିଆ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ । ଶାଶୂ ଶଶୁର ତ ନାହାନ୍ତି—ଏବେ, ଯେଝା ହାତରେ ସେ ତଉଦ-ପା—କିଏ କାହାକୁ ମାନିବ, କିଏ କାହା କଥା ଶୁଣିବ ? ବସିଲେ କଳି, ଉଠିଲେ କଳି, କଥା କଥାକେ କଳି ! ବଡ଼ବୋହୂ ବସିଛି, ସାନବୋହୂ ସେ ବାଟରେ ଗଳି ଯାଉଁ ଯାଉଁ ଅଜାଣତରେ ବଡ଼ ଜା ଦହରେ ଗୋଡ଼ଟା ବାଜିଗଲା । 'ବସ୍ତୁ' କରି ଦେଇ ସାନ ଜା ଗଳିଯାଉଛି, ବଡ଼ ଜା କହି

ପକାଇଲା, "କନ୍ଲେ କଣ ମଣିଷ ବସୁ ନାହାନ୍ତି କି—ବାଟ ଝୁଲୁ ଝୁଲୁ ଗୋଇଠା ମାରି ଦେଇ ଯାଉଚୁ !" ମୁହଁ ଛୁଞ୍ଚାଡ଼ି ଦେଇ ସାନ ଜା କହିଲା, "କାହିଁକି ବା, ମଣିଷଙ୍କୁ କଣ ଥାନ ମିଳେ ନାହିଁ କି, ବାଟରେ ଘାଟରେ ବସିବେ !"

"କନ୍ଲେ, ଭାରି ବହପ ତୋର—ମାଡ଼କୁ ମାଡ଼ ମାରି କେଡ଼େ କାଟେଣି ଦେଖଉଚୁ !"

ସାନବୋହୂ ବି ଜବାବକୁ ଜବାବ ଯୋଡ଼ିଦେଇ କହିଲା, "କାହିଁକି ମ, କଏ କଣ କା'ର ଖାଏ କି—କଥା କହିବେ ନାହିଁ ଡରିବେ !"

କଥାକୁ କଥାଏ ହୋଇ ଶେଷରେ ଦି'ଜାଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଯେଉଁ-ସବୁ କଥା ବାହାରିଲା, ତାହା ଅଭିଧାନ ଭିତରେ ନାହିଁ ।

ବରଜୁ ଛକଡ଼ି ଘରକୁ ଆସିଲେ । ବରଜୁ ଆସିଲା ବିଲବାଡ଼ି କାମ ବୁଝି ସାରି; ଛକଡ଼ି ଆସିଲା ଦି'କୋଶ ବାଟରୁ କେଳାନାଟ ଦେଖି । ଦୁଇ ଜଣ କଜିଆ କଥା ଶୁଣିଲେ । ଜଣେ ଶୁଣିଲା ସାନ ବୋହୂଙ୍କ ଦୋଷ, ଆଉ ଜଣେ ବଡ଼ଭାଉଜଙ୍କ ଅପରାଧ । ଛକଡ଼ି ସବୁ କଥା ଶୁଣି ସ୍ତ୍ରୀକୁ ସାବାସ୍ କରି କହିଲା, "ହଁ, ଏମିତି କଥାକୁ କଥାଏ କହିଲେ ଯିନା ଜିତିବା ।" ସ୍ତ୍ରୀର ରୂପ କିନ୍ତୁ ଆଉ ପ୍ରକାର । ସେ ମୁହଁ ମୋଡ଼ି ଦେଇ କହେ, ସେ ମାଇଚିଆ ସୁଆଗ ସୁତାକ ରଖିଥା । ଗଣ୍ଡାଏ ଖାଉଚି ବୋଲି କାର ଅରକ୍ଷିତଆଣୀଙ୍କ ପାଖେଁ କାହିଁକି କାର କଥା ଶୁଣିବି ମ ? ଖଣ୍ଡେ ପିନ୍ଧି ଗଣ୍ଡାଏ ଖାଇବାକୁ ମୋର କଣ ନାହିଁ କି ?"

ତା'ର କଣ ଅଛି କି ନାହିଁ, ସେ ଜାଣେ ନାହିଁ—ଜାଣିଥିଲେ ଜାଣିଥିବ ଛକଡ଼ି । ହେଲେ, ଛକଡ଼ିର କେଉଁ ଗହ୍ୱରରେ କେତେ

ଗୁଷ; ସେତକ ମାଲୁମ ନାହିଁ । ସେ ବୁଝାଇ ସୁଝାଇ କହନ୍ତି “ଆଚ୍ଛା ହଉ ରହ, ଦେଖିବା ଭାଇ ଆଗେ କଣ କହୁଚନ୍ତି, ବୁଝିବା ।”

ସାନବୋହୂ କୋପାନଳ ହୋଇ କହେ “ରହିଥା ତୋ ଭାଇ ଭାଉଜ—ତୋ ଭାଇ ଭାଉଜ ପୁତୁର ଝିଆଙ୍କୁ ନେଇ ଥା— ମତେ ଖଣ୍ଡେ ଅଲଗା ହାଣ୍ଡି କରି ଦେ ।”

ଆଉ ଘରେ ବରଜୁ ଖାଲି ସାନବୋହୂର ଦୋଷଗୁଡ଼ିକ ଶୁଣେ । ସେ ବୁଝିଲାଣି, ସବୁ କଥାରେ ଭୁଳହୋଇ ରହିଲେ ଏଣିକି ଆଉ ଚଳିବ ନାହିଁ । ଆପଣା ସ୍ତ୍ରୀକୁ ବୁଝାଇ ବୁଝାଇ ସେ ଥକିଲାଣି । କାହିଁରେ କିଛି ହେଲା ନାହିଁ । ବିଶ୍ୱାସରେ ବିଶ୍ୱ ଚଳୁଚି । ବିଶ୍ୱାସ ତୁଟିଗଲେ ବାପ ପୁଅ, ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ, ଭାଇ ଭାଇ, ରଜା ପ୍ରଜା, କାହାରି ଭିତରେ କିଛି ସମ୍ବନ୍ଧ ରହିବ ନାହିଁ । ଦି’ଜାଙ୍କ ଭିତରେ ତ ଏ ବିଶ୍ୱାସ ନାହିଁ; ତେବେ ଦି’ଭାଇଙ୍କ ଭିତରେ ଯେ ରହିବାର କଥା, ତାହା ବି କମି ଯାଉଅଛି ।

ବରଜୁ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ସବୁ ପ୍ରକାର ବୁଝାଇ ସୁଝାଇ ଶେଷରେ କହିଲା, “ତମର ଏ କଳିଗୋଳ ଯୋଗକୁ ଦେଖୁଚ ତ, ସକାଳୁ ସଞ୍ଜଯାଏ ମୁଁ ଘରେ ରହୁ ନାଇଁ । ଏଣିକି ନ ହେଲେ ରାତିରେ ବି ଯାହା ଟିକଏ ଆସୁଚି, ସେତକ ବନ୍ଦ କରିଦେବି ।”

ବଡ଼ବୋହୂ ସଂସାର ଭିତରେ ସବୁଠାରୁ ବେଶି ଡରେ ବରଜୁକୁ—ଆଉପାଗଲା ମଣିଷଟାଏ, ଯାହା ରେଣ୍ଟି ଧରିଥିବ, ସେୟା । କେତେବେଳେ ମାଡ଼ଟାଏ ମାଇଲେ ସହିବ ନାଇଁ, ଆଉ କେତେବେଳେ ତମର କାନ୍ଧ କୋଟେଇ ମୁଣ୍ଡ କଟୁଡ଼ି ଗୋଡ଼ଗୁଡ଼ାଉ, ଟିକଏ ଆଖି ଫେରାଇ ଚାହିଁବ ନାଇଁ—ଏମିତି ମଣିଷଟାର ହାତ

ଧରିବାକୁ ବଡ଼ବୋହୂ କପାଳରେ ଥିଲା ! ଆଜି କଣ ଘଇତା ମାଇପେ ହୋଇ ଲୋକେ ଚଳୁ ନାହାନ୍ତି—ଏଇ ଯଗ ଛକଡ଼—ହସ ଖୁସିରେ ଦିନ ଅଣ୍ଟୁ ନାହିଁ, ଆଜ ସୋଲଭଜା, କାଲ ଜିଲପି, ପଅରଦିନ ପିଜ୍ଜପାଡ଼ ଶାଢ଼ୀ । ଏ ବୃଗୋଟାଏ ମଣିଷ ଯେ କହି କହି ଫାଟି ଫୁଟିଗଲେ ଭଲରେ ମନ୍ଦରେ ଖଣ୍ଡେ ଜବାବ ଦେବକ ? କିଏ ଯେମିତି ଶବ୍ଦେ ପରୁଶ ଦିନ ପଳେଇଲା, ଏମିତି ସବୁବେଳେ ମୁହଁଟାକୁ ଓଳଅା ପରି କରିଥିବ । ସେଥିରେ ପୁଣି ଜିଦଖୋର ଯେ କହିଲେ ନ ସରେ—ଯୋଡ଼ା କପାଳରେ !

ବଡ଼ବୋହୂ ଶଙ୍କି ହୋଇ କହିଲା, "ହଁ ତମର ତ ଖାଲି ସେଇ କଥା ଓରେଇବାକୁ ଅଛି—ପିଲା ମାଇପଙ୍କୁ ଅନାଥାକରି ଘରଛାଡ଼ି ପଳେଇବ । କାହିଁକି, କଳିଆ କେମିତି ବନ୍ଦହେବ ବତେଇ ଦେଉନା ?"

ବରଜୁ ଯାହା କହେ, ସ୍ତ୍ରୀକୁ ତାହା ଏକାବେଳେ ଅସମ୍ଭବ ପରି ମନେହୁଏ । ସେ ସବୁ ଶୁଣେ—ସେଥିରୁ ଯାହା ବୁଝେ, ଦୋଷ ଦିଏ ସ୍ତ୍ରୀର । ସେ ବଡ଼ ଜା—ସେ ଯେମିତି ଚଳାନ୍ତା, ସାନ ଜା ସେଥିରେ ଚଳେ ବାଧ୍ୟ ହୁଅନ୍ତା । ସବୁ କଳିଆ ଗୋଳପାଇଁ ବଡ଼ ଜା ନିଶ୍ଚେ ଦାୟୀ । ସେ ଆଗ ହୋଇ ଘରକୁ ଆସିଛି—କେତେ ଆଗରୁ ବୋହୂ ପଣିଆ କରିଛି, ଘରଣୀ ହୋଇଛି; ଘରଦୁଆର, ଭଲ ମନ୍ଦ ସବୁ ବୁଝାମଣା କରିଛି—ସବୁ ଦୋଷ ପାଇଁ ସେ ଆଗ ଦୋଷୀ ।

ସ୍ତ୍ରୀ ମୁହଁ ଫୁଲାଇ କହେ, "ହଁ, ମୋ କଥାକୁ ମାନିବାକୁ ତ ସେ ରହି ବସିଛି !"

ସ୍ୱାମୀ କହେ, "ସେ ନ ମାନିଲେ ବି ଦୋଷ ତାର ନୁହେଁ, ତମର—କାହିଁକି'ନା ତମେ ବଡ଼ । ତମ ଦି'ଜଣଙ୍କ ଭିତରେ ଯେ

ମନଲୁଙ୍କି ଯାଉଚ, ସେଥିପାଇଁ ସ୍ତ ତମେ ଦୋଷୀ—କାହିଁକ ନା ତମେ ବଡ଼—ତମ ବୁଦ୍ଧି ତା'ଠାରୁ ବେଶି ସରସ, ତମେ ତା'ଠାରୁ ବେଶି ଜାଣିବା ମଣିଷ ।"

ଦୁଇଧାର ଲୁହ ଗଡ଼ାଇ ପକାଇ ହାଡ଼ିବୋଉ କହିଲା, "ତୁମେ ଆଉ ଭାଇ ଭାଇବୋହୂଙ୍କ ପଛକୁ ନ କହି ମୋ ପାଇଁ କହନ୍ତ କି ? ମୁଁ ତମର ସାତ ପରରୁ ପର !"

ତାରକୁ କେତେ ବୁଝାଇ କହିଲା—ପୁରାଣ ଇତିହାସରୁ କେତେ ଭଲ ଭଲ ଗପ—ସବୁ ଅକାରଣ—ସ୍ତ୍ରୀ ବୁଝିଲା ନାହିଁ ।

ଛକଡ଼ିର ନିଜ ଘରକରଣା ଉପରେ, ନିଜ ଉପରେ ବେଶି ମନ ବୁଲିଲା—ନିଜେ ଆଉ ନିଜ ସ୍ତ୍ରୀ, ଏ ଦୁଇଜଣଙ୍କ ଛଡ଼ା ଆପଣାର ହୋଇ ସଂସାରରେ ତା'ର ଆଉ କେହି ନାହାନ୍ତି । ଭାଇ, ଭଉଜ, ଝିଆରୀ, ପୁତୁରା, ସମସ୍ତେ ତା'ଠାରୁ ଦୂରେଇ ହୋଇ କମିତି ଗୁଡ଼ ଗୁଡ଼ ଯାଉଛନ୍ତି । ଯେଉଁ ଭାଇ ଆଗରେ ସେ ଆଜଯାଏ ସଳଖ ହୋଇ ବାଟ ଚାଲି ନାହିଁ, ସେଇ ଭାଇ ! ଯେଉଁ ଭାଇ ଆଜଯାଏ ଥରେ ହେଲେ "ଛକଡ଼ି, ବିଲକୁ ଯା ଧାନ କାଟ" ବୋଲି ପଦେ ହେଲେ ବୋଲି ବତେଇ ନାହିଁ । ଯାତ ଖିଅରୁ ଆସିଲେ ଝିଆରୀ ପୁତୁରାଙ୍କ ପାଇଁ ଆଉ ସେ କୋରା, ଖଇ, ମାଜଣ୍ଡ଼, ତଲେଇ, କୁନଣ୍ଟୁଇ ସବୁ ଆଣେ ନାହିଁ—କାହିଁକ ନାଁ, ନେହମଣି ସେ ସବୁ ଦେଖିଲେ ଆଜି ଜଣା ତିନ ଦିନ ଯାଏ କଥା କହୁଚ ! ତେବେ ପିଲାଗୁଡ଼ାକ ତା ଚୁଡ଼ପାଖ ବେଢ଼ିଯାଇ ଯେତେବେଳେ ପଚାରନ୍ତି, "ଦାଦ, ମୋ ପାଇଁ କଣ ଆଣିଚୁ ?" ସେତେବେଳେ ଦଣ୍ଡକ ପାଇଁ ତା ମନଟା କାହିଁକ ଛଟପଟ ହୋଇ ଉଠେ—ମା ବୁଢ଼ୀ ଥିବାବେଳ କଥା ମନେପଡ଼ି ମନଟା କମିତି କଥାଏ—

କୁଆଡ଼େ ଗଲାଣି ସେ ଦିନ ! ଖାଲି ହାତରେ ଆସିଚି ବୋଲି ପିଲାଙ୍କ ମନ ବୁଝାଇବା ପାଇଁ ଟିକଏ କାଖେଇ ପକେଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହୁଏ । ବାପ୍‌ରେ !—ସେ ଘରେ ନେହମଣି ଜଗି ବସିଚି, ଆଉ ରଖିଦେବ ?

ବଉଳର ହାର, ସୁନା ହ'ଟି ଝିଅ । ଚଷାକୂଳ ତ— ବାହା ଦେବା ବୟସ ହେଲାଣି । ଆଉ କେତେ ଦିନ ରହିପାରିବେ ? ବଡ଼ ଝିଅ ହାରର ବାହାଘର—ତା' ମା'ର ଗୋଡ଼ ତଳେ ଲାଗୁ ନାହିଁ । କୋଉଠି ବଢ଼, କୋଉଠି ଭାଇ, କୋଉଠି ପାନଆ, କୋଉଠି ଫରୁଆ—ଦରଣ୍ଡା ଦରଣ୍ଡି ସଜଡ଼ା ସଜଡ଼ରେ ଦିନରାତି ଅନ୍ତ ନାହିଁ । ସାନବୋହୂର ପିଲା ନାଇଁ—ଏ କଥା ଗୁଡ଼ାକ ତା' ଦିହ ସହିବ କେତେକେ ? ମନଇଚ୍ଛା ଘରର ଆଉ ଆଉ କାମ ସେ କରୁଚି । ସଂସାରରେ ଦିହ ଜଳି ଯାଉଚି, କାହିଁରେ ତାର ମନ ଲାଗୁ ନାହିଁ । ବଡ଼ବୋହୂ ମଝିରେ ମଝିରେ, "ସାନବୋହୂ, ନଡ଼ଆଟା କୋଉଠି ପକାଇବୁଟି—ମହୁର ବଧାଚ ଦବୁଟି" କହି ନିଜ କାମରେ ଲାଗିଚି । ସାନବୋହୂ ଦିହରେ ଏ କଥାଗୁଡ଼ାକ ଲୁଣ ପରି ଗଳି ଯାଉଚି । ହଁ, ତାର ଗରଜ !

ଛକଡ଼କୁ ଆଗରୁ ସାନବୋହୂ ସାବଧାନ କରିଦେଇଚି, 'ଖବରଦାର, ଭାଇ ଭଉଜ ସୁଆଗୀ ହେବ ତ ମୋ ପାଖ ମାଡ଼ିବ ନାହିଁ ।" ସେ ବିଚରା କଣ କରିବ ? ତା' ପାଟୁଯାଏ କିଚ୍ଛି ନ କଣ ତୁନି ହୋଇ ରହୁଚି । ତେବେ, କେତେବେଳେ କେଉଁଟା କଣାଯିବ, ସହିତକୁ ଦକ୍ଷିଣା ଦିଆଯିବ, ବରଯାତ୍ରୀଙ୍କ ତରବ ବୁଝାଯିବ, ସବୁ ଖବର ଟିକଏ ନ ବୁଝିଲେ ନ ହୁଏ । ଦାଣ୍ଡ ଦୁଆରେ ସ୍ତ୍ରୀ ଦେଖିବା ଥାନରେ କେଉଁଟା କଥା ବୁଝେ, ଘର ଭିତରକୁ ଆସିଲେ କିଛି ନ ଜାଣିଲା ପରି ତୁନି ହୋଇ ରହେ । ତେବେ

ହେଲେ ରକ୍ଷା ନାହିଁ । ସ୍ତ୍ରୀର ମୁହାଁମୁହିଁ ହେଲା ତ, ସେ ତମ୍ପ ସାପ ପରି ଆଗରୁ ଫଣା ଟେକି ବସିଛି । ଶୋଇବା ଘରକୁ ଗଲେ ନେଝମଣି ହୁକୁମ ଚଲାଏ, "ଘର ଭିତରେ ଶୋଇ ରହୁନା, ଦାଣ୍ଡ ଦୁଆରେ ଯାଇ ବାହାଘରର ମାମଲତ ଦେଖେଇ ହଉଚ ।" ଛକଡ଼ି ବଚରାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ଘରେ ଆଜ ବରାଡ଼ ପିଲା ବି ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ି ଟେକି ଡେଇଁଛି । ମନେ ମନେ ବି ଖୁସି ଟିକିଏ ହେବାକୁ ତାକୁ ମନା !

ହାରାର ବାହାଘର ଖରି ସନମାନରେ ହୋଇଗଲା । ଗୋଡ଼ ଠଉଁ ମୁଣ୍ଡ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଳଙ୍କାରେ ଗଢ଼ା ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ଖାଇ ପିଇ ସନ୍ତୋଷ । ବରକୁ ଯାହା ତ ତା' ଉଜକୁ ବୁହିଁ ଖର୍ଚ୍ଚ କଲା, ତେବେ ଖର୍ଚ୍ଚ କଲା ବେଶି ବରଘର । ବ୍ରହ୍ମପୁରୀ ପାଟ ଦେଖିବ କଣ, ସୁନା ବଟଫଳ, ସୁନା କେତକୀ ଦେଖିବ କଣ, କୋଉ ପଦରେ ଊଣା ନାହିଁ ।

ବାହାଘରେ ସମସ୍ତେ ଖାଇପିଇ ଖୁସି । ନାଣ୍ଡୀ ପଣ୍ଡିଆଣୀ ଶରଧାବୋଉ ଯାଇ ସାନବୋହୂ ପାଖରେ ପାନ ଭାଙ୍ଗି ବସିଲେ । ଶରଧାବୋଉ ପଚାରିଲା, "କାଇଁମ ସାନବୋହୂ, ତୋ ନୂଆ ଲୁଗା କାଇଁ ମ ?" ସାନବୋହୂ ନାକ ଟେକି କହିଲା, "ମୋର କଣ ନୂଆଲୁଗା ହବ ମ, ମୋର କଣ ବାହାଘର ନା ପୁଆଣୀଘର ?"

"ମ—ବାହାପୁଆଣୀ କଣ ମ ? ଘର ଭିତରେ ବାହାଘର ବାଜା ବଜନ୍ତ୍ରୀ କେତେ କଣ ନେଇ ଯାଉଚନ୍ତି, ଘରଭିତରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ଖଣ୍ଡେ ଖଣ୍ଡେ ନୂଆ କନା ବରକୁ ପଧାବ କଣ ଥିବ ! କି କଥା କହୁଚୁ ମ ?"

ନାଣ୍ଡୀ ପଣ୍ଡିଆଣୀ ଏହିଭିତରେ ଘର କୁଡ଼ ପାଖ ଆଖି ବୁଲା ସାରିଲାଣି । ସେ ଧିମି ଧିମି କହିଲା, "ଆଲୋ ନାଇଁ ମ, ସେ କେମି

ଛଦରମୀ ହଉଚ ନାଁ, ହେଇ ପସ ନୂଆ ଲୁଗା" କହି ସେ ଓଳିଆ ଉପରୁ ଖଣ୍ଡେ ନାଲି ନୂଆ ଓଢ଼ଣା ଆଣିଲା ।

ଶରଧାବୋଉ ଗାଁ ମାଇପଙ୍କ ଭିତରେ ମାମଲତକାର—ଘର କୁହାଳିଆ । ସେନାପୁର ଚୌଧୁରୀଘର ଝିଅ ବାହା ଯେ ଦେଖିଚ, ତାହା ପାଖରେ ଆଉ ବାହାଘର କାହିଁକି ଲାଗେ ? କେତେ ଅଳଙ୍କାର ନାଁ ସେ ନ ଜାଣେ, କେତେ ପରକାର ଲୁଗା ଶାଢ଼ୀ ସେ ନ ଦେଖିଚ ? ଏ ଲୁଗା କ ତା ମନକୁ ଆସେ ? ଘୃଣା ଆଉ କ୍ଷୋଭରେ ଲୁଗା ଦହଟାକୁ ଦେଖି ପକାଇ ସେ କହିଲା, "ମ, ମ, ଏଇ ମାଉସୀ ଗୋବାବଶ ସାଢ଼ୀ ଖଣ୍ଡେ—ଏ ଖଣ୍ଡକ ଗୁଡ଼ ପଢ଼ିବ ପସ !"

ନାଣ୍ଡୀ ପଣ୍ଡିଆଣୀ କହିଲା, "ହଁ, ଏମିତି ଖଣ୍ଡେ ତ ବଡ଼ବୋହୂ ପିନ୍ଧିଚ !"

ଶରଧାବୋଉ ଟିକିଏ ଭୁନ ଭୁନ କରି ନାଣ୍ଡୀ ପଣ୍ଡିଆଣୀକୁ କହିଲା, "ଆଲୋ, ତୁ ବୁଝୁ ନାହୁଁ, ବଡ଼ବୋହୂ ପାଇଁ ଆସିଲା ବୋଲି ସାନ ବୋହୂ ପାଇଁ ସେମିତି ଲୁଗା ଆସିବ, ଏକଥା କଣ କେଉଁ ପାଠରେ ଲେଖା ହୋଇଚ ? ବଡ଼ବୋହୂର କଣ ମନ ହେଲା ଯେ ଏଇ ଲୁଗା ଖଣ୍ଡକରେ ଖାଲି ସାନବୋହୂ ସାଙ୍ଗରେ ତାକୁ ସରିସା କରି ପକେଇଚୁ ? କାଇଁକି, ତାର ଝିଅ ବାହା ହେଲା; ଶହ ପଚାଶ ଖରଚ ହେଲା; ବରହମପୁରୀ ଶାଢ଼ୀ, ଆଉ ଅଳଙ୍କାର କେତେ କଣ ଝିଅ ପାଇଁ ଆସିଲା, ସାନବୋହୂ ପାଇଁ ସରିସା କରି ଖଣ୍ଡେ ଶାଢ଼ୀ ଆଣିଥିଲେ କଣ ସରିଯାଇଥାନ୍ତା ?"

ନାଣ୍ଡୀ ପଣ୍ଡିଆଣୀ ଟିକିଏ ସାନବୋହୂକୁ ଚାହିଁ ମୁରୁକିହସା ଦେଇ କହିଲା, "ସେଇଥିପାଇଁ ତ ସାନବୋହୂ ମନ ମରି ଯାଇଚ !"

ଏଠି ସାନବୋହୂ ଯେମିତି ନାହିଁ, ସେମିତି କରି ଶରଧାବୋଉ କହିଲା, "ମଲା ଲୋ, କଥାଟା କହୁ ଯେ ମନକୁ ପାଏ ନାହିଁ । ମନ

କାହିଁକି ମରିଯିବ ମ—ସେ କୋଉ ଲୁଗା ପିନ୍ଧି ନାହିଁ, କଣ ଖାଇ ନାହିଁ, କଣ ସାରି ନାହିଁ ଯେ ଏଇ କନା ଖଣ୍ଡକ ପାଇଁ ତା ମନ ମରିଯିବ ।"

ନାଣ୍ଡ୍ରୀ କହିଲା, "ସେ କଥା କିଏ ନାହିଁ କରୁଚ ? କାହା ଘର ଝିଅ ସେ; ବାପ ନାଁ ତା'ର କୋଉଠି ନପଡ଼ୁଛି; ଲୁଗା ପିନ୍ଧିବାକୁ କଣ ସେ ରଙ୍କୁଣୀ ହେଇଚି ? ସେଇଥି ଯୋଗିରୁ ବଢେଇ ସାରି ପାଲଟି ପକାଇଲା ନା, ଆଜି ପିନ୍ଧିଲା !"

ସାନବୋହୂର ଛାତି ଏଥିଁ ଫୁଲି ଉଠିଲା । ସେ କହିଲା, "ମୋ ଅପା ଯେତେବେଳେ ବାହା ହେଲା, ଏମିତି ଲୁଗା ଧୋବଣୀ, ଭଣ୍ଡାରୁଣୀ କେତେ ନେଇଥିବେ !"

ଖରଧାବୋଉ କହିଲା, "ହଁ ମ, ସେ କଥା କିଏ ନ ଜାଣେ ? ଏ ନୂଆ ଡାଆଣୀ ପୁଅ ଖେଦେଇ ଶିଖୁଛନ୍ତି ନା !" ଖରଧାବୋଉ ସେ ସାନବୋହୂ ବାପ ଘର କଥା ପଦେ ହେଲେ ଜାଣେ ନାହିଁ, ଏହା କହିବା ଦରକାର ନାହିଁ ।

ପରିଚ୍ଛେଦ ପାଞ୍ଚ

ହରି ମିଶ୍ରେ ଗାଁ ଚୌକିଦାର' ପ୍ରେସିଡ଼େଣ୍ଟ । ବହୁତ ସରୁ ବୁଦ୍ଧିଲ, ଘିଅ ବଦଳରେ ତାଙ୍କୁ ଏ ହାକମୀ କାମ ଖଣ୍ଡିକ ମିଳିଛି । ତାଙ୍କର ସମ୍ପତ୍ତି ବାଡ଼ି ଯାହା ପୈତୃକ ଥିଲା, ନିଜ ଯୋଗ୍ୟତାରେ ସେ ଆଉ କେତେଟା ସଣ୍ଡୀ ଖଣ୍ଡୀ ଗରିବଙ୍କ [illegible] ନିଜ ସମ୍ପତ୍ତିରେ ମିଶାଇ ପାରିଛନ୍ତି । ବରଜୁ ପଧାନକୁ ସେ ଦି'ଆଖିରେ ଦେଖି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । କାହିଁକି ନା, ବରଜୁ ଯୋଗୁଁ ତାଙ୍କ କାମରେ ବହୁତ ବାଧା ପଡ଼ୁଛି; ତାଙ୍କୁ ଅନେକ କ୍ଷତି

ସନ୍ଧବାଙ୍କୁ ହୋଇଛି । ଗାଁ ଭିତରେ କି ଆଉ ଆଉ ଗାଁମାନଙ୍କରେ ଯେତେବେଳେ ମାଲି ମକଦ୍ଦମା ହୁଏ, ବରଜୁକୁ ଆଗେ ଡାକସ ପଡ଼େ । ପଞ୍ଚୁ ଆଣ୍ଡରେ ବସି ମକଦ୍ଦମାତକ ସେ ଆପୋଷରେ ମେଣ୍ଟାଇ ଦିଏ । ମିଶ୍ରଙ୍କର ତ ଆଉ କାଟେଣୀ ଚଳଲ ନାହିଁ । ମକଦ୍ଦମା ତଦନ୍ତରେ ଏକ ପକ୍ଷରୁ ସ୍ବର୍ଣ ପାଇ ତା'ପାଇଁ ସ୍ବର୍ଣ୍ଣଅଣାର ଓ ଆର ପକ୍ଷରୁ ଆଠ'ଣା ପାଇ ତା'ପାଇଁ ଆଠଅଣାର ରିପୋର୍ଟରେ ଲେଖିବାର ସୁବିଧା ତାଙ୍କୁ ସବୁଠାରେ ଜୁଟିଲ ନାହିଁ । ଲୋକଙ୍କ ଆଖି ଫିଟି ଯାଇଛି । ବରଜୁ ପଧାନ ସେଥିପାଇଁ ସବୁଠାରୁ ବେଶି ଦାୟୀ । ମିଶ୍ରେ ଏମିତି ଗୋଟାଏ ଦିଟା ବଡ଼ ମକଦ୍ଦମାରେ ଦୁଇଆଡ଼ ହାତ ବୁଲାଇବାର ଯୋଗାଡ଼ କଲବେଳେ ବରଜୁପଧାନ ମଝିରେ ପଶି ଆପୋଷରେ ମାମଲାତକ ଭାଙ୍ଗି ଦେଇଛି । ଏକଥା କି ମିଶ୍ରେ ସହନ୍ତି ? ଜାତରେ ଚଷା ଟୋକାଟାଏ, ବାପ ନାଁ ପଚାରିଲେ ଆସିବ ନାହିଁ, ତାହାର ବଦ୍‌ମାସ ଦେଖ !

ମିଶ୍ରେ ଖଡ଼କା ଖଣ୍ଡେ ଧରି ଦାନ୍ତମୂଳରୁ ଗୁଆ କାଢ଼ୁଛନ୍ତି । ଛକଡ଼ି ସେଇ ବାଟେ ବଟୁଆ ଖଣ୍ଡ ଧରି ଦୋକାନ ଆଡ଼େ ବୁଲୁଛି । ମିଶ୍ରେ ଡାକ ପକାଇଲେ, "ଏ କିଏ ରେ, ଛକଡ଼ି ? ଆରେ, ଆମ ଅଖାଇନାଣ୍ଡ ପୁଅ ।" ମିଶ୍ରେ ଛକଡ଼ି ବରଜୁଙ୍କର କଳେଇ ଲେଖା ହେବେ । ଛକଡ଼ି ପାଖକୁ ଆସିବାରୁ ମିଶ୍ରେ କହିଲେ, "କି ରେ, ଆମ ପିଣ୍ଡା ଉପରକୁ ଉଠି—କଣ ବାହାଘର କଲ, କେତେ ଖର୍ଚ କଲ ?" ଛକଡ଼ି କହିଲା, "ଆପଣ ତ ନିଜେ ଯାଇଚ, ସବୁ ଦେଖିଚ ଜାଣିଚ, ଆଉ ପଚାରୁଚ କଣ ?"

"ହେଃ ହେଃ—ଆରେ ଆମେ କଣ ଦେଖିଲୁଁ, କଣ କଲୁଁ ମ ? ଭୋଜନର ପିଆସି ଆମେ । ଖିଆପିଠା ସରିଲା ତ କିଏ କାହାକୁ ପଚାରେ ?"

"ଆଜ ମତେ ପଚାରୁଛ କଣ ?"

"ଏଁ, ଏଁ, କଣ କହିଲୁ, ତତେ ପଚାରିବି ନାହିଁ ତ ଆଜ କାହାକୁ ପଚାରିବି ରେ ? ଘରର ଖାଇ ତୁ, ନିଜ ହାତରେ ତ ସବୁ ନେଇ ଆଣ କରଥିବୁ; ତତେ ପଚାରିବି ନାହିଁ ତ ଆଜ କଣ ଚନ୍ଦ୍ରା ହାଣ୍ଡିକୁ ପଚାରିବି ?"

ଛକଡ଼ି ଗମ୍ଭୀର ହୋଇ କହିଲା, "ଆମେ ଚନ୍ଦ୍ରା ହାଣ୍ଡିଠାଁ ବଳୁଁ, ଜେଜେଇ ।"

"ଏଁ, ଏଁ, କଣ କହିଲୁ—ଚନ୍ଦ୍ରା ହାଣ୍ଡି ? ଚନ୍ଦ୍ରା ହାଣ୍ଡି କଣ ରେ, ଛି, ଛି !"

"ଆଜ ମତେ ପଚାରୁଛ ଯେ ଜେଜେଇ, ଖର୍ଚ୍ଚ ବାର୍ଚ୍ଚ କଣ ହେଉଛି ମୁଁ କଣ କିଛି ଦେଖିଛି, ନା କରୁଛି ?"

"ଏଁ, ଖର୍ଚ୍ଚ ତୁ କରୁ ନାହୁଁ କି ଜାଣି ନାହୁଁ ? ଏ ଗୁଡ଼ାକ କି କଥା ରେ—ଛି, ଛି, ବରଜୁର ଏ ଗୁଡ଼ାକ ମଣିଷପଣିଆ ନୁହେ । ଘର ଭିତର ଖାଇଠା ।"

"ତାଙ୍କର କିଛି ଦୋଷ ନାହିଁ, ଜେଜେଇ, ସେ କଣ କରିବେ ?" ଛକଡ଼ିର ରାଗଯାକ ସବୁ ଭାଉଜ ଉପରେ ।

"କଣ ଗୁଡ଼ାଏ ତୁ ପିଲାଙ୍କ ପରି କହୁଚୁ ରେ, ଦୋଷ ନାହିଁ ବରଜୁର !—ଆଉ ଖାଲି ମାଇପଙ୍କର ଦୋଷ ? ତୁ କଣ ମଣ୍ଡ ବୁଦ୍ଧି ବଟେଇବୁ ଛକଡ଼ି ?"

ଛକଡ଼ି କହିଲା—"ସେ କଥା ମୁଁ କହିପାରିବି, ଜେଜେଇ ? ତେବେ, ଭାଇ—"

"ଆରେ ଯା ଯା, ତୋ ଭାଇ ତତେ ବଡ଼; ଦାଣ୍ଡରୁ ପାଁଚଜଣଙ୍କୁ ଡାକିଲୁ ଏ କଥାଟାକୁ ତୁଟେଇବା ? ଦି'ଭାଇ ଏକାଠେଇଁ ଘର କରିବ, କାହା ପାଖରେ ଜମା କେତେ ରହିଲା, ଖର୍ଚ୍ଚ କେତେ ହେଲା, ଏ ହିସାବ ଦି'ଜଣଯାକ ବୁଝିବ ନାହିଁ ?"

ତେବେ କକେଇ, "ଭାଇଙ୍କୁ ତ ମୁଁ ଅବିଶ୍ୱାସ କରୁ ନାହିଁ !" ଛକଡ଼ି ମୁହଁରୁ ଏ ପଦଟା ବଡ଼ ଜୋରରେ ବାହାରି ଆସିଲା । ମିଶ୍ରେ ମଧ୍ୟ ଟିକଏ ଦବିଗଲେ । ମିଛ ଉପରେ ସତର ଜୋର ତ କମ୍ ନୁହେ ! ମିଶ୍ରେ କହିଲେ, "ଆରେ ରାମ, ରାମ, ସେ କଥା ମୁଁ କଣ କହୁଛି ? 'ଯାହା ନ ଦେଖିବ ଦୁଇ ନୟନେ, ପରତେ ନ ଯିବ ଗୁରୁ ବଚନେ ।' ବରଜୁ ଭଲ ମଣିଷ, ଏହା ସମସ୍ତେ କହୁଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ମୋ ବିଚାରରେ ଏଇଟା ତାର ବଡ଼ ନାକରା କଥା । ଭାଇ ତ କିଛି ପିଲା ଛୁଆ ହେଇ ନାହିଁ ! ଭାଇର ଯଦି ତୁମେ ଉପରେ ଏତେ ବିଶ୍ୱାସ, ଭାଇକି ତୁମେ ସୁବିଅଣାରେ ବିଶ୍ୱାସ କଲେ ମଧ୍ୟ ତୁମର କି କ୍ଷତିଟା ହୋଇଯାନ୍ତା ? ନ ହେଲା ଭାଇ କିଛି ନ ବୁଝିଲା, ନ କଲା; କୋଉ ଦିନ ତୁମେ ଭାଇ ହାତରେ ଦଶ ପଚାଶ ଧରି ଦେଇ କହିତ — ନବୁଝି ରେ ଛକଡ଼ି, ଏ ଷଶଷ୍ଟି ଟଙ୍କାର ଅମୁକ ସମୁକ ସଉଦା କରି ଆଣ । ନଇଲେ ଆମିବୁଝି ରେ ଛକଡ଼ି, ଲେଖନ ତାଳପତ୍ର ଆଣ, ବାହାଘରେ କେତେ ଖର୍ଚ୍ଚ ହେଲା ଗୋଟିଏ ହିସାବ କରି ପକାଇବା । ଏଥି ଭାଇ ଭାଇ ଭିତରେ ବିଶ୍ୱାସ ତୁଟି ଯାନ୍ତା ନା ବେଶି ବଢ଼ନ୍ତା

ଛକଡ଼ି ଉତ୍ତର କଲା, "ନାହିଁ କକେଇ, ହିସାବପତ୍ର ବୁଝିବାକୁ, ସଉଦା କରିବାକୁ ଭାଇ ମତେ କହିଥିଲେ । ମୁଁ କହିଲି, ମତେ ସେ ସବୁ ଆସିବ ନାହିଁ, ତୁମେ ଆଉ କାହାକୁ କହ ! ଭାଇ ସେଥିରୁ ତାଙ୍କ ଶଳା ହାତରେ ଟଙ୍କା ଧରିଦେଲେ ।"

ତାଳଟାଏ ମାରି ଦେଇ ମିଶ୍ରେ କହିଲେ, "ବେଶ୍ — ହେଲା; ଏ କଥା କଣ ହେଲା ? ଏଥିରେ ମାନ ଅଭିମାନ ରହିଲା କି ନାହିଁ ? ଭାଇ ନ ହେଲା, ଶଳା ତ ହେଲା !"

ଛକଡ଼ିର ମନ ଟାଣ ନୁହେ—ଘାର ଲେସମା । ମିଶ୍ରଙ୍କ କଥାରେ ଶେଷକୁ ତା ମନ ତଳିଲା । ଘର ଭିତରେ ଓ ବାହାରେ ତାର ଆନ ଅନ୍ତ ହ୍ରାନ, ଏହା ସେ ବୁଝି ପାରିଲା । ଶେଷରେ କହିଲା, “ଏ ସବୁ ଗୋଳମାଳ କକେଇ, ଖାଲି ଏକାଠେଇଁ ରହିବାରୁ ହେଉଚି ନା ! ନ ହେଲେ ତ ଭିନେ ହେଲା ଭାଇ ପଡ଼ଶାପଣକୁ ଯୋଗାଏ ନାଇଁ । ଦୋଫାଁଙ୍କ ରହିଲେ ସେଥା କଥା ସେ କରନ୍ତା ।”

“ଏଁ ଏଁ, ଦୋଫାଁଙ୍କ ରହିବ—କାଇଁକରେ—କଣ ତୁମର ଅସୁବିଧା—ହେଃ ହେଃ, ଏଗୁଡ଼ାକ ଖାଲି ପିଲା କଥା ।”

“ନାହିଁ, ପିଲା କଥା ନୁହେ କକେଇ, ଏଣିକ ତ ଆମେ ଆଉ ଏକାଠି ଚଳିପାରିବୁଁ ନାଇଁ । ଉପରେ ଖାଲି ସିନା ଏକାଠି ଚଳୁଚୁଁ, ଭିତରେ ତ ମନ ଫାଟିଗଲାଣି । ପୋଡ଼ଗଲା ତୁଣରେ ଆଉ ସୁଆଦ ଥାଏ କି କକେଇ !”

“ଆରେ ଆରେ ଏଗୁଡ଼ାକ ଖାଲି ପାଗଳା କଥା । ପିଲା ହ'ଟା ଏଇ ଢଙ୍ଗୁ ଭିନେ କଣ ହେବ ରେ ? ହଁ, ତୁ ପିଲାଲୋକ—ତୋର ଟିକଏ ଭଲ ଖାଇବା କି ଭଲ ପିନ୍ଧିବାକୁ ମନ ଗୁହିଁବ, ଗାଁଜଣଙ୍କ ପାଖରେ ପାଞ୍ଚ କଥା ଶୁଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେବ । କାହିଁକି, ମତେ କହ, କାଲି ତତେ ମୁଁ ଆମ ଚୌକିଦାରି ପଞ୍ଚାୟତ ଭିତରେ ରଖି ଦେଉଚି ।”

“ନାଇଁ କକେଇ, ଅଲଗା ନ ହେଲେ ସେ ବୁ କଥା କିଛି ହେବ ନାଇଁ ।”

“ହେଃ ହେଃ—ଫେରି ସେଇ ଅଲଗା ହେବା କଥା ! ଅଲଗା ହେବା କଏ ନାଇଁ କରୁଚି ? କିନ୍ତୁ ଅଲଗା ହେଲେ ପିଲାଲୋକ, ଚଳି ପାରିବୁ ତ ।”

ଛକଉ ହସି ହସି କହିଲା, "କାହିଁକି କକେଇ, ତମ ଦୁଆରେ ବସିଲେ କଣ ତୁମେ ମୁଠାଏ ଖାଇବାକୁ ଦେବ ନାହିଁ ।"

"ଆରେ ଆରେ, ସେ କଥା କାହିଁକି କହୁଚୁ—ତମର କଣ ନାହିଁ ଯେ, ତମେ କାହିଁକି କାହା ଦୁଆରେ ବସିବ ? ଖାଲି ନିଜ ଗୁଣରେ ସବୁ ସାରିବା କଥା ନା ! ଶାମ ପଧାନ ପୁଅ—ତୁ ପେଟରୁ ଏମିତି କଥା କହନ୍ତୁ ? ଆଜ ହବନି ହବନି । ମୋ ଦୁଆରେ ତୁ ବସିବୁ ! କାହିଁକି, ମୋ ଘରେ ତୁ ତ ପୁଅ—କହିବୁ ତ କାଲି ତିନିଶ ଟଙ୍କା ଦେଉଚ, ଦୋକାନ କର, ବ୍ୟବସାୟ କର—ତୋ ଲାଭ ତୁ ଖା—ମୋ ଟଙ୍କା ମେତେ ମୂଳେ ମୂଳ ଧରି ଦୋକ ରେ, ଘିଅ କାହିଁରେ ପଡ଼ିବ, ନା ପଇଡରେ ପଡ଼ିବ । ମୋ ଧନ ତ ଶାମ ପଧାନ ପୁଅ ଖାଇବେ, ଆଉ ତ କେହି ନୁହେ ! ମଣିଷ ଥିଲା ଶ୍ୟାମ ପଧାନ—ଦଶ ଜଣରେ ସୁମାରି ହେଉଥିଲା—ପଚାଶ ଜଣ ତା କଥା ମାନୁଥିଲେ । ତା'ର ପୁଏ ତେମେ—ବାବନାଭୁତ ହୋଇ ବାରଆଡ଼େ ବୁଲିବ—ଏ ଗୁଡ଼ାକ ଆମେ ଆଖି ଆଗରେ ଦେଖିବା ? ନା ନା, ସେ କଥା ହେବ ନାହିଁ ।"

ହରି ମିଶ୍ରଙ୍କର ଶାମ ପଧାନର କେତେ ଭାବ ଥିଲା, ସେ କଥା ଗାଁ ଯାକ ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି । ହରି ମିଶ୍ରେ ଯେତେବେଳେ ଗାଁ ଭିତରୁ ଜଣକୁ ଡାକି ପୁଚୁଲନ୍ତି, "କିରେ ତୋ ଆଡ଼କୁ ସେ ବାଡ଼ ମଡ଼େଇ ଯାଉଚୁ ? ତୁ ତା' ବାଡ଼ ହାଣି ଦେଉ ନାହୁଁ ?" ବାଡ଼ ହାଣିବାକୁ ଗଲେ ଆଉ ଜଣକ ଆସି କଲା ଆପତ୍ତି । ହରି ମିଶ୍ରଙ୍କର ସେଥିରୁ ବରାଦ ହେଲା, "ଦୁ'ଜଣ ଯାକ ପାଞ୍ଚ ପାଞ୍ଚ ଟଙ୍କା ଥୁଅ—ମପେଇ ଦବା, ଯୋଉଠି ହିସା ପଡ଼ବ, ସେଠି ବାଡ଼ ଉଠାଯିବ ।" ପାଞ୍ଚଟଙ୍କା ଗଲା ମିଶ୍ରଙ୍କ ଖର୍ଚ୍ଚା ବାବଦକୁ । ଯେତେବେଳେ ଶାମ ପଧାନ ମାଟିରେ ପଶି ଦୁ'ଜଣଙ୍କ ଭିତରେ ମପାମପି ମେଣ୍ଟାମେଣ୍ଟି

କସାଇ ଦେବ—ଗୋଟିଏ ପଇସା ବ କାହାର ଖର୍ଚ୍ଚ ନାହିଁ । ଦୁ'ଜଣ ମାଇପେ ଗାଧୋଉଛନ୍ତି, ଜଣକର ସୁନା ପେଣ୍ଡିଟା ପାଣି ଭିତରେ ଖସି ପଡ଼ିଲା । ସେ ଆସି ଘରେ କାନରେ ପେଣ୍ଡି ନ ଦେଖି ଆର ଜଣକୁ ପଚାରିଲା । ସେ ଜଣକ ପାଣିରୁ ପାଇଥିଲା, ତା' ହାତରେ ଦେଲା । କଥାଟା ମିଶ୍ରଙ୍କ କାନକୁ ଗଲା । ହଜିଥିବା ଲୋକର ମୁରବୀକୁ ଡାକି ଆଣି ପଚାରିଲେ, "କି ରେ ତମେ ଆଉ ମତେ ରଖେଇ ଦେବ ନାହିଁ କିରେ ? ଶେଷରେ ପ୍ରେସିଡ଼େଣ୍ଟ କାମଖଣ୍ଡକ ମୋ ହାତରୁ ନେବ, ଦେଖୁଛି ? ଏ ଚୋରି ମକଦ୍ଦମା, ପୁଲିସ ମକଦ୍ଦମା—ତୋ ଜିନିଷ ତୁ ସିନା ପାଇ ବୋଧ ହେଇଗଲୁ , ମକଦ୍ଦମାଟି ସମ୍ଭାଳିବ କିଏ ? କାଲି ପୁଲିସ ଆସି ତତେ ଧରିବ, ତାକୁ ଧରିବ—ମୁଁ ବି ସେଇ ଗାତରେ ପଡ଼ିବି—ପ୍ରେସିଡେଣ୍ଟ ହୋଇ ଚୋରି ମକଦ୍ଦମା ମୋର ଗାଁରେ ଗପ୍—ଏ କଣ ଖାଲି ବୁଡ଼େଇ ମାରିବା କଥା ସିନା !" ସେ ବଚରାର ଆଉ ନ ମାନିବାକୁ ବୁଝି ଅଛି !—ଦିଅ, ଆଣ ଏଥର—ଚଉକିଆ ପାଇଁ କଣ ଦେଉଚ ଦିଅ, ଗାଁ ଠାକୁର ଘରକୁ କଣ ଦେଉଚ ଦିଅ । ଗାଁ ଠାକୁରଘର ସାଙ୍ଗରେ ଗାଁ ଚଉକିଆର ତୁଳନା ହୋଇ ପାରେ ନାହିଁ—ଦାହିଁକ ନା ଦୁହିଁଙ୍କ ଭିତରେ ପୂର୍ବ ପଶ୍ଚିମର ତଫାତ୍ । ତେବେ ମିଶ୍ରଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଠାକୁରଘର, ଗାଁ ଚଉକିଆ ତୁଳନା ହୋଇ ପାରନ୍ତି—କାରଣ, ସେ ସହଜରେ ଠାକୁରଘର ଅବା ଗାଁ ଚଉକିଆ ହୋଇ ପାରନ୍ତି । ଗପ ଲେଖିଲେ ହାତ ଚିକଣ—ଆଚ୍ଛା କହୁଚ ! ଓହୋ, ଏ କାଳଟା କେଡ଼େ ଅନ୍ୟାୟ କାଳ ହୋଇଗଲା ! ମଣିଷଟା ଗାଧୋଉଚି, ତୁ ତା' ଜିନିଷଟାକୁ କାନରୁ କାଢ଼ି ନେଇ ପଳେଇଚ ? ଏ ଗାଁରେ ତ ଆଉ ରହି ହେବନି— ଏ ଲୋକ ତ ଆଖିରୁ କଜଳ କାଢ଼ି ନେବେ !

ଶାମ ପ୍ରଧାନ କହେ, "ଆରେ ଆମେ ସିନା ଗରିବ, ଅଲପିକିଆ ଲୋକର; ଲଙ୍ଗଟାଏ, କଖାରୁଟାଏ ଉପରେ ଆଖି ଦେବୁଁ । ଏମାନେ କିଏ ? ଏ ପ୍ରେସିଡେଣ୍ଟ, ଜମିଦାର, ମହାଜନ—ଏ ଲୋକର ମୁହାଳ; ଡାକେଇତ—ଦିନ ଦି' ପହରେ ଧମକେଇ ଚମକେଇ ଆଇନ ମକଦ୍ଦମା ଡର ଦେଖେଇ ତମକୁ ଦାଣ୍ଡରୁ, ଭିକାରି କରିଦେବେ । ମଣିଷଖିଆ ବାଘ, ମଣିଷଖିଆ କୁମ୍ଭୀର ଅଛନ୍ତି—ଏ ହେଉଛନ୍ତି ମଣିଷଖିଆ ମଣିଷ । ବାଘ କୁମ୍ଭୀରଙ୍କ ପରି ଏଙ୍କୁ ଆଉ ଆଇନ କଣ କରିବ; ନ୍ୟାୟ କଣ କରିବ—ଏ ତ ତାଙ୍କର ପ୍ରକୃତି । କଥା ତ ଅଛି—ଧୁଷୁରି ପ୍ରକୃତି ପଟଙ୍କେ ଲେଉଟେ, ମଣିଷ ପ୍ରକୃତି ମଲେ ଛୁଟେ ।

"ଆଖି ଆଗରେ ତ ଦେଖୁଥାଉଁ—ହରି ମିଶ୍ରେ ବ୍ରାହ୍ମଣଟାଏ—ଚଣ୍ଡାଳଠୁଁ ତା ପ୍ରକୃତି ହୀନ । କେଳା ବାଟରେ ଗୁଲି ଯାଉଁ ଯାଉଁ ଭଲ ଚଢ଼େଇ ପକ୍ଷେ ଦେଖିଲେ ଯେମିତି ମାରିବା ପାଇଁ ଲୋଭ କରେ, କେଉଟ, ବାଟରେ ନଇପାଣିରେ ମାଛଗୁଡ଼ାଏ ଖେଳୁଥିବାର ଦେଖିଲେ ଜାଲଖଣ୍ଡ ପାଖରେ ନାହିଁ ବୋଲି ଯେମିତି ଦୁଃଖ କରେ, ଏ ଠକ୍ ସେମିତି । କିଏ ରାଣ୍ଡୀ ଖଣ୍ଡୀ ଅଛି; ତାର ନାବାଳକ ପିଲା ଦୋଟି, ଭଲ ନଡ଼ିଆ ବାଡ଼ି ଖଣ୍ଡେ ଅଛି, ସେ ଖଣ୍ଡ ମିଶ୍ରଙ୍କ ବାଡ଼ିକୁ ଲାଗିଛି, ସେ ଖଣ୍ଡ କେମିତି ବାଡ଼ସାଙ୍ଗରେ ମିଶନ୍ତା । କାହାର ଚେନାଏ ବୋଲି ଆମ୍ବତୋଟା ମିଶ୍ରଙ୍କ ତୋଟାକୁ ଲାଗିଛି, ସେ ବଡ଼ଦୁଃଖରେ ପଡ଼ିଛି—ମରିଗଲେ ତା ସ୍ତ୍ରୀ ଦଳେ ତ ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ବକଶି କରି ଦିଅନ୍ତା !"

"ଗାଁଟାରେ କେହି ରହିବେ ନାହିଁ । ସବୁ ଜମି, ସବୁ ବାଡ଼ି, ତୋଟା ମିଶ୍ରଙ୍କର ହେଉ, ଆଉ ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କ ଦୁଆରେ ମୂଲ ଲାଗି ଥାନ୍ତୁ । ମିଶ୍ରଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ସବୁବେଳେ ଏଇ କଥା ଖେଳୁଛି,

ସବୁବେଳେ ତାଙ୍କର ଏଇ ଚିନ୍ତା । ମଣିଷଖିଆ କଥାଟା ଆଉ କଣ ଯା' ଠାରୁ ବେଶି ଭୟଙ୍କର ! ଦୁନିଆଁରେ ଆଉ କେହି ରହିବେ ନାହିଁ, କାହାରି କୋଉଠି ମାଣେ ଜମି ରହିବ ନାହିଁ—ଏକଥା ଯେଉଁ ଲୋକ ସବୁବେଳେ ଭାବୁଚି, ତା'ଠାରୁ ବାଘ କୁମ୍ଭୀର କଣ ଆଉରି ବେଶି ଭୟଙ୍କର ?

"ଲୋକେ କହନ୍ତି, ଆମେ ଛୋଟଲୋକ, ଆମେ ଚୋର, ଆମେ ପାଜି, ଆମେ ସଇତାନ—ବଡ଼ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଖରାପ କରି ଦେଲୁ ଆମେ । କେଳା ପ୍ରକୃତିଟାକୁ କଣ ଚଢ଼େଇ ଖରାପ କରିଦିଏ, ନା କେଉଟ ପ୍ରକୃତିଟାକୁ ମାଛ ଖରାପ କରିଦିଏ ! ଆମେ ଗୋରୁ ଚରଉଁଚୁ, ସେ ମଣିଷ ଚରଉଚନ୍ତି—ମାଣ୍ଡ ନୋହୁଁ କି ଗାଈ ନୋହୁଁ—ଦଶ ବେତ ପିଟିଲେ ଆମ ଭୁଣ୍ଡ ମୁଣ୍ଡ ଫିଟିବ ନାହିଁ, ଏତେ ଏତେ ବୁଦ୍ଧିଆ ମଣିଷଗୁଡ଼ାକୁ ଖରାପ କରିଦେବୁ ଆମେ ! ଯାହାଙ୍କ ହାତରେ ଖଡ଼ା ସିଝିବ ନାହିଁ, ତାଙ୍କର ପୁଣି ଏତେ ଓଜନ ଅଛି ! କହିବା କଥା ନ ଶୁଣିବା କଥା ।"

ହରି ମିଶ୍ରଙ୍କର ଶାମ ପଧାନର ଏଡ଼କ ଦୋସ୍ତି ଥିଲା । ତା'ର ପୁଅ ବରଜୁ ପଧାନ, ବାପ ବଦଳି ପୁଅ ହୋଇ ବାହାରିଚି । ଗାଲ ଚିପିଦେଲେ ଦୁଧ ବାହାରି ପଡ଼ିବ—ମିଶ୍ରଙ୍କ ପାଖରେ ଥଟା !

ପରିଚ୍ଛେଦ ଛ

ବରଜୁ ଦେଖିଲା, ଘର କଜିଆ ଦିନକୁ ଦିନ ବଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । କେତେବେଳେ ଦଣ୍ଡେ ହେଲେ ଘରେ ଶାନ୍ତି ନାହିଁ—ଘର ଆଉ କଣ—ମଶାଣିଠାରୁ ହୀନ । ମଡ଼ ପାଖରେ କୁଆ

ଶାଗୁଣା * ଚଲୁଆ କୁକୁର ଯେମିତି କଜିଆ ଲଗାନ୍ତି, କଥା କଥାକେ, ସେମିତି ଘରେ କଜିଆ ଲାଗିଯାଉଛି । ଦଣ୍ଡେ ହେଲେ ମଣିଷ ନିଶ୍ଚିନ୍ତରେ ବସି ପାରିବ ନାହିଁ । ଛକଡ଼ି ଖାଲି ଉପରେ ଟିକିଏ ବଡ଼-ଭାଇ-ମାନ୍ୟ ରଖିଛି—ନ ହେଲେ ପଛରେ ତ ବାରଅନା କରି କହିଲଣି । ଭାଇ ଝିଅ ବାହାଘର କଲା, କେତେ ଖର୍ଚ୍ଚ କଲା, କଣ କଲା, କିଛି ତାକୁ ପଚ୍ଛିଲା ନାହିଁ । ମନ ଫିଟିଗଲେ ଆଉ ଚେଣିକି ଥାଏ କଣ ? ଛିଣ୍ଡିଗଲା ସୂତାଟାକୁ ଖାଲି ଗଅଣ୍ଠେଇବାକୁ ହେବ ସିନା !

ସାନବୋହୂ ଝୁଣ୍ଟି ପଡ଼ିଲେ, ବଡ଼ବହୂକୁ ଝିଅ ବାହାଘର ପିଲାଙ୍କ ଖର୍ଚ୍ଚ ଉଲୁଖା ଦଉଚି ! ସେ ତ ଏକା ମଣିଷ, ତାର କିଏ ଖାଉଚି, କିଏ ସାଉଁଟୁଚି ? ସାନବୋହୂ ପରି ପାଞ୍ଚଟା ମାଇପଙ୍କ ସାଥିରେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ବଡ଼ବୋହୂ ବି ତିଆରି—ତାକୁ ପୁଣି ବଳିପିବ କିଏ ?

କଣ କରାଯିବ ? କିମିତି ପୁଣି ଘରଟାରେ ଆଗପରି ଶାନ୍ତି ଆସିବ, ଭାବି ଭାବି ବରଜୁ କିଛି ଅଳକୂଳ ପାଉ ନାହିଁ । ଆଉ କଣ ଭିନେ ହୋଇଯିବ ! ହଁ, ଭିନେ ହୋଇ ବି ତ ଲୋକେ ଚଳୁଛନ୍ତି, ଘରକେ ସାତ ସାତ ଫାଙ୍କ୍ ! ଅଲଗା ରହିଲେ ସେଥିରେ ଯେବେ ଦୋଟି ଘର ସୁଖରେ ରହନ୍ତେ, ତେବେ ତ ଭଲ କଥା । ଆବୁରୁ ଜାବୁରୁ ହୋଇ ଗୋଟାଏଠାରେ ସମସ୍ତେ ଗୁଞ୍ଜି ହୋଇ-ଥିବେ କିଆଁ ? ସେଥିରେ ଯେବେ ପୁଣି ମନ ଅମେଳ ହୁଏ, ଅଲଗା ହୋଇ ରହିବାରେ କିଛି ଆପତ୍ତି ନାହିଁ—ତେବେ ମନ ମେଳ ଥାଇ ଅଲଗା ହେବା ଗୋଟିଏ କଥା, ମନ ଅମେଳ ଥାଇ ଅଲଗା ହେବା ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା । ଛକଡ଼ି ବରଜୁ ଭିନେ ହେବେ । ଛକଡ଼ି—ଛି, ଛି, ମେଞ୍ଚଡ଼ ଟୋକାଟା—କାଲି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ

ଲାଗୁଛି, କାଖରେ ଘେନ ବରଜୁ ତାକୁ ବୁଲୁଥିଲା, ଅବୁଝା ହେଲେ ବୁଝାଇ ଦେଉଥିଲା । ଆଜି ବି ତ ସେମିତି ସେ ଟୋକା ଅବୁଝା ହୋଇଛି, ଆଜି କଣ ଆଉ ବରଜୁର ତାକୁ ସେମିତି ବୁଝାଇ ଦେବାକୁ ବୁଦ୍ଧି ନାହିଁ ? ସେତେବେଳେ କୁଆଟାଏ, ଗଛଟାଏ ଦେଖାଇ ବୁଝାଇ ଦେଉଥିଲା । ଆଜି କଣ ସେମିତି କିଛି ଦେଖାଇ ବୁଝାଇ ପାରିବ ନାହିଁ ? ବାପ କଥା ମନେ ପଡ଼ିଲା—'ସେ ତଗଲା ଟୋକାଟା—ଏ ଘର ମଝିରେ ପାଚିରି ନ ଉଠେ କି ବିଲ ମଝିରେ ହିଡ଼ ନ ପଡ଼େ,—ବରଜୁ ଆଖିରୁ ଟପ ଟପ ହୋଇ ଲୁହଟୋପା ଲୁହ ଗଡ଼ି ପଡ଼ିଲା । ଏଥିରୁ ଆଉ ବେଶି କାନ୍ଦିବାର ତାକୁ କେହି ଦେଖି ନାହିଁ ।

ସେହି ଛକଡ଼ିଠାଉଁ ଆଜି ଗାଈବଳଦ, କଂସାଲୋଟା, ହଳବାରି ଅଧେ ଅଧେ କରି ସେ ଭିନ୍ନ ହେବ । କାଲି ସକାଳେ ସେ କାହା ଆଗରେ ମୁହଁ ଦେଖାଇବ—ବରଜୁ ଭିନ୍ନ ହେଲା ଛକଡ଼ିଠାରୁ । ଛି, ଛି—ଏଇ ପରା ତାର ମଣିଷପଣିଆ !

ସାତପାଞ୍ଚ ଭାବି ଭାବି ବରଜୁ କିଛି ଠିକ୍ କରି ପାରିଲା ନାହିଁ । ପାଞ୍ଚଗାଁରେ ପଞ୍ଚୁଆତରେ ବସି ସେ କେତେ କଳିକଜିଆ ଭାଙ୍ଗିଛି, କେତେ ମାଲି ମକଦ୍ଦମା ମେଣ୍ଟେଇ ଦେଇଛି—ଘର କଜିଆକୁ ତ ତାର ବୁଦ୍ଧି ନାହିଁ । ଏମାଇପି ବ'ଟା ପିଲା କଜିଆ ଲଗେଇଛନ୍ତି—ଛକଡ଼ି ତ ତାକୁ ଆଜଯାଏ କିଛି କହିଲା ନାହିଁ । ଆଉ କଣ ସେ ଛକଡ଼ିକୁ ଡାକି ଏକଥା କହିବ ? ଛି, ବରଜୁ—ପିଲାଟା ଆଗରେ—ଏଇ ଲାଜ କଥାଟା··· !

ବରଜୁ ଦେଖିଲା, ଦୋଷୀ ଘରଯାକ ସମସ୍ତେ—ସ୍ତ୍ରୀ, ଭାଇ, ଭାଇବୋହୂ, ଆଉ ସେ ନିଜେ । ସେ ନିଜେ ସବୁଠାରୁ ବେଶି—କାହିଁକି ନା ଘରର ମୁରବୀ ସେ—ଘରଭିତରଟାରେ ସବୁବେଳେ

ନିଆଁ ଜଳୁଛି, ସେ ସେଥିପାଇଁ କଣ କରିଛି ? ହାତୁଭୁଡ଼ା ହୋଇ ବସି ରହିଲେ କଣ ହେବ, ଦୋଷ ତ ସବୁ ତାର ! ଘରଟା ଭାଙ୍ଗି ଗଲେ ନିନ୍ଦା ତ ତାରି ଉପରେ ।

ଛକଡ଼ି ମାଇପଙ୍କ କଳି ଭିତରେ ପଶି ଭାଉଜକୁ ଗାଳିଗୁଲଜ କଲାଣି—ତିନି ଥର ମାରିବାକୁ ମିଶିଲାଣି । ଛାଡ଼, ଏସବୁ ବଉଳକୁ ସହିବ ନାହିଁ ତ, ସହିବ ଆଉ କିଏ ?

ଯେତେ ହେଲେ ସବୁ କଳିର ଗୋଡ଼ ଏଇ ମାଇପୀଯୋଡ଼କ । ଏ ଦୁହେଁ ଭିନ ହେଲେ ଛକଡ଼ି ମରଦ ପିଲାଟା ଆଉ କଣ କଳି ଆରମ୍ଭ କରନ୍ତା ? ମାଇପେ ଦି'ଜଣଙ୍କ ଭିତରୁ ପୁଣି କାହାଠହିଁ କଳି ବାହାରୁଛି, କାହାଠେଇଁ ଛିଣ୍ଡି ଛି, ସେ କଥା ଜାଣିବ କିଏ ? ତେବେ ଏକଥା ନିଶ୍ଚୟ ଯେ, ଦି'ମାଇପଙ୍କ ଭିତରେ କେହି କାହାକୁ ଊଣା ନୁହେଁ । ଜଣେ ଭଲ ହେଲେ ଆଉଜଣେ ଆପେ ଆପେ ଭୁନ ହୋଇ ରହନ୍ତା । —ଗୋଟାଏ ହାତରେ କଣ ତାଳି ବାଜେ ?

ଠିକ୍ କଥା—ଏକା ବଡ଼ବୋଉ—ଏକା ହାସବୋଉ ଭଲ ହେଲେ ସବୁ ମେଣ୍ଟି ଯିବ । ସେ କଥା ପୁଣି କାହା ହାତରେ ଅଛି—ବଉଳ ହାତରେ । ମାଇପିଟାକୁ ଭଲ ବାଟକୁ ଯେବେ ଆଣି ନ ପାରିଲା, ତେବେ ଆଉ କି ମଣିଷ ସେ ? ବଉଳ ମନଟା ଖୁସି ହୋଇଗଲା । ଏତେ ଦିନକେ ତାକୁ ଝିପାସ୍ତୁ ଦଶିଲା — ମାଇପିଟାକୁ ସେ ଭଲ ବାଟକୁ ଆଣି ପାରିବ ନାହିଁ ?

ସେଦିନ ହାସବୋଉଳକୁ ବଉଳ କହିଲା, "ଆଜ ଗୋଟାଏ କଥା କହିବାକୁ ଅଛି ।" କଥା କହିବାକୁ ଅଛି !—ବଉଳର ହାସବୋଉଳ ! ଆଜ କେଉଁ ଦିଅଁଙ୍କର ଆଖି ଫିଟିଲା ! କଥା

କହିବାକୁ ଅଛି ! କିସ କଥା ନା ବେଙ୍ଗୁଲି କଥା—ହାଡ଼ିବୋଉର ଛାତି ଖୁସିରେ କୁଣ୍ଢେ ମୋଟ ହୋଇଗଲା । ସେ ତେଲ ହଳଦୀ ଲଗେଇ ଗୋରା ଦେହଟାକୁ ଜକ ଜକ କରି, ମୁଣ୍ଡ କୁଣ୍ଡେଇ, ସିନ୍ଦୁର କଜଳ ଯେନ କେତେ ଥର ସ୍ୱାମୀ ଆସିଲା ବେଳକୁ ଚାହିଁ ବସିଛି—ଏହି କଥା ପଦେ ଶୁଣିବ ବୋଲି । ସବୁବେଳେ ବୋଇତାକୁ ଘର ଫାଲୁ ଫାଲୁ ମୁହଁଟା ଦେଖିଚ !—କଥା ପଦେ

ଶୁଣିବାକୁ ତା' କପାଳରେ ଜୁଟେ ନାହିଁ । ଆଜ ସେହି ବରଜୁ ମୁହଁରୁ କଥା ବାହାରିଛି ! ଭାଗ୍ୟରେ ଥିଲେ ମିଳେ ।

ହାଡ଼ିବୋଉ ମୁହଁରୁ କଥା ବାହାରିଲା ନାହିଁ । ସେ ଜଳ ଜଳ କରି ଚାହିଁ ରହିଲା ।

ବରଜୁ ପଚାରିଲା, "ଆଚ୍ଛା ଘର ଭିତରେ ଏ ଯେଉଁ କଜିଆ ସବୁବେଳେ ଲାଗି ରହିଲା, ଏ କଣ ଏମିତି ଲାଗିଥିବ ?"

"ଆଉ କେମିତି କମିବ, ସେ କଥା ତମେ ବଡ଼େଇ ଦଉ ନା ! କଜିଆ ମୁଁ କରୁଚି ନା ସେ କରୁଚି ?" ହାଗୁବୋଉର ଭାରି ଅଭିମାନ—ବରଜୁ ସବୁବେଳେ ଭାଇବୋହୂର ପଟ ନେଇ କଥା କହେ—ଆଜି ଦୋଷ ଯେତେକ ସବୁ ତା'ରି ଉପରେ ଢାଳିଦିଏ ।

ବରଜୁ କହିଲା, "କଜିଆ କିଏ କରୁଚି, ସେ କଥା ବାଛିବାକୁ ଗଲେ ତ କୂଳ ମେଣ୍ଟିବ ନାହିଁ ।"

"କୂଳ ମେଣ୍ଟୁ ନ ମେଣ୍ଟୁ, ମୁଁ ତ ତା' ପାଖରେ ରହି ପାରିବି ନାହିଁ ?" "ତେବେ ସିନା ଭିନେ ହେବା—ଆଉ ଉପାୟ କଣ ?"

"ଭିନେ ହୁଅ, ନହେଲେ, ଏକାଠି ରହ—ମୁଁ ତା'ଠାରୁ ଏତେ ଗଞ୍ଜଣା ଟିଙ୍ଗାସ ଶୁଣି ପାରିବି ନାହିଁ, କି ତା' ପାଖରେ ରହି ପାରିବି ନାହିଁ ।

ବରଜୁ ଦେଖିଲା, ଅଭିମାନ ଗରମା ପାହାଡ଼ ପରି ହାଗୁବୋଉ ଗୁଣ୍ଡରେ ଲଦା ହୋଇଚି—ତାକୁ ଠେଲିବା କଣ ସହଜ ! କଥାରୁ ଜଣା ପଡ଼ୁଚି, ଭିନେ ହେବା ତା'ର ପୂର୍ବ ଇଚ୍ଛା, ତେବେ ଖାଲି ମୁହଁ ଫିଟାଇ ସେକଥା କହୁନାହିଁ—ବରଜୁ ଆଗରେ କହିବ—ଏତେ ସାହସ ! ବରଜୁ ବିରକ୍ତ ହୋଇ କହିଲା, "ମତେ ଏତେ ଗୋଳିଆ କଥା ଆସେ ନାହିଁ—ସଫା କଥା ଯେବେ କହିବ......" ବରଜୁର ଓଠ ଥର ଉଠିଲା, ଆଖି ଦି'ଟା ଜଳ ଉଠିଲା । ଏ ମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖି ହାଗୁବୋଉର ଦେହ ଗୋଟାକ କଣ୍ଟାପାଣି ହୋଇଗଲା । ମଣିଷଟା ଏ ତା କପାଳରେ ଥିଲା ରେ—ଏଇଲେ ତ କଣ ବାଲି କଣ କରିବ !

ହାଗୁବୋଉ ଶଙ୍କିଗଲା । କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ ହୋଇ କହିଲା, "କିଛି କଥା ନାହିଁ, କାହିଁକି ଏମିତି ହଉଛ ମ—ମୁଁ ତ ଘର ଗୋଟାକର ସବୁ ଆଉଟ କରିବି, ଗଲାରୁ ଆଇଲାରୁ ସବୁ ବୁଝିବି—"

ବରଜୁର ରାଗ ହେଲା, "ପୁଣି ମିଛ କଥା କହୁଚ—ଘର ଗୋଟାକର ଆଉଟ ସବୁ ତମେ କର, ସାନବୋହୂ କିଛି କରେ ନାହିଁ ?"

ହାଗୁବୋଉ ଜାଣେ, ସେ କାନ୍ଦିଲେ ନାହିଁ, ବୋବାଇଲେ ନାହିଁ—ବରଜୁର ଗୁଡ଼ି ଲୁହାରେ ବନ୍ଧା, କାହିଁରେ ସେ ଟଳିବ ନାହିଁ । ଓଲଟି ମିଛକଥା ଶୁଣି ରାଗିଲଣି, ଆଜି ଅରେ ତ ଏମିତି ପଦେ ମିଛ ଶୁଣି ବ'ଢନ ଘରେ ଖାଇ ନ ଥିଲା । ସ୍ବାର ନାଁ ମିଛ କଥା । କେତେ କେତେ ମିଛ ଲୋକେ କହୁ ନାହାନ୍ତି !

ସେ ପୁଣି ଧୀରେ କହିଲା, "କ ହେଲା ସେ ଉଷେଇଁଲା କ କୁଟିଲା, ଯାହା କଲା—ମୋ ପିଲାଏ ଚାର ଜଣ ଜଣିଥିଲେ, ମୋ ପିଲାଙ୍କୁ ସବୁବେଳେ କାଡ଼ିବ କାହିଁକି ?"

"ପିଲାଙ୍କୁ କାଡ଼ିଲେ ପିଲାଙ୍କର କିଛି କ୍ଷତି ଖଞ୍ଚପ ହେଉ ନାହିଁ !"

ହାଗୁବୋଉ ଚାଉ ଉଠିଲା—ତା ପିଲାଙ୍କୁ କାଡ଼ିବ ! "ଭଲରେ ମତେ ଖାସା ବୁଦ୍ଧି ଶିଖାଇବେ ଏ—ଦରକାର ନାହିଁ, ମୋ ପିଲାଙ୍କୁ ନେଇ ମୁଁ ଅଲଗା ହୋଇ ରହିବି ।"

"ଭଲ କଥା, ପିଲାଙ୍କୁ ନେଇ ଯେବେ ଅଲଗା ରହିବ, ତେବେ ରହ, ମତେ ଆଉ ଖୋଜିବ ନାହିଁ ।"

ଧନ୍ୟ ରେ ! ପିଲାଙ୍କ ପାଇଁ ବି ଏ ମଣିଷ ଟାର ଟିକେ ହେଲେ ମାୟା ନାହିଁ !—"ହଁ, ଆଉ କଣ କହିବ କି, ସେଇ କଥାଟି ତ ଉଚରେଇବାକୁ ଅଛି !" ହାଗୁବୋଉ କାନ୍ଦ ପକେଇଲା ।

ସତକୁ ସତ ବରଜୁ ମଣିଷଟା ଅଟଳ ମହାମେରୁ—କଥା ତାର ଟିକିଏ ହେଲେ କଅଁଳ ହେଲା ନାହିଁ । "ଶୁଣ, କହାକହି ରଗାରଗିରେ କଳି ତୁଟେ ନାହିଁ ।"

ହାବୁଟବୋଉ ବି ଟାଣ ହୋଇ କହିଲା, "କଳି କେତେବେଳେ ହେଲେ ତ ତୁଟିବ ନାହିଁ ।"

"ଭଲ କଥା, ତେବେ ଯେତେ ଇଚ୍ଛା କଳି ଲଗାଅ" କହି ବରଜୁ ଧୀରେ ଧୀରେ ଘରୁ ବାହାର ହୋଇଗଲା । ବରଜୁ ବାହାର ହୋଇଗଲା ଗୋଟିଏ ଭଲ ପିଲାଟିପରି । ପଦେ ହେଲେ କଥା ମୁହଁରୁ ବାହାରିଲା ନାହିଁ—ଚାହାଳୀପୁଅ ଅବଧାନ ଆଗରେ ଯେମିତି ଚାଲିଯାଏ ।

ବରଜୁ ଚାଲିଯିବା ପରେ ହାବୁବୋଉର ଚେତା ପଶିଲା । କାଳି ଠାରୁ କାଳିମା ଜାଣେ । ସରିଲା ! କଣ କଲି ମୁଁ ଡାକୁଣୀ— ଖାଇସାରି ହେଲେ ଯାଇଥାନ୍ତା । ସକାଳପହରୁ ଚାଲିବାରୁ ବୁଲି ଅଖାଧୁଆ ଅଖାଧୁଆ—ନଈ ସୁଅପରି ଝରଝର ହୋଇ ହାବୁବୋଉର ଦୁ'ଆଖିରୁ ଲୁହ ଝରି ପଡ଼ିଲା । କଣ କଥା କହିବ ବୋଲି ତ କେତେ ଖୁସିରେ ଡାକିଥିଲା—ଏଇ କଥା—ଶେଷକୁ ଏମିତି ରୁଷିକରି ଚାଲିଯିବ ବୋଲି ! କେତେ ଜଗି ଜଗି କଥା କହିଲି, କାହିଁରେ କିଛି ହେଲା ନାହିଁ । ମତେ ମରଣ ନ ହେଲା କାହିଁକି !

ଅକାରଣରେ ସବୁବେଳେ ଏମିତି ମନ ଅମେଳ ! ଏଥିରେ କାହା ମନ ପିତା ନ ହେବ ?—ହାବୁବୋଉର ସବୁ ରାଗ ଜା ଏଅରଙ୍କ ଉପରେ ପଡ଼ିଲା—ସେଇ ଦୁ'ଟାଙ୍କ ଯୋଗରୁ ପ୍ରାଣ ମନ ଖୋଲି କଥା ପଦେ ସେ କହିପାରୁ ନାହିଁ ! ବଡ ଲାଜପା ହୋଇ ଯାଇଛୋଡ଼ି, ହେଉସ୍ତିର ଡରି ତନ୍ତ୍ରତନ୍ତ୍ର । କାହାରି କଥାକୁ କେହି ବୁଝିପାରୁ ନାହିଁ । ଜଣେ ପଦେ କଥା କହିଲେ, ଆଉ ଜଣକୁ ତାହା [illegible] । କାହିଁକି ? କାହିଁକି ଏମିତି ହେଲା— ଦିନ ରାତି ଖାଲି ଏହିତ ମାଡ଼ ଗାଳିର ପରି ଲାଗୁଛି କାହିଁକି ।

ଏଥିରେ କଏ କଣ କରିବ—ନଷ୍ଟ, ନଷ୍ଟ, ନଷ୍ଟ । ଏଇ ସାନବୋହୂ ଘଣ୍ଡୀ ତ କଣ କମିଆ ଭଲଥିବ ! ଆଜ କାହାର ଦିନ ସରୁ ନ ଥିଲା ଯେ କଏ କଣ କରନ୍ତା ? ହେଉ, ହେଉ, ହାଗିବୋଉ କଣ ଏତିକରେ ଭୁନ ହୋଇଯିବ ?—ତାର ଉପରେ ସବୁ ଭାଗଯାକ ସୁଝାଇବ ନାହିଁ ତ ସେ ଘନ ଘରଡ଼ା ଝିଅ ନୁହେ ।

"ଆଲୋ ମୋତି ଆଲୋ ସୁନା, ଦେଖିବଟି ଲୋ ବାପ କୁଆଡ଼େ ଗଲା—ମୋର ପାଇଁ ଏ ମୁଦେଇଟା ଜନମ ହୋଇଥିଲା ।" ମୋତି ସୁନା ତଳର ସାନଝିଅ । ମୋତି ସୁନା ଖୋଜି ଖୋଜି ବାପକୁ ଦେଖିଲେ, ମଙ୍ଗଳାଙ୍କ ବେଦୀ ଉପରେ ଲମ୍ବ ହୋଇ ଶୋଇଛି—କରିଚଲେ ଗାମୁଛା ଖଣ୍ଡେ ବି ଘରା ହୋଇ ନାହିଁ । ପାଖରେ କଆ ଗୋହିରୀ ମଝିରେ କଣ୍ଟା କୁସୁମ ଗଛଟାଏ । ତା'ର ଉପରେ କଜଳପାଣି ଚଢ଼େଇଟାଏ ଭଉଁରି ଖେଳି ଏ ଡାଳକୁ ସେ ଡାଳ ଡେଇଁ ବସୁଛି । ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ ବରଜୁର ଆଖୁଖେତ ଖଣ୍ଡି ନୂଆକରି ଫୁଲ ଧରିଛି । ମଝିରେ ମଝିରେ ବରଜୁର ନିଦ ଭାଙ୍ଗିଗଲେ ସେ ଏଣ୍ଟ ଆଖୁ କିଆରୀ ଉପରେ ଆଖି ପକାଉଛି—ତାର କେତେ ଆଶା, କେତେ ଚିନ୍ତା, କେତେ ଝାଳ ବୁହାର ଫଳ ଏ ।

ପୁଅ ନେଉଟିଲେଣି—ବଉଁଶଟା ଯାକ ନ ଖାଇ ନ ପିଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ଖରାରେ ବୁଲି ବୁଲି ପିଲା ଦିଟାଙ୍କ ମୁହଁ କଳାକାଠ ହୋଇଗଲାଣି ! ବରଜୁ ଝିଅ ଦି'ଟିଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ଘରକୁ ଆସିଲା ।

ଉପାୟ କଣ ?—ସେ ନ ଖାଇଲେ ତ ଘରେ କେହି ଖାଉ ନାହାନ୍ତି; ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଉପାସ ଶୋକରେ ପକାଇ ରଖିବାକୁ ତାକୁ ଭଲ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ତେବେ ଆଜ କଣ ହେବ ? କେତେ ଦିନ ଅବା ସମସ୍ତେ ଉପାସ ଶୋକରେ ପଡ଼ିବେ ? ହେଲା ବା,

ଉପାସ ଖେଳରେ ପଡ଼ିବାକୁ ବରଜୁ ଯେବେ ଡରିବ, ତେବେ ତାର କାମଟି ତ ଆଉ ପୂରା ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ ! ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ କାର୍ଯ୍ୟ ସିଦ୍ଧି କରିବାକୁ ତ ଏହି ଦେଶରେ ଲୋକେ କେତେ କଠୋର ତପସ୍ୟା କରିଛନ୍ତି । ଗଛରପତ୍ର ଆହାର କରିଛନ୍ତି । ବରଜୁ ଏତିକରେ ଦବିଯିବ, ଆଉ ହାଗବୋଉ ଉପାସରେ ପଡ଼ି ଜିତିବ—ତାର ଧନ ସେମିତି କଳହଭଣ୍ଡି ହୋଇ ରହିବ—ଘରଟାରେ ସବୁ କାଳେ ଅଶାନ୍ତ, ସବୁବେଳେ କଳି ତକରାଳ । ଭିନେ ହେଲେ ବ ୍ତ ଆଉ କେହି ଭଲରୂପେ ବାପର ସମ୍ପତ୍ତି ଭିନେ ହେବେ ନାହିଁ ? କାହାର କାହାର ଭିତରେ ପଡ଼େ ନାହିଁ ବୋଲି, ଖରାପ ସ୍ୱଭାବ ଭଲ ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ ବୋଲି ଭିନେ ହେବେ ସିନା । (ଏହି ମଣିଷ ଭିତରେ ଭଲ ଅଛି, ମନ୍ଦ ଅଛି, ଦେବତା ଅଛି, ଅସୁର ଅଛି । ଦୁହିଁଙ୍କ ଭିତରେ ଲଢ଼େଇ ଲାଗିଛି । କେତେବେଳେ ଭଲ ଜିତୁଛି । କେତେବେଳେ ମନ୍ଦ ଜିତୁଛି । ଭଲ ଜିତିଲା ବେଳେ ମଣିଷ ଦେବତା ହୋଇ ପୂଜା ପାଉଛି, ଅମର ହୋଇ ରହୁଛି, ଆଉ ଦଶଟିଙ୍କୁ ଭଲ ବାଟରେ ନେଉଛି । ମନ୍ଦ ଜିତିଲା ବେଳେ ମଣିଷ ହୋଇଛି ସ୍ୱେର ଖଣ୍ଡ ଉକେଇତ । ଗାଁ ଗାଁକେ ଘର ଘରକେ ଯେ ମାଲି ମକଦ୍ଦମା କଳି ତକରାଳ ଲାଗିଚି, ଏଥିରୁ ଜଣାପଡ଼େ, ସଂସାରରେ ମନ୍ଦ ବଢ଼ି ଯାଉଛି—ଅସୁର ବଳ ଦେବତା ଠାରୁ ବେଶି ହୋଇ ପଡ଼ୁଛି । ରାମାୟଣ ମହାଭାରତରେ ଯେ ଦେବତା-ଅସୁରଙ୍କ ଭିତରେ ଯୁଦ୍ଧ, ସେ ତ ଏଇ ଭଲମନ୍ଦ ଭିତରେ ଯୁଦ୍ଧ—ଏ ଯୁଦ୍ଧ ସଂସାରରେ ସବୁ କ୍ଷଣରେ ଲାଗି ରହିଛି ।/ବରଜୁ ଜାଣୁ ଜାଣୁ ଏହି ଅସୁର ପାଖରେ ହାରିବ ? ହାଗବୋଉର ଉପାସ, କାନ୍ଦରେ ଏହି ମନ୍ଦଟାକୁ ଆଖି ଆଗରେ ଘର ଭିତରେ ବଢ଼ାଇବ ? ନା, ନା, ବରଜୁ ଏ ଯୁଦ୍ଧରେ

ସହଜରେ ହାରିବ ନାହିଁ । ଏ ଯୁଦ୍ଧ ପାଇଁ ତ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବାପକୁ ହରାଇଲେ, ଘର ଛାଡ଼ିଲେ, ଦୁଆର ଛାଡ଼ିଲେ, ସ୍ତ୍ରୀ ଛାଡ଼ିଦେଲେ—ରଜା ଘର ପୁଅ । (ସ୍ନେହ ମମତା ଜଗିବାକୁ ଗଲେ ଭଲଟିକୁ ଛାଡ଼ ମନ୍ଦଟି ନେବାକୁ ହେବ ।) ପାଣ୍ଡବ ପାଞ୍ଚଭାଇ କି ଦୁଃଖ ନ ସହିଲେ । ସବୁ ପୁରାଣ ପୋଥିରେ ଏହି ଗୋଟିଏ କଥା—ଦେବତାର ଜୟ, ଅସୁରର କ୍ଷୟ ।

ବରଜୁ ଘର ଭିତରେ ଏହି ଅସୁର ଉପଦ୍ରବ କରୁଛି । ବରଜୁ ଛକଡ଼ି, ଝିଅ ବୋହୂ, ସମସ୍ତଙ୍କ ଭିତରେ ଏହି ଅସୁର କଂସବେଶୀ ହୋଇ ରହିଚି । ଏହି ଅସୁରକୁ ଜିଣିବା ପାଇଁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର [illegible] ସ୍ତ୍ରୀଶୋକ ସହିଲେ, ପଞ୍ଚପାଣ୍ଡବ ରାଜ୍ୟ ଛାଡ଼ିଲେ, ଦ୍ରୌପଦୀ ଦୁଃଖ ସହିଲେ । ଆଉ ବରଜୁ—କେତେ କଷ୍ଟରେ ଗଣ୍ଡାଏ ସେ—ଟିକିଏ ଉପଦେଶ ଏଡ଼ି ପାରିବ ନାହିଁ ! ହେଲା ବା ହାରବୋଉ ନ ଖାଇ ନ ପିଇ ପାଞ୍ଚ ଦିନ ଶୋଇଲା, ପିଲାଗୁଡ଼ାକ ଉପାସ ଭୋକରେ କାନ୍ଦିଲେ—ଏଥିପାଇଁ ସେ ଦେବତାକୁ ଛାଡ଼ ଅସୁରର ଆଶ୍ରା ନେବ ? ଏଡ଼ିକି ଅଧମ ସେ । ବରଜୁ କଣ ହାରବୋଉକୁ ଭଲ ପାଏ ନାହିଁ ? ହଁ, ଭଲ ପାଏ—ତେବେ ଭଲପାଏ, ଭଲ ଗୁଣକୁ ସିନା—ମନ୍ଦ ଗୁଣକୁ କେମିତି ଭଲ ପାଇବ ? ସେ ତ ଭଲ ପାଇବା ନୁହେ, ମନ୍ଦ ପାଇବା । ବରଜୁ ହାରବୋଉକୁ ଭଲ ପାଇବାକୁ ଚାହେଁ, ତାକୁ ଭଲ କରି ତାର ଦୁର୍ଗୁଣଗୁଡ଼ିକ ଦୂର କରି ଦେଇ । ଯେ ଯାହାକୁ ଭଲପାଏ, ସେ ତାର ମଙ୍ଗଳ ସିନା ଚାହେଁ ? ହାରବୋଉ ତାର ମଙ୍ଗଳ କଣ, ତାର ଭଲ କଣ, ଯେବେ ବୁଝି ନ ପାରିଲା, ବରଜୁର କଣ ଏହା ତାକୁ ବୁଝାଇ ଦେବାଟା ଠିକ୍ ନୁହେ ?

ସେଥିପାଇଁ ହାରବୋଉ ସଙ୍ଗରେ ମନ ଅମେଳ ହେବ—ଷନ୍ତ କଣ ? ହାରବୋଉକୁ ଏସବୁ କଛି ଭଲ ନ ଲାଗିବ—ରୋଗୀକୁ କଣ ଔଷଧ ଭଲ ଲାଗେ ? ଆଜ ସିନା ଭଲ ନ ଲାଗିବ, କାଲି ଯେତେବେଳେ ସେ ଭଲ ହେବ, ସୁସ୍ଥ ହେବ, ସେତେବେଳେ ତ ବଳେ ବୁଝି ପାରିବ !

ବରଜୁ ଘରେ ପହଞ୍ଚି ଖାଇ ବସିଲା । ଖାଇବାରେ ମନ ନାହିଁ । ସବୁବେଳେ ମନଟା ଗୋଳେଇ ଘାଣ୍ଟି ହେଉଛି—କଣ କଲେ ଏ ଅଶାନ୍ତି ମେଣ୍ଟିବ ? ମୁହଁରେ ସରସତା ନାହିଁ—ଏକ୍କ ମଣିଷ କଣ କରି ନ ପାରୁଛି, କେଡ଼େ କେଡ଼େ ରାଜ୍ୟ ଶାସନ ତ ପୁଣି ଚଳୁଛି । ମଣିଷ ଚାରିଟାଙ୍କୁ ସେ ଭଲରେ ଚଳାଇ ପାରିଲା ନାହିଁ !

ହାରବୋଉ ଦେଖିଲା ସ୍ୱାମୀର ମନ କେଣ୍ଟି ଛୁଞ୍ଚ ଛୁଞ୍ଚ ହୋଇ ପଡ଼ୁଛି । ଘରେ ନାହିଁ, ପିଲାଙ୍କଠାରେ ନାହିଁ, ସବୁଠାରୁ ତାର ମନ ଅଲଗା । ଭାତଥାଳୀକୁ ଚାହିଁଦେଇ ଦେଖିଲା—ବରଜୁ ଯାହା ରୋଜ ଖାଏ, ଆଜ ତାହା ଖାଇ ନାହିଁ । ଧକ୍‌ଧାର ହୋଇ ସେ କହିଲା, "ଖିଆ ନାଇଁ, ପିଆ ନାଇଁ—ମଣିଷଟା ସବୁବେଳେ ଏମିତି ହନ୍ତସନ୍ତ ହୋଇ ବୁଲିଲା—କୋଉଁ ଗଣ୍ଡ ଆଣୁ କୁଡ଼ୀ ତ କଣ କଲାଣି !"

"କଲୋ, କଲୋ, କଣ କହିଲୁ—ସଣ୍ଡୀ" ସାନବୋହୂ ଆର ଘରୁ ବାହାରି ଆସିଲା ।

ବରଜୁ ଯାହା ଶୋଇ ରହିଥିଲା, ଧୀରେ ଧୀରେ ଘରୁ ଉଠି ବାହାରି ହୋଇଗଲା । ସେଇ ଯେ ବାହାରି ହୋଇଗଲା, ଆଉ ଫେରିଲା ନାହିଁ । ଦିନେ ଗଲା, ଦୁଇ ଦିନ ଗଲା, ପାଞ୍ଚ ଦିନ ଗ[illegible] ବରଜୁ ଫେରିଲା ନାହିଁ । ହାରବୋଉ ଚାରିଆଡ଼େ ମଣିଷ ପଠାଇଲା, କୁଆଡ଼ୁ କଛି ଖବର ମିଳିଲା ନାହିଁ ।

ଶରଧାବୋଉ କହିଲା, "ଏ କଣ ମ ହାଗବୋଉ, ନ ଖାଇ ନ ପିଇ ଶୁଖୁଆ ହେଲୁଣି । ବରଜୁଆ ଏମିତି କାହିଁକି ହେଲା ମ, କେଡ଼େ ଭଲ ମଣିଷଟାଏ ତ ଥିଲା !"

"ମୋ କପାଳକୁ ତ ଭଲ ମଣିଷ ମନ୍ଦ ହୋଇ ଯାଉଛନ୍ତି ଲୋ ଅପା !" ହାଗବୋଉର ଦି' ଆଖିରୁ ଝରଝର ହୋଇ ଲୁହ ଗଡ଼ି ପଡ଼ିଲା ।

ଶରଧାବୋଉ କହିଲା—"ଛି ହାଗବୋଉ, କାନ୍ଦୁଚୁ କାହିଁକି ମ— ବରଜୁଆ କଣ ଆସିବ ନାହିଁ !"

ହାଗବୋଉର କୋହ ଉପରେ କୋହ ଉଠୁଚି, "ମୁଁ ନ ମର ଯାହା ପାଇଁ ରହିଚି ଲୋ ଅପା ! ଆଉ ସେ ଆସିବେ, ମୋର ଭରଷା ଅଛି !" ହାଗବୋଉର ଲୁହ ଧାରଶ୍ରାବଣ ପରି ଗଳି ପଡ଼ିଲା । ପିଲାଗୁଡ଼ିକ ହୋ ହୋ ଡକା ପାରିଲେ । କୋଳପୁଅଟି ମାଆକୁ କାନ୍ଦିବାର ଦେଖି "ବୋଉ କାନ୍ଦୁଚି" କହି ଉଠିଲା ।

ହାଗବୋଉର ଭରଷା ନାହିଁ, ସତେ ଆଉ ବରଜୁ ଫେରିବ । କେତେ ସାବଧାନ ସେ ହେଲାଣି, ବରଜୁ ଆଗରେ ମୁହଁଟାକୁ ବନ୍ଦ ରଖିବାକୁ । କାହିଁରେ ତ ହେଲା ନାହିଁ—କୁଆଡ଼ୁ ହେଲେ ତ ସେ ମୁହଁରୁ କଥା ବାହାରି ପଡ଼ିଲା । ବିଷ ଖାଇ ମରିଯାନ୍ତା ହେଲେ !

ଶରଧାବୋଉ କହିଲା, "ତୁ କାଇଁକି ସେମିତି ହଉଚୁ ମ ହାଗବୋଉ ? ଏଥିର କଥା ମୁଁ ଜାଣି ପାଇଲଣି । ଭଲ ମଣିଷଟା କାଇଁକି ଏମିତି ହୁଅନ୍ତା ମ—ପିଲା ମାଇପ ଘର ଦୁଆର ଛାଡ଼ି— ଏଥିରେ ଆଉ କଣ କଥା ଅଛି ନା !" ହାଗବୋଉ ମନ ଟିକିଏ ବୁଝିଯିବାରୁ ସେ କହିଲା, "ସେଇ କଥା କହିଲାରୁ ପରା ଲୋ ଅପା ଘର ଭିତରେ ଶୋଇଥିଲା, ଉଠିକରି ଚାଲିଗଲା ।"

ଧରମୁ ଦାସ କହିଲା, "ଆମେ କେତେ ଲଗେଇ ଲଗେଇ ଏ ଖଣ୍ଡ କଲେ ନା—ନଇଲେ ସେ କଏ, ଦୋକାନ କଏ !"

ମିଶ୍ରେ ଟିକଏ ସୁରଯ ଟେରା । ଦଶ ଜଣଙ୍କ ପାଖରେ ବସି ଗପ କରୁଥିବେ, ଜଣ ଜଣ କରି ଭାବବେ, ସେ ତାଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଛନ୍ତି । ସାମନାକୁ ଚାହିଁଲେ ଆଖି ଡାହାଣ ପଟକୁ ଯାଏ, ବାଁ ପଟକୁ ଚାହିଁଲେ ଆଗକୁ ଚାହିଁଲା ପରି ଦିଶେ । ଧରମୁଦାସ ଆଡ଼କୁ ଟିକଏ ବଙ୍କେଇ ଚାହିଁ ମିଶ୍ରେ କହିଲେ, "ଆରେ ହେ, କାହା ବୋପାଘରେ ଦୋକାନ କଲା ? ବାପ ଥୋଇଥିଲା, ପୁଅ ଦୋକାନ କଲା ।"

ଛକଡ଼ି କହିଲା, "ନାଇଁ ଜକେଇ, ବାପା ତ ପାହୁଲାଟାଏ ରଖି ନ ଥିଲା, ମରିଗଲା ବେଳକୁ ପରା କହିଲା—ଖାଲି ଧର୍ମ ରଖି ଯାଇଚି ।"

"ଆରେ ହଁ ସବୁ ଶୁଣିଚି । ବୁଢ଼ା ବୁଢ଼ୀ କିଛି ରଖି ନ ଥିଲେ । ବଉଳୁ ପଧାନ ଖାଲି ତା' ରୋଜଗାରରୁ ଟଙ୍କାଗୁଡ଼ାକ ଉଡେଇ ଗଣି ପକାଇଲା—କହିବା କଥା ନ ଶୁଣିବା କଥା ?"

"କେଜାଣି ଜକେଇ, ମୋ ଆଗରେ ଦିହିଙ୍କର କାଳ ହେଲା, ମୁଁ ତ କିଛି ଜାଣି ନାଇଁ—"

"ହେଃ ହେଃ—ତୁ କଣ ଜାଣିବୁ ରେ—ତୋର ତୁ ସେତେବେଳେ ଗୁଡ଼ଳ ମାଣ କେତେ ନା ମୁଁ ମଠରେ ଖାଏଁ—କିରେ ଧରମା ?"

ଧରମା କହିଲା, "ନାଇଁ ଆଜ୍ଞା, ବଉଳୁ ଦେଇଚନ୍ତି—ଗୁନା ଘଇତାଠଉଁ ଉଧାର କରି ।"

"ଆରେ ହଁ, ହଁ, ତୁ ମତେ ବୁଦ୍ଧି ଶିଖେଇବୁ, ନା ?—ଗ୍ରାମ ପ୍ରଧାନକୁ ମୁଁ ଜାଣେ, ତା ଘରଯାକୁ ଜାଣେ—ବରଜୁକୁ ବ ତା ପିଲାଦିନରୁ ଦେଖି ଆସିଲିଣି ।"

"କାହିଁକି ଆଜ୍ଞା, ବରଜୁଙ୍କର ତ ଆମେ କୋଉ ଦିନ ଜାଣୁ—"

"ଆରେ ଚୁପ୍ ଚୁପ୍—କଥା ଉପରେ କଥା କହୁଚୁ—ତୁ ଗୋଟାଏ ଜାଣିଚୁ କଣ—ବଡ଼ି ବଡ଼ି କଥା କହୁଚୁ—କି ହେ ଛକଡ଼ି ?"

"ହେଁ କକେଇ, ସେ କଥା କିଏ କହିବ—ନର ମାୟା ନାରାୟଣଙ୍କୁ ଅଗୋଚର ।"

"ହେଲା ! ବୁଝିବାବାଲା ଯେ ସେ ସିନା ବୁଝିବ—ଧରମୁ ଦାସ ମାମଲତକାରୁ ହେଲ କଥା କହୁଚି—ସକାଳୁ ଉଠି ଲଙ୍ଗଳେ ଯାନ୍ତି ତୋରାଣି ହେମ କାକର—ସେ ଆମ ସାଙ୍ଗରେ ଯୋଡ଼ଦେଇ କଥା କହିବ ! ଏ କାଳ ପରା ସେମିତି ହେଲାଣି, ଗୁଣ୍ଟ ଲୋକଙ୍କ ମୁହଁ ବଡ଼ି ଯାଉଛି ।"

ଧରମୁ ଦାସ ଲୋଚ ଲ୍ଚୋଚ ହୋଇ କହିଲା, "ନାଇଁ ଆଜ୍ଞା, ତମ କଥାରେ—" ତାକୁ 'ଆପଣ' କହି ଆସେ ନାହିଁ ।

"ଆଁରେ ଚୁପ୍ ରହ—କେଡ଼କଲ ତୁ । ନ ହେଲା, ବରଜ ପ୍ରଧାନ ତା' ହାତରୁ ଦେଲା ହୋ—ସମ୍ପତ୍ତି ଗୋଟାକର ହାନି ଲାଭ ସବୁ ତ ତା' ହାତରେ—ସେଥିରୁ ପଦା ଟଙ୍କା ଶଏ ଭଗୁଣ ଖାଇକି ଦେଲା । ଏ କଣ ଗୁଡ଼ାଏ ଅଧିକା ହୋଇଗଲା ?"

ଛକଡ଼ି କହିଲା, "ସେ ଆମ ଘରକଥା କିଛୁ ବୁଝି ନାଇଁ କକେଇ—ତା' କଥା କଣ ଶୁଣୁଚନ୍ତି ?

ଧରମୁ ଦାସ ଗୋଟାଏ ହୁଙ୍କାପିଟା ଗାଲୁଆ ମଣିଷ । ଭଲ ମାଡ଼ ଖାଇଲେ ବ ସେ ଗାଲୁମରା ଛୁଡ଼େ ନାହିଁ—ଯାହାକୁ କହନ୍ତି ମାଡ଼-ଗଇଁଆ । ସେ ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ସିନା କିଛି କହି ପାରିଲା ନାହିଁ, ଛକଡ଼ଙ୍କୁ ଚେଡ଼ି ଦେଇ କହିଲା, "ହଁ, ହଁ, ତମେ ତ ଖାଲି ସବୁ ବୁଦ୍ଧି ପକେଇଚ—ସେଥିପାଇଁ ତ ବଅଁଙ୍କୁ ଗାଇ ଖଟୁଲି ଖାଇଲଣି —ଦୋକାନ ଖଣ୍ଡେ କରିଚ ଯେ ମୂଳ ଜମା ଉଠିବ କି ନାଇଁ ।" ଛକଡ଼ି ଚେଙ୍ଗ ଯାଇ କହିଲା, "ଯାବେ, ଉଡ଼ ବୁଦ୍ଧି ଗୋଡ଼ଙ୍କୁ— କକେଇ ବସିଚନ୍ତି, କେତେ ମାମଲତକାର ତାଙ୍କ ଆଗରେ ଦେଖଇଚୁ ?"

"ଏଁ, କେଡ଼େ ଚାପନରେ କଣ କଥା କହୁଚ—କଣ ମାରିବ କି ? ଧରମା ଜାଣିରେ ବାଉରି, ତାର ସମ୍ପତ୍ତି ବାଡ଼ ନାହିଁ କି ଠଙ୍କା ସୁନା ନାହିଁ ଯେ, କ୍ରୁକିମ କରି ନେଇଯିବ । ପାରି ପାରି କରି ପୁଞ୍ଜାଏ ମାରିଦେବ, କଣ ହେଇଯିବ ସେଥିରେ ?" ପିଲାକାଳୁ ତ କେତେ ମାଡ଼ ଗାଳି ଖାଇ ଆସିଚ୍ଛି । ଆଜ ତ କିଛି ଚୋରି କରୁ ନାହିଁ, ତାକୁ ନେଇ କଏ ଜେଲଖାନା ଭିତରେ ପକେଇବ ।

କଣ ହେଲା ! ମିଶ୍ରଙ୍କ ଆଗରେ ବାଉରିଟାଏ କେଡ଼େ ଦମାକରେ କଥା କହୁଛି ! ତେବେ ଧରମାଟା ଗାଲୁଆ—ସେ କଥା ମିଶ୍ରେ ଦଶମାଡ଼ ଦେଇ ତାକୁ ବୁଦ୍ଧି ସାରିଛନ୍ତି ! ଆଗ ଚରାଟି ତା ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ କହିଲେ, "କିରେ ଧରମା ଆଜ ଫେର୍ ପିଠି ଗଲୁ କଲଣି କି ?"

ଧରମା ତ ଗୁଣ୍ଡଦଉଡ଼କଟା । ପାରି ପାରି ତ ଦଶଟା ଗୋଟାଏ ମାରିବେ, ସେଥିପାଇଁ ତାର ଡ଼ର କଣ ? ତେବେ ଏ ସବୁ ଅଧରେ ମାଡ଼ ଖାଇବାଟାକୁ ତାକୁ କେମିତି ଲଗିଲା । ସେଥିପାଇଁ

ସେ ଉଠିଯାଇ କହିଲା, "ହ ହୋ, ତମର ଆଜ କଣ ଧମକେଇବାକୁ ଅଛୁ କି, ଯାର ଯାଉ ମାଡ଼ ହ'ଟା ତ ଦବ; ନ ହେଲେ ଏ ଗାଁରୁ ଉଠେଇ ଦବ । ଆମେ ତ ମୂଲିଆ ମଣିଷ; ଗୁହାଳବାଡ଼ା ଥିବାଯାଏ ଆମ ପେଟ ଅପୋଷା ରହିବ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଧନ ସମ୍ପତ୍ତି ଗୁହାଳ ତ ମାଡ଼ ଯାଉଚି—ପିଢ଼ା ଉପରେ ଲାଜକସିଟାଏ କଖାରୁକସିଟାଏ ହେଲେ ତ ରଖିଦେବ ନାହିଁ—ନ ହେଲା, ଏ ଗାଁରେ ନ ହେଲା—ଯଉଁ ଗାଁକୁ ଯିବୁଁ ସେଠି ତ ଆମେ ମୂଲ ଲାଗି ଖାଇବୁଁ······!"

"ହଉ ଯା ଯା—ଆଜି ଏତେ ରାତିରେ—ଲୁଗାଟା ପିନ୍ଧିଚି, କୁଆଁ ହେବ—ଆଚ୍ଛା, କାଲି ତୋ ଦମାକ୍ ଦେଖିବା ।"

"ଢେର ଥର ତ ଦେଖିବଣି, ଆଜ କାଲି ଅଧିକା ଗୁଂଗ୍ଏ କଣ ଦେଖି ପକେଇବ ?" କହି କହି ଧରମୁ ଦାସ ଚାଲିଗଲା ।"

ମିଶ୍ରେ କହିଲେ, "ଦେଖିଲୁଟି ରେ ଛକଡ଼ି—ଏ ଛୋଟ ଲୋକଙ୍କ ମୁହଁ ବଢ଼ିଉଚି କିଏ ?—ତୋର ଭାଇ ବରଜୁ । ନ ହେଲେ ଧରମୁ ଦାସ ହୋଇ ଗୋଟାଏ, ବାପ ନାଁ ପଚାରିଲେ ଆସିବ ନାହିଁ—ତାର ଫେରି ବଡ଼ପ ହୁଅନ୍ତା ମୁହଁ ଆଗରେ ଏମିତି କଥା କହି ଚାଲିଯାନ୍ତା ? ଏ ଲୋକଙ୍କୁ ଖାଲି—କଣ ଜାଣିଚୁ ନା ?—ଖାଲି ଉଠୁ ଗୋଟିଏ, ବସୁ ଗୋଟିଏ; ତା' ହେଲେ ସିଧା ହେବେ । ବରଜୁ ପଧାନ ଏଇ ଟଗୁଟ ଲୋକଗୁଡ଼ାଙ୍କ ପାଖରେ ବସିବ, ଉଠିବ, ତାଙ୍କୁ ସବୁ କାର ଭୁଣିଷା ଦବ—ଏଥିରେ ତାଙ୍କର ମୁହଁ ବଢ଼ିଯିବ ନାହିଁ ? ଘନ ଖଟେଇର ମକଦ୍ଦମା—କଣ ମିଛ ମକଦ୍ଦମା ସେ କରିଥିଲା ? ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଗରେ ତାକୁ ମିଛ କହି ବୁଲିଲା, ଗୋଟାଏ ହେଲେ ସାକ୍ଷୀ ତା ପାଇଁ ମୁଁ ଖୋଜ

ଖୋଜି ପାଇଲା ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ମିଛୁଆ ହୋଇଗଲେ ତୁଇ ଏକା ଖାଲି ସତିଆ ? ମିଛ ନ କହି ପୁଣି କିଏ ଗୋଟିଏ ଏମିତି ପୁଅ ଅଛି ରେ ଛକଡ଼ି—କାହା ନେଡ଼ରେ ବାଳ, ଜିଭରେ ହାଡ଼ !"

"ଭାଇକି ପଚା ସମସ୍ତେ କହୁଛନ୍ତି, ଲକେଇ, ସେ କୋଉ ଦିନ ପଦେ ହେଲେ ମିଛ କହେ ନାହିଁ ।"

"ଆରେ ହଁ, ସେ ମୂର୍ଖଲୋକଙ୍କ ଆଖିରେ ଧୂଳି ପକେଇଦେବ—ତତେ ମତେ କଣ ଏ କଥା ଅଛପା ରହିବ ? ଘର ଭିତରେ ତ ଫେର ତୁଇ ଦେଖୁଥିବୁ—ଟୋକା ମୁହଁରେ କଥାଏ ହେଲେ ମାଇପ ମୁହଁରେ କଥାଏ ।"

"ମୁଁ ବୁଝି ନାହିଁ ଲକେଇ, ଏଇ ଧରମା ବାଉଁରି ମତେ ବୁଝେଇବ ?—ମତେ କେତୁଟ ଦିଅଁକୁ ଖାଇ ଖଟୁଲି ଖାଇଲଣି ।"

"ଆରେ, ଲୁଗାଟା ପିନ୍ଧିଥିଲି—ତା ବକଟେଇ ବଳିଯାଉ—ନଇଲେ ତା ଗାଲପାଟି ଏଇଠି ନାଲି କରିଦେଇ ନ ଥାନ୍ତି ?"

ଧରମା ବାଉଁରି କଥାରେ ଛକଡ଼ିର ଅପମାନ ହୋଇଛି । ତା' ଗାଲ ହେଉ, ପିଠି ହେଉ, ଗୋଟାଏ କିଛି କଳା କି ନାଲି ହୋଇଥିଲେ ମନଟା ତାର ବୋଧ ହୋଇ ଯାଇଥାନ୍ତା । ସେ ିଶ୍ରଙ୍କ ଆଗ୍ରା ପାଇ କହିଲା, "ତାକୁ ଟିକିଏ କାଲି ସକାଳେ ଦେଖି ନ ଦେଲେ ଭଲ ହେବ ନାହିଁ ଲକେଇ ।" ଧରମାର ାଲି ସକାଳେ ମାଡ଼ ଖାଉଥିବା ଅବସ୍ଥାଟାକୁ ମନେ ମନେ ଭାବି କଡ଼ି ଖୁସି ହୋଇଗଲା ।

ମିଶ୍ରେ କହିଲେ, "ଆରେ, ସେ କଥା ଆଉ ତୁ ମତେ କଣ ନେ ପକାଇ ଦେଉଚୁ ମ ? ସକାଳେ ଜାଳି ଟିକିଏ ଆମ ଘର

ଠେଇଁକି ଯିବୁ । ଧାରମାକୁ ଏମିତି ସେମିତି ହେଲେ କାଫେରଙ୍କ ନାହିଁ—ବଳଦ ପଧା, ନଡ଼ିଆ ଗଛ, ବନ୍ଧୁଆଡି—ତା ହେଲେ ଯାଇ ହବ । ହେଲେ, ଧରମା ସିନା ଏକ ଘଣ୍ଟାକେ ସାଧ ହୋଇଯିବ, ତୋ ଭାଇଙ୍କ ତ ପାର ହବ ନାହିଁ । ଆଜ ସିନା ଗୋଟାଏ ଲୋକକୁ ଜବତ କରି ଦେବା, କାଲି ତ ତୋ ଭାଇ ଶିଖାରେ ଆଉ ତିନଟା ଲଙ୍ଗଳା ହେଇ ଉଠିବେ । ତାକୁ ଉପାୟ କଣ ଅଛି କହିଲୁ ? ଗ୍ରେଟ ଲୋକଙ୍କୁ ଶିଖାଇ ଘର ଭାଇଟାକୁ ଅପମାନ ଦବ । ଧରମା ହୋଇ ଗୋଟାଏ ମଣିଷ—ଶ୍ରୀଅକ୍ଷର ବିବର୍ଜିତ—ସେ କୁଆଡୁ ଜାଣନ୍ତା, ତୁ ବଡ଼ଅଁଙ୍କୁ ଖାଇ ଖଟୁଲି 'ଖାଇଲୁଣି—ଦୋକାନ ମୂଳଜମା ବୁଡ଼େଇଲୁଣି ? ଏ ବଉଳକୁ ଶିଖା ନୁହେ, ଛକଉଡ଼ି, ତୁ ମତେ ବୁଦ୍ଧି ବତେଇବୁ ?"

"ସବୁ ବୁଝିଲିଣି ଜେଜେଇ—ମାଇପିଟା କଥାକୁ କଣ୍ଣକର ଡେଙ୍ଗି ଦେଇ ଆସିଚ ସିନା ହେଲେ କଣ ହେବ, ମାଇପିଗୁଡ଼ାକ ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ କଥା କହନ୍ତି, ସେଥିରେ ଟିକେ ହେଲେ ମିଛ ନାହିଁ । ମତେ ସେ କୋଉ ଦିନୁ ଲଗେଇଚ, ଆମର ଅଲଗା କରି ହାଣ୍ଡି ଖଣ୍ଡେ କରିବା—ତିନ ତିନଟା ଝିଅ—ତାଙ୍କ କାହାରିର ଖର୍ଚ୍ଚ ଏଇ ଘରୁ ହଉଚ ନା ପଦାରୁ କୁଆଡୁ ଆସୁଚ—ଆମର କାହିଁକି ଏଡ଼େ ଗରଜ—ଆମେ କାଇଁକି ପର ପୋଷିବାକୁ ଏମିତି କଲେଇ ବଳେଇ ହେଇ ପଡ଼ି ରହିବା ?"

ଛକୋଉଡ଼ି ମୁହଁରୁ 'ପର' କଥାଟା ବାହାରିବା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ମନ ଭିତରେ କେମିତି ଟିକିଏ ଅଡୁଆ ଲାଗିଲା—ହଁ, ତେବେ ଆଉ ପର ନୁହେ ତ କଣ—ପର ନୁହେ ଆଉ ଆପଣାର । ଏଇଥି ତ ସେଥିପା କଥା ସେ କହିଲାଣି । ଏ ସେମିତି ଦୋକାନରୁ ପାନଗୁଆ ଗୁଣ୍ଡି କେଇ ଅଲଗା କରି ଖାଉଛି ତାଙ୍କର ବି ସେମିତି ଅଲଗା କ

କଣି ଆଣି ଖାଉଛନ୍ତି । ଦି'ଜାଙ୍କ ଭିତରେ ଭଲରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେବା ସପନ ହେଲାଣି । ସବୁ କଥାବାର୍ତ୍ତା ତ କଳିରେ ହେଉଛି । ଦି'ଭାଇଙ୍କ ଭିତରେ ଅବା କେଉଁ ମନ ମିଳାମିଶି ଅଛି ? ଘର ଗୋଟାକର ତ ସବୁ ଖର୍ଚ୍ଚବାର୍ଚ୍ଚ ବଡ଼ଭାଇ ହାତରେ । ହେଲେ କେଉଁଦିନ ଛଟକଣ୍ଟକ ସେ ଡାକ ଭୁଲିଗଲେଣି କା କହୁଲେଣି ଭଲ ! ଭିତରେ ତ ସବୁ ଅମେଳ, ମୁହଁରେ ଟିକିଏ ଖାଲି ମିଳାମିଶି ରହିଲେ କଣ ହେବ ?

ମିଶ୍ରେ ସୁବିଧା ଜାଣି କହିଲେ, "ମାଇପି କଥା କହିଲୁ ଛେ ଛଟକଣ୍ଟ, ମାଇପେ ଘରର ଲକ୍ଷ୍ମୀ । ଘର କଥା ଆମେ କଣ' ବୁଝୁ, କଣ କରୁ ରେ ? ଆମେ ପିନ୍ଧା ଖାଇ ବାଣ୍ଟୁ, ନହେଲେ ଘର ଭିତରର ସବୁ ନେଇଆଣି ଥୁଅନ୍ତି, ସେଇ ତ ? କ ରେ, ଏଇ ଧରମୁ କାସ ଭଳ ଝୁର୍ଣ୍ଣ ଲୋକ କହିବେ ମାଇପିକୋଳ, ମାଇପି-କୋଳୀ ତାଙ୍କ କଥାରେ ଯାଏ କେତେ, ଆସେ କେତେକେ ଜାଣେ ? କାମୁଆଡୋଲ ମତେ ଯେମିତି, କେତେ ଆଗରୁ ଥରେ କଥା କଥା କହୁଥିଲା, ମାଇପି କଥା ବୋଲି ମୁଁ ତାକୁ କାନରୁ ଆଣ୍ଟୁ ନ ଥିଲି । ଏବେ ମୋର ସବୁ ଭଗନ ହେଇଚି, ସେ ବଳୁ ତ ଭଗବାନ ମତେ ଦୁଃଖେ ସୁଖେ ଚଳାଉଛନ୍ତି—ନା ଭାଇନା ପଚି, କେଳା ଗଇ କଲିକତା, ମେଦିନୀପୁର ବୌଦ୍ଧ ବୈଷ୍ଣବ କଷ୍ଟ ଭିକ ମାଗି ବୁଲୁଚି ?" ମିଶ୍ରେ ମହିମା—କେଳା ମିଶ୍ରଙ୍କର ଜ୍ଞାନ ଭାଇ ।

"ଭାଇଁକ ଜଟେଇ, ଆପଣ ଏ କଥା କହୁଛ କାଇଁକି— ଆପଣ ଭିକ ମାଗିବ ତ, ଆମେ ସବୁ ଅଛୁ କାଇଁକି ?"

"ହେଉ ହେ—ପିଲ୍ ଟୋକାଟୋକି, କହୁ ବୁଝିବାଟି—ରେ ତୁ କାଇଁକି ଭିକ ମାଗିବୁ ରେ—ତୋର ଦଶାଁଏ ଭୁଲ,

ହଳ, ବଳଦ—ସାତ ପୁରୁଷିଆ ଘର । ଯାହା କହ ଛକଉଡ଼ି, ଏଗୁଡ଼ାକ ତୋର ଅଯୋଗ୍ୟ ପଣିଆ ।”

“ଆପଣ ତ ଜାଣ ଲକେଇ, ଘୃଷ ଲଗୁଣ୍ଡ କଥା, ମତେ କଣ କିଏ ଜାଣିବାକୁ ଦିଏ ?”

ମିଶ୍ରେ ବିରକ୍ତ ହୋଇ କହିଲେ, “ତତେ ଜାଣିବାକୁ ଦବ କିଏ ସେ ରେ—କଣ ପିଲାଛୁଆ ହେଇଚୁ, ମାଁ’ଠଉଁ ଦୁଧ ଖାଇ ଶିଖୁଚୁ କି ରେ ?”

ଛକଉଡ଼ି କହିଲା, “ନାଇଁ ଲକେଇ, ଚନ୍ଦରା ଶିଅଳ ଯାହା କହୁଥିଲା, ଏ ଥର ତ ସେଇଟା କରିବି । ପାଞ୍ଚମାଣିଆ ଚକ ମୁଗଡକ ଏ ବର୍ଷ ଅଲଗା କରି ରଖିବି; ସେଇଥିରୁ ଧାନ ଫସଲ ପରେ ପୁଷମାସରେ ଅଧେ ବିଲର ଧାନ କାଟି ଆଣି ଅଲଗା ଖଳା କରି ରଖିବି । ମୁଁ କହିଲି—ଭାଇ ତ କମେଇଲା, ମୁଁ କୋଉ ହିସାବରେ ଆଣି ଅଲଗା ଖଳାରେ ରଖିବି ? ଚନ୍ଦରା କହିଲା—ତମକୁ ଏ ବୁଦ୍ଧି କିଏ ଶିଖେଇବ ହେ ? ଭାଇ କମେଇଲା କଣ ହେଲା ? ତମର ସେ ଜମି ନୁହେଁ, ନା ଲୋକଟା ତମରି ଘରୁ ମୂଲ ନେଇ ତାକୁ କମେଇ ନାଇଁ ? ଭାଇ ତ ସବୁ ବୁଝୁଛନ୍ତି—ସେ ଅବା ତାରି ସାଙ୍ଗରେ ଆଣ୍ଠୁ ପକେଇଦେଲେ, କି ହଳ ଧଇଲେ । ସ୍ତ୍ରୀ ବୋଲି ତ ଫେର ଲୋକେ ଭାଗ ବଖରା କରି ତିନ ମାଣ ପାଞ୍ଚ ମାଣ ଦଉଚନ୍ତି । ତାକୁ ଯେ କମଉଚ, ସେ ଏକା ଖାଉଚ ନା ଜମିବାଲାକୁ ଅଧେ ଦଉଚ ? ଜାତିରେ ଶିଅଳ ହେଲେ କଣ ହବ ଲକେଇ, ଚନ୍ଦରାର ବୁଦ୍ଧି ଅଛି । ଘରେ ଯାଇ ଯେମିତି ଏ କଥା କହିଲି, ସେ କହିଲା—ଏ କଥା ଆଉ ପଚାରିବାକୁ ଅଛି—ଆମର ସେଇ ଖଳା ପାଖରେ ଖଳା ଚାଞ୍ଛିଇ ଦିଅ, ଆମ ମୁଗ ସେଇଠି ଅମଳ ହେବ ।”

"ଏତେ ବଡ଼କେ ତୋଠଉଁ ଗୋଟାଏ ମାମଲତକାରିଆ କଥା ଶୁଣିଲ ରେ ଛକଡ଼ି ? ହଁ, ଉଚିତ କଥା—ଏଥିରେ ତ କିଛି ମାନ ଅପମାନ ରହିଲା ନାହିଁ—ଭ୍ରାନ୍ତି ଅଲଗା କରିବା କଥା ରହିଲା ନାହିଁ । ବଡ଼ଭାଇ ତ ଦଶ ବରଷ ହେଲା ଘରଟାର ସବୁ ଆୟ ଆମଦାନ ବୁଝୁଚି, ଏଣିକି ସାନ ଭାଇ ପାରିଲା, ତା କଥା ସେ ବୁଝିବ ନ, କରିବ ନ—ଏଥିରେ କାହାର କଣ କହିବାକୁ ଅଛି ? ଏ ତ ହକ କଥା ! ଚନ୍ଦରା ଶିଅଳ—ଶୁଖିଲା କାଠରୁ ପାଣି ବାହାର କରିବ ସେ । ନ ଜାଣି ମୁଁ ତାକୁ ପିଆଦା କରି ରଖିଚି ?"

ଚନ୍ଦରା ଶିଅଳ କୋଉଠି ଥିଲା, ବୃଷ ହାତର ଗଣ୍ଡିଆ ବାଉଁଶଠେଙ୍ଗାଟା ଦୋକାନ ଦୁଆର ମୁହଁରେ ରଖିଦେଇ ଲମ୍ବା କରି ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ଭଲକଟାଏ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ମିଶ୍ରେ ତା' ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ଦେଇ କହିଲେ, "ଆରେ, ଏଇଟାର କେତେ ପରମାୟୁ ରେ— କରେ ଚନ୍ଦରା, ଖବର କଣ ?" (ଚନ୍ଦରା ମିଶ୍ରଙ୍କର ହାତ ବାଉସି । କୋଉଠି କଏ ଛିଙ୍କିଲା, କୋଉଠି କଏ ବସିଲା କି ହସିଲା, ସବୁ ଖବର ଆସି ମିଶ୍ରଙ୍କ କାନରେ ପୁରେ । ମହାଦେବଙ୍କ ଦର୍ଶନ ଆଗରୁ ଲୋକେ ବୃଷଭକୁ ସାଉଁଲାନ୍ତି, ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଦର୍ଶନ ଆଗରୁ ଗରୁଡ଼କୁ କୁଣ୍ଢାନ୍ତି । ମିଶ୍ରଙ୍କଠଉଁ ଉଦ୍ଧରିବାକୁ ଲୋକେ ସେମିତି ଚନ୍ଦରାକୁ ଆଗ ହାତ କରନ୍ତି । ବରଂ କହେ, ଏ କଥାଟା ଖାଲି ବୃଷଭ, ଗରୁଡ଼, କି ଚନ୍ଦରା କଥାରେ ନୁହେଁ ନାହିଁ—ଦେବତା- ମାନଙ୍କ ଠାଇଁ ଯେମିତି ମଣିଷ ପାଖରେ ବି ସେମିତି—ରାଜ ମହାରାଜା ହାକିମଠଉଁ ବେଶି ପୂଜା ପାନ୍ତି, ତାଙ୍କ ପାଖ ଲୋକେ— ତାଙ୍କ ଅମଲା, କରଣ, ଅମିନ—ତାଙ୍କ ଚପରାସି ।

ଚନ୍ଦରା ଶିଅଳ ମୁରୁକି ହସି କହିଲା, "ଆଜ୍ଞା, ଆଜ ଖବର ବଡ଼ ଜବର—ଟିକଏ ଆଡ଼କୁ ଆସିଲେ କହିବ ।

"ଆରେ, ସିଆଡ଼କୁ କଣ ଯିବ ମ—ଛକଡ଼ ଆମ ପୁଅଟା, ତାକୁ କଣ ଡର—ସେ କଣ କାହା ଆଗରେ ଯାଇ କହି ଦଉଚି ?"

ଆଜ୍ଞା ସେଇ ସଦେଇ ବାରିକ—ଜୋଇଁ ତାର ଢ଼' ବରଷ ହେଲା କଲକତାରେ—ଝିଅ ବାପଘରେ—ଗଲା ବରଷ ଖବର ତ ଜାଣିଚ—କୁଆଡ଼େ ଗପେଇ ଦେଲା, କେହି ପନ୍ଥା ପାଇଲେ ନାହିଁ—

ଏବେ ଦେଖିବ ଆସ—ତାରି ବାରିପଟ କଦଳୀ ବଗିଚ୍ଛରେ ପିଲା ପଡ଼ି କୁଆଁ କୁଆଁ ଡାକ ଛାଡ଼ୁଚି ।"

"ଏଁ ଏଁ କଣ କହିଲୁ—ପିଲା ବଞ୍ଚିଚି !"

"ଡକା ପାରି କଦଳୀ ବଗିଚ୍ଛୁ ପରା କମ୍ପାଉଚି—ଜନମ କଲାବାଲା ସଫା ସୁଲୁସ ହୋଇ ହାଣ୍ଡି ଶାଳରେ ଗ୍ରାତ ଅନ୍ଧାରି—ମତେ ଶରଧାବୋଉ ଏଇଲୁଣି ଆସି କହିଲା ନା, ମୁଁ ନଇଲେ ଜାଣିବି କେମିତି ?"

"ଏଁ ଏଁ ଜମାକାଣ୍ଡ—ପିଲଟା ତ ବଞ୍ଚି ରହିଚି—ନଇଲେ ଅବା ଦେଖାଯାନ୍ତା—ଆରେ, ଯା, ଯା, ଚଉକିଆକୁ ଡାକ, ଥାନାରେ ଖବର ଦଉ । ସଦେଇ ବାରିକ କୋଉଠି ?"

"ସେ କଣ କରିବ ? ଗାଁ ସାକ ତ ହାଟ ହେଇଗଲାଣି—ସେ କେମିତି ଗାଲୁଆ ଜାଣି ନ, ସହଜରେ ମଙ୍ଗିବ ?"

"ଆରେ, ସେ ଯୁଆଡ଼େ ଥାଉ; ଅଣ୍ଟୁନା ଧାନ ତ ବଳେ ଢେଙ୍କି ପାଖକୁ ଆସିବ । ତୁ ଆଗ ଚଉକିଆକୁ ଖବର ଦେ । ଦେଖୁଚୁ, ରେ ବାଘା ଛକଡ଼—ମରିବାକୁ ବଣ୍ଟେ ହେଲେ ତର ମିଳୁନାହିଁ—ଯା ବାପ, ଦୋକାନ ବନ୍ଦ କରି ଘରେ ଖାଇ ଶୋଇଲୁ । ସାହା ଉପରେ ବେଳେ ହଉଥିବ ଟିକିଏ ଗପ୍ପୁଡ଼ିଆକୁ; ବୁଝିଲୁ ?"

"ଏ କଥା ମତେ ଆଜ୍ଞ କହୁଚ, କଳେଇ ?"

ଗାଁ ଗାଁକେ କଦଳି ବାଡ଼ି, ନଳିତା ଜଙ୍ଗଲ, କଣ୍ଟାମୂଳ, ପୋଖରୀକୂଳ—କେତେ ଥାନରେ କୁଆଁ କୁଆଁ ଶବଦ ଶୁଭେ, ମଣିଷ ପିଲା କେତେ ନାଇଖାର ହୋଇପଡ଼େ ! ସେଥିପାଇଁ କିଏ କଣ କରେ ? ହରି ମିଶ୍ରଙ୍କ ସମ୍ପତ୍ତି କଡ଼େ; ସଦେଇ କାଉକ ଉଚ୍ଛନ୍ନ ହୁଏ—କୁଆଁ କୁଆଁ ଶବଦ ଶୁଣି ବଇଜୁ ପଧାନ ଆଖିରେ ଲୁହ ଭରି ଆସେ—

ଯାହାକୁ ରଖିବେ ଅନନ୍ତ
କିସ କରିବ ବଳବନ୍ତ ?

ପରିଚ୍ଛେଦ ଆଠ

ହାଗିବୋଉ ଉଅଁ ଦେବତାଙ୍କୁ କେତେ କଣ ଯାଚିଲା—"ମା ମଙ୍ଗଳା, ଭଲରେ ଭଲରେ ଫେରି ଆସୁ, ତୋପେଇଁ ମାଜଣା କରିବ—ଭୁଣ୍ଡୁ କପାଳଶୋରେ, ଲକ୍ଷେ ଗଇସ ଚଢ଼େଇବ—କେମିତ ଭଲରେ ଭଲରେ ଘରକୁ ଫେରି ଆସୁ ।" ବଇଜୁ ପାଞ୍ଚ ଦିନ କାଳ କେଉଁଠି ରହିଲା, କେହି ଜାଣିଲେ ନାହିଁ । ଶରଧାବୋଉ ଯେଉଁ ଦିନ କାଠପାଣି କରିବାକୁ ପଇସା ନେଇଗଲା, ସେହିଦିନ ସଞ୍ଜବେଳେ ମୋତି ଡାଣ୍ଡଦୁଆରୁ ଦଉଡ଼ି ଆସି ଡକା ପକେଇଲା "ବୋଉ ଲୋ, ବାପା ଆଇଲାଣି ।" ହାଗିବୋଉ ଦୁଆର ମୁହଁରେ ବସି ସଞ୍ଜବଳିତା ବଳୁଥିଲା, ତା ମନ କଣ ହେଲା ସେଇ ଜାଣେ ।

ବଇଜୁ ଆସି ଯେତେବେଳେ ଦୁଆର ମହିରେ ଠିଆ ହେଲା, ଧୁନା ଗୋଡ଼ ଧୋଇବାକୁ ପାଣି ଢାଳେ ତା ପାଖରେ ଥୋଇ ଦେଲା । ହାଗିବୋଉ ବଳିତା ବଳାରୁ ମୁହଁ ଟେକି ସ୍ୱାମୀ ଆଡ଼କୁ

ଚାହିଁ ଦେଇ ଦେଖିଲା, ତା ମୁଁହଟା ଶୁଖି ଯାଇଚି, ପେଟ କୁଆଡ଼େ ଲାଗି ଯାଉଚି, ତା' ମୁଣ୍ଡର ବାଳ କେରାକ ଫରଫର ହୋଇ ଉଡ଼ୁଚି । ସେ ବଲଡାବଲାରୁ ଧଡ଼ କରି ଉଠି ଯାଇ ଘର ଭିତରେ ପଶିଗଲା । ହାଣ୍ଡିବୋଉ ଆଖିରୁ ଝରି ଝରି ଲୁହ ଗଡ଼ ପଡ଼ିଲା, ପିଲାଙ୍କ ପରି ସେ କାନ୍ଦି ଉଠିଲା ।

ବରଜୁ ଫେରି ଆସିଲା, ମନରେ ହରଷ ନାହିଁ—ମୁହଁଟା, ଆଗପରି ଫଣ ଫଣ କରି ରଖିଚି—ଖିଆ ପିଆ ଲଗେଇବା ପଗେଇବା କିଛି ଠିକ୍ ନାହିଁ । ହାଣ୍ଡିବୋଉ ଯେତେ ଯାହା ପଚାରେ, ସବୁଥିରେ ହୁଁ ହାଁଟାଏ ମାରି ଦେଇ ତୁନି ରହେ— କୋଉ କଥାରେ ହରଷ ନାହିଁ ।

ନେହମଣି ମୁଣ୍ଡରୁ ଲୁଗା ଖସେଇ ପକେଇ ପାନଖିଆ ନାଲି ଓଠରେ ହସି ହସି ଛକଡ଼ିକୁ କହେ, "ଦେଖୁଚଟିକି ନବରଙ୍ଗ— କେତେ ରଙ୍ଗ, କେତେ ପରକାର ହେବେ ସେ—ଆମକୁ ଖାଲି ଦେଖାଇବାକୁ ଏ ସବୁ ସିନା !" ଛକଡ଼ି ନେହମଣିର ରୂପ ଦେଖି ଖୁସି ହୁଏ—"ହଁ ମ, ଦେଖେଇବାକୁ ନୁହେଁ ତ ଆଉ କଣ ?" ନେହମଣି କହେ, "ତମେ ଅସଲ ମରମ ବୁଝି ନା କି—ସୁନା ମୋତିଙ୍କର ବାହାଘର ପରି ଆସୁଚି—ତମେ କଣ କମ୍ କି— କେତେ ନାଚିବ, କେତେ ଭୁଲେଇ ହବ । ଆଗରୁ କହି ଦେଉଚି—ମୁଁ ସେ ବାହାଘରକୁ ରହିବି ନାହିଁ—ମତେ ଏକା ଆମ ଘରେ ନେଇ ଛାଡ଼ି ଦେଇ ଆସିବ, ହଁ !"

ଛକଡ଼ି ଝଟପଟ ବୁଦ୍ଧି ହଜିଲା—ଫେରି ସିଦ୍ଧ ବାପ ଘରକୁ ଛ ମାସ କି ବରଷେ—ମା କହିବ ଝିଅ ମୋର କେଡ଼େ ଉଜୁଡ଼ା କେଡ଼େ ନାରଖାର ହେଇଚି, ଆଉ ଦି' ମାସ ନ ଗଲେ

ପଚେଇବ ନାହିଁ । ବାପ କହିବ, ଆସିବା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଏତେ ଚଉକଡ଼ି କାହିଁକି, କଣ ଗୁଡ଼ଘର ପିମ୍ପୁଡ଼ି ଖାଇଯାଉଛି ? ଝିଅଙ୍କ କହେ "ଆଲୋ ସେମିତି କାହିଁକି ହଉଚୁ—ସୁନା ମୋତିଙ୍କ ବାହାଘରକୁ ଆମେ ସିନା ଏକାଠି ଥିଲେ ହୁଏ ।"

ହାବୁବୋଉର ଠାଣ ଭାଙ୍ଗି ଗଲାଣି । ଗାଁଯାକ ହାଟ ହେଲାଣି—ହାବୁବୋଉ ସାଙ୍ଗରେ ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ ବୋଲି ବଉଜ ଘର ଛାଡ଼ି ପଳେଇଲା । ସାନ ଜା ବିଷୟରେ ତ ଏ ନାଟ ହେଲାଣି ହସୁଚନ୍ତି—ହେଉ, ତା କର୍ମରେ ଯାହା ଅଛି । ହାବୁବୋଉକୁ ଲାଜ ମାଡ଼ୁଚି, ସାଇ ପଡ଼ିଶାଙ୍କ ଆଗରେ ମୁହଁ ଦେଖାଇବାକୁ । ଯେ ଦେଖିଲା, ସେ ମୁରୁକି ହସି ଉଖାରି ଉଖାରି ପଚାରିଲା, "କାଲି ହାବୁବୋଉ, କଣ ଏମିତି କଜିଆ ଲାଗିଲା ଯେ ବଉଜୁଅ ଘର ଛାଡ଼ି ପଳେଇଲା ମ !"

ଯାହା ତ ହେଲାଣି ହେଲାଣି, ହାବୁବୋଉ ଆଉ କେଉଁ କଥାକୁ ଖାତିର କରୁଛି ? ଖାଲି ଏହି ମଣିଷ୍ଠା ଟିକିଏ ମନ ଖୋଲି ଖୁସିରେ କଥା କହନ୍ତା କି, ଖୁସିରେ ଖିଆପିଆ ଚଳବୁଲ କରନ୍ତା କି ! ଶରଧାବୋଉ ଗୁଣ୍ଣୀ ଆଉ କଣ କଲା ? ଛଇସାକୁ ପଇସା ନେଲା, ଫଳ ତ କିଛି ଦେଖାଗଲା ନାହିଁ ।

ହାବୁବୋଉ କେତେ କଥା ବଉଜକୁ ପଚାରିଲା, ହାବୁର ଶଶୁର ଘର କଥା, ସୁନା ମୋତିଙ୍କର ବାହାଘର କଥା । କେଉଁ କଥାରେ ବଉଜ ମନ ଖୋଲି ଉତ୍ତର ପଦେ ଦେଉନାହିଁ ।

ହାବୁବୋଉ କହିଲା, "ତମେ ତ ସବୁବେଳେ ଏମିତି ଉଦାସିଆ ହେଇ କଥା କହୁଚ—ସୁନା ମୋତିଙ୍କ ପାଇଁ ମୁଁ କଣ ଆଉ ବରବର ଖୋଜିଯିବି ?"

"ମୁଁ କଣ ତମକୁ ସେ କଥା କହିଲି ?"

"ଆଜି ଝିଅ ଦ'ଟା କଣ ବାଡ଼ୁଆ ହୋଇ ବସି ରହିବେ ? ଖାଇ ଭଗାରୀଆ ଘର, କାଲି ସକାଳେ ତ ଛକଡ଼ ଉପରେ ହବ—କେତେତ ପାଞ୍ଚ ଉଚ୍ଛଲଲଣି ।"

ବରଜୁ ଧୀରେ ଧୀରେ କହିଲା, "ହାଗବୋଉ, ତଏ କଣ ପାଞ୍ଚ କରୁଛ, ସେ କଥା ତ ମୁଁ ତମଠଉଁ ଶୁଣିବାକୁ ପାଉନି ନାଇଁ ।"

ହାଗବୋଉର ମୁହଁ ଟିକଏ ହୋଇଗଲା । ତୁନ ହେଲେ ତ ବରଜୁ କହୁ କଥା ଆରମ୍ଭ କରିବ ନାହିଁ । ସେ ପୁଣି କହିଲା, "ତମେ କୋଉ ଟାଣ ମୋର ରଖିଚ ଯେ, ଆଉରି ଖୋଜୁଚ—ଉପାସ ଭୋକରେ ପୁଣି ପାଞ୍ଚ ଦନ ଯାଇ କୋଉଠି ପଡ଼ି ରହିବ—କୋଉ କଥା ତମର ମୁଁ ନ ଶୁଣିଲି, କୋଉ କଥା ନ କଲି ଯେ..." ହାଗବୋଉର ଆଖିପତା ଓଦା ହୋଇ ଆସିଲା ।

ବରଜୁ କହିଲା, "ମୋ କଥା ଶୁଣିବାକୁ କ କରିବାକୁ ମୁଁ ତ କହୁ ନାଇଁ । ତୁମେ ନଜେ କାହିଁକ ବୁଝୁ ନା, ନଜେ କଣ କଲେ ଘର ଭଲରେ ଚଳିବ, ସେ କଥା ବୁଝୁ ନା ?"

"ଆମେ ମାଇପି ଜାତି, ଆମେ କଣ ବୁଝିବୁଁ ମ—ତମେ କହିଲ, କଣ କଲେ ଭଲ ହବ ?"

ବରଜୁ ଦେଖିଲା, ହାଗବୋଉ, ଟିକଏ ବଦଳିଚି । ଏତିକିବେଳେ ସେ ବାଗକୁ ଆସିପାରେ; କହିଲା, "ଭଲ କଥା, ତେବେ ଗୋଟିଏ କଥା ଖାଲି କଲ—ତମ ଆଡ଼ୁ ତ ତମେ କହୁ ସାନବୋହୂକୁ ଖୁଣ୍ଟା ଦେବ ନାଇଁ—ସେ ଯେବେ ବା ଆଉ କେତେବେଳେ ତମକୁ ବକେ, କ ମଟିଚ ବକେ, ଅବା ପିଲାଙ୍କୁ

ବକେ, କାହିଁରେ ତମେ ଗାଟି ଫିଟାଇବ ନାହିଁ । କେତେ ଓଷା ବରତ କରି ଦିନେ ଦିନେ ଉପାସ ରହି ଯାଉଚ—ଏତିକି କଥା ଖାଲି ପାଳିଲ ଭଲ, ଓଷା ବରତ ପରି ମନେକର । କଣ, ଏ କଥା ହବ ତ ।”

“ହଁ, କାଇଁକି ନ ହବ ?” ହାସ୍ୟବୋଉ କଥାରେ ସେତେ ଜୋର୍ ଥିଲା ପରି ବରଜୁର ମନେ ହେଲା ନାହିଁ । ଦୁଇ ଦିନ ପରେ ସାନବୋହୂ ସାଙ୍ଗରେ କଳି ଲଗେଇ ସାରି ହାସ୍ୟବୋଉ ଜିଭ କାମୁଡ଼ି ବସିଲା । ବରଜୁ ଏତେ କହିଥିଲା, ସବୁ ସେ ରାଗମୁହଁରେ ଭୁଲିଗଲା । ବରଜୁ କହିଲା, “ଭଲ ବରତ ପାଳିଲ ତ ?” ହାସ୍ୟବୋଉ ନାକ ଫୁଲାଇ କହିଲା, “ଯା ହୋ, ନିଆଁ ଲଗା ମନେ ତ କିଛି ରହିଲା ନାଇଁ ।”

“ଆଚ୍ଛା ହଉ, ଏଥର ମନେ ରହିଲା ନାଇଁ; ଆଉ ଥରକୁ ପୁଣି ସେଇ କଥା ହେଲେ, ତେଣିକି ମୋ ଇଚ୍ଛା ଯାହା ମୁଁ ତା’ କରିବି ।”

ହାସ୍ୟବୋଉ ଡରିଗଲା, ଆଉ କଣ କରିବ କେଜାଣି ! ତେବେ ସାନବୋହୂଟା ଟିକିଏ କଥାରେ ତା ଆଗୁଠାରେ କେତେ ଅନା କରି ତା ପିଲାଙ୍କୁ କାନ୍ଦୁଥିବ, ସେ ଭୁନ ହୋଇ ବସି କେମିତି ସେ କଥା ଶୁଣିବ—ଅଭଆଣ କଥାଏ !

ବରଜୁ ଦେଖିଲା, ଖାଲି ଘର ଛାଡ଼ି ପଳାଇଲେ ହାସ୍ୟବୋଉ ଚଳିବ ନାହିଁ । ଘରେ ରହି ସବୁ ଉପାୟ କରିବାକୁ ହେବ । ଏଣିକି ଯେତେ ହାସ୍ୟବୋଉ ଭୁତ ଛାଡ଼େ, ତେବେ ବରଜୁ ଭୁତ ପାଳିବ ! ଘର ଭିତରେ ସେ କଥା ବନ୍ଦ କରିଦେବ—ହାସ୍ୟବୋଉକୁ ନୁହେଁ, କି ପିଲାଙ୍କୁ ନୁହେଁ, କାହାରିକି କଥା କହିବ

ନାହିଁ । କାହିଁକି ନା, ଏକା ହାବୁବୋଉକୁ କଥା ନ କହିଲେ ସେ
ପିଲାଙ୍କ ହାତରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରେଇ ସବୁ କାମ ଚଳେଇନେବ ।

ଆଠ ଦଶ ଦିନ ବିତିଗଲା, କେହିମଣି ଯେତେ ଯାହା
କହିଲା, ହାବୁବୋଉ କାହିଁରେ ମୁହଁ ଫିଟାଇଲା ନାହିଁ—ହେଲେ
ତା' ମନଟା ଉବେଇ ଘବେଇ ହେଉଥାଏ । ସାନବୋହୂ
"ପୋଡ଼ିଯିବାକୁ, ଜଳିଯିବାକୁ, ନିଆଁ ଲାଗିଯିବାକୁ, ଖଣ୍ଡିଆଣ୍ଡୁ କୁଡ଼ୀଏ
ପୁତମୁଣ୍ଡ ଖାଇଏ, ଝିଅଗୁଣ୍ଡିକଖାଏ" ଗର୍ଜନ କରି ଯୁଦ୍ଧ ମାଗେ,
ଶେଷରେ ଭୁନ ହୁଏ । ହାବୁବୋଉ ପୁଣି ଏ କଥା ସହନ୍ତା ?
ବରଜୁ ଘରେ ନ ଥିଲେ ମଝିରେ ମଝିରେ ପଦେ ଅଧେ କହିଦେଇ
ଭୁନ ହୋଇଯାଏ । କାରଣ ତା'ଆଡ଼ୁ ପଦେ ଶୁଣିଲେ ସାନବୋହୂ ଗ
ସ୍ବର ଏକାବେଳେ ଯାଇ ପଞ୍ଚମରେ ଉଠେ । କାଳେ ବରଜୁ
ହଠାତ୍ ଫେରି ଆସିବ—ତା' କାନକୁ ଯିବ ! ନ ହେଲେ ଘର
ଭିତରେ କି ଦାଣ୍ଡ ଦୁଆରେ ବରଜୁ ଥିଲେ ହାବୁବୋଉର ମୁହଁ ବନ୍ଦ

ସେ ଦିନ କାହିଁକି ବରଜୁ ସହଳ ସହଳ ହାଲ ଘେନି
ଘରକୁ ଫେରିଲା । ଦାଣ୍ଡଦୁଆରେ ହାଲ ଫିଟୋଉଚି, ଘର ଭିତରୁ
ପାଟି ଶୁଣାଗଲା । ନିଆଁରେ କୁଟା ପକେଇଲା ପରି ହାବୁବୋଉ
ମଝିରେ ମଝିରେ କଣ ପଦେ ଅଧେ କହିଦେଉଚି, ଆଉ ସାନ ଜା
ସେଥିରେ ଦାଉ ଦାଉ ହୋଇ ଜଳି ଉଠୁଚି । ବରଜୁକୁ ଘର
ଭିତରେ ଦେଖି ହାବୁବୋଉ ହାତେ ଜିଭ କାମୁଡ଼ି ଦେଇ ଚୁପ୍
ହୋଇଗଲା । ବରଜୁର ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ତା' ଦେହ ଗୋଟାକ କାଠ
ହୋଇଗଲାଣି । ସାନବୋହୂ ଲାଜ ସରମ ସବୁ ଗୁଡ଼ିଚି, ଦେଢ଼ଶୁରକୁ
ଦେଖି ତା' ସ୍ବର ଟିକଏ କମିଗଲା ସିନା, ବନ୍ଦ ହେଲା ନାହିଁ ।

ବରଜୁର ମନେ ହେଲା, ତା’ ଜୀବନ ପାପୀ ଜୀବନ—ତାରି ଯୋଗୁଁ ଘରଟା ଛାରଖାର ହେବାକୁ ବସିଲାଣି—ମାନ ଗଲା, ଇଜ୍ଜତ ଗଲା—ସୁନା ଘରଟା ଚୂନା ହେଲାଣି । ଆଜି କଣ ଶେଷକୁ ସବୁ ସତ୍ୟାନାଶ ଯିବ—ଘରମଝିରେ ପାଟେଣି ହୁଆ ହୋଇ ଭିନେ ହେବେ ? ସେଥିରେ ହେଲେ କଣ କଳି ବନ୍ଦ ହେବ ? କାହା ହିଂସାରେ କିଏ ଗାତ ଖୋଳିଲା, ପାଉଁଶ ପକେଇଲା, ଭାଇ ବୋଲେଇ କାହା ଘରକୁ ଯିବ, ସବୁ କଥା ଭିତରେ ତ କଳି ମଞ୍ଜି ପଶିଚି । ଆଜି କଣ ଗୋଟାଏ ଭାଇ ଅଲଗା ହୋଇ ଆଉଠାକୁ ଉଠିଯିବ ? ମଣିଷ ନିଜ ଭିତରର ସଇତାନକୁ ଡରି ଯେବେ ଏତେ କଥା କରିବ, ତେବେ ଆଉ ଯାଇ ପଡ଼ଶା ଗାଁଗଣ୍ଡା ଦେଖି ବସି ରହିବ କାହିଁକି ? ଜଙ୍ଗଲରେ ଏକୁଟିଆ ହୋଇ ରହିବା ତାର ଠିକ୍ ନୁହେ କି ?

ବରଜୁ ଯାହା ଠିକ କରିଥିଲା, ତାହାହିଁ କଲା । ଘରଭିତରେ ଏକାବେଳକେ କଥା ବନ୍ଦ କରିଦେଲା । ସ୍ତ୍ରୀ କଥା ପଚାରିଲେ, କି ପିଲାଏ କିଛି କହିଲେ କାହାରି ଆଡ଼କୁ ଚାହେଁ ନାହିଁ—ଖାଲି ମୂକ ନୁହେ, ମୂକପାଗଳ ! ହାରିବୋଉ ଏ କଥା ଦେଖି ତାଜବ ହୋଇ ଗଲାଣି । ଏ ଫେର୍ କି କଥା !—ମିଛିମୁଛିଟା କଥା ନ କହି ରହିବ, କି ଜାତିକା ମ ! ବରଜୁର ଗତିଗତ ଦେଖି ସେ ହସିବ ନା କାନ୍ଦିବ ?

ଦିନ ପରେ ଦିନ ବିତିଗଲା—ବରଜୁ କଥା କହିଲା ନାହିଁ । କେଭେକେବେ କେମିତି ଜଳ ଜଳ କରି ଚାହେଁ । ଆଉଁସ ନ ହେଲେ ଆଗେ ତାକୁ ଗୁଣ୍ଡାଏ ହେଲେ ଭାତ ରୁଚୁ ନ ଥିଲା । ନୂଆଜୁ ହେଲେ ବି ଏଡ଼ ଦ’ଟା, ପିତାଖୁଖୁଆ ଯୋଡ଼ାଏ ପତରପୋଡ଼ା

ହେବ । ଏଇକ୍ଷଣି ଆଉ ମାଛ ମାଉଁସ ପାଖେ ପଶୁନାହିଁ । ବରଜୁ ବ୍ରତ ପାଳିଚି—କାର୍ଯ୍ୟସିଦ୍ଧି ନ ହେବା ଯାଏ ତାକୁ ଭୋଗିବ କିମିତି ? ତେଲ ନ ଲଗାଇ ମୁଣ୍ଡବାଳ ଫର ଫର ଉଡ଼ିଲା, ଦେହ ଗୋଟାକ ନୁଖୁର ଦିଶିଲା । ଗତରେ ହାଣ୍ଡିବୋଉ ଯେତେବେଳେ ସବୁ ଦିନ ପଞ୍ଚ ଗୋଡ଼ରେ ତେଲ ଟିକିଏ ମାଲିସ୍ କରିଦେବାକୁ ବସେ, ବରଜୁ କିଛି ନ କହି ଉଠିଯାଏ । ଆଗେ ଆଗେ ବରଜୁ ଯେତେବେଳେ କଥା ବନ୍ଦ କଲା, ସେତେବେଳେ ହାଣ୍ଡିବୋଉ ଅପସନ୍ଦ କଲା, ହସିଲା—ଏବେ ତାକୁ ସବୁବେଳେ କାନ୍ଦମାଡ଼ୁଚି । ସେ ଦିନ ଚିତଉ ଉଆଁସ । ବରଜୁ ଚିତଉପିଠାକୁ ଭାରି ସୁଖ ପାଏ । ସେଥିପାଇଁ ହାଣ୍ଡିବୋଉ ବେଶି ନଡ଼ିଆ ବାଟି କଅଁଳ କରି ପିଠା କରିଛି । ସ୍ୱାମୀକୁ ଆଜି ମନବୋଧ କରି ଖୁଆଇବ ବୋଲି ଇଚ୍ଛା ।

ବରଜୁ ଝୋଟ କେରାଏ ଧରି ଦୁଆର ମୁହଁରେ ବାଣି କାଟୁଛି, ବେଙ୍ଗୁଣ୍ଡା ରଖିଚି ମୁନ୍ଦରା ଖଣ୍ଡେ ବୁଣିବ ବୋଲି । ପିଲା ଦିଓଟି ପାଖରେ ବସିଛନ୍ତି, ହାଣ୍ଡିବୋଉ ଆସି ସେଇଠି ଉଜେଇ ଦେଇ ଥାଳିଏ ଚିତଉ ପିଠା ଥୋଇ ଦେଇ ଗଲା । ପଛରେ ଅଧକଂସାଏ ଦୁଧ, ମେଞ୍ଚାଏ ସନ୍ତୁଳା, ପୁଳାଏ ଗୁଡ଼ ଧରି ନସର ପସର ହୋଇ ଧାଇଁଛି, ବରଜୁ ଅଧଖଣ୍ଡେ ଚିତଉପିଠା ମୁହଁକୁ ନେଇଛି କି ନାହିଁ, ଉଠି ପଡ଼ିଲା ।

ହାଣ୍ଡିବୋଉ ସମ୍ଭାଳି ପାରିଲା ନାହିଁ—ଏକାବେଳେ ଭେଁ ଭେଁ ଡକା ପାରି ହାତ ଧରି ପକେଇଲା—"କାହିଁକି ଏତେ ସରି କରୁଚ ଭଲା, ପିଠା ଖଣ୍ଡ ଖାଇଦିଅ, ଯାହା କହିବ ତାହା କରିବି । ଯୋଉ ହଳପ ଦବ, ତାକୁ ଧରିବି ।" ବରଜୁ କଥା କାନ କରିବା ଦିନୁଁ ବଡ଼ ବୋହୂ ବ ସାନବୋହୂକୁ ପାଟି ଫିଟାଏ ନାହିଁ ।

ହେଲେ, ସେଇତକରେ ତ ସବୁ ହୋଇଗଲା ନା, ଆଉ ତ ପୁଣି କେତେ କଥା ଅଛି—ଅସଲ ହେଉଛି ମନ—ମନ ନ ମିଳିଲେ ଯେତେ ଯାହା, କିଛି ଲୁଆଡ଼ୁ ହେବ ନାହିଁ ।

ବରଜୁ କଥା କହିଲା । ହାସବୋଉକୁ କୋଟିନିଧି ମିଳିଲା ଅବା ! ବରଜୁ କହିଲା, "କହିବ ? ଯାହା କହିବ ତାହା କରିବ ?"

"ହଁ ନିଶ୍ଚେ, ନିଶ୍ଚେ, ନିଶ୍ଚେ—ଯାହା କହିବ !"

"କାହିଁକି ତମେ ନିଜେ ବୁଝୁନା ନିଜେ ଯେମିତି ଭଲ ହେବ ସେ କଥା କହୁନା ?"

"ନାଇଁ ନାଇଁ—ମୁଁ କିଛି ବୁଝେଁ ନାଇଁ, କିଛି ଜାଣେ ନାଇଁ—ତମେ ଯାହା କହିବ ସେଇଆ କରିବି ।"

"ସେଇଆ କରିବ ?"

"ହେଁ ସେଇଆ କରିବି ।" ହାସବୋଉର ଦି'ଆଖିରୁ ଲୁହ ଝର ଝର ଗଡ଼ି ପଡ଼ୁଚି ।

ଛକଡ଼ି ଆଉ କେନ୍ଦମଣି ଏଥି ଭିତରେ ଥରେ ଦୁଇ ଥର ଆର ଘର ଦୁଆରମୁହଁକୁ ଲୁହିଁ ଦେଇ ଏ ତାମସା ଦେଖିଗଲେଣି । ବରଜୁ ଭୂତଟା ପରି ମୁଣ୍ଡ ଫର ଫର କରି ଠିଆ ହୋଇଛି, ଆଉ ତାର ସେଇ ଗରଭଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ—କାହିଁରେ କଣ ହେବାର ନୁହେ—ସେଇ ହାସବୋଉ ତା'ର ହାତ ଦି'ଟା ଧରି ତଳକୁ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଇଁ ଠିଆ ହୋଇଛି । ଛକଡ଼ି କେନ୍ଦମଣି ଏ ସୁଆଙ୍ଗ ଦେଖି ଘର ଭିତରକୁ ପଶିଯାଇ ମୁହଁରେ ପୁଳାଏ ପୁଳାଏ ଲୁଗା ଗୁଞ୍ଜି ହସି ଲାଗିଛନ୍ତି ।

ବରଜୁ ସେମିତି ଅଟଳ [illegible] ଭଳି ଠିଆ ହୋଇ କହିଲା "[illegible] ତେବେ ଶୁଣ, ତମଆଡ଼ୁ ତମେ କେବେ କେବେ

ସାନବୋହୂ ସାଥିରେ ବାଦ କରିବ ନାହିଁ, କଳି ଲଗେଇବ ନାହିଁ ?"

ହାବୁବୋଉର ଦ'ଆଖିରୁ ଲୁହ ବହି ବରଜୁର ପାଦ ଦ'ଟା ଓଦା ହୋଇ ଯାଉଥିଲା । ସେ ପିଲାଙ୍କ ପରି କହିଁ କହିଁ ହୋଇ କହିଲା, "ନା କେବେହେଲେ ସାନବୋହୂ ସାଥିରେ ବାଦ କରିବି ନାହିଁ, କଳି ଲଗେଇବି ନାହିଁ ।"

"ସେ ଯେତେ ଯାହା କହିଲେ ଚୁପ୍ ହୋଇ ରହିବ ?"

"ହଁ, ସେ ଯେତେ ଯାହା କହିଲେ ଚୁପ୍ ହୋଇ ରହିବି ।"

"ଆଚ୍ଛା, ଏବେ ଘର ଭିତରକୁ ଚାଲ, ଆଉ ଯାହା କରିବ, କହିବ ।" ସ୍ତ୍ରୀର ଲୁହସବୁ ବରଜୁର ପାଦ ଉପରେ ଜମା ହେଉଥାଏ । ତା'ର କଠିଣ ପାଦକୁ ତାହା ଉଷୁମ ଲାଗୁଥାଏ କି ନାହିଁ ସେହି ଜାଣେ ।

ହାବୁବୋଉ ଦେଖିଲା, ସେ ତ ଭିଗାରିହସା ହେଲାଣି, ଭିଗାରି ହସା କାହା ପାଖରେ ନା ବରଜୁ ପାଖରେ—ମାଇ ହେଲା କଣ ? ସେ କେଳା ହେଲେ ତ ଏ କେଳୁଣୀ ! ବାହାରେ ତା'ର ଯେ ଗୋଟାଏ ଘୋଡ଼ଣୀ ଥିଲା, ଲାଜ ଅଭିମାନ ଥିଲା, ସେଇଟା ତ ଚାଲିଗଲାଣି—ଆଉ ଏଣିକି ଡର କାହାକୁ ? ଏଇ ସାନ ବୋହୂ ଛକଡ଼ିଙ୍କୁ, ନା ସାଇ ପଡ଼ଶାଙ୍କୁ ? ସେ ବରଜୁର ହାତ ଛାଡ଼ିଲା ନାହିଁ—ଜଗର କରି କହିଲା, "ନା ତମେ କଣ କହୁଚ, ଏଇଠାରେ କହ ।"

ବରଜୁ ଲୋକଟାର ଲାଜ ସରମ କିଛି ନାହିଁ । କେତେ ଏହି ମୂର୍ଖ ମାଇପିଟାକୁ ସେ ଯେ କେତେ ଦଗା ଦେଲାଣି, କେତେ ଦୁଃଖ ଦେଲାଣି ! ସେ ତ ପୁଣି ତାରି ଘରଣୀ, ତା ପିଲାଙ୍କର

ଗର୍ଭଧାରଣୀ—ମା ! ସେଇଥି ନାରୀ ତ ପୁଣି ଲକ୍ଷ୍ମୀ, ଶକ୍ତି, ଦେବୀ, ଦୁର୍ଗା ହୋଇ ପୂଜା ପାଉଛନ୍ତି । ବରଜୁ ତାକୁ ଏତେ ହୀନ କରି ଦେଖିବ କେମିତି ! ହାଡ଼ିବୋଉ ଯେ ଆଜ ନିଜ ଅଭିମାନକୁ କାନ୍ଥିରେ ଲେଖୁ ନାହିଁ, ବରଜୁ ଯା' ଦେଖି ମନେ ମନେ ଭାରି ଖୁସି ହେଲା ।

ସେଇପରି ଠିଆ ହୋଇ ସେ କହିଲା, "ହଉ ତେବେ କହ, ଘରେ ଯେତେ ଯାହା ରନ୍ଧା ହବ, ଦୁଧ ଘିଅ ଯାହା କିଛି ଖାଇବାପାଇଁ ସାରିବାପାଇଁ ଥିବ, ଛକଣ୍ଡ ପାଇଁ ସାନବୋହୂ ପାଇଁ ସବୁ ଜିନିଷ ଆଗ ସାଇତି କରି ରଖିବ, ତାଙ୍କ ଖାଇବା କଥା ଆଗ ବୁଝିବ—ତା'ପରେ ପିଲାଙ୍କ ଖାଇବା କଥା, ସବା ଶେଷରେ ତମରି ଆଉ ମୋରି ।"

ହାଡ଼ିବୋଉ ଆଖି ବୁଜିଦେଇ ଶୁଆ ପରି ସବୁ କଥା ଆଉ ଥରେ କହିଗଲା—ପିଲାଙ୍କ ଖାଇବା କଥା ସବା ଶେଷରେ । 'ହେଲା, ପିଲାଏ କଣ ଏକା ମୋରି ? ଯାକୁ ଯେବେ ଏ କଥା ଭଲ ଲାଗିଲା, ତେବେ ହେଲା । ହାଡ଼ିବୋଉ ଦେହକୁ ପଥର କରିଦେଲା ।

ବରଜୁ ଅଳ୍ପ ଟିକିଏ ହସି ଦେଇ କହିଲା, "କଣ, ମୋ ହାତ ଧରି ସବୁ କଥା ମଙ୍ଗିଚ—ନ କରିବ ଯେବେ ତେଣିକି ଜାଣିବ, ମୋ [illegible] ତମର ଆଶା ନାହିଁ ।"

ହାଡ଼ିବୋଉ ଲାଜରେ ସଢ଼ିଯାଇ ହାତଟାକୁ ଛାଡ଼ିଦେଲା—ସତେ ନୋ, କେତେବେଳୁଁ ହାତଟାକୁ ଧରି ଛିଡ଼ା ହେଇଚି ।

ବରଜୁ ଆସି ଭୋଜପିଠା ଥାଳୀ ପାଖରେ ବସିଲା । ପିଲାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଖୁସିରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କଲା । ହାଡ଼ିବୋଉର

ସବୁ ଗନ୍ଧ ଆଉ ଭାଙ୍ଗି ଯାଉଛି; କିନ୍ତୁ ବରଜୁ ମୁହଁରୁ ଯେତେବେଳେ ସେ ଶୁଣିଲା, ସନ୍ତୁଳା ଟିକଏ ଆଣ, ଲଙ୍କା ଗୋଟାଏ ଆଣ—ସେତେବେଳେ ଘରଗୋଟାକ ତାକୁ ପାହୁଣ୍ଡେ ପରି ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ଛାତିରୁ ତା'ର ଯେମିତି ଗୋଟାଏ ପାହାଡ଼ କିଏ ଉଠେଇ ନେଲା—ଏମିତି ଉଶ୍ବାସ ଲାଗିଲା ତାକୁ । ପଥର ଯେପରି ମଣିଷରୂପ ପାଇଲା—ଘର ବାହାର କେଡ଼େ ସହଜ ଲାଗିଲା !

ବରଜୁ ଆଳୀ ପାଖରେ ବସି କହିଲା, "ଛକଡ଼ିକୁ ଡାକ ।" ହାସବୋଉ ମନ୍ତ୍ରରେ ଚାଲିଲା ପରି ଯାଇ ଛକଡ଼ିକୁ ଡାକିଲା । ସେଇ ଛକଡ଼ି ମାରିବାକୁ ତିନ ଥର ମିଶିଚି, ହାସବୋଉର ସେ କଥା ମନେ ନାହିଁ ।

ଛକଡ଼ି ଦୋକାନରେ ସଉଦା ଦେଇ ଆସି ଖାଇବ ବୋଲି କହି ଘରୁ ବାହାରିଗଲା । ହାସବୋଉର ମନ ଖୁସିରେ ଉଛୁଳୁ—ସବୁ ମଣିଷ ତାକୁ ଭଲ ଲାଗୁଛନ୍ତି—ସମସ୍ତଙ୍କ ସାଥିରେ କଥା କହିବାକୁ ତା' ମନ ହେଉଛି । ଛକଡ଼ି ବୁଲିଯିବା ପରେ ବଡ଼ଜା'କୁ କେହି କଟୁ କହି ନାହିଁ । ସେ ଯାଇ ସାନବୋହୂର ହାତ ଧରିପକେଇ କହିଲା, "ସାନବୋହୂ, ଆ ମ, ପିଠା ଦିଖଣ୍ଡ ଖାଇବା, ଛକଡ଼ି ତ ବୁଆଡ଼େ ଗଲେଣି—କେତେ ବେଳକୁ ଫେରୁଚନ୍ତି, କିଏ ଜାଣେ ?"

ସାନ ଜା ଦେଖିଲା, ବଡ଼ ଜା ଘଇତାସୁଆଗୀ ହୋଇ ସାର ତା' ଆଗରେ ଆଜି ଭଲେଇ ହେବାକୁ ଆସିଚି । ସେ ମୁହଁ ଲୁଣ୍ଠା ଦେଇ କହିଲା, "ନାହିଁ ମ—ମୋର ଉଠୁଣି ଦିନ ଦି'ପହରେ କ ଖାଉଚି, ତୁମେ ଆଗ ଖାଇସାର ।" ହାସବୋଉ ମୁରୁକି ହ କହିଲା, "ସାନବୋହୂ, ଏଇ କଥାଗୁଡ଼ାକ [illegible]—

ଯେତେବେଳେ ତ ମୁଁ ବଡ଼ ଜା—କେତେବେଳେ କଣ କହି ପକେଇଥିବି, ସେହି କଥାଗୁଡ଼ାକ ଗଣ୍ଠି କରି ବସିଛୁ ?" ସାନ-ବୋହୂ ବାହାରେ ଏ କଥା ଶୁଣି ଗଳାଲାପରି କାଟୁଥାଏ—"ଘଇତା ମାଇପଙ୍କ ଭିତରେ ଅପଡ଼ ହୋଇଥିଲା ଯେ ଗୋଟାଏ ମୁହଁ ଇଆଡ଼କୁ ହେଲେ ଆଉଟା ମୁହଁ ସିଆଡ଼କୁ—ଆଜ ଟିକିଏ ମିଳି ଯାଇଚନ୍ତି ବୋଲି ମାଇପ ଆସି ଗ୍ଲେପର ହେଉଛି !"

ସାନବୋହୂ ମୁହଁଟାକୁ ସେମିତି ଫୁଲାଇ ଦେଇ କହିଲା, "କାହିଁକି ମ ! ମତେ କାହିଁକି କିଏ କଣ କହିବ, ମୁଁ କାହିଁକି କାହାକୁ କଣ କହିବି ?"

ବଡ଼ ଜା'କୁ ଆଉ କିଛି ପଇଟିଲା ନାହିଁ । ସେ ଫେରି ଯାଇ ବରଜୁକୁ ସବୁ କଥା କହିଲା ।

ବରଜୁ ସବୁ ଶୁଣିସାରି ଜବାବ ଦେଲା, "ଆଚ୍ଛା, ସାନ-ବୋହୂ ନ ଖାଇବା ଯାଏ ତୁମେ ବି ଖାଇବ ନାହିଁ ।"

ହାସବୋଉ ବରଜୁର ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ଟିକିଏ ମୁରୁକି ହସିଲା, ବରଜୁ ବି ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଚାହିଁ ଟିକିଏ ହସିଲା । ଦୁହେଁ ଆଉ କେଉଁ ଦିନ ଏମିତି ଚାହାଁ ଚାହିଁ ହୋଇ ହସିଛନ୍ତି, ଦୁହିଁଙ୍କର ମନେ ନାହିଁ । ବରଜୁ ଯେମିତି ଦର୍ପଣରେ ଚାହିଁଲା ପରି ତା' ହସକୁ ଦେଖୁଛି, ହାସବୋଉ ମୁହଁରେ—ହାସବୋଉ ନିଜ ହସକୁ ଦେଖୁଛି, ବରଜୁ ମୁହଁରେ ! ଅଶ୍ୱିନମାସର କାଚକେନ୍ଦୁ ପରି ନେଳିଆ ପାଣିରେ କୁଆଁରପୁନେଇଁ ଜହ୍ନ ଯେମିତି ହସେ—ଚାନ୍ଦ ଭାବରେ, ସେ ଅଛି ପାଣି ଭିତରେ—ପାଣି ଭାବେ, ସେ ଅଛି ଚାନ୍ଦ ଭିତରେ ! ଦୁହିଁଙ୍କ ଦେହ ଝଲସି ଉଠେ—ଦୁହିଁଙ୍କ ପ୍ରେମ ଠାକୁର ଜଗେ !

ହାଗୁବୋଉ ମୁହଁରେ ଏ ହସଟିକ ଦେଖି ବରଜୁର ଦେହ ଯେମିତି ଜଳୁସି ଉଠିଲା । ସେ ବୁଝିଲା, ବାହା ହେଲା ଦିନଠାରୁ ଆଜଯାଏ ହାଗୁବୋଉ ସାଥିରେ ସେ ଖାଲି ଉପରେ ଉପରେ ମିଳି ମିଶି ଚାଲି ଆସୁଛି, ଦୁ'ଜଣଙ୍କର ମଝିରେ ଗୋଟାଏ ପାଚେରି ଛିଡ଼ା ହୋଇଥିଲା—ନାଁ କୁ ଖାଲି ହାତଗଣ୍ଠି ପଡ଼ିଥିଲା । ନ ହେଲେ ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ, ଦୁହେଁ ଭିନେ ହେଲାଠାରୁ ଆହୁରି ଅଲଗା ହୋଇ, ଦୂରଛଡ଼ା ହୋଇ ରହୁଥିଲେ । ବରଜୁ ଆଜି ବାଉଦର୍ପରେ ସେ ପାଚେରିକୁ ଭାଙ୍ଗି ଦେଇଛି, ହାଗୁବୋଉ ବରଜୁ ପାଖକୁ ପାଖ ଲାଗି ଆସିଛନ୍ତି । ବରଜୁ ଭିତରର ପରଶୁପଥରରେ ହାଗୁବୋଉ ଭିତରର ଲୁହାଟିକ ଲାଗି ସୁନା ପାଲଟି ଯାଇଛି । ଦୁହେଁ ଆଜି ଚେଇଁ ଉଠିଛନ୍ତି । ବରଜୁ ହାଗୁବୋଉକୁ ବଦଳି-ଯିବାକୁ ଦେଖି ଯେମିତି ତାଜବ ହେଲା, ହାଗୁବୋଉ ନିଜକୁ ଏମିତି ନୂଆ ମଣିଷ ପରି ଦେଖି ବାବା ହୋଇଗଲା ।

ସବୁ ମଣିଷ ଭିତରେ ଏମିତି ପରଶୁପଥର' ଅଛି, ଛୁଆଁଇ ପାରିଲେ ସବୁ ଲୁହା ସେଥିରେ ସୁନା ହୋଇଯିବ ।

ରାତି ଅଧ ସରିକି ଛକଡ଼ି ଘରକୁ ଫେରିଲା—ରାତି ଅଧଯାଏ ସାନ ଜା ବଡ଼ ଜା କେହି ଖାଇ ନାହାନ୍ତି । ହାଗୁବୋଉର ଏଥିରେ କଣ୍ଟି ହେଲେ କଷ୍ଟ ନାହିଁ—ହସନ୍ତି ସାନବୋହୂ ! ତା'ପିଲାଙ୍କ କଥା ସେ ନ କହୁଛି—ବରଜୁର କି ଅମଙ୍ଗଳ ନ ପାଞ୍ଚୁଛି—ସେହି ସାନବୋହୂ ପାଇଁ ହାଗୁବୋଉ ଆଜି ଉପାସ ଭୋକରେ ପଡ଼ିଛି !

ଛକଡ଼ି ଆସିବାର ଜାଣି ପାରି ବରଜୁ କହିଲା, "କି ରେ, ତୁ ରାତି ଅଧଯାଏ କୁଆଡ଼େ ବୁଲୁଚୁ ? ଦଉଟି ହେ, ଛକଡ଼ି ପାଇଁ ଖାଇବାକୁ କଣ ଦିଅ ।" ଘରେ ସବୁ ଦିନ ଖାଇ ବସିଲା

ବେଳେ ବଉଜ୍ ଛକଡ଼ିକୁ ଡାକେ, ଖାଇଲୁଣି କି ନାହିଁ ପଚାରେ । କେଉଁ ଦିନ ଶୁଣେ, କୁଆଡ଼େ ବୁଲୁଛି; କେଉଁ ଦିନ ଶୁଣେ, ଖାଇସାରି ଶୋଇଲାଣି ।

ଛକଡ଼ି ଠୋକାଠା ବଡ଼ଭାଇର ମୁହାମୁହିଁ କେଉଁଦିନ ହୋଇ ନାହିଁ, ଜବାବ ପଦେ ଦେଇ ନାହିଁ । ଯାହା ବହୁର କରେ ନେହମଣି ସାଥିରେ; ଯାହା କଜିଆ କରେ ଭାଉଜ ସାଥିରେ—ବଡ଼ ଭାଇ ଘରେ ନ ଥିବାବେଳେ । ପଛରେ ହରି ମିଶ୍ରଙ୍କ ସାଥିରେ ଏତେ ବହୁର କରେ, ବଡ଼ଭାଇ ଆଗରେ ପଡ଼ିଗଲେ କେମିତି ବାଟକାଟି ଚାଲିଯିବ, ତାକୁ ବୁଦ୍ଧି ଦିଶେ ନାହିଁ । ନେହମଣି ଲାଙ୍ଗୁଳ ମୋଡ଼ି ପଛଆଡ଼ୁ ଯେତେ ଠେଲିଲେ କଣ ହେଲା, ଆଜଯାଏ ବଡ଼ ଭାଇକୁ ପଦେ କଥା ମୁହଁ ଫିଟାଇ କହି ପାରିଲା ନାହିଁ ! ଛି ! ଛି !

ଛକଡ଼ି ଶୋଇବା ଘରକୁ ଯାଇ ନେହମଣି ସାଥିରେ କଣ ଟୁପୁର ଟାପର ହେଉଚି, ବଉଜ୍ ପୁଣି ଡାକିଲା, "କି ରେ, କୁଆଡ଼େ ରହିଲୁ କି—ଏଣେ ପଖ ବଡ଼ା ହୋଇ ଶୁଖୁଚି ।" ଛକଡ଼ି, "ହଁ ଯାଉଚି" କହି ଧଡ଼ ପଡ଼ ଗୋଡ଼ ହାତ ଧୋଇପକେଇ ପିଠଥାଳୀ ପାଖରେ ବସିଲା ।

ବଡ଼ବୋହୂ ପୁଣି ହାଇ ସାନ ଜା କୁ ଡାକିଲା, "ସାନବୋହୂ, ଆ—ମ । ସଭିଏ ତ ଯେଝାର ଯେ ଖାଇପିଇ ଶୋଇଲେ । ଆଜ ତୁ ମୁଁ କି ଦୋଷ କରିଥିଲେ ମ ?"

"ମୋ ପାଇଁ ତୁମେ କାହିଁକି ବସି ରହିଚ ମ ?" କହି ସାନ ଜା ଯେମିତି କି ବଡ଼ ବରକ୍ତରେ ଉଠି ଆସିଲା—ହଁ, କୋଉ ଦିନ ଏତେ ଗୁଡ଼ାଏ ସୁଆଗ ହେଉଥିଲା—ଏକା ସାଙ୍ଗରେ ବସି ନ ଖାଇଲେ ବଡ଼ ଜାଙ୍କୁ ଭାତ ରୁଚୁ ନାହିଁ !

ବଡ଼ବୋହୂ ଶୋଇବା ଘରକୁ ଗଲା । କୋଢ଼ଏ କହିସ ହେଲା କାହା ହୋଇ ଆଜ ଯେମିତି ତାର ନୂଆ ପୁଆଣି ଘର !

ସେ ବୁଝିଲା, ସଂସାର ଗୋଟାକରେ ଶତ୍ରୁ ତାର କେହି ନାହାନ୍ତି, ସମସ୍ତେ ତାର ବନ୍ଧୁ । ତାହାର ଆଜ ରୂପ ନାହିଁ—ଯୌବନ ନାହିଁ—ତେବେ ଆଜ ସେ ଯେଉଁ ଯୌବନ ପାଇଲା, ରୂପ ପାଇଲା, ସେ ପାଞ୍ଚ ବରଷ କି ଦଶ ବରଷରେ ମଉଳି ପଡ଼େ ନାହିଁ; ସବୁ କାଳର ସେ—କେଉଁ ଦିନ ତାର କ୍ଷୟ ନାହିଁ ।

ହାଗିବୋଉ କହିଲା, "ହଇ ହେ, ହାଗି ବାହାଘରକୁ ସାନବୋହୂ ପାଇଁ ଖଣ୍ଡେ ଭଲକରି ଶାଢ଼ୀ ହେଲା ନାହିଁ ବୋଲି ତା'ମନ ଉଣା ପଡ଼ି ଯାଇଚି, ଏଥର ସୁନା ବାହାଘରକୁ ତା' ପାଇଁ ଖଣ୍ଡେ ଭଲ ଶାଢ଼ୀ ଆଣିମ ।"

ବରଜୁ ନିଜ କାନକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରି ପାରିଲା ନାହିଁ—ବଡ଼ବୋହୂ କହୁଚି, ସାନବୋହୂ ପାଇଁ ଭଲ ଶାଢ଼ୀ ଆସିବ ! ସାନବୋହୂର ଗୋଟାଏ କଣ ଜିନିଷ ହେଲେ ଏଇ ବଡ଼ବୋହୂର ତ ପୁଣି ନାହିଁ ହେଉଥିଲା । ବରଜୁ ଟିକିଏ ଟିହାଇ କରି କହିଲା, "ହଁ ତା'ର ହବ, ଆଉ ତମ ପାଇଁ ?"

"ମ, ମୋର କଣ ଆଉ ରଙ୍ଗ ଢଙ୍ଗ ପିନ୍ଧିବାକୁ ବଅସ ଆସୁଚି ! ମୋ ପିଲାଏ ପିନ୍ଧିଲେ କଣ ହେଲା ନାଇଁ କି ?"

ବରଜୁ ପଚାରିଲା "ସତ କହୁଚ ?"

"ନାଇଁ, ତମେ ତ ଖାଲି ଏକା ସତଆ, ଆଉ ସଭିଏ ମିଛ କହନ୍ତି ?"

"ନାଇଁ, ମୁଁ ସେ କଥା କହୁ ନ ଯେ—ସେଇ ମଣିଷ ତ ତମେ—ଏ ମନ ତମର ଏମିତି ରହିଲେ ଏକା ହୁଏ !"

ହାଗିବୋଉ ହସି ହସି କହିଲା, "ମନଟା ଏମିତି ରହିବ ନାଇଁ, ଆଉ କଣ ହବ ମ ?"

"ଆଚ୍ଛା, କହୁଥିଲ ଆମେ ଦୁଆର ଦୁଆର ଭିକମାଗି ବୁଲିଲେ ବି ତମ ମନ ଏମିତି ରହିବ, ବଦଳିବ ନାହିଁ ?"

"କାହିଁକି ଏତେ କଥା କହୁଚ ମ—ତମେ ଭିକ ମାଗିବ, ମୁଁ ଆଉ ଜଣ ସାନ୍ତାଣି ହେଇ ବସିବି ? ଭିକ ମାଗିବା କଥା କଣ, ଜୀବନ ଗଲେ ତ ନୁହେ !"

ବରଜୁ ଭାରି ଖୁସି ହେଲା । ହାସବୋଉ ଭିତରେ ଦେବତା ସଇତାନକୁ ଜୟ କରି ବସିଛି ।

ତହିଁ ଆର ଦିନ ହାସବୋଉ ପୋଖରୀକୂଳକୁ ଗାଧୋଇ ଗଲା । ଶରଧାବୋଉ, ନାଣ୍ଡୀପଣ୍ଡି ଆଣୀ ଆସିଲେ । ବଡ଼ବୋହୂର ମନ ଖୁସିରେ ଉଲୁସି ଉଠୁଚି । ବରଜୁକୁ ଯେମିତି ଶଏ ବରଷ ହେଲା ସେ ହଜାଇଥିଲା, ଅଜ ଫେରି ପାଇଛି । ଆଜ ଆଉ ସାନବୋହୂ, ଦିଅର କାହାରି ନିନ୍ଦା ତା' ମୁହଁରେ ନାହିଁ— "ଆମର କଣ ଅଛି ? ଆମ ପିଲା ଦୋଟିଙ୍କୁ ବାହାଘୋରା କରି ଦେଲେ ଆମେ ଛୁଟି । ସେ ଘର କରନ୍ତୁ, ଦୁଆର କରନ୍ତୁ, ସବୁ ସମ୍ପତ୍ତି ଭୋଗ କରନ୍ତୁ । କଥାରେ ତ ଅଛି, 'ସଂସାର ଭିତରେ ଘର କରିଥିଲେ ପଥର ପଡ଼ିଲେ ସହି !' ବାଦ କରିବ ? କାହା ସାଥିରେ ବାଦ କରିବ ଲୋ ଅପା ! ଜା ଦିଅରଙ୍କ ସାଥିରେ ବାଦ କରିବ ? କାହିଁକି ମ ! କଏ କଣଗୁଡ଼ାଏ ଧନ ପକେଇଲାଣି, ଆମେ ବା କଣ ଧନ ପକେଇବୁ !"

ଶରଧାବୋଉ, ନାଣ୍ଡୀପଣ୍ଡି ଆଣୀ ହାସବୋଉ ମୁହଁରୁ ଆଜି ଏ ଢଙ୍ଗ କଥା ଶୁଣି ଆବାକାବା ହୋଇ ଚାହିଁଛନ୍ତି—ହାସବୋଉ କହି ଲାଗିଚି, "ସେ କହୁଲେ, 'ଗୋଟାଏ ହାତରେ ତାଳିବାଜେ ନାହିଁ—ଆମର ଦୋଷ ନାହିଁ, ଖାଲି କଣ ସେଇ ଦିହିଁଙ୍କର

ଦୋଷ ? ସେ ତ ପିଲା ଝି'ଟା—ତାଙ୍କ କଥାକୁ ଆମେ ଧରି ବସିଲେ କାଇଲି ଆମ ପଟରେ ନାଁ ତାଙ୍କ ପଟରେ ?' ସତକୁ ସତ—ମୋର କଣ ଦୋଷ ନାହିଁ ? ସେ ମୋ ପାଇଁ ନ କଲା, ମୁଁ ବଡ଼ଟିଏ ହୋଇ ତା' ପାଇଁ ବା କଣ କଲି ? ଯୋଉ ସୁନ୍ଦର କରି ବୁଝାଇ ସେ କଥା କହନ୍ତି ଲୋ ଅପା—ଆମେ ନିଜ ଦୋଷକୁ ଦେଖି ପାରୁ ନାହିଁ—ଖାଲି ପର ଦୋଷକୁ ବୁଜୁଳା କରି ବୁଲୁ !' ସତ କଥା ତ—ମୁଁ ତ ନିଜ ଦୋଷ କଥା ଦିନେ ହେଲେ ବିଚାରି ନାହିଁ ! ସତେ, ହାଣ୍ଡିରେ ହାଟରେ ଲୋକେ ତାଙ୍କୁ ଯାହା ପରଶଂସା କରି କହନ୍ତି—କେଡ଼େ ଭଲ ମଣିଷଟାଏ !"

ହାଗିବୋଉ ଆଉ ବେଶି କହି ପାରିଲା ନାହିଁ—ନିଜ ମଣିଷଟାର କେତେ ପରଶଂସା କରି କହିବ ? ଛି—ଲାଜ କଥାଟା ! ଲୁଗା ପାଲଟି ସାରି ହାଗିବୋଉ କହିଲା, "ଆଲୋ ଅପା, ଆଲୋ ନାଣ୍ଡୀ, ଆସ ଆସ—ବଡ଼ ଝି'ଟା ଶାଗ କେଇଏ ତମପାଇଁ ଘରେ ଥୋଇ ଦେଇ ଆସିଚି ।" ଶରଧାବୋଉ, ନାଣ୍ଡୀପଣ୍ଡିଆଣୀ ହାଗିବୋଉର ଏ ଢଙ୍ଗ ଦେଖି କାବା ହୋଇ ଗଲେଣି—ଏଡ଼େ ଦାତା ସେ କେଉଁଦିନ ହୋଇଥିଲା ମ !

ହାଗିବୋଉ ବରଜୁ ପାଖରେ ଯାହା କବୁଲ କରିଥିଲା, ସବୁ ପାଳିଲା । ଦିଅର ସାନବୋହୂଙ୍କ ଖବର ସେ ସବୁଦିନେ ଆଗ ବୁଝେ । ସାନବୋହୂ ବିସ୍ମରିଲା, ବଡ଼ ଜା ଠାରୁ ଏ ଆଦରଟା ତାର ପାଇବାର କଥା—ଆଜିଯାଏ ଯେ ପାଇ ନ ଥିଲା, ସେ ଖାଲି ବଡ଼ ଜା ଦୋଷରୁ । ବଡ଼ ଜା ହାତରୁ ଛଡ଼ାଇ ନେଇ କି ଉପରେ ପଡ଼ି ସେ ଯେଉଁ ମାଇଟି କରେ ତାକୁ ସେବେ ସେ ଖାଲି ଅଧିକା କରି କରୁଚି । କାହିଁକି ନା, ବଡ଼ର ଏକା ପିଲାଟିଙ୍କାଙ୍କ ଛଟା, ଘର ଗୋଟାକର ବାରପଣ କାମ; ତାକୁ ସେ କଣ କରନ୍ତା ନାହିଁକି ?

ପରିଚ୍ଛେଦ ନଅ

"ଧରମା, ତତେ କିଏ ମାଇଲା ରେ ଧରମା !" ଡାକ ଡାକି ବରଜୁ ପଧାନ ଧରମା ବାଉରି ଘର ଭିତରକୁ ପଶିଗଲା । ଧରମା ପିଠିରେ ବହୁଆଡ଼ ମାଡ଼ର ଫୁଲା, ଠେଙ୍ଗା ମାଡ଼ର କଳା ଦାଗ ଦେଖି ବରଜୁର ଆଖି ପତାରେ ଲୁହ ପୂରି ଆସିଲା । ଘର ଭିତରକୁ ପଶିଯାଇ ବରଜୁ ଦେଖିଲା, ଧରମା ଘରଯା ଧମାବୋଉ ତେଲ ଟିକିଏ ଆଣି ତା' ପିଠିରେ ମାଲିସ୍ କରୁଛି । ବରଜୁ କହିଲା, "ଧରମା, ତତେ କିଏ ମାଇଲା ରେ ?"

ଧରମା କୁନ୍ଥେଇ କୁନ୍ଥେଇ କଥା କହିଲା, "ତମେ ଘରେ ନ ଥିଲ କି ବରଜୁଆ ଭାଇ—ଦବୁଟି ଲେ, ପଟା ଖଣ୍ଡି ପକେଇ ଦବୁଟି । ସେଇ ଶିଅର ଟୋକା—ବାହ୍ମଣ ହୁକୁମ ଦେଲା ।"

"କାହିଁକି ରେ, କଣ ହୋଇଥିଲା ?" ବରଜୁର କଥା କଅଁଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା ।

"ତମେ ଜାଣି ନା ଯେ ବରଜୁଆ ଭାଇ, ଆଉ ହବ କଣ ? ମିଶର ବାହ୍ମଣ କେତେଦିନୁଁ ଆଗ ଅଖିଥିଲା, ଆଜ ଶୁଝେଇ-ଦେଲା । ଦୋକାନ ଘରେ ଟିକିଏ ତେଡ଼ି ଦେଇଥିଲି—ସେତିକି ବେଳୁ ଆଗରେ ତମ ତମ ହେଇଥିଲା । ଆଜ ସକାଳେ ଗୋରୁ ଦଟା ତା କଦଳୀବାଡ଼ିରେ ପଶିଗଲେ—ସେଇଥିରେ ତ ଆଗ ! ଧରି ନେଇ ନଡ଼ିଆ ଗଛରେ ବାନ୍ଧି ପକେଇଲା—ମୁଁ ଅବା ତାଙ୍କୁ କଣ କହନ୍ତି—ମୋ କଥାଗୁଡ଼ାକ ତ ସେମିତି !" ବରଜୁ ଆଖିରୁ ଝରି ଛ ଟୋପା ଲୁହ ଗଡ଼ିପଡ଼ିଲା । ହାଇରେ ଧରମା ! ଦୁନିଆଁଟାରେ ତ କେତେ ଧରମାଙ୍କ ପିଠି ଏମିତି ପାଚି ଯାଉଛି—କେତେ ବରଜୁଙ୍କ ଆଖିରୁ ଲୁହ ଗଳି ପଡ଼ୁଛି—କିଏ କଣ କରିପାରିଛି !

ଧରମା କହିଲା, "ମତେ ଏଥର ସେ ଘିକଉଡ଼ ପିଆଇଦେଲା, ମୁଁ ସେ ମିଶର ଟୋକାକୁ ଶିଅର ଟୋକାକୁ ଦେଖି ଦେବି ନାହିଁ ! ଆମର କଣ ଅଛି—ଆମେ ତ ଗୁରିଦଉଡ଼ିକଟା । ମୂଲ ଲାଗିଲେ ପେଟ ପୋଷିବୁଁ—ଟିକୋଉ ସମ୍ପତ୍ତିଗୁଡ଼ାକ ଅଛି ଯେ ଭୂତ ଖାଇଯିବେ ! ସେଥିରେ ପୁଣି ଘରଡ଼ିହ ଖଣ୍ଡ ବନ୍ଦବସ୍ତରେ ମୋ ନାଆଁରେ ହେଇ ଯାଇଚି ବୋଲି ମତେ କହୁଚି, ତୋ ଉହରେ ବାଇଗଣ କିଆରି କରିବି । ସେ କାହିଁକି କରିବ, ମୁଁ ମୋଆଡ଼ୁ କରିଦେଇ ଯାଉଚି । ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ଧମା ବୋଉକୁ କହିଲି ତୋ ଖଣ୍ଡୁ ବାଢ଼େଇ ଦେ; ମୋ ଆଶା ଛଡ଼ିଦେ—ତୁ ତ ବାଉରିଘର ଝିଅ—କାଲି ସକାଳେ ଆଉ ଗୋଟାକୁ ଆଦର କରି ରହିବୁ । ନଇଲେ ଏଠି ଯେମିତି ଗୁଡ଼ି ପାଇଟି କଲେ ଖାଉଚୁ, ଆଉ କୋଉଠି ସେମିତି କରିବୁ—ତୋ ପେଟ କଣ ଅପୋଷା ରହୁଚି ?"

ବରଜୁ ଧରମା କଥା ବୁଝି ପାରିଲା ନାହିଁ । କହିଲା, "କାହିଁକି ଏମିତି ଗପୁଚୁ ରେ ପାଗଳ !"

"ଗପୁନାହିଁ ରେ ବରଜୁଆ ଭାଇ—ଏଇ ପରା ଚୂଆ ସୁନ୍ଦର ଦେଇ ଅଖିଚି ।" ଧରମା ଗୋଟାଏ ଶାଣଦିଆ କଟୁରି କାଢ଼ି ଆଣି ଦେଖେଇଲା, "ଏଇ ରେ ବରଜୁଆ ଭାଇ—ମଣିଷ ବେକକୁ ଭଲ ହେଇ ନାହିଁ ।"

ବରଜୁର ଦେହ ଥରି ଉଠିଲା । ସେ ପାହା ବସିଥିଲା, ପଛକୁ ହଟିଗଲା, "ଏ କଣ କହୁଚୁ ରେ ଧରମା !" ଧରମା ଆଖି ଢ'ଟା ବୁଲାଇ କହିଲା' "କହିବି କଣ ! ଡାକ ବଜାଇ ଦାଣ୍ଡରେ ହାଟରେ କହିବି । ଆଗେ ତ ମରିବି ପଛେ ତ ମରିବି, ଡର କାହାକୁ କରିବି ? ଶୁଳି ଯାହା, ଫାଶୀ ତାହା, ଘରେ ଶୋଇ କରି ମଲେ ବି ତାହା । ଏଇଥିପାଇଁ ଧରମା ଡରିଚି ।"

ବରଜୁ ପଧାନର ଦେହ ବଲୁଙ୍ଗାପତର ପରି ଥରିଲା । ଧରମା ମୁହଁରେ ଆଜ ଏ କି କଥା ! ସେ ଧରମାର ହାତ ଧରି ପକାଇ କହିଲା, "ଧରମା, ଭାଇଟା ମୋର, ଟିକିଏ ଥୟ ଧର । ଆଜି ସଞ୍ଜବେଳେ ମଙ୍ଗଳାଙ୍କ ଠାଇଁ ମାଜଣା—ତତେ ମୁଁ ଡାକି ଆସିଚି—ଯାଇ ପାରିବୁ ?"

ଧରମାର ମଙ୍ଗଳାଙ୍କ ମାଜଣା ଆଡ଼କୁ ଜମା ମନ ନ ଥିଲା । ସେ ଆଗପରି କହିଲା, "ବରଜୁଆ ଭାଇ, ମଲମୁଣ୍ଡ ପୂଜୁବଳୁ ନଇଲେ ପଞ୍ଚମଙ୍କୁ; ଧରମା ବାଉରି ମିଶଇଦୋକା ଅକାତରେ ଚା ଖେଳକ ।"

"ଧରମା, ମୋ ଭାଇଟା ପରି, କଥା ଶୁଣୁ, ଥୟ ଧର — ଏମିନ୍ତ ଅଥୟ ହେଲେ କେଉଁ କଥା ହେଲାଣି ? ଆଜି ସଞ୍ଜବେଳେ ମଙ୍ଗଳାଙ୍କ ମାଜଣା—ଯାଇ ପାରିବଟି ?"

"ଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ ବରଜୁଆ ଭାଇ ? ମୋର କଣ ହୋଇଚି କି ? ଯୁଗଠଉଁ ତ କେତେ ବେଶି ବେଶି ମାଡ଼ ପାରି କରି ଦେଇଛି—ଏ ବା କଣ ?"

ଧରମା ମଙ୍ଗଳା ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ କୁଡ଼ିଆ ଘରେ ମୁହଁ ସଞ୍ଜ ବେଳେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲା । ବରଜୁ ପଧାନ କେତେ ଆଗରୁ ଆସି ବସିଚି । ଝୁଣା ଧୂଆଁରେ ଘରଆଡ଼ ବାସୁଚି—ଜଇ ଖଣ୍ଟେଇ ଜଦୁ ସୁତାର, ରୂପ ଜେନା, ଯଦୁ ଦଳେଇ, ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ ଆସି ଜମା ହେଲେ; ମଙ୍ଗଳାଙ୍କ ପାଖରେ ଆଗ ମୁଣ୍ଡିଆ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ମାରି ମାଳଣ୍ଡି ଲଟିମୂଳେ ରୁଣ୍ଡହେଲେ ।

ଯଦୁ ଦଳେଇ କହିଲା, "ବରଜୁଆ ଭାଇ, ସବୁ କପାଳରେ ଭାଇ କପାଳ ! ଧରମୁ ଦାସ ଗରିବ ଲୋକ, କାହାର କଣ ବା କ୍ଷତି କରେ—ତା କପାଳରେ ଆଜି ଏତିକି ମାଡ଼ ଥିଲା !"

ବରଜୁ କହିଲା, "ମୁଁ ପରା 'ତରେ ସେଦିନ ଏତେ କରି କହୁଥିଲି—ଧରମାର କପାଳ ଆଉ କିଛି ନୁହେଁ—ସେ ନିଜେ ହରି ମିଶ୍ର—ହରି ମିଶ୍ରହିଁ ଧରମାର କପାଳ ତିଆରି କରୁଛନ୍ତି—କେତେବେଳେ ଭଲ, କେତେବେଳେ ମନ୍ଦ—ଯେତେବେଳେ ଯାହା ତାଙ୍କର ମରଜି ।"

"ନାହିଁରେ ଭାଇ, ମୋର କାହିଁକି ସେ କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ ହେଉ ନାହିଁ—ହରି ମିଶ୍ର ଧରମାର କପାଳକୁ ତିଆରି କରୁନାହାନ୍ତି ସେ, ଧରମାର କପାଳ ହରି ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ତିଆରି କରୁଚି ।"

"ଯେପରି ବାଟରେ କହ ଯଦୁ, ସେ ଏକାକଥା—ରାବଣ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ମନ୍ଦଗ୍ରହ ହୋଇ ଜନ୍ମ ହେବା ଯାହା, ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ମନ୍ଦଗ୍ରହ ରାବଣ ହୋଇ ଜନ୍ମ ହେବା ସେଇଆ । କର୍ମରେ ଅଣ

ତାହା ବୋଲି ତ ଆଖି ବୁଜି ଧ୍ୟାନ କଲେ ହେବ ନାହିଁ—ମନ୍ଦଗ୍ରହ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ ବି ତ ଲୋକ ଗ୍ରହଶାନ୍ତି ପାଇଁ କେତେ କେତେ ଉପାୟ କରୁଛି ।"

"ହଁ, ସେ କଥା ଆଉ କିଏ ମୁଁ ମାନିବି ନାହିଁ, ବରଜୁଭାଇ ?"

"ତେବେ ଆମେ ଆମର ଏଇ ଗ୍ରହଶାନ୍ତି ପାଇଁ କି ଉପାୟ କରିବା ?"

"ବରଜୁ ଭାଇ, ମୁଁ ଯେଉଁ କଥା ଦେଖେଇଥିଲି" ଧରମା ସବା ପଛରୁ ଡାକିଲା । ବରଜୁ ଟିକିଏ ଚମକି ପଡ଼ି ତା' ପରେ କହିଲା, "ଆଚ୍ଛା, ହରି ମିଶ୍ରେ ଆଜି ମାଇଲେ, କାଲି ଜମିଦାରଙ୍କ ଗୁମାସ୍ତା ମାରିବ, ପରଦିନ ମହାଜନର ପିଆଦା ମାରିବ—ଆମେ କଣ ଖାଲି ମାଡ଼ ଖାଇବାକୁ ଜନମି ଥାଇଁ ?"

"ନାହିଁ ନାହିଁ—ଖାଲି ଖାଇବାକୁ ନୁହେଁ, ଦେବାକୁ ବି ।"

"ଏଗୁଡ଼ାକ ଖାଲି ହୁଣ୍ଡା କଥା—ଏ ଗାଁରେ ତ ଏତେଗୁଡ଼ିଏ ଚଷାଘର, କିଏ ଭଲା କାହାକୁ ଗୋଟାଏ ମାରିବାକୁ ସାହସ ପାଇଲାଣି ? ନାହିଁ ରେ ଭାଇ, ମାଡ଼ ଖାଇବାକୁ ଆମର ଜନମ । ଆମେ ଯେ କାହାରିକି ନ ମାରୁଁ, ସେ ବି ମିଛକଥା—କାଇଁକି ନା ଆମେ ମାରୁଁ ଆମରି ଲୋକଙ୍କୁ, ଆମରି ଭାଇବନ୍ଧୁ କୁଟୁମ୍ବଙ୍କୁ—ଆମ ଭିତରେ କଜିଆ ହେଲେ ଆମେ ତୁଟାଇ ପାରୁନାହିଁ—ସେଥିପାଇଁ ମିନା କାହାରି ଭଲ ଲୋକଙ୍କୁ ଡାକଣ—।"

ଉପଯୁକ୍ତାର କହିଲା, "ସେ ଭାରି ଠିକ୍ କଥାରେ ଭାଇ—ଆମ ଭିତରେ କଜିଆ ନ ଥିଲେ ଅମିନ କାଇଁକି ପଇସା ଖାନ୍ତେ । ଅମିନ ଆସୁ ହାକିମ ଆସୁ—ଆମର ଯେଖା ଜମି ଯେଖାର—ଆମରି ତ ଯେଖା ଜମି ସାତ ପୁରୁଷରୁ ଚଷି ଆସୁଥାଇଁ—ସେ

କାଗଜ କଲମରେ ଯାହା କଲେ, କଲେ—ଆମ ଜମି ଆମେ ଚଷିବା—କାଗଜ କଲମରେ କରିଦେଲେ ତ କଛି ମତେ ଜୋର କରି ତୋ ଜମିକୁ କେହ୍ନି ଚଷେଇ ଦେବ କି ?"

ବରଜୁ କହିଲା, "ଧରମାକୁ ମାଡ଼ ହେଲା—କିଏ ମାରିଲା ? ଆମ ଭିତରୁ ଚନ୍ଦରା ଶିଆଳ ନ ଥିଲେ ହରି ମିଶ୍ର ଜଣେ ମଣିଷ—ତିନିଶ ଲୋକଙ୍କୁ କେତେ ମାରନ୍ତେ, କେତେ ଧରନ୍ତେ ? ଅସଲ କଥା—ଆମ ଭିତରେ ମେଳ ନାହିଁ । ଧରମା ମାଡ଼ ଖାଇଲେ ତା' ପଡ଼ିଶା ଭାଇ ଉଦିଆ ହସିଲା, ଭଲ ହେଇଚି । ଧରମା ମାଡ଼ ଖାଇଲେ ଆମକୁ ଯେବେ ଲାଗନ୍ତା, ଆମ ସମସ୍ତିଙ୍କି ମାଡ଼ ହୋଇଚି; ଉମାଘର ପୋଡ଼ିଗଲେ, ପୁଅ ମରିଗଲେ ଆମେ ଯେବେ ବଝିନ୍ତେ ସେ ଦୁଃଖ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କର; ଅପର୍ତିଆ ବଡ଼ ଦୁଃଖରେ ପଡ଼ିଲେ ଆମେ ଯେବେ ବୁଝନ୍ତେ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କ ଘରେ ବଡ଼ଦୁଃଖ—ଉମାଘର ତୋଳାପାଇଁ, ଅପର୍ତିଆ ବଡ଼ଦୁଃଖ ପାଇଁ, ଧରମାକୁ ବୋଧ କରିବା ପାଇଁ ଆମେ ସମସ୍ତେ ଯେବେ ନିଜ ନିଜର କାମ ବୋଲି ଭାବନ୍ତେ, ତେବେ ସବୁ ଦୁଃଖ ପାଣିପରି ମିଳେଇ ଯାନ୍ତା । ଏତେ ଭଲ ମଣିଷଙ୍କ ଭିତରେ ହରି ମିଶ୍ର ଜଣେ ମଣିଷ କଣ ଖସ୍ତାପ ହୋଇଯାନ୍ତେ ? ଧରମା ମାଡ଼ ଖାଇଲା ବେଳେ ଏତେ ଲୋକ ତ ଠିଆ ହୋଇଥିଲେ, କଣ କଲେ ?"

ଦୁଇ ତିନି ଜଣ କହି ଉଠିଲେ, "ଆମେ କଣ କରନ୍ତୁ ସେଠେଇ—ମାଡ଼ ଖାଇବାକୁ ?"

ବରଜୁ ବଡ଼ ପାଟି କରି କହିଲା, "ହଁ ମାଡ଼ ଖାଇବାକୁ—ଧରମା ମାଡ଼ ଖାଇଲେ ତମେ କଣ ମାଡ଼ ଖାଇଲ ନାହିଁ କି ?—ତମ ଭିତରୁ ତ କାଲି କିଏ ମାଡ଼ ଖାଇଥିବ, ପୁଣି କାଲି କିଏ

ମାଡ଼ ଖାଇବ ! କଣ କହୁଛ—ଧରମା ଏକା ମାଡ଼ ଖାଇଲା, ନା ତମେ ସମସ୍ତେ ଖାଇଲ ?"

ବୁଢ଼ା ରତନା ଘୋଇ କହିଲା, "ନାଇଁ, ସମସ୍ତେ ଖାଇଲେ—ଏ ତ ଉଆସିବ କଥା ।"

ରୂପ ଜେନା କହିଲା, "ଆଉ ଆମେ ସେଠି କଣ କରନ୍ତୁ ଭଲ—ହରି ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ତ ଜାଣ—ସେ କାହାର କଥା ଶୁଣନ୍ତା ? ସେଠି ତ ସାପ ମୁଣ୍ଡ ଚୂରିହେଇ ଯାଉଚ ।"

ବରଜୁ ଧୀରେ ଧୀରେ କହିଲା, "ତମେ ଦଶ ଜଣ ଧରମାକୁ ଘେରି ଠିଆ ହେଇ ଯାଇଥାନ୍ତ । କହିଥାନ୍ତ ମିଶ୍ରେ ଆଜ୍ଞା ଧରମା ଆଜ ଗୋଟାଏ ଦୋଷ କରି ପକେଇଚି, ଆମେ କାଲି କରିବୁଁ । ଆପଣ ବଡ଼ଲୋକ, ମଣିଷ ଚରଉଚ—ଆମେ ମୂଲଆ-ଗୁଡ଼ାଏ, ଗୋରୁ ଚରଉଚୁଁ । ଆମ କଥା ଟିକଏ ଘେନା କର—ଧରମା କଣ କହିଚି, କଣ କରିଚି, ସେ କଥା ଟିକଏ ପାଁଜଣ ବସି ବିଚାର କର—ତାର ଯୋଉ ଦଣ୍ଡ ଫାଇଲା, ସେ ଦଣ୍ଡ ଦିଅ । ଆଉ—ନାଇଁ ଯେବେ ମାରିବ, ତେବେ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମାର ।"

ରୂପ ହସି ହସି କହିଲା, "ହରି ମିଶ୍ର ଏଇ କଥା ଶୁଣନ୍ତେ ? ଆମ ପିଠିରେ ଖାଲି ମାଡ଼ଭରଣ ପାହୁଲାଏ ହୋଇଯାନ୍ତା ସିନା !"

ବରଜୁ ତେଜି ଯାଇ କହିଲା, "ଭଲ କୁହନ୍ତା—ମାଡ଼ ଖାଇଲେ ଧରମାପାଇଁ ମାଡ଼ ଖାଆନ୍ତ—ତୁମ ଭାଇ ପାଇଁ ତମେ ମାଡ଼ ଖାନ୍ତ । ମାଡ଼ କଣ କୁହନ୍ତା ? ହରି ମିଶ୍ରେ ଆଜ ଧରମା ବେକକୁ ମାରିଲେ, କାଲି ତୋ ବେକକୁ ମାରନ୍ତେ, ପରଦିନ ମୋ ବେକକୁ ମାରନ୍ତେ । ଜଣଜଣ ପାଇଁ ପଚଶ ଜଣଙ୍କୁ ମାରନ୍ତେ, କେତେ

ମାରନ୍ତେ ମାରନ୍ତୁ । ଏମିତି ଜଣ ମାରୁ ନାହାନ୍ତି କି ? ଏମିତି ଆମେ ମାଡ଼କୁ ଡର ଦେହର ସବୁ ଘରେ ପଶୁଥାଇଁ—ସେମିତି ସମସ୍ତେ ମିଶି ଗୁଣ୍ଡି ସତେଇ ସମସ୍ତେ ମିଳି ଠିଆ ହୁଅନ୍ତେ । ଗାରପଣିଆ କୋଉଠା, ମଣିଷପଣିଆ କୋଉଠା ?”

ପଦୁ ଦଳେଇ କହିଲା, “ଧର୍ମି କଣ ଜମାରୁ ନାହିଁ—ଖାଲି ଅନ୍ୟାୟରେ କଣ ଫସାଇ ଚଳୁଥିବ ?”

ରୂପ କହିଲା, ଖାଲି କହି ଦଉଚ ନା—ଏତେ ମଣିଷ ତ ବସିଚ, କିଏ ଏ କଥା କରିବ ଭଲି କହିଲ ?”

ବରଜ୍ ପ୍ରଧାନ ଠିଆ ହୋଇ ପଡ଼ି କହିଲା, “ମୁଁ କରିବ ? ମିଶ୍ରଙ୍କ ଗୋଡ଼ତଳେ ପଡ଼ି କହିବି—ମିଶ୍ରେ ନ ଶୁଣିଲେ ଧର୍ମକୁ

କୁଣ୍ଢେଇ ଠିଆହେବ—ଯେତେ ମାରୁଚ ମାର, ଧରମା ମୋର ଭାଇ, ତା' ପାଇଁ ମୁଁ ମାଡ଼ ଖାଇବ—ଏ ଜୀବ ଗଲେ ବ ଛାଡ଼ିବ ନାହିଁ । ଏ ମାହାଲିଆ ମାଡ଼ ଫଇକତ ଦେଖିବାଠଉଁ ଜୀବ ଚାଲିଗଲେ ବା କଣ ହେଇଯାନ୍ତା ! କଣ ହୋଇଯାନ୍ତା ଏ ଗାଁଟାଯାକ ନିଶୂନ ହୋଇଗଲେ, କଣ ହୋଇଯାନ୍ତା ପଧାନ ପଡ଼ାରୁ ଶହେଟା ଘର ଗରିବ ଗୁ ଲୁବା ଏକାବେଳେ ମୂଳପୋଛ ହୋଇ ଗଲେ ? ମିଶ୍ରେ ଯେବେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମାରି ଏକା ରହିବାକୁ ଲୋଡ଼ୁଛନ୍ତି, ସବୁରି ଘର ଭାଙ୍ଗି ନିଜ ଘରକୁ ବଡ଼ାଇବାକୁ ସୁଖ ମଣୁଛନ୍ତି, ତେବେ ସେ ଏକା ରହନ୍ତୁ, ତାଙ୍କର ଇଜ୍ଜତିଟା ଉଜୁଡ଼ିହେଉ । ଆମରି ଯେବେ ଲୋଡ଼ା ନାହିଁ ଏ ଗାଁରେ, ତେବେ ଏମିତ ପୋକ ମାଛି ପରି ରହିବାଠାରୁ ମରିଯିବା ଭଲ ନୁହେଁ କି ? ତୁମେ କଣ ଭାବୁଚ ଆମେ ଏତେ ନିବଳ, ଏତେ ନିକମା ? ଯେଉଁ ଦୁବଘାସକୁ ଛେଳି ମେଣ୍ଢା କୁନ୍ଦ ମକଚ ଚରୁଛନ୍ତି, ସେଥିରେ ବ ଦଉଡ଼ା ବଳାହୋଇ ହାତୀ ପରି ଜୀବ ବନ୍ଧା ହେଉଚି । ଆଉ ଆମେ ମଣିଷ ଜନ୍ମ ପାଇ ଶହେ ଘର ଲୋକ ମରିଯିବା, ଗାଁ ଭିତରେ ଏକା ରହିବେ ହରି ମିଶ୍ରେ ?"

କଏ ଜଣେ କହି ପକାଇଲା, "ନା, ନା, ଏ କଥା କେଉଁଠି ହେଲଣି !" ବରଜୁ କହିବାକୁ ଲାଗିଲା, "ଆମରି ଦୋଷରୁ ମରୁଚୁ ଆମେ; ଆମେ ପାଞ୍ଚଜଣ ଖାଲି ଏକାଠି ହେଉଁ ଦେଖିବା, କେମିତି ହରି ମିଶ୍ର କୁଆଡ଼ୁ ଉଭେଇ ଯିବେ । ଆମେ ଦଶ ଜଣ ଆଜି ହରି ମିଶ୍ରଙ୍କ ପାହାରରେ ମରିବାକୁ ତିଆରି ହେଉଁ, ଜାଣିରଖ [illegible] ! ଏ ଆମର ରକ୍ତ ଯେଉଁ ଭୂଇଁ ଅଗଣାରେ ପଡ଼ିବ, ପ୍ରଳୟ ହେଲେ ବ ପୃଥିବୀ ଉପରୁ ତାହାର ଦାଗ ଛାଡ଼ିବ ନାହିଁ । ଏ ଶୁଖିଲା [illegible]ମ ଯେଉଁଠି ଜଳିବ, ସେ ନିଆଁ ଗୋଟାଏ ଆକାରରେ ନୂଆ ହେ ରେ

ଯାଇ, ଦଶ ଦିଗ ବ୍ୟାପି ଜଳିବ । ଆଜି ଏ ଯେଉଁ ବାଡ଼ି, ଯାହା ଉପରେ ମିଶ୍ରଙ୍କ ପାହାର ପଡ଼ି ଲୁହାପରି ଟାହୁଁସା ହେଉଛି, ସେ ବାଡ଼ି ଯେଉଁଠି ପଡ଼ୁ, ସେଠି ତାହା କଥା କହି ଉଠିବ । ଗ୍ରାମ ଘରି ଯାଇ ଆସି ସେ ବାଡ଼ିକୁ ମେରୁ ପାହାଡ଼ରେ କୋଟିଏ ଯୁଗ ଘଷିଲେ ବି ତାହା ସରିବ ନାହିଁ । ଦରିଆ ଭିତରେ ଫିଙ୍ଗିଲେ ବି ତାହା ଡାକ ଶୁଭିବ । ଆମେ ନିକମା ନୋହୁଁ ରେ ଭାଇ ! ପଡ଼ିଆ ଟାଙ୍ଗରୁ ଯେ ଗଜା ଉଠାଇ ପାରେ ଆମେ ସେଇ ଚଷା, ସେଇ ମୂଲିଆ !

ବରଜୁ ପ୍ରଧାନ କଥା କହି ପାରିଲା ନାହିଁ । ନିଶ୍ୱାସ ହିଁ ହିଁ ହୋଇ ବହିଲା, ଲୁହରେ ଆଖି ଛଳ ଛଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା ।

ବୁଢ଼ା ରଘନା ଖେଇ କହିଲା, "ଆରେ ହଁ ରେ—ଆମର ଏ ଅଲପିଜିଆ ଜୀବ ଥିଲେ କେତେ, ଗଲେ କେତେ । କଥାରେ ଅଛି —ମାଉ ନା, ମୁଁ ମଲିଣି—ଆମେ କେଉଁ ଜୀଇଁ କରି ଅଛୁ ଯେ, ଆମକୁ ଆଉ କିଏ ମାରି ପକେଇବ ।"

ଯଦୁ ଦଳେଇ କହିଲା, "ଆରେ ଏମିତ ତ ମରି କରି ଥାଁ —ସେମିତି ହେଲେ ଆଉଁରି ଜୀଇଁବା ।"

ରୂପ ସେନା କହିଲା, "ଆମରି ଭିତରେ ଏଇ କଥା ହେବ ତୋ ଘରେ ତ ମଡ଼ା ପଡ଼ି ବାସି ହୋଇଗଲେ, ମୁଁ ଟିକିଏ ପସ୍ତୁ ନାହିଁ ।"

ବରଜୁ ଗାମୁଛା ଖଣ୍ଡି କରେ ମୁହଁ ପୋଛି ଦେଇ କହିଲ "ସେଇଥି ଯୋଗୁଁ ତ ଆମର ଏତେ ଦୁଃଖ ରେ ଭାଇ—ସେ କଥା ସବୁ ମୁଁ ଆଗରୁ କହୁଥିଲି । ତେବେ କଣ କହିବି, ଭିତରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଭିତରେ ମେଳ ରହିବ—ଜଣଜଣ ଅ

ବିପଦ ଭଲ ମନ୍ଦ ବେଳକୁ ଆଉ ଗାଁଜଣ ଯାଇ ଠିଆ ହେବେ ? କଅଣ କହୁଚ କହୁ ନ ?"

ଏ ତାଙ୍କୁ ସେ ସ୍ୱାକୁ ଠେଲିଲେ—କହୁନୁ କଣ କହୁଚୁ ? ସାଧୁ ବଳେଇ କହିଲା, "ଆରେ ଏଥିରେ କଣ କାହାର ଗାଣ୍ଠି ଭାଙ୍ଗ ଖରଚ ହେଇ ଯାଉଚି କି—ଏ ତ ନିଜ ହାତରେ କରିବା କଥା, ସହିବା କଥା—ଗାଁ ଗୋଟାକରେ ସମସ୍ତେ ଭାଇ, ଗାଁ ଗୋଟାକ ଗୋଟାଏ ଘର—ଏଇ କଥା ଭାବି ସମସ୍ତେ ମନ ମିଳି ଚଳିବା, ନା ଏଇକ୍ଷଣି ଯେମିତି ଫଟାଫଟି କଳିକଜିଆ—ସେମିତି ଲାଗି ରହିଥିବ ? ମୋ ଆପଦ ବେଳେ ତୁ ମୋ ଦୁଆରେ ହାଜି ହୋଇ ଛିଡ଼ା ହେବୁ, ତୋ ବେଳକୁ ମୁଁ ତୋ ଦୁଆରେ ଛିଡ଼ା ହେବି । କି ରେ ରୁପଭାଇ, ଏ କଥାଟା ଭଲ, ନା ତୋ ଘରେ କଜିଆ ହେଲେ ମୁଁ ନିଆ ଘଷିବି, ତୋ ବାରିରେ ମୋ ଗୋରୁଟା ପଶିଲେ ତୁ କାଞ୍ଜି ହାଉସ ନବୁ, ଏ କଥାଟା ଭଲ ?

ରୁପ ଜେନା କହିଲା, "ଏ କଥା ଆଉ ପଚାରୁଚୁ କଣ ଭାଇ ! ତେବେ ମୁଁ କଣ କହୁଚି କି, ଦିନକରେ ତ ଆମର ସବୁ ହୋଇଯିବ ନି—ଆମ ଭିତରୁ ପୁଣି କିଏ ଖଣ୍ଡିଆ ଜଣେ ଅଧେ ତ ବାହାରିବେ ?"

ବରଜୁ କହିଲା, "ତାଙ୍କୁ ଆମ ଭିତରକୁ ଆଣିବା ପାଇଁ ଯେତେ ଉପାୟ ହୋଇପାରେ ସବୁ କରିବା । ହାତ ଧରିବା, ଗୋଡ଼ ଧରିବା—ନ ହେଲେ କାନ୍ଦିକରି ନ ମାନିଲେ ଅଳୁଆଁ କରି ରଖିବା । ହାଡ଼ ପାଣି ତ ଅନାବୃଷ୍ଟି କରୁଛନ୍ତି ବୋଲି ତାଙ୍କୁ ଆମେ ଛୁଇଁ ନାହିଁ । ପଚାଶ ଜଣଙ୍କ କଥାରେ ଯେ ନ ପଶିଲା, ଭଲ କଥା କେତେବେଳେ ହେଲେ କଲ ନାହିଁ, ସେ ଆଉ ତାଙ୍କ

ପାଣଙ୍କ ଠଉଁ କମ୍ କଣ କ ? ହାଡ଼ ପାଣ ତ ମଦ ମାଉଁସ ଖାନ୍ତି—ଯେ ପାପ କଥା ଭାବନ୍ତି, ଆଉ ପାଞ୍ଚଟାଙ୍କର ନଷ୍ଟ କରନ୍ତି, ସେ ତ ତାଙ୍କଠଉଁ ଆହୁରି ହୀନ ।"

ଯଦୁ କହିଲା, "ଆରେ ହଁ, ପଚାଶ ଜଣଙ୍କ ଭିତରୁ ଜଣେ ଫିଟିଯାଇ କୁଆଡ଼େ ଯିବ ?"

ବରଜୁ କହିଲା, "ଆଚ୍ଛା, ତା ହେଲେ ଆଗ ଦଶଜଣ ଆମ ଭିତରୁ ବାହାରିଲ—ଯେ ମନ୍ଦ ହେଲା ତାକୁ ଭଲ ବାଟକୁ ଆଣିବା—ମଣିଷ ଆମେ, ମଣିଷ ହାତରେ କଣ ନ ହଉଚି—ଗାଁ ଭଲ ପାଇଁ ସବୁ କରିବା, ମାଡ଼ ଗାଳିକୁ ଡରିବା ନାଇଁ, ମରଣକୁ ବି ନୁହେଁ । ମୁଁ କହୁଚି, ଦଶ ଜଣଙ୍କ ଭିତରେ ଜଣେ—ମୁଁ ଆଗ ନାଆଁକୁ ଡେଇଁଲି ।" ତା ପରେ ଯଦୁ, ନଧିଆ, ରୂପ, ଉଦ. ଆ ନେଇତରା, ଧରମା ଦଶଜଣ ବାହାରି ପଡ଼ିଲେ ।

ଯଦୁ କହିଲା, "ସବୁ କଥା ସିନା କଲୁ ବରଜୁଆ ଭାଇ—ମଣିଷ ହାତରେ କିଛି ନାଇଁ—ପ୍ରଭୁ ଯାହା କରିବେ ।"

ବରଜୁ ହସି ହସି କହିଲା, "ପ୍ରଭୁ ତ ଆମରିଦ୍ୱାରା ସବୁ କରୁଚନ୍ତି, ମଣିଷ କଣ 'ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଠଉଁ ଅଲଗା କ ?" ଯଦୁ କହିଲା, "ଯାହା କହିଲୁ ସତ କଥା—

କର କରାଉଥାଏଁ ମୁହିଁ
ମୋ ବିନୁ ଆନ ଗତି ନାହିଁ ।"

ଧରମା କହିଲା, "ତମେ ସିନା ସବୁ କରୁଚ ବରଜୁଆ ଭାଇ—ମୋ କଟୁରୀ ଖଣ୍ଡିକ ଛୁଡ଼ିବି ନାଇଁ, ଭଲ କରି ପଜେଇ ରଖିବି ।"

ବରଜ୍ ହସିଲା; କହିଲା, "ତୋ କଣ୍ଠୁରୀ ଆଉ ପାଣିରେ ଫିଙ୍ଗିଲେ ମୁଁ ଆଉ ସେଉଁ କଥା କରବ ।" ରୂପ ଜେନା ଆଉ ବାଣ୍ଟୁଣୀ ଘରକୁ ଫେରିଲା ବେଳେ ବାଣ୍ଟୁଣୀ କହିଲା, "ବରଜୁଆ ଖାଇବ ତ ଖାସା ପଢ଼ା ଅଛି—କେମିତି ଖଞ୍ଜେଇ କରି କଥାଗୁଡ଼କ କହିଲା, ବା !"

ରୂପ କହିଲା, "ତୁ ତ ହେଲୁ ବରୁଣେଇ ପରବତ ଗଣ୍ଡ ମୂର୍ଖ, ତୁ ସେ କଥା କହିବୁ ନାହିଁ ଆଉ କଣ ? କବେ ସେ ପରା ଅମିନ ହୋଇଥିଲା ? ପଢ଼ା ନ ଥିଲା—ଖାଲି କଣ ସେମିତି ସରକାର କରିଦେଲା ?"

ପରିଚ୍ଛେଦ ଦଶ

ଆସନ୍ତା ବଇଶାଖ ମାସରେ ସୁନାର କାହାଘର—ଧାନ ଉଞ୍ଚୁଆଁ, ଧାନକୁଠା, ଖାଇବଠା, ବଡ଼ପର—ହାସ୍‌ବୋଉକୁ ଡର କାହିଁ ?

ନେଳମଣି ଧରି ବସିଲା, "ଆମ ଘରକୁ ପିଢ—ଭାଇକ ଖବର ଦଅ ?"

ଛକଡ଼ି ଆକାଶକୁ ଚାହିଁଲା—ଭଳେ ନ ହୋଇ ଆଉ କରିବ କଣ ?

ଛକଡ଼ି ସନଆ ଭାଇକ କହିଲା, ତାର ଅଲଗା ହୋଇ ମୁରଖିଲା ଚଞ୍ଚୀ ହେବ । ସନଆ ଛମାସିଆ ଚାକର—ଛମାସ ବରଜୁ ପଧାନ ଘରେ କାମ କରେ, ଆଉ ଛ ମାସ ଯୁ'ଘରେ ତା ଘରେ ଜମିଣ ମୂଲ ଲାଗେ । ସେ ଛକଡ଼ିଠାରୁ ଏ କଥା ଶୁଣି ତାଟକା ହୋଇ ଚାହିଁଲା ।

ଛକଡ଼ି କହିଲା, "କରେ ବୁଝି ପାରିଲୁ ନାହିଁ କି ?" ସନଆ କହିଲା, "କଣ ତମେ କହୁଚ—ଅଲଗା ହୋଇ କାହିଁକି ଖରି ତଣ୍ଟା ହେବ ?"

"ଆରେ ତୁ ସେଥିରେ କଣ ବୁଝିବୁ—ତତେ ଯାହା କହିଲି, ତାହା କରିବୁ—ଅଦାବେପାରି କାହିଁକି ଜାହାଜ ମୂଲ କରିବାକୁ ଯିବ ?"

ସନଆ କହିଲା, "ଏଁ, ଅଦାବେପାରି—ଜାହାଜ ମୂଲ—ମୁଁ ଜମା କିଛି ବୁଝି ପାରୁ ନାହିଁ । ଭିନେ ହେବ ? କୋଉ ଭାଇଠୁଁ ଭିନେ ହବ ହେ—ବଇଜୁ ପଧାନଠୁଁ । ଲକ୍ଷେ ମଣିଷରେ ସୁନା ମୁଣ୍ଡାଟାଏ ।"

"ତତେ ଏତେ ଗୁଡୁରି ଖେଳିବାକୁ କିଏ କହୁଚି ରେ ସନଆ ? ତତେ ଯାହା କହିଲି ସେଇଆ କରିବୁ ।"

"ହଉ, ହଉ, ଆମେ ମୂଲିଆ ମୁଣ୍ଡ—ଆମର ଏତେ କଥାରେ କି ବଳ୍ ଅଛି ?" ମନେ ମନେ ଭାବିଲା, ଏଇଟା ମଣିଷ ? ବଇଜୁ ପଧାନ ଗୋଟାଏ ଭାଇ, ଆଉ ଗୋଟାଏ ଭାଇ !

ବଇଜୁ କୁଆଡ଼େ ବଳଦ କିଣି ବ'ହନ ହେଲା ଘରୁ ଯାଇଥିଲା; ଘରକୁ ଫେରି ସବୁ ଶୁଣିଲା । ମୁରୁକି ମୁରୁକି ହସି ହାରିବୋଉକୁ କହିଲା, "ହଉ, ହଉ ଭଲ କଥା—ତୋକାଟାର ଟିକିଏ ଘରକରଣା ବୁଦ୍ଧି ହଉ । କଣ କହୁଚ ?"

"ହଉ, ଭଲ ହେଲା, ସେଥିରେ ଆମର ମାରି କଣ ?" ହାରିବୋଉ ବି ହସିଲା । ସେ ଆଉ କିଛି ବୁଝୁ, ନ ବୁଝୁ, ଏତିକି ଜାଣିଚି ଯେ, ବଇଜୁ ଯାହା କରେ ଖାରି କଥାଟି କରେ, ଯାହା

କହେ ଖଣ୍ଡି କଥାଟି କହେ । ଆଉ ତେଣିକି ହାଗବୋଲୁ ନ ବୁଝିଲେ ନାହିଁ—ସେ ତ ବରଜୁ ଠାରୁ କିଛି କେଉଁ କଥାରେ ଭିନ ନୁହେଁ ।

ବରଜୁ ଯାଇ ସନଆକୁ କହିଲା, "କିରେ ସନଆ ! ଏ କେଉଁ ଜମି ମୁଗ ?"

"ଏ ପଗ ପାଞ୍ଚମାଣିଆ-ଚକ ମୁଗ !"

"ଆଉ ମୁଗଚକ ଶୁଖିଗଲାଣି ?" ସନଆ କହିଲା, "ହଁ, କାଲି ପଗ ଉପାଡ଼ି ଆଣିମା—ତାକୁ ତମ ଖଳାରେ ଗଦେଇବା ସିନା ?"

"ମୋ ଖଳା ଆଉ କଣ, ଏ ଖଳା ଆଉ କାହାର କି ?" ବରଜୁ ମୁରୁକି ହସିଲା ।

ସନଆ କହିଲା, "ଏଁ, ଦେଖୁଚ ଚନ୍ଦନ ପୁଚ୍ଛୁଚ କାଠ ?—ଏ ପଗ ଛକଡ଼ିଙ୍କର ଖବା ଅଲଗା କରି ଚଞ୍ଚେଇଚନ୍ତି—ତାଙ୍କ ମୁଗ ଅଲଗା ରହିବ, ତମ ମୁଗ ଅଲଗା ରହିବ ।"

"ଚାର ମୋର ଗୋଟାଏ କଣ ରେ ସନଆ—ତା'ର ମୋର କଥା ହେଲେ ସବୁ ତା'ର, ମୋର କିଛି ନୁହେ—ଆଉ ମୁଗଗୁଡ଼ାକ ଉପାଡ଼ି ଆଣି, ସେଇ ଖଳାରେ ସେଇ ମୁଗ ସାଙ୍ଗେ ମିଶେଇ କରି ରଖ ।"

ସନଆ ଦେଖିଲା, ଏ ମଣିଷକୁ ଆଉ କଣ କହିବ । ପଚାରିଲା, "ସବୁ ମୁଗଚକ ତେବେ ସେଇ ନେବେ ?"

ବରଜୁ ହସି ହସି କହିଲା, "ହିଁ ରେ—ଆଉ ସେଇ ନବ କି ତ କିଏ ନବ ? ମୁଁ ନଉଥିଲି, ନ ହେଲେ ସେଇ ନବ—ଆଉ କିଏ ନବ ?"

ସନଆ ବକ ବକ କରି ପୁଛିଲା, "ଆଜ ବଣ୍ଟେରା ହବ ନାହିଁ ?"

ବରଜୁ କହିଲା, "ଆରେ ବୋକା, ବଣ୍ଟେରା କେଉଁ ଦିନ ହଉଥିଲା, ଦେଖିଥିଲୁ ? ମୁଁ ନେଲେ ତ ସେ ନେଲାପରି ହଉଥିଲା, ସେ ନେଲେ ମୁଁ ନେଲାପରି କାହିଁକି ନ ହବ ?"

ସନଆ କିଛି ବୁଝିଲା ନାହିଁ—ମୁଗଯାକ ଆଣି ଏକାଠେଇ ଗଦେଇଲା ।

ଛକଡ଼ି କହିଲା, "କିରେ ସନଆ, ଏ କଣ ହେଲା ? ସବୁ ମୁଗ କାହିଁକି ଏକାଠେଇଁ ଗଦେଇଲୁ ?"

"ବରଜୁ କହିଲେ, ସବୁ ପରା ତମେ ଏକା ନବ !" ଛକଡ଼ିର ମନ ଚିଡ଼ିଗଲା, "ଏଁ—କଣ ହେଲା ?"

"ସେଇ ହୋ, ତମ ବଡ଼ ଭାଇ—ସେଇ ପରା କହିଲେ ସବୁ ମୁଗତକ ତମେ ଏକା ନବ !"

ଏମିତି କଥାରେ କୋଉ ଋଷି ଭଲା ବାଳ ଛିଣ୍ଡେଇ ନ ମରିବ ? ଛକଡ଼ି ଭାବୁଥିଲା ସହଜରେ ଭିନେ ହୋଇଯିବ—ଏ ପୁଣି କି ଗୋଳମାଳ ! ନେହମଣି ସବୁ ଶୁଣି ସାହୁ କହିଲା, "ଭଲ କଥା, ସେ କେତେ ଭଲେଇ ହଉଥିବେ ବୁଝନ୍ତୁ, ଆମର ସବୁ ମୁଗତକ ଦେନଆସି ଥକଦଅ !" ହରମିଶ୍ରେ କହିଲେ, "ଆରେ ହଁ ମ—ବଲେଇ କପାଳକୁ ଶିକା ଛିଡ଼ିଚି—ଏ କଥା ଛାଡ଼ିବାର ଯାଏ !"

ଛକଡ଼ି କହିଲା, "କେକେଇ ଏମିତି ସେ ତ ସବୁ କଥାରେ କହିବେ—ଏଣେ ଝିଅ ବାହାଘର, ପୁଅ ବାହାଘର ଲାଗିଥିବ ।"

ମିଶ୍ରେ ଆଖିମିଟିକା ମାରି କହିଲେ, "ଅସଲ ଗୁମର ଟା ସେଇଠେଇଁ—ତତେ କୋଉ କଥା ଅଛପା ଯେ—ତୁ ତ କଂସାରି ଘରର ପାର୍ ।"

ମିଶ୍ରଙ୍କ ପ୍ରଶଂସା ଶୁଣି ଛକଡ଼ିର ଗୁଡ଼ି କୁଣ୍ଢେ ମୋଟ ହୋଇଗଲା, "କଥାଟା କଣ ମୁଁ ବୁଝି ଦେବ ନା କକେଇ—ସେ ମାଇପିଟା ପିନା ସବୁବେଳେ ମତେ କହୁଛି, ଓଲୁ !"

ମିଶ୍ରେ କହିଲେ, "ଆରେ ତୁ ତ ଓଲୁ ହବୁ, ଆଉ ସିଆଣା କଏ ସେ ?"

ଛକଡ଼ି କହିଲା, "ମୁଗ ତ ସରିଲା, ଆଉ କଣ କରିବ ଜାଣ ?"

"ଆଉ ଗୁଡ଼ ।"

"ଭଲ କହୁଛ କକେଇ—ଆପଣଙ୍କ କତିରୁ ଫେର୍ ବଳିଜକ୍ କଏ—କୋଉ କଥା ନ ଜାଣ ଯେ ? ହଁ କକେଇ, ଗୁଡ଼ କଥା ପରି କହୁଥିଲି—ଦଶ ବାର ଖଣ୍ଡ ବଡ଼ ଗୁଡ଼ରୁ ଦି'ଖଣ୍ଡ ମିଳିଲା ଦୋକାନକୁ । ଆଉ ସବୁ ନେଇ ଘରେ ପୂରେଇଲେ, ଘର ଖର୍ଚ କଲେ, ଗୁରି ଛଖଣ୍ଡ ବଜାର କଲେ—ଆଉ କଣ ଦି'ଖଣ୍ଡ ନା କେତେ ଘରେ ରଖିଚନ୍ତି, ବାହାଘର ଖର୍ଚ୍ଚକୁ ।"

"ଆରେ ତତେ ବତେଇ ନ ଦେଲେ ହବନି—ବାର ଖଣ୍ଡ ଗୁଡ଼ରୁ ଛ ଖଣ୍ଡ ତୋ ହିଂସାରେ ହେଲା; ତୁ ଦି'ଖଣ୍ଡ ପାଇଚୁ—ଆଉ ଗ୍ଲରିଖଣ୍ଡ ତୋର ତ ଫାବଲା । ସେ ଘରେ ଥିଲେ କେତେ, ବାହାରେ ଥିଲେ କେତେ, ସେ ତୋ ଗୁଡ଼ ।"

"ହଁ କକେଇ, ମତେ ସେ ମାଇପିଟା ପରି କେତେ ଲଗେଇଲଣି—କାଳି ଯାହା ଗୁଡ଼ ଅଛି, ସବୁ ନେଇ ଆସି ଆମ ଶୋଇଲା ଘରେ ରଖିଦଅ—ମଝି ଘରେ କାହିଁକି ଆମ ଗୁଡ଼ ଥୁଆହେବ

"ଆରେ, ସେ ପଗ୍ଳ ଥିବା ଲୋକର ଝିଅଟା—ଯାହା କହିବ, ଘରକରଣା କଥା କହିବ ନା !"

ଛକଡ଼ି ମଟିଘରୁ ତିନଟା ଗୁଡ଼ ଆଣି ନିଜ ଶୋଇଲା ଘରେ ଥୋଇଲା । ହାଗବୋଇ ଗାଟି ଫିଟେଇଲା ନାହିଁ । ଖାଲି ଛକଡ଼ିଠଅଁ ଶୁଣିଲା, "ବାହାଘରକୁ ଆଜ ଗୁଡ଼ କଣିଆଣ—ଏ ଗୁଡ଼ ମୋ ଦୋକାନକୁ ଯିବ ।"

ବରଜୁ ଘରକୁ ଆସିବାରୁ ହାଗବୋଇ କହିଲା, "ଏ କଣ ମ, ସବୁ ଗୁଡ଼ ଗୁଡ଼ାକ ତ କାଇଁକି ଛଙ୍କଡ଼ି ନେଇଗଲେ !"

ବରଜୁ ମୁହଁରେ ଆଜକାଲି ଖାଲି ମୁରୁକିହସ—ସବୁବେଳେ ବେଢା ପରି ସେ ଭରଣିକଅ ମୁହଁଟାରେ ଏ ହସ ସୁନ୍ଦର ଦିଶେ ନାହିଁ । ସେ କହିଲା, "ବାହାଘରକୁ ପଗ୍ ଆଜ ଗୁଡ଼ କଣା ହବ, ସେଥିପାଇଁ ସେ ନେଇଗଲା ।"

"ଏ କୁଆଡ଼ କଥା ମ—କଣା ହବ କାଇଁକି ?"

"କଣା ନ ହେଲେ ବାହାଘର ହବ କେମିତି ?" ହାଗବୋଇ ତୁନ ହେଲା । ଏ କଥାରେ ଆଉ କଣ ସେ କଥା କହିବ ?

ସନଆ ହୋଇ କହିଲା, "ଆଉ ହବନି, ଆଉ ହବନି—ଆତି ଅଧରେ ବଲୁଆ ହୁଡ଼େଇଲା କିଏ—ପାଣି ବନ୍ଧିଲା କିଏ—କମେଇଲା କିଏ—ଗୁଡ଼ ଖାଇଲା ବେଢ଼କୁ ଖାଇଲା କିଏ ।"

ନେତଗ୍ ଡିଖା କହିଲା, "ଆରେ ମଣିଷ ହୋଇଥିଲେ ସେ ଏ କଥା କରନ୍ତା ? କୋଇ ଭାଇଠଅଁ ମଣିଷ ଭିନେ ହୁଏ ରେ ? ଖାଲି ପର ଶିଖାରେ ଡେଉଁଛି ନା, ତାର କଣ ବୁଦ୍ଧି ଅଛି ?"

ସନିଆ କହିଲା, "ବୁଦ୍ଧି ଥିଲେ ଏ କଥା ଭଲା କିଏ କରେ—ସେ ତ ଗୋଟିଏ ମଣିଷ, ଯାହା ନ କମେଇଲେ ନ ହୁଏ—ଯାହା ତ କମେଇଲା ସେଇ ଘରେ ସବୁ ପଶିଲା—ସମସ୍ତଙ୍କି ଖରଚ କଣ ସେଥିରୁ ହେଲା ନାଇଁ, ସେଥିରେ ତ ଫେର୍ ତୋ ଦୋକାନ ଘରକୁ ଦି'ଖଣ୍ଡ ଦେଲା, ସେଥିରୁ କଣ ପଇସାଟାଏ ମାଗିଲା । ବାହାଘରକୁ ଦି'ଖଣ୍ଡ ବୋଲି ଗୁଣ୍ଡ ଅଖିଚ ଯେ, ତାକୁ ଘିନି ପଟରେଇଚୁ—ତୁ ଆଣୁକୁ ହେଲୁ ବୋଲି କଣ ସମସ୍ତେ ସେଇଆ ହେବେ ? ଏତିକି ହୀନବୁଦ୍ଧି ?"

ଘରେ ଯାହାକଚ୍ଛି ଘଟଣା ଘଟୁଚି ଘଟୁ—ଖାଲି ବାହାରକୁ ନ ଯାଉ — ବରଜୁର ଏହା ଭାରି ଇଚ୍ଛା । ବାହାର ବୁଦ୍ଧିରେ ଯେ ଘରଟା ଭାଙ୍ଗିବା ଉପରେ ବସିଲାଣି, ସେଆଡ଼କୁ ତାର ଖିଆଲ ନାହିଁ । ସେ ଦମ୍ଭ ହୋଇ ବସିଛି, ସେ ନ ଭାଙ୍ଗିଲେ ଘର ଭାଙ୍ଗିବ, କାହାର ସାଧ ! ଗାଁ ଗୋଟାକୁ ଗୋଟାଏ ଘର ସେ କରିବାକୁ ଯାଉଛି—ଗାଁ ଗୋଟାଙ୍କର ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସମସ୍ତଙ୍କର ଭାଇ କରିଦେବାକୁ ସେ ଲାଗିଛି । ଏଣେ ପୁଣି ନିଜ ଘର ଭିତରେ ଦି'ଭାଇ ଭିନେ ହେବେ—ଅସମ୍ଭବ ! ବାପ କହିଛି—ଘର ମଝିରେ ପାଚେରି ନ ଉଠେ, କ ବିଲ ମଝିରେ ହିଡ଼ ନ ପଡ଼େ । ବରଜୁ ପଧାନ ଏତିକି କଥା କରି ପାରିବ ନାହିଁ ! ଦେଖାଯାଉ—ଏ ଜୀବ ଥିଲେ କେତେ, ଗଲେ କେତେ ?

କାଲି ସଞ୍ଜବେଳେ ପରା ଗାଁ ଗୋଟାକର ସମସ୍ତେ ମଙ୍ଗଳାଙ୍କ ପାଦୁକା ବୁଆଦେଇ ହେଇ ଚଷା, ବାଉରି, ଗୁଡ଼ିଆ, ଭଣ୍ଡାରି ଭାଇ ଭାଇ ଉକା ଭଳି ହୋଇଛନ୍ତି । ଆଜି ବରଜୁ ଛକଡ଼ି ଏକ ରକତ, ଗୋଟାଏ ମା ଗୋଟାଏ ବାପଠୁଁ ଜନମ ହୋଇ ଭିନେ ହେବେ ! କାଲି ଯେତେବେଳେ ଚନ୍ଦରା, ଜଗୁଆ କହିବେ, ବରଜୁଆ ଭାଇ

ଘର ଭିତରେ ତ ମେଳ ରହୁ ନାହିଁ—ଏକ ମା ପେଟରୁ ଜନମ ହୋଇ ଏକାଠେଇଁ ବଢ଼ି ତ ଭାଇ ଭିନେ ହୋଇ ଯାଉଚନ୍ତି—ଆଉ ଗାଁ ଗୋଟାକର ସମସ୍ତେ କେମିତି ଭାଇ ହେବେ—ଜଣେ ବାଧକା ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ଆଉ ଜଣେ ତା ଘରେ ବସି ଗୋଡ଼ ଆଉଁସି ଦେବ କେମିତି ?—ବରଜୁ ପଧାନ ବଞ୍ଚି ଥାଉଁ ଥାଉଁ ଏ କଥା ଶୁଣିବ ? ତେବେ ସେ ଆଉ ନ ମରି ଯାଇଁବ କାହିଁକି ?

କାଉଁରିଆ କାଠି ଭାଙ୍ଗିବ ପଛେ ନଇଁବ ନାହିଁ—ବରଜୁ ପଧାନ ଗୋଟାଏ ବାଘ ପୁଅ । ହାଡ଼ ଯେମିତି ଲୁହା ହୋଇ ଯାଇଛି, ସୁନା ସେମିତି ହେବ, ମୋତି ସେମିତି ହେବ । ହାଡ଼ ବାହାଘରକୁ ସେ କେଉଁଠୁ ଗୁଡ଼ାଏ ଧାର ଉଧାର କରଜ ବାରଜ କରି ପକେଇଚି, ନା ଘରେ କେଉଁଠି ପୋତି ରଖିଥିଲା, କାଢ଼ିଲା ? ସେଇ ଘରୁ ତ ସେମିତି ହୋଇଗଲା ! ସୁନା ମୋତିଙ୍କ ପାଇଁ ଡର କାହିଁକି ? ତାଙ୍କୁ ଯେ ଜନମ ଦେଲା, ସେ ତ ଲୁହା ନାହିଁ, ବୋଲା ନାହିଁ ସବା ଆଗରୁ ମା'ଥନରେ ଦୁଧ ରଖିଦେଲା, ସେଇ କଣ ଆଉ ସବୁ କଥା ଚଳେଇବ ନି ?—ବରଜୁଆର ଏତେ ଭାବନା କାହିଁକି ?

କରି କରାଇ ଥାଏ ମୁହିଁ,
ମୋ ବିନା ଆନ ଗତି ନାହିଁ ।

କରିବ ଯେବେ ସେଇ, କରେଇବ ଯେବେ ସେଇ—ବରଜୁଆର ଏତେ ଭାଳେଣି ପଡ଼ିଚି କାହିଁକି ? ପଧାନ-ବୁଢ଼ ମରିବାବେଳେ ଆକାଶକୁ ହାତ ଟେକି ଦେଇ କହିଗଲା, ତମ ପା ଧର୍ମ ରକ୍ଷି ଦେଇଗଲା । ବୁଢ଼ା କେଉଁଠି ଧର୍ମ ରଖି ଦେଇଗଲା ବରଜୁଠେଇଁ ନା ଛକଡ଼ି ଠେଇଁ, ନା ଆଉ କେଉଁଠେଇଁ

ଯେଉଁଠି ରଖୁ, ଧର୍ମ ତ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ । ସକଳ ଘଟରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଛନ୍ତି । ବରଜୁ ଡରୁଛି କାହାକୁ—ଡରନ୍ତୁ ଯେତେକ ନାସ୍ତିକ । ବରଜୁ ପାଇଁ ତ ଧର୍ମ ଅଛି—ଗଛପତ୍ର, ନଈପାହାଡ଼, ବଣଜଙ୍ଗଲ ସବୁ ଜାଗାରେ । ମଣିଷ ଗହଳରେ, ଗାଁ ସହରରେ ଯେଉଁ ଧର୍ମ—ଯେଉଁଠି ମଣିଷ ନାହିଁ, ଜୀବଜନ୍ତୁ ନାହିଁ, ସେଠି ବି ସେହି ଧର୍ମ । ବରଜୁ ତେବେ ଆଉ ଡରୁଛି କାହାକୁ ? ମଣିଷ ପିଲାଟାଏ ଧ୍ରୁବ—କୋଉଥି ପାଇଁ ବଣ ଜଙ୍ଗଲ ମାନିଲା ନାହିଁ, ବାଘଭାଲୁ ମାନିଲା ନାହିଁ । ବରଜୁ ଘରଭିତରେ ମୁଣ୍ଡିଆଟିଏ ମାରି ଡାକିଲା, "ହେ ଧର୍ମ, ମତେ ବଳ ଦିଅ, ସାହସ ଦିଅ—ଯେଉଁଠି ଅଧର୍ମ, ଯେଉଁଠି ପାପ, ସେଠି ମୁଁ ଛାତି ପତେଇ ଦିଏଁ, ଜୀବନ ଢାଳି ଦିଏଁ—ମୋ ହାତରେ ଅସ୍ତ୍ର ତିଆରି ହେଉ, ଅଧର୍ମ ପାପକୁ କ୍ଷୟ କରିବା ପାଇଁ !"

ସୁନାରି ବାହାଘର ହୋଇଗଲା······ସାନବୋହୂ ପାଇଁ ଭଲ ଶାଢ଼ୀ କଣା ହୋଇ ଆସିଲା—ତେବେ ତା' ମନ ବୁଝିଲା ନାହିଁ—ହଁ ବାହାଘର ଉପରେ ତ ବାହାଘର କରି ଘର ଗୋଟାକ ଖାଲି କରି ସାରିଲେଣି । ଆଉ ଖାଲି ମତେ ବୁଝେଇବାକୁ ଆଣିଛନ୍ତି ଶାଢ଼ୀ ଖଣ୍ଡେ ! କେତେ ଶାଢ଼ୀ ଦେଖିଚ—ରଖିଥାଅ ତମ ଶାଢ଼ୀ !

କେତେ କାଳ ଧରି ମଣିଷ ଜାତିର ସୁଅ ବହିଯାଉଅଛି । ମଣିଷ ଉପରେ ମଣିଷ ମାଡ଼ି କୁଦି ଦଳି ଚାଲିଯାଉଛି । ଗୋଡ଼ ତଳରୁ ଦରମଲା ମଣିଷର ମଲି ମଲି ଡାକ ତା କାନକୁ ଶୁଭୁନାହିଁ । ସେ ଏହି ସୁଅରେ ଭାସି ଚାଲିଛି, ଦଣ୍ଡେ ହେଲେ ଅଟକି ଠିଆ ହେଉ ନାହିଁ—କିଏ ଡାକୁଛି ଟିକିଏ ଖାଲି ଶୁଣିବା ! ଢେଉ ପରେ ଢେଉ ଆସୁଛି, କିଏ ବୁଡ଼ୁଛି, କିଏ ଭାସୁଛି—କାହାରି ଖବର କେହି ରଖୁ ନାହିଁ । ମଣିଷ ଆଉପାଏ ନିଜର ଭାଇ, ବନ୍ଧୁ, କୁଟୁମ୍ବ, ପଡ଼ଶାଙ୍କର

ରକତ ପିଇବାରୁ ନିବର୍ତ୍ତିଲା ନାହିଁ । ଆଜି କେଉଁ ଦିନ ସେ ସଭ୍ୟ ହେବ ? ବଣ ଜଙ୍ଗଲ ବଦଳିଯାଇ ଘର କୋଠାବାଡ଼ି ହୋଇଗଲା । ମଣିଷ ପ୍ରକୃତି ଯାହା ଥିଲା ସେଇଟା, ରହିଲା—ବାଦ, ଛିଦ୍ର, ଅହଙ୍କାର । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଚକ୍ରପାଖେ ପୃଥିବୀ ବୁଲୁଛି—ଦିନରାତି ମାସ ବର୍ଷ ତିଆରି କରୁଛି । ମଣିଷ ଜାତିର ସୁଅ ଏକା ଗତିରେ ବହି ଚାଲିଛି କେତେ ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି । କେତେ ବାଦ, ଛିଦ୍ର, ଅହଙ୍କାର, କେତେ ଯୁଦ୍ଧ, ମହାଯୁଦ୍ଧ, ରାଜା, ମହାରାଜା କାହିଁ କୁଆଡ଼େ ଗଲେଣି—ସତ୍ୟ, ଦ୍ୱାପର, କଳି । ଏ କାଳ ଗତିରେ କାହାର ଆନ କେତେ ରହିଛି, ତାର ହିସାବ କିଏ କରିବ ! ବରଜୁ ପଧାନ ! ବରଜୁ ପଧାନ ଏହା ଭିତରେ କେଉଁଠି ? ସେ ଏହି ସୁଅ ଭିତରର କୁଟାଖଣ୍ଡେ; କେତେ ଭଉଁରୀ, ଫେଣ ଫୋଟକା ସେ ଡେଇଁ ଡେଇଁ ଚାଲି ଯାଉଥିଲା—ହଠାତ୍ ମଝିରେ ଅଟକି ଯାଉଛି—ରହ ରହ—କିଏ ଡାକୁଛି—କିଏ ଚିତ୍କାର କରୁଛି, ଏ ତ ମଣିଷ ପାଟି ! ମଣିଷ ! ମଣିଷ ! ହାୟରେ ମଣିଷ ! ପୃଥିବୀ ତତେ ଅଣ୍ଟୁ ନାହିଁ, ଆକାଶ ଅଣ୍ଟୁ ନାହିଁ, ସମୁଦ୍ର ଅଣ୍ଟୁ ନାହିଁ—ସେଥିରେ ପୁଣି ଏ କଣ କରୁଛୁ ? ତୋର ଭାଇ, ତୋର ଜାତି, ତୋରି କୁଟୁମ୍ବ—ତାଙ୍କରି ଉପରେ ଦଳି କୁଦି ଚାଲିଯାଉଛୁ ?—କିଏ ରୋଗରେ ପଡ଼ି ଡାକ ପାରୁଛି, ଔଷଧ ଟିକିଏ ଦେବାକୁ କେହି ନାହିଁ, କି ହାତରେ ଧନ ନାହିଁ—କିଏ ଓଳିଏ ଖାଇ ତିନ ଓଳି ଉପାସ ଶୋଉଛି—କୋଡ଼ ପିଲାଟିକି ଦେବାପାଇଁ କେଉଁ ମା' ଥନରେ ଦୁଧ ନାହିଁ—କାହା ପିଠିରେ ପାହାର ବସିଛି, ତେଲ ଟିକିଏ ଘଷିବା ପାଇଁ ଅଧଲାଟିଏ ନାହିଁ । —ମଣିଷ ଜାତି ! ଦଣ୍ଡେ ହେଲେ ଅଟକି ଯା ! କେତେ ମଣିଷ ଗଲେଣି, ରାଜା, ମହାରାଜା ଗଲେଣି—ତୁ ଟିକିଏ ଅଟକି ଯା । ଶୁଣୁ ହେଲେ କିଏ ଡାକୁଛି—ମଣିଷ ପାଟି ନା ?

ବରଜୁ ପ୍ରଧାନ ଏ ମଣିଷ ସୁଅ ଭିତରେ ଅଟକ ଯାଇଛି । ସେ ଡାକ ଶୁଣିଛି—ରୋଗୀ, ଦରମଲା, ମାଡ଼ୁଆ, ଉପାସିଆଙ୍କର । ସେ ଆଉ ଡରିବ କାହାକୁ ? ଦୁଆରେ ଦୁଆରେ ଭିକ ମାଗିବ, ମାଡ଼ଖାଇ ମରିଯିବ । ବରଜୁ ପ୍ରଧାନ ମରଣକୁ ଡରିବ ? କେଉଁ ଜୀବନ ତାର—ମରିଗଲେ କିଏ କାନ୍ଦୁଛି, କିଏ ଲୋଡ଼ୁଛି ! କୋଟି କୋଟି ଲୋକ ତ ମରୁଛନ୍ତି, ରୋଗରେ, ଉପାସରେ; ପାଣି ଟିକିଏ ମିଳୁ ନାହିଁ—ଗୋରୁ ପରି ମାଡ଼ ଖାଉଛନ୍ତି କେତେ ହରି ମିଶ୍ରଙ୍କଠଉଁ—ଡାକିଲେ ବୋବେଇଲେ କେହି ଶୁଣୁ ନାହିଁ—ଜନମଠଉଁ ମଲାଯାଏ—ଅଜଣା ଅଶୁଣା ! ବରଜୁ ପ୍ରଧାନ ତାଙ୍କରି ଭିତରୁ ଜଣେ ହୋଇ ମରିବ । ହେ ଧର୍ମ, ତୁମେ ସଂସାରକୁ ଧରି ରଖିଚ, ତୁମ ପାଖରେ ରାଜା ମହାରାଜା ଯେମିତି, ଦୁଃଖୀ ରଙ୍କୀ ସେମିତି—ସଂସାରରେ ଯାହାର ଧନ ଅଛି, ବଳ ଅଛି, ଶକ୍ତି ଅଛି, ତାଙ୍କୁ ତୁମେ ଭଲ ବୁଦ୍ଧି ଦିଅ, ଭଲ କଥା ଶିଖାଅ—ଦୁଃଖୀ ଦୁର୍ବଳଙ୍କ ପାଇଁ ତାଙ୍କ ପିଣ୍ଡରେ ଦୟା ବସୁ । ଧରମା ବାଉରି ! ତାକୁ ଏ ବୁଦ୍ଧି ଦେଲା କିଏ ? ସେ ମାଡ଼ ଖାଇ ଖାଇ ମରିଗଲାଣି, ସେ ଆଜି ମଣିଷ ହୋଇ ନାହିଁ—ମରି ସାରି ପ୍ରେତ ପାଲଟି ଗଲାଣି । କେତେ ଧରମା ଏଇମିତି ଜୀଅନ୍ତା ଦେହରେ ପ୍ରେତ ହୋଇ ଯାଉଛନ୍ତି । ହେ ଧର୍ମ ! ହେ ସତ୍ୟ ! ତାଙ୍କୁ ତୁମେ ମଣିଷ କର, ଭଲ ବୁଦ୍ଧି ଶିଖାଅ । ବଡ଼ ଶ୍ରେଷ୍ଠକୁ ଭଲ ଆଖିରେ ଦେଖୁ—ମଣିଷକୁ ମଣିଷ ବୋଲି ଚିହ୍ନୁ, ସ୍ନେହ କରୁ, ଶ୍ରଦ୍ଧା କରୁ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବଡ଼କୁ ହିଂସା ଆଖିରେ ନ ଦେଖୁ—ସେ ବଡ଼ ହେଲା ବୋଲି ତାର ଅମଙ୍ଗଳ ନ ଖୋଜୁ—ବରଜୁର ଆଖି ଛଳ ଛଳ ହୋଇଗଲା ।

"ବରଜୁଆ ଭାଇ—ବରଜୁଆ ଭାଇ !" ବରଜୁ ଧଡ଼ପଡ଼ ହୋଇ ଦୁଆରମୁହଁକୁ ଗଲା । "କିରେ ନଟା, ଏତେବେଳେ କୁଆଡ଼େ ?"

ନଟେଇ ମହାରଣା ଦେହଯାକ ଧୂଳିରେ ଧୂସର ହୋଇଛି—ମୁଣ୍ଡଠାରୁ ଗୋଡ଼ଯାଏ ଯେମିତି ଭସୁଅ ବୋଲି ହୋଇଛି ।

ନଟା ମହାରଣା ଭୋ ଭୋ ଡାକପାରି କହିଲା, "ବରଜୁଆ ଭାଇ, ମୋ କଥା ସରିଗଲା—ପିଲାଏ ମୋର ଦାଣ୍ଡରେ ବସିଲେ—କାଠ କାଟିଲେ ତ ପେଟ ପୋଷେଁ, ମୁଁ ପଚିଶ ଟଙ୍କା କେଉଁଠି ଆଣିବିରେ ଭାଇ । ପିଲାଏ ମୋର ଅଆଡା ହେଲେ ସିନା !"

ବରଜୁ କହିଲା, "କାହିଁକି ସେମିତି ହଉଚୁରେ ନଟେଇ, କଣ ହେଇଚି ?"

ନଟେଇ ବସିପଡ଼ି ମୁଣ୍ଡରେ ହାତ ଦେଇ କହିଲା, "ଝିଅ ବାହାଘରକୁ ଜାତିଭାଇଙ୍କୁ ଖାଇବାକୁ ଦେବି ବୋଲି ଦଶଟା ଟଙ୍କା ଆଣି କୋଡ଼ିଏ ଟଙ୍କା ଶୁଝିଲିଣି—କାଗଜ ଖଣ୍ଡ ଦେବାକୁ କହିଲରୁ ଆଜ କହିଲଣି ପଚିଶ ଟଙ୍କା । ମୁଁ କହିଲି, ମୁଁ ତ ଗରିବ ଲୋକ, କୁଆଡ଼ୁ ଏତେ ଟଙ୍କା ଆଣିବି, ମୋର କଣ ଅଛି ?" ସେଥିରୁ କହିଲା, "କାହିଁକି, ତମେ ଗାଁ ଯାକ ବସି ତ କୁମଟ କରଚ; କୋଉ ବୋପା ତୋ ପାଇଁ ଦବ ଦଉନ ।" ଏ କଥା ଶୁଣି ତ ମୋର ହଲକ ଶୁଖିଗଲା ରେ ଭାଇ, ପେଟରୁ ତ ଆମ୍ବନାଡ଼ା ଉଠିଲା । ମୋ ପିଲାଏ ସିନା ଅଆଡା ହେଲେ ! ପେଜପାଣି ଦେଇ ବଞ୍ଚେଇଥିଲି—କାଲି ସକାଳେ ଦାଣ୍ଡରେ ବସିବେ । ପିଲାଟାକୁ ତ ତିନମାସର ହେଲା, କଫ ସରଦି ଘୋଟିଚି ଯେ ପଇସାଟିଏ ପାଇଁ ନାହିଁ ଔଷଦ ଟିକିଏ ଦେବାକୁ—ପଚିଶ ଟଙ୍କା ମୁଁ କାହୁଁ ପାଇବି ?" ନଟେଇ ମହାରଣା ଭୋ ଭୋ ଡକା ପାରିଲା ।

ବରଜୁ କହିଲା, "କାହା ଟଙ୍କାରେ ନଟେଇ—ମିଶ୍ରଙ୍କ ଘର ଟଙ୍କା ? କାହିଁକି, ତୁ ଯୋଉଁ ଦିନ ଯାହା ନେଇଚୁ, ସବୁ କଥା କହିଲୁ ନାଇ ?"

"ଆଉ କହିବି କଣରେ ଭାଇ, ଧୂଳିରେ ଗଡ଼ି ଗଡ଼ି ତ ମୁଣ୍ଡରୁ ବାଳ ଛିଡ଼ିଗଲା, କାହିଁରେ ହେଲାନାହିଁ—ଯା ଯା ଗାଁ ଯାକ ବସି କୁମନ୍ତ କରୁଚ ପରା, ଗାଁ ବାଲା ତତେ ଦେବେ ନାହିଁ ?"

"ହଉ ନଟେଇ, ଥୟ ଧର, ଏମିତି କଣ ଖାଲି ଅନ୍ୟାୟରେ ସବୁ କଥା ହେବ ?"

"ବରଜୁଆ ଭାଇ, ମୁଁ ତ ଭାସିଲିଣି—ମୋର ଆଉ କିଏ ଅଛି ? ଯେ ଉପରେ ଯାଉଚି ଆସୁଚି, ଦିନ ରାତି କରୁଚି, ସେ ବୁଝିବ ।"

ବରଜୁ ଆଖି ଛଳ ଛଳ ହୋଇଗଲା । ତା ଓଠ ଥରି ଉଠିଲା । "ସେଇ ସବୁ କରୁଚି ରେ ନଟେଇ, ଉପରେ ତଳେ—ସେଇ ଯାଉଚି ଆସୁଚି ଦିନରାତି କରୁଚି—ଦେଖୁଚି, ସବୁ କରୁଛି । ତା ଛଡ଼ା ଆଉ ତୋ କଥା କିଏ ବୁଝିବ ରେ ନଟେଇ ?" ବରଜୁ ପଧାନର ଲୁହ ଝରଟୋପା ଗଡ଼ି ପଡ଼ିଲା—ବରଜୁ ପଧାନ ବୁଝିବ । ହାତରେ ଖଣ୍ଡା ସିଜବ ନାହିଁ ! ନଟେଇ ମହାରଣାକୁ ଯେ କରିଛି, ହରି ମିଶ୍ରକୁ ଯେ କରିଛି, ସେଇ ସବୁ କଥା ବୁଝିବ !

"କର କରାଉ ଥାଏ ମୁହିଁ
ମୋ ବିନା ଆନ ଗତି ନାହିଁ ।"

ବରଜୁ ପଧାନ ଗୋଟାଏ କଣ କରିବ ! ତାର ହୁକୁମ ତାର ଇଚ୍ଛା ବରଜୁ ଭିତରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇବ ।

ପରିଚ୍ଛେଦ ଏଗାର

ସୁନାର ବାହାଘର ହୋଇଗଲା; ନେତ୍ରମଣି ଶାଢ଼ୀ ପିନ୍ଧିଲା ନାହିଁ । ବରକୁ ପଧାନ ମୁଗ କଣିଲା, ଗୁଡ଼ କଣିଲା, ବାହାଘର କଲା—ଛକଡ଼ି ଗୁଡ଼ ବିକିଲା, ମୁଗ ବିକିଲା—ନେତ୍ରମଣିର କଣ୍ଠି ଗଢ଼ା ହେଲା, ଗୋଠ ତିଆରି ହେଲା !

ଛକଡ଼ି କହିଲା, "କେଜାଣି, ମୁଁ ଯୋଉଁ କଥା କରୁଚି, ଭାଇ କାହିଁରେ ହଁ ଚୁଁ କରେ ନାହିଁ—ମୁଗ ବିକିଲି, ଗୁଡ଼ ବିକିଲି, ସବୁ ନେଲି ଖରଚ କଲି—କୋଉ କଥାରେ ଭାଇ କଣ, ଭାଉଜ କଣ, କେହି ପଦେ ହେଲେ ପାଟି ଫିଟେଇଲେ ନାହିଁ । ଏଥିରେ ସେ ମାଇପିଟା ସବୁବେଳେ ଲଗେଇଚି, ଆମର ଅଲଗା କରି ହାଣ୍ଡି କରିବା—ପଛେ ପିଲା ଝିଲା—ସମସ୍ତଙ୍କର ବାହା କରିବେ, ସେଥିର କରିବେ, ସବୁ କଥାରେ ଭୁନ ହେଇ ରହିବେ ନାହିଁ ଆଉ କଣ ? ଭୁନ ହୋଇ ରହିଗଲେ ତ ତାଙ୍କର ଲାଭ । ଫେର୍ ତ ମୋଟି ବାହା ହେବ—ସେ ପୁଣି ତାହା ହେଇ ଗଲେଣି, ତାଙ୍କ ଘରକୁ ମାସକୁ ମାସ କେତେ କଣ ବୁହା ଲଗିଚି—ସାନ ଟୋକାଟା ପାଇଁ ଫେର୍ ନିତି ଅଧ କଂସାଏ ଦୁଧ ଲାଗୁଆ ହେଇଚି । ଯେତେ ହେଲେ କେଜାଣି, ମୋର ମନୁଟା କାଇଁକି ସବୁବେଳେ ଗୁଇଁ ସୁଇଁ ହେଉଚି—" ଭାଇ ହେଲେ କୋଉ କଥାରେ କିଛୁ କହନ୍ତା । ଆଗେ ତ ହେଲେ ଭାଉଜ ସବୁବେଳେ ଝିଟାପଟି ଲଗାଉଥିଲ, ଏବେ ସେ ମାଇପିଟା ବି କେମିତି ଚୁପ ହୋଇ ରହୁଚି—କାବା କଥା । ମୁଁ ଗୋଟାଏ ମଣିଷ, କେତେ କଣ୍ଟା ବାଡ଼ରେ ଲୁଗା ପକେଇ କାମ କରୁଚି, ଦାଣ୍ଡରେ ଲୋକେ ମତେ କଣ କହିବେ ? ସେ କହିଲା, "ଆମକୁ ଦାଣ୍ଡରେ ଲୋକେ ମନ୍ଦ କହିଲେ, କହନ୍ତୁ । ଲୋକେ ଭଲ କହିବେ, ମନ୍ଦ କହିବେ—କିଏ କାହା ଘରେ ପୂରେଇ ଦେବେ କି ?"

ମିଶ୍ରେ କହିଲେ, "କରେ ମୁଁ କଣ କହୁଥିଲି—ଘୃଷ୍ଟଘରର ପୁଅ ଘୃଷ୍ଟ, ଘଷ୍ଟଘର ପୁଅ ଘଷ୍ଟ—ଘରୁଆ ଘର ଚିଅଟା ପରା। ସତେତରେ ତୁ ତ ଓଲୁଟା—କରେ ଦାଣ୍ଡରେ ଅରକ୍ଷିତ ଲୋକେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଲୋକେ କେତେ କଣ କହିବେ—ତାଙ୍କ କଥାରେ କଣ ଅଛି ରେ ? ମତେ କଣ ସମସ୍ତେ ଭଲ ଲୋକ ବୋଲି କହୁଚନ୍ତି ? ଏଥିପାଇଁ ମୁଁ ଏ ଅରକ୍ଷିତ ଲୋକଗୁଡ଼ାଙ୍କ କଥାକୁ ଡରିବି ? ଏମିତି କାହାଣେ କୁକୁର ଭୁକ ହେଲେ ମୋର କଏ କଣ କରିବ ?"

ଛକଡ଼ି ସାତ ପାଞ୍ଚ ହୋଇ କହିଲା, "ହେଲେ କଣ ହବ କକେଇ, ସବୁକଥା ବୁଝୁଁଚି—ତେବେ କାହିଁକି ଏଗୁଡ଼ାକ ସବୁ ମତେ ବଡ଼ ଅଡ଼ୁଆ ଲାଗୁଚି। ସେ ତ ସବୁଥିରେ ହଁ ମାରୁଚି; ମୁଁ ଏବେ କେମିତି ଅଲଗା ହାଣ୍ଡି କରିବା କଥା ବାହାରି କରିବି ?"

ଆରେ ନାଇଁ ମ, ହାଣ୍ଡିଟା ଅଲଗା ହେଇଗଲାରୁ କଣ କେଇ ପଡ଼ିବ—ସେଗୁଡ଼ାକ ଖାଲି ମାଇପି କଥା। ହାଣ୍ଡିଟା ଅଲଗା କରି ଦି' ଦିନ ଖାଇବୁ—ପୁଣି ମିଶିବ, ପୁଣି ଅଲଗା ହବ, ଏଇ କଉତୁକ ଲାଗିଥିବ। ଭିନେ ହବ ତ ମରଦପୁଅ ପରି ଭିନେ ହବ—ଜମିବାଡ଼ି, ଗୋରୁଗାଈ, କଂସାବାସନ ସବୁ। ଆଉ ଆଜି ହାଣ୍ଡିଟାଏ ନେଇ ଆଉ ଗୋଟାଏ ଘରେ ଥୋଇବୁ, କାଲି ପୁଣି ନେଇ ସେଇ ହାଣ୍ଡିଶାଳେ ପୂରେଇବୁ—ଏ ମାଇକିନିଆ କଥାଗୁଡ଼ାକ ମତେ ଭଲ ଲାଗେ ନାଇ।"

"ଆଉ କଣ କରିବ କକେଇ, ମତେ ତ କିଛି ବୁଦ୍ଧି ଦିଶୁନାଇଁ। ସେ ତ କହିଲା, ଆଗ ଅଲଗା କରି ହାଣ୍ଡି କରିବା, ତାପରେ ଜମିବାଡ଼ି, ଗୋରୁ ଗାଈ, ସବୁ ଅଲଗା କରି ନବା। ଏଣିକି କାହାଘରେ କେତେ ଖରଚ ହେଉଚି, ସଭିଙ୍କ ହିସାବ ହଉ, ଦେଖିବ, ଆମକୁ ଅଧେ ଦିଅନ୍ତୁ।"

"ଛକଡ଼ି, ତୁ କର୍ମବନ୍ତୁଆ—ଏମିତି ଘରଣୀ କାହାକୁ ମିଳେ ରେ ? ଯାହା ଯୋଉଠି କରିବା କଥା, ସବୁ ତ ସେ ତତେ କହି ଦେଇଚି—ସେଥିରେ ପୁଣି ତୁ କହୁଚୁ ଅଡୁଆ ଲାଗୁଚି ? ହେଃ, ହେଃ, ଏଥିରେ ଆଉ ଅଡୁଆ କଥା କଣ ରହିଲା ରେ ? ତିନି ଜଣ ଭଲ ଲୋକ ଡାକି ନେଇ ତ ଯାହା ଯୋଉଠି କଛକୁ କଛ ସବୁ ସମାନ କରି ବାଣ୍ଟି ନବୁ, ଭଡ଼ି ଲାଗୁଛି କଣ ?"

"ହଁ କାକେଇ, ଠିକ କଥା କହୁଚ—ଆଉ ଭଲ ଲୋକ ଫଲଲୋକ ମୁଁ ଜାଣେ ନାଇଁ—ତମେ ଏକା ଗଲେ ମୋର ସବୁ ହେଲା । ତେବେ ଏତିକି ଯେ କକେଇ, ମୁଁ ତ ଆଜଯାଏ ଭେନେ ହବା କଥା ଭାଇକୁ କିଛି କହି ନାହିଁ—କେମିତି କଣ କହିବ ।"

"ଧେତ୍ ବୋକା, ତତେ ଏତେ କଥା ଶିଖେଇବ କଏ ? ଭାଇକି ତ କହିବୁ ନାଇଁ, ତୁ ମାଉକୁ; ତୁ ଆଉ ଭେନେ ହବୁ କଣ ? ଯା, ଯା, ଘରେ ଯେମିତି ରହିଚୁ, ସେମିତି ରହ ।" କହି ମିଶ୍ରେ ବିରକ୍ତ ହୋଇଗଲେ ।

"ଛକଡ଼ି କହିଲା, ସେ ମାଇପିଟା ପରା କକେଇ, ରଖି ଥୋଇ ଦେଉନାଇଁ—ନାଇଁ କକେଇ, କାଲି ସକାଳେ ତମକୁ ଡାକି ନ ନେଲେ ହବ ନାଇଁ । ତମେ ଯାଇ ନ ବସିଲେ କିଛି ହୋଇ ପାରିବ ନାଇଁ ।"

"ଆରେ ଧେତ୍, ମୁଁ ଯାଇ ବସିଗଲେ କଣ କଣ ଚକେଇବ ? ତୁ ତ ଭାଇକି ପାଟି ଫିଟେଇବୁ ନାହିଁ । ମୁଁ କଣ ଭଲଲୋକ ହୋଇ ଯିବି ତମ ଦି'ଭାଇଙ୍କୁ ଭେନେ କରେଇବାକୁ ? ଏ ଗୁଡ଼ାକ ମାମଲତ କଥା କହୁଚୁ ତୁ ?"

"ନାଇଁ କକେଇ, ମୁଁ କଣ ଏତେ ଓଲୁ ହେଇଚି । ଆଜି ଘରେ ସବୁ କଥା ପଡ଼ିବ ନାଇଁ ?"

ଛକଡ଼ି ମିଶ୍ରଙ୍କ ଆଗରେ କହିବ ଆସିଲା—ଘରେ କାଲୁ କଣ୍ଟି କଥା ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ସେ ଦିନ ଉପର ଓଳି ଛକଡ଼ି ଦେଖିଲା, ବରଜୁ ଦାଣ୍ଡ ପିଣ୍ଡାରେ ବସି ଲେଖନ ତାଳପତ୍ର ଧରି ଦଶମସ୍କନ୍ଧ ଭାଗବତ ନକଲ କରୁଛି । ବୁଢ଼ା ଶାମ ପଧାନ ଚତୁର୍ଥସ୍କନ୍ଧ ଯାଏ ଲେଖିଥିଲା; ତା' ପରେ ବରଜୁକୁ କହିଥିଲା ବାକିତକ ଲେଖିବାକୁ —ବାପ ଦେଉଳ ତୋଳିଥିଲା ପୁଅ ମୁକୁଶିଆଳ ବାନ୍ଧୁଛି । ବରଜୁ ଚର୍ର ଚର୍ର କରି ଲେଖି ଯାଉଛି ଏକ ମନରେ । ଛକଡ଼ି ସେଇଠି ଯାଇ ଲଙ୍ଗର ଭଙ୍ଗର ହେଲା । ବରଜୁ ତା ଆଡ଼କୁ ମୁହଁ ଟେକି ଚାହିଁଲା ନାହିଁ—କାହାରି ଆଡ଼କୁ ତାର ନଜର ନାହିଁ ।

ଛକଡ଼ି କେମିତି କହିବ ଭଲେ ହେବା କଥା ? ଥରେ ଦ'ଥର ଘର ଭିତରକୁ ପଶିଗଲା । ନେତ୍ରମଣିକୁ ଡାକି କହିଲା, "ହଇଲେ, ଭାଇ ଆଜି ଏକୁଟିଆ ବସିଛି—ଭଲ ବେଳ ପଡ଼ିଛି—ଭଲେ ହବା କଥା କହିବ ?"

"ହଁ କହୁ ନ, କେତେ ସବୁ କଥାରେ ପଶୁଛ ହଉଛ ମ ?" ନେତ୍ରମଣି ମୁହଁ ଛୁଞ୍ଚାଡ଼ି ଦେଲା ।

ଛକଡ଼ି ପୁଣି ଦାଣ୍ଡ ଦୁଆରକୁ ଦଉଡ଼ି ଆସିଲା । ବରଜୁ ସେଇପରି ଲେଖି ଯାଉଛି । ଛକଡ଼ି ଏଥିଭିତରେ ଯା' ଆସ କରୁଥିବା କଥା ତାକୁ ଜଣା ନାହିଁ । ଛକଡ଼ି ପୁଣି ଟିକିଏ ଏପାଖ ସେପାଖ ହୋଇ ଘର ଭିତରକୁ ଗଲା—"ହଇଲୋ, କଣ କହିବ କହିଲୁ ।"

"ଯା ଘରି—ସେ ମାଇଚିଆ କଥାଗୁଡ଼ାକ ମୋ ଆଗରେ କହ ନା ।" ନେତ୍ରମଣି ଏଡ଼େ ଏଡ଼େ ଆଖି ଦେଖେଇଲା ।

ଛକଡ଼ି ପୁଣି ଦାଣ୍ଡ ଦୁଆରକୁ ପଳେଇଲା—ଛି, ଛି, ଏତେକ ଅପମାନ ମାଇକିନାଟାଠୁ ! ଏଥର ଯାହା ହବାର ହବ, କହିବ ।

ଦାଣ୍ଡଦୁଆରେ ପହଞ୍ଚି ଛକଡ଼ ଡାକଲା, "ଭାଇ ।"

ବରଜୁ ଏଥର ଲେଖା ବନ୍ଦ କରି ଚାହିଁ ଦେଖିଲା—ଛକଡ଼ ଠିଆ ହୋଇଚି, "କ ରେ, ମତେ ଡାକୁଚୁ ?"

ଛକଡ଼ ବସ୍ତଘର ପାଟି ଖନ ମାରିଗଲା, "ନାଇଁ, ମୁଁ ଯାଇଥିଲି ସିଆଡ଼େ ନା ।" କହି ଏକାବେଳକେ ସେଠୁ ପଳେଇ ଯାଇ ସେ କଣ୍ଠିଲା ।

ବରଜୁ ପୁଣି ଲେଖାରେ ମନ ଦେଲା ।

ଛକଡ଼ ମୁଗ ଘେନ ଆସିଛୁ, ଗୁଡ଼ ଘେନଆସିଛୁ ଜବରଦସ୍ତି—କାହିଁରେ ତ ଭାଇ ସାଥିରେ କଥା କହିବାକୁ ପଡ଼ୁନାହିଁ । ଏହିକ୍ଷଣି କେମିତି ସେ ଭଳେ ହବା କଥା କହିବ ? ଖାଲି ସମସ୍ତେ ସିନା କହି ପକାଉଛନ୍ତି—ମାଇଚିଆ, ମାଇଚିଆ—କରିବ କଏ ସେ ଆସୁ ଦେଖି ।

ତା' ଆର ଦିନ ପାହାନ୍ତାରୁ ଉଠି ବରଜୁ ଗଲା ପାଣି ବୋହି । କାର୍ତ୍ତିକ ମାସ ଶେଷ—ପାଣି ଶୁଖିଗଲା, ବର୍ଷା ନାହିଁ । ଚଷା ଆଉ କରିବ କଣ ! କଥାରେ ତ ଅଛି—"ଅନ୍ତରୁ ରୋଗ, ଆକାଶରୁ ମହରଗ ।"

ବରଜୁ ପଧାନ ଶେଣା କୋଡ଼ ନେଇ ସଜନିଆ ଭୋର ସଙ୍ଗରେ ପାଣି ବୋହି ଲାଗିଛୁ—ପାଖରେ ଦୂରେରେ ଆଉ ଆଉ ବୁହାଳିଆମାନଙ୍କ ଗୀତ, କଥାବାର୍ତ୍ତା, ପାଣିବୁହା ଶବଦ ଶୁଭୁଛି । ପାଣି ଭିତରେ କୁଆଁତରା ଜକଜକ ହୋଇ ଜଳୁଚି । ଧୀରେ ଧୀରେ ଆଖ ପାଖ ଗାଁ ଗଛ ଗୁଡ଼ିକ ଆଗ ଅନ୍ଧାରିଆ ହୋଇ ତା'ପରେ ସଫା ଦେଖା ଯାଉଛି । ଭୋର ବେଳ ଫସର ଫାଟି ଗଲାଣି । ବାପି ଧୋବାଲୁଗା ପରି ଧଳା ଧଳା ବଗ ମେଳି ପଡ଼ିଆରେ ବସି ପୋକ ଖାଉଛନ୍ତି । କୁଆ, କଣି, ଚିଲ, ଗେଣ୍ଡାଳିଆ, ବଳ

ଆକାଶ ଫାଟିକରି କମ୍ପାଉଛନ୍ତି । ପୂର୍ବ ଆକାଶରେ ମନ୍ଦା ମନ୍ଦା ନାଲି ରଙ୍ଗ ଉକୁଟି ଉଠୁଚି । ଦୂର ଗାଁ ତଳେ ଗୃହଦରଟିଏ ଝେକଡ଼େଇ ଦେଲା ପରି କୁହୁଡ଼ି ଘେରି ରହିଛି ।

ବରଜୁ ପଧାନ ପାଣି ବୋହି ସାରି ଗୋଛାଏ ଘାସ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଥୋଇ ଘରକୁ ଫେରୁଚି । ଗ୍ରେଷ୍ଟିଆ କରିଆ ଖଣ୍ଡିକ ଧାନ ପତରର କାକର ଟୋପା ଲାଗି ଓଦା ହୋଇଗଲାଣି । ବରଜୁ ପଧାନ ଘର ଦୁଆରମୁହଁରେ ପହଞ୍ଚି ଦେଖିଲା, ଦାଣ୍ଡ ପିଣ୍ଡାରେ ହରି ମିଶ୍ରେ ଛକଡ଼ି କଣ ଗପ ଲଗେଇଛନ୍ତି ।

ବରଜୁକୁ ଦେଖି ମିଶ୍ରେ କହିଲେ, "କରେ ପୁଅ, ତତେ ଆଜ ରାତିରେ ନିଦ ନାଇଁ ପରା ! ହଁ, ସଁହାତି ମଣିଷ ! ନହେଲେ ନ କଲେ କେମିତି ହେବ ?"

ବରଜୁ ଗୁହାଳ ଦୁଆର ମୁହଁରେ ଘାସ ଗୋଛାଟା ପକେଇ ଦେଇ ଆସି କହିଲା, "ସକାଳୁ ସ୍ୱାଡ଼େ କୁଆଡ଼େ କକେଇ ?"

ମିଶ୍ରେ କହିଲେ, "ଆରେ, ଏ ଛକଡ଼ି ମତେ ଆଜି ବସେଇ ଉଠେଇ ଦଉନି—ଭନେ ହବ, ଭାଗ ବଣ୍ଟେଇ ହବ, ମୁଁ ନଗଲେ ତାଙ୍କୁ ଆଉ କିଛି ଆସିବ ନାଇଁ । ମୋର କାମ ଅଛି ନା—ଏଇ ବେପାର ରୋଜ ରୋଜ ବସି କରୁଚି କିଏ ?"

ବରଜୁ ବକ ବକ କରି ଚାହିଁ କହିଲା, "କିଏ ଭନେ ହବ କକେଇ ? ଭିନେଭିନେ କଣ, ମୁଁ ତ କିଛି ବୁଝିପାରୁ ନାଇଁ ?"

ମିଶ୍ରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ଚାହିଁଲେ, "ଏଁ—ତୁ କିଛି ଜାଣି ନାହୁଁ ? ସେ ଟୋକାଟା ମତେ ମିଛରେ କହିଲା । ଆଜି ହବନି ହବନି; ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ଛଅମାସ ହେଲା ଲଗେଇଚି—କକେଇ,

ତମେ ଆସ ଆମର ଭାଗ ବଣ୍ଟରା ହବ, ତମେ ଟିକିଏ ବସି ଗୁଳା ପକେଇ ଦବ । ମୁଁ କହିଲି, କରେ ତୁ ପିଲା ଟୋକାଟା, ଭିନେ କଣ ହେବୁରେ ? କୋଉ କଥା ଶୁଣିଲା ନାଇଁ; କହିଲା, ନାଇଁ କକେଇ, ମାଡ଼େ ମାଡ଼େ ଖରଚ—ଯୋଡ଼ିଏ ଯୋଡ଼ିଏ ଝିଅ ଭାଇ ବାହା କଲେଣି—ସମ୍ପତ୍ତି କେଯାଏ ଯେ, ଏତେଗୁଡ଼ିଏ ଅରଦଳ ମୁଁ ସମ୍ଭ ପାରିବ, ମୋ ଅଧକ ମୋତେ ଦେଇ ଦିଅନ୍ତୁ, ଝିଅ ବାହାଘର ଖରଚ ତାଲିକା ବୁଝେଇ ଦିଅନ୍ତୁ—ତାଙ୍କର ସେ ମୋର ମୁଁ । ମୁଁ ଏତେ କାଦୁଅରେ ପଶିବି କାହିଁକି, ଗୋଡ଼ ଧୋଇବି କାହିଁକି ? ରଖି ଥୋଇ ଦଉନ ମାସେ ହେଲା । କଣ କରିବି ରେ ବାପା—ସକାଳୁ ସକାଳୁ ଆସିଲି ବାହାରି—ଇଲେ ଫେରିଲା ବେଳକୁ ତିନ ଜଣ ମଣିଷ ଦାଣ୍ଡ ଦୁଆରେ ବସିଥିବେ—ବାହାର ତିନ ଗାଁରେ ମକଦ୍ଦମା ତଦନ୍ତ କରିବି, କାହା ଘର ତକରାର ବୁଝିବି—ଏଇ ବେପାରେ ଦଉଡ଼ ଦଉଡ଼ ମୋ ନିଜ ବେବସା ଆଉ କିଛି ହେଲାନି । ଜମି ଗୁଡ଼ାକ ମରି ଯାଉଚି, କୋଉଠିକି ପାଣି ବୁହା ହବ, କି ନାଇଁ—କିଏ ବୁଝୁଚି କିଏ ଦେଖୁଚି ।” ଧାପ ତେଜିଲେ ହାତ ଚକଣି—ମିଶ୍ରେ ଯେ ଖାଲି ମକଦ୍ଦମା ସରଜମିନ କରି ନିଜ ବେଉସା ମାଟି କରୁଛନ୍ତି ଏ କଥା ମୁହଁରେ କହିଲେ ସିନା—ମକଦ୍ଦମା ବୁଝନ୍ତୁ, କଜିଆ ମେଣ୍ଟାନ୍ତୁ, ଭଲଲୋକ ହୁଅନ୍ତୁ, କେଉଁଠି ଆଉ ମିଶ୍ରଙ୍କର ହାତ ଚକଣି ନ ହୁଏ ।

ବରଜୁ ହସି ହସି କହିଲା, “ଏଇ କିବା କଥା ପାଇଁ ଆପଣଙ୍କୁ ନିକମା କରି ଆଣି ବସେଇଚ—ଭିନେ ହବା ବଣ୍ଟରା କରିବା—ଏ କଥାଟା କଣ ଏତେ ଭିଡ଼ କାମୁଟାଏ ? ଯା’ନ୍ତୁ ଆପଣ – ସେଇଟା ଟଗଲା ଟୋକାଟାଏ, ତାରି କଥାରେ—”

"ଆଉ କହନ୍ତ ସେ କଥାରେ ପୁଅ—ଯେତେ ବୁଝେଇଲେ କଣ ମାନିଲା ? କହିଲା, ବାପ ବଦଳି ବାପ ତୁମେ, ତୁମେ ନ ଗଲେ ମୁଁ କୁଆଡ଼ୁ କିଛି କରିପାରିବି ନାହିଁ ।"

ବରଜୁ କହିଲା, "ହଁ, ସେ କଥା କିଏ ମନା କଲା—ତା ବୋଲି ଏଇ କଥାକୁ ଆପଣଙ୍କର ଏତେ କାମ ମାରି କରି ଟାଣି ଆଣିଚ ?"

ମିଶ୍ର ଉଠି ପଡ଼ି ଗାମୁଛାରେ ଗୋଡ଼ ଦି'ଟା ପିଟି ହୋଇ କହିଲେ, "ହଁ ତାଙ୍କ ଆଣିଲା, କଣ ଏମିତି ଦୋଷ କରି ପକେଇଲା ? ସେଥିପାଇଁ ନୁହେଁ ଯେ—କରେ ଛକଡ଼ି—କୁଆଡ଼େ ଗଲା ସେ ? ଦେଖିଲ—କଥା ପଡ଼ିଚ ସେ କୁଆଡ଼େ ପଳେଇଲାଣି ?" ଭାଇକୁ ଆସିବାର ଦେଖି ଛକଡ଼ି କେତେ ଆଗରୁ ଖସି ଚାଲିଯାଇଛି । ଛକଡ଼ିର ମନଟା ସ୍ୱେରଚଟିଆ ଧରିଛି । ମିଶ୍ରେ ମନେ ମନେ ଛକଡ଼ିର ଆଚରଣରେ ବଡ଼ ରାଗ ହୋଇ ଘରକୁ ଫେରିଲେ । କେତେଡ଼ ଖରାପ ଟୋକାଟାଏ—ମାହାଳିଆଟାରେ ଚହ୍ଲା ପକେଇ ଦେଲା !

ବରଜୁ ଆଜି ଭଲକରି ବୁଝିଲା—ଛକଡ଼ି ଲାଗିଲାଣି, ଏଥର ଭିନେ ହବ—"ଆଚ୍ଛା ଦେଖି ତ ଭଲା—କେମିତି ତୁ ଏ ଘରକୁ ଭାଙ୍ଗିବୁ, ଦି'ଫାଳ କରିବୁ—ବରଜୁ ପଧାନ ଥିବା ଯାଏ କେତେବେଳେ ହେଲେ ଏ କଥା ହବ ନାଇ ।" ଛକଡ଼ିକୁ ଡାକି ବରଜୁ ମୁରୁକି ହସା ଦେଇ କହିଲା, "କରେ ଛକଡ଼ି, ଭିନେ ହବା ପାଇଁ ବାହାରିଚୁ ଏତେ ଭଲ ଲୋକ ଡାକୁଚୁ କାହିଁକି ? ସମ୍ପତ୍ତି ତ ଆମର, ଆମ ଭିତରେ ବଣ୍ଟା ହବ; ଭଲ ଲୋକ ଆସି କଣ ତାକୁ ଆଉ ଅଧିକା କରି ଦେବେ ?—ତୁ ଭଲା ଆଗ କହିଲୁ, ତୋର ଭିନେ ହବାକୁ କାହିଁକି ଏତେ ଇଚ୍ଛା ?"

ମାସ ମାସ ଧରି ନେହମଣି ଛକଡ଼ିକୁ ତାଲିମ କରିଛି, ଘୋଷେଇଛି—ହରି ମିଶ୍ରେ କେତେ ଲାଗି ପଣ୍ଡ ଶିଖେଇଛନ୍ତି । ସେ କଣ ଏତିକ ଅକାମୀ ! ଛକଡ଼ି ଖୁବ୍ ସାହସ ବାନ୍ଧିଲା, ମୁହଁ ଟାଣ କରି କହିଲା, "ଭିନେ ହେବା ନା—ଘର ଗୋଟାକର ଯାହା ଯୋଉଠି ଆୟ ଆମଦାନ ସବୁ ତ ତମର ଖର୍ଚ୍ଚରେ ପଶିଲା—ହଁ'ହଟା ବାହାଘର, ଏତେ ମଣିଷଙ୍କର ଖର୍ଚ୍ଚ—ମୁଁ ତ ଏତେ ଅଲେଇ ବଲେଇ ସମ୍ଭାଳି ପାରିବି ନାଇଁ ?"

ବରଜୁ ଅବାକ୍ ହେଲା—ଛକଡ଼ି ମୁହଁରୁ ଆଜ ଏ କଥା ବାହାରୁଛି; ଯେଉଁ ଛକଡ଼ି ଆଜଯାଏ ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ଭାଇ ଆଗରେ କଥା ପଦେ କହି ନାହିଁ ! ନା, ନା, ଏ ଛକଡ଼ି ନୁହେଁ—ଛକଡ଼ି ରୂପରେ ଆଉ ଜଣେ କିଏ ଛିଡ଼ା ହୋଇ କଥା କହୁଛି !

ବରଜୁ କହିଲା, "ହଉ ଭଲକଥା, ତେବେ ଭିନେ ହବାକୁ ତୋର ଇଚ୍ଛା । ମୋର ଇଚ୍ଛା କଣ ଜାଣୁ ? ମୋର ଇଚ୍ଛା ଭିନେ ହେବି ନାଇଁ; ଏଘର, ବାଡ଼ି ଜମି, ଗୋରୁ ଗାଈ କିଛି ବଣ୍ଟା ହବ ନାଇଁ । ଆଚ୍ଛା, କେମିତି ତେବେ ତୋ କଥା ହବ ମୋ କଥା ହବ, କହିଲୁ ଦେଖି ।" ବରଜୁ ଛକଡ଼ିକି ଚାହିଁ ହସିଲା ।

ଛକଡ଼ି ବୁଝିପାରିଲା ନାହିଁ; ମୁହଁ ଶୁଖାଇ କହିଲା, "ମୁଁ ଏତେ ସେତେ ଅଡ଼ୁଆ କଥା ବୁଝିପାରେ ନାହିଁ । ସବୁ ତ ଅଧାଅଧି କରିଦେଲେ କଳି ଛିଡ଼ିଯିବ; ଏତେ ଜଗର ଲାଗିଛି କାହିଁକି ।"

ବରଜୁ କହିଲା, "କିଛି ପରି ଅଧାଅଧି ହବ ନାଇଁ ବୋଲି ମୁଁ କହୁଛି – ସେମିତି ପୂରାପୂରି ରହିବ ।"

ଛକଡ଼ି ବିରକ୍ତ ହୋଇ କହିଲା, "ମୁଁ ପରି କହୁଚ, ମୁଁ ଏକାଠେଇ ରହି ପାରିବି ନାଇଁ ।"

ମୁଁ କଣ ସେ କଥାକୁ ନାହିଁ କରୁଚି କି—ଭିନେକୁ ଭିନେ ହବା, ସମ୍ପତ୍ତି ଗୁଆପୁର ରହିବ—ତା' ହେଲେ ତ ତୋ କଥା ମୋ କଥା ଝିଅଙ୍କ କଥା ରହିବ !"

"ମତେ ଏତେ ବଙ୍କେଇକରି କହିଲେ ମୁଁ ତ ବୁଝିବି ନାହିଁ ! ହାରା ସୁନାଙ୍କ ବାହାଘର ଖର୍ଚ୍ଚ, ସବୁ ଖର୍ଚ୍ଚ, ହିସାବ ହେଇ ଅଧାଅଧି ହବ ।"

ହାରା ସୁନାଙ୍କ ବାହାଘର ଖର୍ଚ୍ଚ କଥା କହି ପକାଇ ଛକଡ଼ିର ଚୋଟିରେ ଲଗିଲା—ସେ କାଶିଲା ।

ବଉଳୁ ହସି ହସି କହିଲା, "ନାହିଁରେ ବୋକା—ସେଇ ଖର୍ଚ୍ଚ ସବୁ କଏ ଆଉ ବୁଝୁଥାଏ । ହାରା ସୁନା ବାହା ହେଲେ, ତାଙ୍କର ବାହାଘର ଖର୍ଚ୍ଚ ଆମେ ଆଜ ଭାଗ ବଣ୍ଟାରେ ହିସାବ କରିବା—ଏମିତି ବୁଦ୍ଧି ଆମର । କାଇଁକି, ମୁ ପରା କହୁଛି—ସମ୍ପତ୍ତି ଅଲଗା ହବ ନାହିଁ, ପାଣରୀ ଉଠିବ ନାହିଁ, ହାଣ୍ଡି ପଡ଼ିବ ନାହିଁ—ଆମେ ଖାଲି ଭିନେ ହବା—ଏ ଘର ତୋର, ଏ ବାରି ବଗିଚା, ଜମିଫସଲ, ଗୋରୁଗାଈ, ଗଛବୃକ୍ଷ ସବୁ ତୋର—ମୋର କଣ ହବ କହିଲୁ ? ଆଉ ତ ଗୋଟାଏ ଝିଅ ମୋର—ଯୋଉଠି ଠାଏ ବାହା କରିଦେଲେ ଛୁଟି—ଦାମ ତ ଅଣ୍ଡିରି ପୁଅଟା—ଯେଉଁଠି ହେଲେ ମୂଲଲଗି ପେଟ ପୋଷିବ—ଆଉ ଆମେ ଦିହଟା ଶେଷ କଣ ଚଳଯାଇ ପାରିବୁ ନାହିଁ ।" ବଉଳୁ ଛକଡ଼ିର ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ହସିଲା ।

ଛକଡ଼ିକୁ କଥା ପଇଟିଲା ନାହିଁ, ବଲ ବଲ କରି ସେ ଭାଇ ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ଛେପ ଢୋକିଲା—କେଉଁ କାଳରୁ ଯେମିତି କି ସେ ବଉଳୁକୁ ଚହ୍ନି ନାହିଁ ।

ଛକଡ଼ି ମୁହଁରୁ ବାହାରି ପଡ଼ିଲା, "ଏଁ—କଣ କହିଲ ।"
ବଉଳୁ କହିଲା, "ବୁଝି ପାରିଲୁ ନାହିଁ । ସମ୍ପତ୍ତି ବଣ୍ଟାହବ ନାହିଁ—

ଆମେ ଭିନେ ହବା, ତୋର ସବୁ ହେଲା । ଘର ଦୁଆର, ବଳ ବାଗ, ଗୋରୁ ଗାଈ, ଯେତେ କିଛି । ମୁଁ କାଲି ପିଲଙ୍କୁ ନେଇ ଘରଛାଡ଼ି ଯାଉଚି—ବୁଝିଲୁ ନା ?" ବରଜୁ ହସିଲା ।

ଛକଡ଼ି ହସିଲା ନାହିଁ କି କାନ୍ଦିଲା ନାହିଁ—ବଲ ବଲ କରି ଚାହିଁ ରହିଲା । ବରଜୁକୁ ଚାହିଁଥିଲା କି କୁଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଥିଲା, ସେ ନିଜେ ମଧ୍ୟ ଜାଣେ ନାହିଁ । ଖାଲି ଗୋଟିଏ 'ନା' କହି ଦେଇ ସେ ଚୁପ ହେଲା ।

ବରଜୁ କହିଲା, "ବୁଝିଲୁ ନାହିଁ—ମୁଁ କାଲି ମୋତି, ଧାମ ଆଉ ତାଙ୍କ ମା'କୁ ନେଇ ଘରୁ ଚାଲିଯାଉଚି, ସବୁ ସମ୍ପତ୍ତି ତୋର ।"

ଛକଡ଼ି ଆଉ କିଛି କହିଲା ନାହିଁ—ପୁଣି ଥରେ କହିଲା "ନା" ।

ଏ 'ନା'ଟା ତାର ମୁହଁ ଉପରୁ ନୁହେଁ—ଏକାବେଳେ ପେଟ ଭିତରୁ । ଏ 'ନା' ରେ ନେହମଣିର ଜବରଦସ୍ତି ମିଶି ନ ଥିଲା କି ହରି ମିଶ୍ରଙ୍କ ଚାତୁରୀ ମିଶି ନ ଥିଲା—ସଫା ସଳଖ 'ନା' ଟାଏ ।

ଘରଭିତରେ ପଶି ବରଜୁ ହାବିବୋଉକୁ ମୁରୁକି ହସି କହିଲା, "କଣ ସେ ଦିନ ତୁ ଖୁବ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଦେଖେଇ କହୁଥିଲୁ, ଆଜି ସତକୁ ସତ ସେଇ ଡାକ ଆସିଲା । ଘରୁ ବାହାରି ଯିବାକୁ ହବ—ସମ୍ପତ୍ତି ବାରି ଘରଦୁଆର ଛକଡ଼ିକୁ ସବୁ ଦେଇ—କେମିତି ପାରିବ ତ ?"

ହାବିବୋଉ ଆଗ ଆଗ ବିଶ୍ୱାସ କଲା ନାହିଁ, କହିଲା, "... ମିଛ କଥା ।"

ବରଜୁ କହିଲା, "ମୁ କଣ ତମରି ଆଗରେ ମିଛ କହୁଚି ? ବରଜୁ କେଉଁଠି ମିଛ କହେ, ହାବିବୋଉ ଆଗରେ କହିବ

ତେବେ ହାଣ୍ଡିବୋଉକୁ ଯେମିତି ଅପସନ୍ଦ ଲାଗିଲା, ସେମିତି କଉତୁକିଆ ଲାଗିଲା—"କେମିତି ଘର ଦୁଆର ଛାଡ଼ି ପଳେଇ ଯିବ ମ—କେଉଁଠି ରହିବ ଭଲା ?"

ବରଜୁ ହସି ହସି କହିଲା, "କେଉଁଠି ରହିବ ? ସେ କଥା କଣ କଏ ଆଗରୁ ଠିକ୍ କରିଥାଏ ?"

"ଆଉ, କିଛି ଠିକ୍ ଠିକଣା ନାହିଁ, ଘରୁ ପଳେଇବ, ଭୂତ ଲାଗିଲା ପରି—ଏ କୁଆଡ଼ କଥା ମ ?"

ବରଜୁ ହସି ହସି କହିଲା, "ଘରୁ ପଳେଇବ ହାଣ୍ଡିବୋଉ—କାଲି ସକାଳେ । ତମେ ଯେବେ ଯିବ, ତେବେ ଆଜି ଠଉଁ ସଜିଲ ହୋଇ ଥାଅ—ବୁଝିଲ ?"

ହାଣ୍ଡିବୋଉର ଆଉ ରସ କଣ ? "ହଉ ତେବେ କଣ କଣ ସାଙ୍ଗରେ ନେବା କହିଥାଅ, ବାନ୍ଧବୁନ୍ଧ ରଖିଥାଏଁ ।"

"ଖଲଇ ପିଲାଟାଏ ନୁହେଁ କି କାଣିକଉଡ଼ିଟାଏ ନୁହେଁ—ଖାଲି ଚଳବା ମୁତାବକ ପୁରୁଣା ଲୁଗା କେତେ ଖଣ୍ଡ ବାନ୍ଧ !"

"ଆଉ କଂସା ବାସନ ?"

"କିଛି ନୁହେଁ । ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା—ଏ ଘର କଥା ନେଇ ଦାଣ୍ଡରେ ହାଟରେ ଡେଙ୍ଗୁରା ପିଟିବ ନାହିଁ ।" ହାଣ୍ଡିବୋଉ କହିଲା, "ହଁ, ମୋର ତ ଗରଜ ପଡ଼ିଚି !"

ଛକଡ଼ି ସବୁ କଥା ଯାଇ ନେହମଣି ଆଗରେ କହିଲା । ନେହମଣି କହିଲା, "ମା ଲୋ ! ଏଇ କଥାକୁ—ନା' ପେଲି ଦେଲି ନଳକଟାକୁ !" ଏଇଥିରେ ସବୁ ଡରିବେ ! କି ଡରାଣି ଦେଖାଉଛୁ ? କେତେଇ ଏମିତି ଘର ଦୁଆର ଛାଡ଼ି ପଳେଇଲେଣି, ବାକି ଏଇ

ଘଳେଇଦିବ । ବଉଁଶଠା ଯାକ ତ ଯାହା ସେଇଠି ସବୁ ଖାଇ ମରୁଛ — ଉଗ୍ରଣ ଦେଖଉଚ କାହାକୁ ? ଯା ଭାଗ । ତୁ ଗଲେ ଭାଗ, ତୋ ପଛରେ ସବୁ ଗୋଡ଼େଇ ଯିବେ କି ? କି ଲୋ, ଭାରି ଉଗ୍ରଣ ଦେଖଉଚ ।"

ନେଳମଣି ଛକଡ଼ ଉପରେ ବିରକ୍ତ ହୋଇ କହିଲା, "ତୁ ମାଈମୁହାଁ ସେଠୁଁ ଶ୍ଳେରଙ୍କ ପଛ ଘଳେଇ ଆସିଲୁ କାହିଁକି ? କହିଲୁ ନି, କେମିତି ଯିବୁ ଯା ଭାଗ । ଏଇ କଥାରେ ସବୁ ଉଗ୍ରଚଣ୍ଡୀ କି ! ମାମଲତକାର ହୋଇ କଥା କହିବ କଣ, ଶ୍ଳେରଙ୍କ ପଛ ସେଠୁଁ ପଳାଇ ଆସିଲା — ତୁଇ ମାଈମୁହାଁ ସବୁ କରିବାକୁ ।"

"ସେମିତି କାହିଁକି କଉଚୁ ବା — ରହ । ସକାଳେ ପଗ କୁଆଡ଼େ ଯିବେ ! କେମିତି ଯିବେ ଯାନ୍ତୁ — ଆମର ତ ତୁନହୋଇ ରହିଲେ ଗଲା ।"

ନେଳମଣି କହିଲା, "ହଁ ସେଇ କଥା !" ଆଉ ଘରେ ବରଜୁ କାନରେ ସାନବୋହୂର କଥା ଶୁଣାଗଲା, "କହିଲୁ ନି କେମିତି ଯିବୁ ଯା ଭାରି !"

ପରିଚ୍ଛେଦ ବାର

ଆରଦିନ ସକାଳ ହେଲା ସବୁ ଦିନ ପରି । ବରଜୁ ବଡ଼ି ଅନ୍ଧାରରୁ ଉଠି ଛକଡ଼କୁ ଉଠାଇ ଘର ବାରି, ଢଳ ବଗିଚା, ଗୋରୁ ଗାଈ — କେଉଁଠି କୋଳଥମଞ୍ଜି, କେଉଁଠି ଧାନ ବିହନ ସବୁ ବୁଝେଇ ଦେଲା । କେଉ ସମ୍ପତ୍ତି ଯେ — ଘଣ୍ଟାକରୁ ବେଶି ଲାଗିଲା ନାହିଁ ।

ବରଜୁ କହିଲା, "କଣ, ଏବେ ତ ସବୁ ବୁଝିଗଲୁ— ଏଥର ଭିନେ ହେବା କଥା—ନା କଣ ?"

ଛକଡ଼ି କହିଲା, "ହଁ—କାଇଁକି ଅଧେ ଅଧେ ବାଣ୍ଟି ନେଲେ—" "ନାଇଁରେ ଛକଡ଼ି, ମୋର କଣ ସେଥିରେ କଳପଣା ଅଛି ବୋଲି ଭାବୁଚୁ ?—ବାପା ପରା ମନା କରି ଯାଇଚନ୍ତି, ଏ ସମ୍ପତ୍ତି ବଣ୍ଟରା ହେବ ନାଇଁ !"

"ହେଉ, ଯାହା କରିବ କର, ଏଥିରେ ଆଉ କିଏ କଣ କହିବ ?" ଛକଡ଼ିକି ବିରକ୍ତି ବୋଧ ହେଲା ।

ବରଜୁ ଘର ଭିତରକୁ ଯାଇ ଦେଖିଲା, ହାଣ୍ଡିବୋଉ ଘଡ଼ି, ଠେକ, ଲୁଗାପଟା, କେତେ କଣ ଗଣ୍ଠି ଲଟିଏ କରି ବାନ୍ଧି ଲାଗିଚି । ବରଜୁ ପଚାରିଲା, "ଏ କଣ କାରଖାନା ଚାଲିଚି ?"

"ସାଙ୍ଗରେ ନେଇକରି ଯିବା ନାଇଁ ?"

"ଏତେ ଜିନଷ ବାନ୍ଧିବାକୁ ତମକୁ କିଏ କହିଲା ?—କଂସା ବାସନ କାଢ଼ି ନେବାକୁ ତ ମନା କରିଥିଲି—ଘଡ଼ି କୁଣ୍ଡାଗୁଡ଼ାଏ ବାନ୍ଧୁଚ କାହିଁକି ଭଲା ?"

ହାଣ୍ଡିବୋଉ ମୁହଁ ଭାରି କରି କହିଲା, "ଆଉ ମୁଁ—ତାକୁ କିଣି କରି ଥୋଇଥିଲି !"

"କାଢ଼, କାଢ଼—କିଣିକରି ଥୋଇଥିଲ । ସବୁ କାଢ଼ି ପକାଅ, ଲୁଗାପଟା ଯାହା ବାନ୍ଧୁଚ, ସାନବୋଉକୁ ଦେଖେଇ କରି ବାନ୍ଧ ।"

ହାଣ୍ଡିବୋଉ ବରଜୁ ମୁହଁକୁ ଚାହିଁଲା । ବରଜୁ ହସିଲା—ହାଣ୍ଡିବୋଉ ହସିଲା । ଉଭେଁ ଉଭିଁକି ବୁଝିଲେ—କଥା ନାହିଁ, ଭାଷା ନାହିଁ ।

ହାସବୋଉ କହୁ କାହାକୁ କହୁ ନାହିଁ—କରଣ୍ଡୁ ଘର ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯିବା କଥା ଦଣ୍ଡକ ଭିତରେ କୁଆଡ଼ୁ ଫୁଟି ଗାଁଟାଯାକ ଖେଳି ଗଲାଣି । ଶରଧାବୋଉ, ନାଣ୍ଡୀ ପଣ୍ଡିଆଣୀ, ନେଳଗା ମା, ଶୋଭା ନାନୀ, କେତେ ମାଇପେ ଆସି ପଧାନ ଘରେ ରୁଣ୍ଡ ହେଲେଣି । କାହା ହାତରେ ଦାନ୍ତକାଠି ଖଣ୍ଡେ, କିଏ ଧରିଛି ହଳଦୀ ମେଞ୍ଚାଏ, ତେଲ କାଞ୍ଜୁଲିଟାଏ, କିଏ ଧରିଚି କଦଳୀପତ୍ରର ଗୁଡ଼େଇ ଖଣ୍ଡେ ଦରପୋଡ଼ା ଧୂଆଁପତ୍ରର ପିକା । "ଛିଆ, କୁଆଡ଼ିକା କଥା ଏ, ଘର ଛାଡ଼ି ପଳେଇବ—ଶ୍ୱଶୁରଙ୍କୁ ମାନ କରି ଖପରରେ ଖାଇବା କଥା ! କାହିଁକି ? ସମ୍ପତ୍ତି ବାଣ୍ଟି ଦେଇଥିଲେ କଣ ହେଇଯାନ୍ତା । ଦି'ଭାଇଙ୍କ ଭିତରେ ମନ ନ ମିଳିଲା ଏକାଠେଇ ନ ରହିଲେ —ଏ କଥା କଣ ହଉ ନାହିଁ ? ସଭିଙ୍କ ଘରେ ତ ଏଇ କଥା —ଏ ଅଭିଆଣ କଥା କୋଉଠି ଅଛି ? ଗୋଟାଏ ଭାଇ ଘରଦୁଆର ଛାଡ଼ି ପଳେଇବ !

ଦାଣ୍ଡଦୁଆରେ ଯଦୁ, ନିଧିଆ, ଧରମା, ମାଗୁଣିଆ—ପଞ୍ଚାଏ ଆସି ଜମା ହେଲେଣି । ନିଧିଆ ଗାମୁଛା କାନିରେ ଆଖି ପୋଛି ପୋଛି କହୁଛି, "ବଇଜୁଆ ଭାଇ ଯାହା ବୁଝିଥିବ ସେଇଆ । ତାଙ୍କୁ ବଦଳେଇବ କିଏ ? ସେ ତ ଛୁଙ୍କୁଣୀରଥ ଅଣଲେଉଟା !"

ଧରମା କହିଲା, "ଆରେ ହ, ବଇଜୁଆ ଭାଇ ଆମକୁ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯିବ, ଖାଲି ମାହାରିଆ ପଢ଼ିଚ ?"

ଯଦୁ ହସି ହସି କହିଲା, "ତୁ ଆଜି କଣ କହିବୁ ଧରମା, କହିଲୁ ?"

"କଣ କହିବି ? କାହିଁକି, ସେ ଯୁଆଡ଼େ ଯିବ, ମୁଁ ସିଆଡ଼େ ଯିବି—ସେ ତ ଏତେ ସମ୍ପତ୍ତି ଛାଡ଼ି ଚାଲିଗଲା—ମୋ ଭଳିଆ ଗରିବ କଣ କିନଖରପ ହୋଇଯାଉଛି କି ?"

ମାଗା କହିଲା, "ଧରମା କଣ ଖରାପ କଥା କହୁଚି—ଏ ଗାଁରେ ଆଜ ରହିବାରେ କଣ ଲାଭ ଅଛି କ ? ପଧାନ ବୁଢ଼ା ତ ମରିଚାଲି, ବରଜୁଆ ଭାଇ ତ ଘରଛାଡ଼ି, ଗାଁ ଛାଡ଼ି ଯାଉଛି—ଆଜ ଆମେ କଣ ଏଠି କୋଣ ଖାଇ ମଞ୍ଜି ପୋଡିବୁଁ କ ? ଆମ ରହିବା କଥା ସେମିତି ସେମିତ ।"

ଧରମା କହିଲା, "କ ରେ, ଖାଲି କହିଦେଲେ ହୋଇଗଲା ? ଆମେ ଏତେ ମଣିଷ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ସେ ଗୋଟାଏ ଘର ଛାଡ଼ି ପଳେଇବ —ଆମେ ବସି କରି ଆଖି ଆଗରେ ଏକଥା ଦେଖୁଥିବୁ ?"

ଯଦୁ ଦଳେଇ ମୁରୁକ ମୁରୁକ ହସି କହିଲା, "ଆଜ କଣଟାଏ ତୁ କରି ପକେଇବୁ, କହିଲୁ ଧରମା ?"

"କାଇଁକ—ତମେ ତିନ ଜଣ ଏକାଠି ଖାଲି ବସ—ଦଣ୍ଡକେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଭଲେ ଘରଟାରେ ଅଧିକ ସମ୍ପତ୍ତି ବଣ୍ଟେଇ ଦଉନ ! ହେଁ— ଛୋକଡ଼ା ପଧାନ ବାହାରପିବ, ପଦେ କଥାରେ ଖାଲି—ଭଲେ ଅଧେ ଅଧେ ସବୁ ବାଣ୍ଟି ନ ଥୋଇବାକୁ ବାର ସମ୍ଭବ ନାଇଁ—ହେ—ଏ କଣ ଆଉ କଏ ହେଇଚ କ, ଏ ପରା ଧରମା' ଦାସ ।"

ନଧିଆ କହିଲା, "ଆରେ, କାଇଁକ ମିଛରେ ତପୁ ଲୁଟି ହଉଚୁ ଶୁଣିଲୁ—ସେ ତ ଭଲେ ହବ ନାଇଁ ବୋଲି ଖୁସିରେ ଘର ଦୁଆର ଛାଡ଼ିଦେଇ ଯାଉଚି, ତୁ ଆଜ ତାଙ୍କୁ ଭାଗ ବଣ୍ଟେଇ ରଖେଇ ଦେବୁ କଣ ?"

"ତ ଖାଲି ମାଡ଼ାରିଆ ପଡ଼ିଚ—ଘର ଦୁଆର ଛାଡ଼ି ଦେଇକ—ଆମେ—ଖାଲି ଏଠି ଭୁତ ବଇଚୁଁ ?"

"ଘୁଞ୍ଚ କହୁଣ୍ଡ ଗୋପାଳପୁର ଗାଲୁଆ ।"

"ଏ ତ ଭାରି ଭଲଲୋକ !"

ନଧିଆ ପୁଣି କଣ କହିବ ବୋଲି ଯାଉଥିଲା । ସନ୍ଧ୍ୟା ଦଳେଇ ମନା କରିଦେଲା—"ତୁନି ହ, କାହିଁକି ବୃଥା କଥାଟାରେ ଏତେ ଲାଗିଛୁ ?"

ବରଜୁ ଦେଖିଲା, ଗାଁଯାକ ହାଟ ହୋଇଗଲାଣି । ଯା-ଛା-ତା' ହଉ—ତା'କୁ ଯିବାକୁ ହେବ । ଭାଇ ମୁହଁରୁ ଯେତେବେଳୁ ଭିନେ ହେବା କଥା ଶୁଣିଲାଣି, ହାରା ସୁନାଙ୍କ ବାହାଘର ଖର୍ଚ୍ଚର ହିସାବ ଦରକାର ହେଲାଣି—ପଛ କଥାଯାକ ସବୁ ତା ମନେ ପଡ଼ିଗଲା—ମୁଗଅମଳ ଗୁଡ଼ବକରି—ନା, ଆଜି ନୁହେଁ । ଘରଟାର ମାୟା ତାକୁ ଯାହା ମଝିରେ ମଝିରେ ଟାଣୁଥିଲା—ଯେତେବେଳେ ବୁଝିଗଲା ଯେ, ଭିନେ ହେବା ପାଇଁ ଛକଣ୍ଡ କେତେ ଆଗରୁ ଯୋଗାଡ଼ ଲଗେଇଛି, ସେ ମନେ ମନେ କହିଲା, "ନାଃ, ଆଜି ନୁହେଁ !" ସାନବୋହ କଥା ମନେ ପଡ଼ିଲା, 'କହିଲୁ ନ, କେମିତି ଯିବୁ ଯା ଭାଇ !'—ନା, ଏ ଘରେ ଆଉ ରହିବାର ନୁହେ ।

ବରଜୁ ହାରାବୋଉକୁ ଯାଇ କହିଲା, "ଦଅ, ବାହାର ପ ଏଥର ।"

ଗାଁ ମାଇପେ ହାରା ବୋଉକୁ ବାଉକଥା ପରୁରି ଅଥୟ କ ସାରିଲେଣି—"ହାରାବୋଉ ଏ କୁଆଡ଼ କଥା ମ—ତୁ ଭୁଆସୁଣ ମାଇପିଟା, କୁଆଡ଼େ ବାଟରେ ଘାଟରେ ବୁଲିବୁ ମ—କୋଉ ଗାଁ ଭଲା ଏ କଥା ଶୁଣା ଅଛି ? କାହିଁକି—ତୁ ବରଜୁଆକୁ ମନା କ ନାହିଁ ?" ହାରାବୋଉ ହସିଲା, "ମୁଁ ମନା କଲେ ମୋ ମନା ସି କିଏ ମାନିଲେ ହବ !" ଶୋଭାନାନୀ କହିଲା, "ଆଉ ତୁ ମାଇପି କେମିତି ବାରଆଡ଼ ବୁଲିବୁ ମ ? ଚଷାଘର ଝିଅ—କଣ କାଉ

କଣ୍ଟ୍ରାଘର ହେଉଛି ?" ଶଙ୍ଖଧାବୋଉ କହିଲା, "ଆଲୋ ତୁ ଯାହା କହୁଚୁ—'ବାଟ ଗୁଡ଼, ବୋହୂ ହାଟକୁ ଯିବେ !' ଏକାଳରେ ତ କେତେ ବଡ ବଡ଼ ଘର ବୋହୂ ଦାଣ୍ଡରେ ବୁଲୁଛନ୍ତି, ଆଉ ହାଣ୍ଡିବୋଉ ବାହାରିଲେ ପାପ ଛୁଇଁ ପକେଇବ ?"

ସାନବୋହୂ, ନାଣ୍ଡୀ ପଣ୍ଡିଆଣି ଛକଡ଼ର ଶୋଇଲାଘରେ କେତେ ଝୁପୁରୁଝାପର ହସକୌତୁକ ଲଗେଇଛନ୍ତି ।

"ହଁ, ଆଉ ଡେରି କର ନାହିଁ" କହି ବରଜୁ ଲୁଗାବୁଜୁଲାଟି କାଖରେ ଜାକି, ମୁଣ୍ଡରେ ଠେକାଟି ଭିଡ଼ି, ତିନି ହାତିଆ ବେଙ୍ଗାଟି ଧରି ଦାଣ୍ଡଦୁଆରକୁ ବାହାରି ପଡ଼ିଲା । ପଛରେ ହାଣ୍ଡିବୋଉ—କୋଳପୁଅଟିକି କାଖରେ ଧରି, ମୋଟର ହାତ ଧରି, ଗାଁ ମାଇପଙ୍କୁ ହସି କଥା କହି ବାହାରି ପଡ଼ିଲା । ଘର ଭିତରେ କେଉଁଠି କେତେ ପେଡ଼ିପେଟରା, ହାଣ୍ଡି କୁଣ୍ଡେଇ, ଶାଗ ପଟାଳି, ଲଙ୍କାମରିଚ ଗଛ—କୁଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଲା ନାହିଁ, କାହାରି ମାୟା ରଖିଲା ନାହିଁ—ମାଇପିଟାଏ, ଧନ୍ୟ ସେ !

ମାଗା, ନେତରା, ଚନ୍ଦରା, ଧରମା, ସମସ୍ତେ ଏକଜୋଟ ହୋଇ ବରଜୁକୁ ଘରକୁ ଫେରାଇ ନେବାକୁ ଠିକ୍ କରିଥିଲେ । ଯଦୁ କହିଲା, "ବୃଥା କଥା, କେହି ପାରିବ ନାହିଁ—ବ୍ରହ୍ମା ବିଷ୍ଣୁ ମହେଶ୍ୱର—ଭାଉଁରିଆ କାଠି ସେ—ଭାଙ୍ଗିଯିବ ପଛେ ନଇଁବ ନାହିଁ । ସେ ଯୋଉ କାମରେ ହାତ ଦେଇଚି ସେ କାମଟି ପ୍ରଭୁ ସିଦ୍ଧ କରନ୍ତୁ, ଏତିକି ଖାଲି କହ । ଆଉଗୁଡ଼ାଏ ଯୋଉ କଥା କହିବ, ସେ କଥା କରିବାକୁ ଯାଉଚ ଯେ, ଜାଣିକି ?"

"କର୍ମ କଷଣ ଦେହ ସହେ,
ଅଭକ୍ଷ୍ୟ ଅଜଗର ପ୍ରାପ୍ୟେ ।"

"ଏ ଦେହ ତ କେତେ କର୍ମ କଷଣ ସହୁଚି, ବରଜୁଆ ଭାଇ ସେ ଝଡ଼କୁ କଣ ପରବାଏ୍ କରିବ ଯେ—"

ବୁଧିଆ କହିଲା, "ଖାଲି ଗୋଟାଏ ଠିକଣା ଥାନ କୋଉଠି ଥାନ୍ତା—ହେଇଛି ଅମୁକ ଅମୁକ ଠେଇଁକି ଯିବ ।"

ଯଦୁ କହିଲା, "ବରଜୁଆ ଭାଇର ତ ଘର ସବୁଠେଇଁ ଛେ—ତା ପାଇଁ ଚିନ୍ତା କଣ—ଯେ ନିଜର ଘରକୁ ଗୁଡ଼ି-ଦେଇପାରେ ତାକୁ ଆଉ କଣ ଅପୂରୁବ ହେଉଚି, ନା ଖାଇବା ପାଇଁ ଭାବନା ଅଛି ?"

"ଆହାରେ ଭଲ ମନ୍ଦ ନାହିଁ
ଯେ ସ୍ଥାନେ ଯେମନ୍ତ ମିଳଇ !"

ବରଜୁ ପଧାନ ହସି ହସି ଠେଙ୍ଗାଟା ଧରି ଘର ଭିତରୁ ବାହାରି ଆସିଲା । ପଛରେ ହାସ୍ୱକୋଉ ମୋଟର ହାତ ଧରି ସାନ ପୁଅ ଦାମକୁ କାଖକରି ପଛକୁ ଟିକିଏ ଟିକିଏ ଚାହିଁ ଦେଇ, ଗାଁ ମାଇପଙ୍କୁ ହସି କରି ମୁଣ୍ଡ ଟୁଙ୍ଗାରି ଦେଇ ଚାଲି ଯାଉଚି । ବରଜୁ ଯଦୁକୁ ଦେଖିପକେଇ କହିଲା, "ଯଦୁଆ ଭାଇ, ଏ ଗାଁ କଥା ତତେ ଲାଗିଲା ।"

ଯଦୁ ହସି କରି କହିଲା, "ଏକା ସବୁ ପାରିବ ତ ?"

"ଫେର୍ ସେ କଥା କହିଲୁ—ଏକା ତୁ ? ମୁଁ କଣ ଆଜି ଏକା ?" ଯଦୁ ଦଳେଇର ମନେ ପଡ଼ିଗଲା—

"କରି କସରତ ଥାଏ ମୁହିଁ
ମୋ ଛନା ଆନ ଗତି ନାହିଁ ।"

ନାଁ, ଯଦୁ ଏକା ନୁହେ—ଆଉ ଜଣେ ତା ପାଖେ ପାଖେ ଅଛି—ବରଜୁ ଆଜି ଏକା ହୋଇ ଯାଉ ବାହାରି ନାହିଁ—ଆଉ

ଜଣେ ତା' ପାଖେ ପାଖେ ଚାଲିଛି—ତାର ମଉକାପେଁ କଣ, ଭଏଁ କାହାକୁ ? ଯଦୁ ଆଖି ପୋଛୁଛି ।

ଧରମା, ନଧିଆ, ମାଗା, ନେଡେରା, ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବରଜୁ କହିଲା, "ଆଓରେ ଭାଇ, ଭାବନା କଣ ? ସବୁ କଥାପାଇଁ ତ ସେଇ ଜଣେ ଅଛି ! ମୁଁ ଯୋଉଠି ଥାଏଁ—ସବୁବେଳେ ତୁମ କଥା ଆଗ ଭାବୁଥିବ, ଆଗ ପଚାରୁଥିବ ।"

ବରଜୁର ଚେହେରା ଆଜ ଦେଖି ସମସ୍ତଙ୍କ ମନରେ କେମିତି ଗୋଟିଏ ଭକ୍ତିଭାବ ଆସିଲା । କେତେ ଜଣ ଭାବଥିଲେ କହିବେ ବୋଲି, କେତେ ପାଞ୍ଚ କରଥିଲେ—କାହାରି ମୁହଁରୁ କଥା ବାହାରିଲା ନାହିଁ—ସମସ୍ତେ ମେଣ୍ଢାପଲ ପରି ପଛେ ପଛେ ଚାଲିଲେ । ହାଗବୋଉ ଭୁଆସୁଣୀଟା—ଗାଁ ମଣିଷଗୁଡ଼ାକ—ଜଣ କଡ଼ିକ, ଟିକଏ ଓଢ଼ଣା ଟାଣି କାଖକେ ପୁଅ, ପଣତରେ ଝିଅ ଧରି ଚାଲିଛି । ଅଲପଦନିଆ ବୋହୂ ଗୁଡ଼ାକ କବାଟକୁ ଦରମେଲା କରି ଫାଙ୍କବାଟେ ଜୁକୁ ଜୁକୁ ଚାହିଁଛନ୍ତି । ଝିଅ ପୁଅମାନେ ପିଣ୍ଡାରେ ରୁଣ୍ଡ ହୋଇ ମୋତିକୁ ଦାମକୁ ଆଖିମିଟିକା ମାରୁଛନ୍ତି । ବୁଢ଼ା ପଧାନ ଜଣେ—ରୋଗରେ ଉପାସରେ ସରୁ ସରୁ ହାତ ଗୋଡ଼—ପିଣ୍ଡାରେ ବସି କହୁଛି, 'ହଇ ହେଇ, ଏ କଣ ରେ—ଏ ଗାଁରୁ ଧର୍ମ ଉଠିଗଲା କି ରେ ?"

ବରଜୁ ପଧାନ ଗାଁରେ ବଡ଼ବଡ଼ିଆଙ୍କୁ ଦେଖି ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଦଣ୍ଡବତ ହୋଇ ମୁଣ୍ଡଟାକୁ ସବୁବେଳେ ପରି ତଳକୁ ନୋଇଁ ଚାଲି ଯାଉଛି । କେଉଁ କଥାକୁ ଯେମିତି ପରବାଏଁ ନାହିଁ—ଯେମିତି ଅଁକା ସୁନାମୁଣ୍ଡାଟାଏ କେଉଁଠି ପାଇଛି—ଦଙ୍ଗଡଙ୍କୁ ଲୋକଙ୍କରେ ଲୋଭିଲା ଲୋକଗିଲ ।

ଗାଁ ସୀମାରୁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଫେରାଇ ଦେଇ, ହସି ହସି ସମସ୍ତଙ୍କ ପିଠିରେ ହାତ ବୁଲାଇ, ବରଜୁ ପଧାନ ଚାଲିଲା । ବିଲ ମଝିରେ କିଏ ପାଣି ବୋହୁଥିଲା, କିଏ ହଳ ବାହୁଥିଲା, କିଏ ଘାସ କାଟୁଥିଲା—ପଲକୁ ପଲ କଳା କଳା ଜନ୍ତୁ ଛୁଟି ଧାଇଁଲେ ।—

କିଏ ଜୁହାର ହେଲା, କିଏ ମୁଣ୍ଡିଆ ମାରିଲା—କିଏ ଆଖି ପୋଛୁ ନାକ ସଡ଼ ସଡ଼ କରି ଠିଆହୋଇ ରହିଲା । ବରଜୁ କାହାକୁ ଦଣ୍ଡବତ ହେଲା, କାହାକୁ ଆଶୀବାଦ କଲା—ସମସ୍ତଙ୍କୁ ହସି କଥା କହିଲା ।

ବରଜୁ ପଧାନ ଚାଲିଲା ତିନି ହାତରେ ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ପାହୁଣ୍ଡ ପକେଇ । ହାଡ଼ିବୋହୂ ପଛରୁ ଡାକିଲା, "ତମେ ଏମିତି ଡଗ ଡଗ ହୋଇ ଚାଲିଲେ ପରା ମୋତ ଚାଲିପାରୁ ନାଇ !"

ବରଜୁ ପଚ୍ଛକୁ ଚାହିଁ ହସି କହିଲା, "ଆପଣା କଥାଟି କହ, ମୋଡି ନାଁରେ କାହିଁକି ବୋଲି ଦଉଚ—ଆଚ୍ଛା, ଆସିଲାବେଳେ ସାନବୋହୂକୁ କହି କରି ଆସିଚଟିକି ? ମୁଁ ତ ତାଙ୍କ ଛାଇକୁ ପାଇଲି ନାହିଁ ।"

"ହଁ, ସାନବୋହୂକୁ କହିଲି ଯେ, ମୁହଁକୁ ଚାହିଁଲା ନାହିଁ କି କଥା ପଦେ କହିଲା ନାହିଁ—ମୁଁ ଆଉ କଣ କରନ୍ତି ?"

ବରଜୁ ଜାଣି ପାରିଲା ପଚ୍ଛରୁ କିଏ ଜଣେ ସଙ୍ଗି ସଙ୍ଗି ହୋଇ ଦଉଡ଼ୁଛି । ପଚ୍ଛକୁ ଚାହିଁ କହିଲା, "କି ରେ ଗଉରା, ତୁ କୁଆଡ଼େ ?"

ହରିପୁରର ଗୌରାଙ୍ଗ ଶେଣ, ବରଜୁ ପଧାନର ବଡ଼ ଭକ୍ତସି ଲୋକ । ବରଜୁଆ ଭାଇ ବୋଲି ଗଉରା ପାଣି ପିଏ ନାହିଁ । କଳି ତକରାଳ, ମାଲିମକଦ୍ଦମା, ଭଲମନ୍ଦ ଯାହା ହେଲା, ବରଜୁଆ ଭାଇଙ୍କ ଡାକବ । ଆଠ ଦିନେ ପନ୍ଦର ଦିନେ ବରଜୁଆ ଭାଇକି ଗୋଟାଏ ଦଣ୍ଡବତ ପକେଇ ନ ଗଲେ ତା' ମନଟା ଥୟ ଧରେ ନାହିଁ । ସାଙ୍ଗରେ ବାଇଗଣ ଗୁଣ୍ଡାଏ କି କାକୁଡ଼ି ଆଣିଥିବ । ବରଜୁଆ ଭାଇ ପାଖରେ ବସି ଘଣ୍ଟାଏ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେବ, ଦିନେ ଦିନେ ଚାରି ଘରେ ଖାଇବ, ତା'ପରେ ଆପଣ ଘରକୁ ଫେରିବ ।

ଗୌରାଙ୍ଗ କହିଲା, "ତମରି ଘରଠାଉଁ ପଛ ବାହାରେ ବାହାରେ ଆସୁଚ !" ଗଉରାର ଆଖି ଦି'ଟା ଫୁଲି ଫୁଲି ନାଲି ଦିଶୁଛି—କଥା ଭଲ କରି କହିପାରୁ ନାହିଁ—ଖନ ମାରି ଯାଉଛି, "ବରଜୁଆ ଭାଇ, ମୋର ଗୋଟିଏ କଥା ରଖିବାକୁ ହବ ।"

ବରଜ ଗୌରାଙ୍ଗ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ପଚାରିଲା, "କଣ କଥା ରେ ?"

"ରଖିଲେ କହିବି ଭା ।"

"ଆରେ, କଣ ଆଗେ କହୁଛୁ !"

"ନା, ତମେ ଆଗେ କହ, ରଖିବ ତ ?" ଗଉରା ବରଜର ଢଙ୍ଗଟି ଜାଣେ । ଆଗରୁ ତାକୁ ପେଞ୍ଚରେ ନ ପକେଇଲେ ପାର ହେବ ନାହିଁ । ଥରେ ଖାଲି ମୁହଁରୁ ବାହାରିଗଲେ ଫେରିବ ଆଉ କଣ ଅଛି ? ଗଉରା ପିଲାଙ୍କ ପରି ଅଳି କଲା, "ନା, ତମେ ଆଗ କହ, ରଖିବ ?" ବରଜୁ ପାରିଲା ନାହିଁ, ଶେଷରେ କହିଲା, "ଆରେ, ଆରେ, ମୁଁ କଣ ରାଜା ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର ହେଇଚି ଯେ ଯାହା ସତ୍ୟ କରିବି, ସବୁ ପାଳିବି—ହଉ, କଣ କହୁଛୁ କହ—ରଖିବି ।"

ଗଉରା ଖୁସି ହୋଇ କହିଲା, "ଆମ ଘରେ ଆଗ ଦିନ ଝିଅଟା ରହିବ ବରଜୁଆ ଭାଇ—ସିଆଡ଼କୁ ପୁଅଟେ ଇଚ୍ଛା ତେଣେ ଯିବ । ଝିଅଟା ଦିନ ବରଜୁଆ ଭାଇ—ଝିଅର ଦିନରୁ ଉଣାଏ ବେଶି ହବ ନାଇଁ ।"

ବରଜୁ କହିଲା, "ଗଉରା; ମୁଁ ଗୋଟିଏ କଥା କହେ—"

"ମୁଁ ଆଉ କୋଉ କଥା ଶୁଣିବି ନାଇଁ—ତମେ କଥା ଦେଇଚ, ରଖିଲେ ରଖିବ, ନଇଲେ ନାଇଁ ।" ଗଉରା ପିଲାଙ୍କ ପରି କାଇଁ କାଇଁ ହୋଇ କାନ୍ଦିଲା, ଆଉ କଥା କହି ପାରିଲା ନାହିଁ ।

ବରଜୁ ଦେଖିଲା ଆଉ ଉପାୟ ନାହିଁ । ହାରିବୋଇଲୁ କହିଲା "ଚାଲ, ଏଇ ବାଟରେ ତ ତାଙ୍କ ଗାଁ ଭଡ଼କ—ଯିବା ତ—ନ ଗଲେ ତ ହବ ନାଇଁ ।"

ସକାଳେ ବରଜୁଠାରୁ ସବୁ ବୁଝିନେଇ ଛକଡ଼ ନାଗପୁର ହାଟକୁ ଚାଲିଗଲା—ହଁ, ସତରେ ଏମିତି ସବୁ ସମ୍ପତ୍ତି ଗୁଡ଼

ଘୁଞ୍ଚିଯିବେ ? ନେହମଣି କହୁଛି, ହରିମିଶ୍ରେ କହୁଛନ୍ତି—କିଏ କୁଆଡ଼େ ଏମିତି ଗଲଣି ? ଆଜି ନ ହେଲା ବା—କେଉଁଠି ଭଲା ଏମିତି ଘର ଛାଡ଼ି ଗୋଟାଏ ଭାଇ ଚାଲିଛି ! ଛକଡ଼ି କେତେ ଭାବିଲା—ହଁ, ଅଛି ତ ! ରାମ ତ ରାଜା ନ ହୋଇ ଭରତଙ୍କୁ ରାଜଗାଦି ଦେଇ, ରାଜ୍ୟ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଗଲେ ! ହଁ ତେବେ ଆଉ ସେକାଳର କଥା ଆଜିକାଲି ଅଛି ! ଆଜିକାଲି ତ ଭାଇ ଟୋଟିକି ଭାଇ କାଟୁଛି । ହେଇ, ସେ ଦିନ ପରା !—ଏତେ ବଡ଼ ଜମିଦାର ଘରଟାଏ—କେଉଁ ସମ୍ପତ୍ତି ଟେକାକ ପାଇଁ ଗୋଟାଏ ଭାଇ ଆର ଭାଇଙ୍କ ମିଶେଇ ତାର ପୁଅ ମାଇପ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଏକା ରାତିରେ କାଟି ଦେଇଗଲା । ଏକାଳେ କେଉଁ ଭାଇଟା ପୁଣି ଗୋଟାଏ ଭାଇକ ସମ୍ପତ୍ତି ଛାଡ଼ି ଦେଇ ଚାଲିଯିବ—ଯାହା ନେହମଣି କହୁଥିଲା—ସବୁ ଖାଲି ଉପରଣ ଦେଖାଇବା କଥା !

ତେବେ ଭାଇ ମଣିଷଟା, କେମିତି, ଛକଡ଼ି ତାହା ଆଜିଯାଏ ଭଲ କରି ନ ବୁଝିଲା—କେମିତି ଆଉପାଗଳା ଢଙ୍ଗର—କଣ କରିବ କେଜାଣି !

ଛକଡ଼ିର ସଉଦାରେ ମନ ନାହିଁ—ଏଇ କଥା ଖାଲି ଭାବନା । ଉଚ୍ଛବା ହୋଇ ଆସି କହିଦେଲା ବରଜୁ ଘର ଛାଡ଼ି ପିଲାମାଇପଙ୍କୁ ଧରି ଚାଲି ଗଲାଣି ।

ଛକଡ଼ି ଶୁଣିସାରି ଆଗ କେମିତି କାବା ହୋଇଗଲା—ସତେତରେ ସବୁ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଚାଲିଗଲା ! କେମିତି କଥାଏ, ଆଜି କଣ ଆସିବ ନାହିଁ । ଭାଇଜ କେମିତି ଗଲା, ମୋଟି, ଦାମ କେମିତି ଗଲେ !

ଛକଡ଼ି ପଚାରିଲା, “ଆଚ୍ଛା, ସାଙ୍ଗରେ କିଏ ଗଲା—ଜିନିଷ ପତର ଧରି ଲୋକବାକ କିଏ ଯାଇଚି ?”

"ଏଁ—କଣ କୁକୁଆଁ ଘର ଯାଇଚ କ । ଘଇତା ଆଗେଆଗେ ଚାଲିଚ, ମାଇପ ତ ଦାମକୁ କାଖେଇ ମୋତର ହାତ ଧରି ପଛେ ପଛେ ଯାଉଚ—ଅଲଜୁକ ମୁହଁରୁ ଫେରେ ହସ ବାହାରୁଚ ! ଏ କଥା ଭଲ କୋଉ କାରେ ଶୁଣା ନା ଗୁଣା ଥିଲା ?"

"ଆଚ୍ଛା ଭଲା, କେତେ ବାଟରେ ହେବେଣି ? କୁଆଡ଼େ, କଟକ ଆଡ଼େ ଗଲେ ?"

"ଏଁ, କଣ ଦଉଡ଼ ଯାଇଁ ନେଉଠାଇ ଆଣିବ କ—କେତେ ମଣିଷ ତ ଫାଟି ଫୁଟିଗଲେ, କାଇଁରେ କଚ୍ଛୁ ହେଲା ନାଇଁ—"

"ଆଚ୍ଛା ଏମିତି କଣ କଏ ପଳେଇ ଯାଏ ?"

"ଦେଖୁଚ ତ, ଶଏ ଲୋକଙ୍କ ଆଗରେ ଆପଣା ଭାବଠା ଘରଉଚ, ଆଉ ପଚ୍ଚରୁଚ ଫେର୍ କଣ ?"

"ହଁ, ପଳେଇଲେ ସିନା, ଆଉ କଣ ଫେରି ଆସିବେ ନାଇଁ ?"

"ଘର ଭିତର ଭାଇଠା, ଜାଣିନ, ମୁଁ ପର ଲୋକଠା କେମିତି ଜାଣିବି ହେ ?"

ଉଚ୍ଛବା ହାଠ ସଉଦା କରିବାକୁ ବାହାରିଲା । ଛକଡ଼ି ଡାକିଲା, "ଉଚ୍ଛବା ରହ ବା—କୁଆଡ଼େ ଯାଉଚୁ—ଆଚ୍ଛା, ଭାଇ ଗଲାବେଳେ କଅଣ କହୁଥିଲେ ?"

ଉଚ୍ଛବା ଚିଡ଼ିଯାଇ କହିଲା, "ମୋର ଆଉ କଣ କାମ ଅଛି ନା, ମୁଁ ଏ କଥା ଗପୁଥିବି ?

ଛକଡ଼ି କଅଁଳେଇ କହିଲା, "ଉଚ୍ଛବା ଟିକିଏ ରହ ଭଲା—କହି ଯା, ଭାଇ କଣ କହୁଥିଲେ—ମୋ କଥା କଣ କହୁଥିଲେ କି ?"

"କାହାର ବେପାର ନାଇଁ, କଏ କଉଠି ଏଇ କଥା ଶୁଣୁଥିବ ହୋ ! ହାଟ ଭାଙ୍ଗି ଯାଉଛି, ମୋର ଫର୍ଦ୍ଦ କେତେ ସଉଦା ଅଛି—" ଉଚ୍ଛବା କାହାରିଲା ।

ଛକଡ଼ି ପଛରୁ ଡାକିଲା, "ଉଚ୍ଛବା, ଉଚ୍ଛବା—ତୋ ପୁଅ-ଗଣ କହି ଯା !"

ଉଚ୍ଛବା ପଛକୁ ଫେରି ଚାହିଁଲା, "କେମିତି ଲୋକ ହୋ ତମେ ! ଅଦେଇ ଫର୍ଦ୍ଦ କହିଲି, ମୁଁ କିଛି ଶୁଣି ନାହିଁ । ପୁଅ ଆଣ, ବାପ ଆଣ, ଡ଼ିଙ୍କି ଗିଳ୍ ।"

ଛକଡ଼ି ନିରାଶ ହୋଇ ଘରକୁ ଫେରିଲା । ବାଟରେ ଗାଁ ଭିତରେ କଏ କେତେ ରକମ କହିଲେ, କଏ କେତେ ରକମରେ ପଚାରିଲେ । ମିଶ୍ରଙ୍କ କଥା ମନେ ପଡ଼ିଗଲା—"ଛୋଟଲୋକ ଗୁଡ଼ାକ କଏ କେତେ କହିବେ, କରିବେ,—କଏ କାହା ଘର ଭରତି କରିଦେଇ ଯିବ କି ?"

ଦାଣ୍ଡ ଦୁଆର ମୁହଁରେ ପହଞ୍ଚି ଛକଡ଼ି ଦେଖିଲା, ଘରଟା ଆଜି ନିଶବଦ ହୋଇ ରହିଛି । ସଡ଼େଇ ଭିତରେ ଧୂଳି ଘୂରେଇ ଦାମ ମୋତି ଆଜି ଖେଳୁ ନାହାନ୍ତି । ଭାଇ ଦାଣ୍ଡ ଦୁଆରେ ବସି ଭାଗବତ ପୋଥି ଲେଖୁ ନାହିଁ କି ବାଣୀ କାଟୁ ନାହିଁ । ଭିତରକୁ ଛକଡ଼ି ପଶିଗଲା, ଘରଟା କେମିତି ମାଡ଼ି ମାଡ଼ି ପଡ଼ୁଛି—ସ୍ୱର ଶବଦ କିଛି ନାହିଁ ।

କେଉମଣି ଘର ସଜାଡ଼ିବାରେ ଲାଗିଛି—ସେ ଆଜି ଏ ଘର ଗୋଟାକର ଘରଣୀ—ଆଉ କେହି କହିବାକୁ ନାହିଁ ବା ବୋଲିବାକୁ ନାହିଁ—ଲୁଚିବାକୁ ଦେଢ଼ଶୁର ନାହିଁ କି କଜିଆ କରିବାକୁ ବଡ଼ ଜା ନାହିଁ । ଏଣିକି ସେ ଯାହା କରିବ ସେଇଆ—ଘର ଗୋଟାକର ମାଲିକ ସେ ।

ଛକଡ଼ିକି ଦେଖି ନେହମଣି ହସି ହସି କହିଲା, "ଏତେ ବେଳକୁ ମନେ ପଡ଼ିଗଲା କି ଘରକୁ ଫେରିବାକୁ—ଗୋଟାଏ ମଣିଷ ମୁଁ କେତେ ସଜଡ଼ା ସଜଡ଼ି କରୁଥିବି—ଘର ଗୋଟାକର ଜିନଷ ବାରଆଡ଼େ ପଡ଼ିଛି ।"

ନେହମଣିର କଥାଗୁଡ଼ାକ ଛକଡ଼ିକୁ ଆଜି କାହିଁକି ଭଲ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ମନ ଭିତରେ ଭାବିଲା, "ସବୁ ତ କରିବାକୁ ତୁଇ—ତୁଇ ଘର ସଜାଡ଼ିବୁ ନାଇଁ ତ, ଆଉ କିଏ ?" ଉପରେ ପଚାରିଲା—

"ଆଚ୍ଛା ଏ ସମସ୍ତେ କଣ ଗଲେ, ଆଉ ଫେରିବେ ନାଇଁ ?"

"ଦଉଡ଼ି ଯାଉନୁ ଫେରେଇ ଆଣିବୁ ।" ନେହମଣି କୁଲ ବାଉଁଶିଆ ଶିକା ପଲମ ସଜାଡ଼ିବାରେ ମହାବ୍ୟସ୍ତ ।

ଛକଡ଼ି ଖାଇସାରି ଦାଣ୍ଡ ଦୁଆରକୁ ଗଲା, ଘର ଗୋଟାକ ଖାଲି ଅଡୁଆ ଅଡୁଆ ଲାଗୁଛି—ହଁ, ଭାଇ କଣ ଫେରି ଆସିବ ନା କି । କୁଆଡ଼େ ଯାଇ ରହିବ । ଫେର୍ ତ ପିଲା ମାଇପ ସମସ୍ତେ ଯାଇଛନ୍ତି—କେତେ ଦିନ କୁଆଡ଼େ ରହିବ ।

ଦାଣ୍ଡଦୁଆରରୁ ପୁଣି ସେ ଘରଭିତରକୁ ଫେରିଲା—ପୁଣି ଦାଣ୍ଡଦୁଆର—ଘରଭିତର । ନାଃ, କିଛି ଭଲ ଲାଗୁନାହିଁ—ହଁ, ହଁ, ଭାଇ ଫେରିବ, ନିଶ୍ଚେ ଫେରିବ ।

ନେହମଣି କହିଲା, "କାହିଁକି ଏତେ ଝହଲ ପକଉଚ କି—ତାଙ୍କ ଶୋଇବା ଘରେ କଣ କଣ ଜିନଷ ଅଛି—ତୁମକୁ ପଚ କହି ଦେଇ ଯାଇଛନ୍ତି—ସବୁ ବୁଝି ମଣି ରଖ ନାଁ ?"

"କାଇଁକି ଗୋଟାଏ ସବୁବେଳେ କଟର କଟର ଲଗେଇଛ ? ହଁ, ସେ ତ ଗଲେଣି ଘରଦୁଆର ଛାଡ଼ି—ଆଉ କଣ କିଏ ଶିଖ

ପଳାଉଚ ? ଘରେ ତ କୋଲପ ପଡ଼ିଚ, କଣ ଫିଟାଇବା କି ନା ଦେଖିବା ନ ?"

"କଲେ, କେତେ ଡମ ଦେଖାଉଚ ବା—ସେ ଘଲେଇଲେ ଭୁ ଗୋଟେଇଲୁ ନ ?"

"ଆଉ ନଇଲେ—ଘରୁ କଣ ଘିନ ପଟେଇଚ ଯେ, ଏଇଁଲଗେ ନ ଦେଖିଲେ ତର ସହୁ ନାଇଁ !"

"କଣ ଘିନ ପଳାନ୍ତା ବା—କୁଲା ବାଉଁଶିଆ ହାଣ୍ଡି କୁଣ୍ଢେଇ ? ଯାତ୍ରା ନେଇ କରି ଗଲା ସବୁ କଣ ଛଟକ ଦେଖେଇ କରି ନେଇଚ କ ।"

ଛକଉ ମନୁଟା କାହିଁକି ବଡ଼ ଖରାପ ହୋଇଗଲା—ସବୁତ ଦେଖେଇଚ, ଲୁଗାପଟାର ବୁଜୁଲାଟି, ଖିସା, ବଟୁଆ, କାହିଁରେ ତ ଗୋଟାଏ ପଇସା ନ ଥିଲା, ଟେଟସାଟାରେ ପାଞ୍ଚଟା ଟଙ୍କା ପଡ଼ିଚ, ଅଧଲା ଯାହୁଲା ହେଇ ଗୃହ ଅଣାର । ଆଉ ନେଲା, ଘୋଉ ବାଟରେ ।

"ତୋ ଆଖିରେ ଆଙ୍ଗୁଠି ଗେଞ୍ଜି କରି କହୁଥାନ୍ତା, ଏଇ ବାଟରେ ନେଲ । ରହ, ଥପୁ ଧର—ଗୃହ ଦିନରେ ଫେରେ ଶୁଣିବୁ କୋଉଠି ଯାଇ ଘର ଦୁଆର ବାଟ ବଟିଗ୍ଯ କରି ଥା' ମିଛ ସେ ରହୁଲଣି । ଅପୁ ଧର, ଏମିତି କାହିଁକି ହଉଚୁ ?"

ଛକଉ ଥପୁ ଧରି ରହିଲା—ଦିନେ, ଦି'ଦିନ, ତିନି ଦିନ । କାହିଁ ? କିଛି ତ ଖବର ଅନ୍ତର ନାହିଁ । ଜଗା ସେଠି କହିଲା, ବରଜ ହରପୁର ଗୌରାଙ୍ଗ ଶେଣ ଘରକୁ ଯାଇଛି । ଏତେ ଦିନ କଣ ତାର ଘରେ ଅଛି ? ନା, ତା ଘରୁଟାରେ ଆଉ ଏତେ ଦିନ ରହନ୍ତା ? ଦିନେ, ଦି'ଦିନ, ତିନି ଦିନ—ଦିନକୁଦିନ ଘରଟା

ବେଶି ମାଡ଼ ମାଡ଼ି ପଡ଼ୁଛି । ଘରେ କାହାରେ ଲୁଆଡ଼େ ଛକଡ଼ିର ମନ ଲାଗୁନାହିଁ—ଯା ହୋ, ମାହାଳିଆରେ ଖାଇଟା ଏମିତି ଭୂତ ଲାଗିଲା ପରି ଜଣେଇଲା କାହିଁକି ଭଲ । ଭନେ ନ ହେବା କଥା ଛକଡ଼ିକୁ କହିଥିଲେ ସେ କଣ ମଙ୍ଗି ନ ଥାନ୍ତା । ଛକଡ଼ିର ନିଜ ଦୋଷ ମନେ ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ ।

ଦିନ ଦି'ପହର ହେଲାଣି । ଭାରି ଖରା । ଛକଡ଼ି ଖାଇ ସାରି ଆଜି ଭାଇର ଶୋଇଲାଘର କଣ୍ଟ ନେଲା । ବିଛଣା କାହିଁକି ତାର ଅଣୁଛି । କେମିତି ସେ ଘରଟାକୁ ଫିଟାଇବ । କଣ ସେ ଘରେ ଅଛି କେଜାଣି—ଛକଡ଼ିକୁ ଦିନ ଦି'ପହରରେ ଡର ମାଡ଼ିଲା ।

ବାରିପଟ ଆମ୍ବଗଛରେ ଗୋଟାଏ କପୋତ ବସି ଡାକ ଛାଡ଼ୁଛି, "ସୁନ୍ଦଳ ମାଣ ପୂରିଲା—ଉଠୁରେ ପୂରା—ଉଠ୍ ଉଠ୍ ଉଠ୍ ।" ଡାମରା କାଉଟା ପିଢ଼ା ଉପରେ ବସି ଘଡ଼ିକେ ପହରକେ ଡାକ ପାରୁଛି—"କା—କା"—ଛକଡ଼ିର ମନଟା ଉଦାସ ହୋଇଗଲା । ଭାଇ ବାପ ମା—ସମସ୍ତଙ୍କ କଥା ମନେ ପଡ଼ିଲା, ସମସ୍ତେ ଥିଲାବେଳେ ଏ ଘର କଣ ହୋଇଥିଲା ଆଜି କଣ ହୋଇଛି ! କାହାର ସମ୍ପତ୍ତି, କାହାର ବାଡ଼ି ଘର, ଛକଡ଼ି କିଛି ବୁଝିପାରିଲା ନାହିଁ । ସବୁ ଅନ୍ଧାରିଆ ଦିଶିଲା । ମନଟା ତାର ପିତା ପଡ଼ିଗଲା ।

ଛକଡ଼ି ଘରଟାକୁ ଫିଟାଇ ଦେଇ ଦେଖିଲା ସବୁ ଜିନିଷ ଯେମିତି ସେମିତି । ପେଟରାଟା ହେଲେ ଭଙ୍ଗା ହୋଇ ତଳେ ପଡ଼ିଥାନ୍ତା । ହେଁସ ଖଣ୍ଡେ ଉଇ କାଟି ଦେଇ କିଛି ରଖି ନ ଥାନ୍ତା । ଓଳିଆପଟର, ଘଡ଼ିକୁଣ୍ଡା, କିଛି ନ ଥାଇ ଘରଟା ଖାଲି ପଡ଼ିଥାନ୍ତା ହେଲେ ! ତେବେ ଅବା ଛକଡ଼ିକ ଟିକିଏ ଭଲ ଲାଗନ୍ତା । [illegible]

ଜନଷ ହେଲେତ ଭାଣ୍ଡି ସେ ସାଥିରେ ନେଲା ନାହିଁ, ସେମିତି ସବୁ ଥୁଆ ହୋଇଛି—ଘଡ଼ିକୁଣ୍ଡା, ହେଁସ, ବହୁଣା । ଛକଡ଼ି ସୁରଆଡ଼ି ହଣ୍ଡ୍ରୁଛି—ଯେମିତି କି କଣ ହଜେଇ ପକେଇଛି, ଏଇ ଷାଣ୍ଡତକୁ ଓଳଆ ସନ୍ଧରୁ ପାଇବ । ତା' ଆଖି ପଡ଼ିଗଲା ଗୋଟାଏ ଜନଷ ଉପରେ—ସେଇ ରବର ହଂସ—ଚପିଦେଲେ କୁଁ କୁଁ ବୋବାଏ । ଛକଡ଼ି ସେଇ କୁଣ୍ଢେଇଟାକୁ ଆଣି ତା ଛାତିରେ ଚପି ଧରିଲା, ଆଉ ତା ଆଖିରୁ ଝର ଝର ହୋଇ ଲୁହ ଝରି ପଡ଼ିଲା । ଛକଡ଼ି ଛକଡ଼ି ! ବଇଁଶଟା ଯାକ ତ ସମ୍ପତ୍ତି ଖାଇ ଯାଇଥିଲେ, ଏବେ ଏ ସମ୍ପତ୍ତି କିଏ ଖାଇବ ! ଛକଡ଼ି ସେ କୁଣ୍ଢେଇଟିକୁ ହାତରେ ଧରି ଆଉଥରେ ଚୁମିଲା । ତାକୁ ଦିଶିଲା, ସୁରଟି ପିଲାଙ୍କର ଆଠଟି ଛୋଟ ଛୋଟ ହାତ ଆଜି ଯେମିତି ଲମ୍ବି ହୋଇ ଆସୁଛି ଏଇ କୁଣ୍ଢେଇଟିକୁ ଧରିବାକୁ—ଲୁହରେ ସେ ଅନ୍ଧ ହୋଇଗଲା ।

ଛକଡ଼ି ନେହମଣିକୁ ଚୁମିଲା ନାହିଁ, ହସି କରି ପଚାରିଲା ନାହିଁ—ଯୋଉଠି ବସିଛି, ସେଠି ଗଲ ଗଲ ହୋଇ ଲୁହ ଗଳି ପଡ଼ୁଛି । ନେହମଣି ତାକୁ ଦେଖି ମନେ ମନେ ହସୁଛି—"ମାଇଚିଆଟା ଭାଇସୁଆଗୀ ହଉଚି—ଦିନେ କି ଦି'ଦିନ ଏମିତି ହବ—ସେଇଥିରୁ ବଳେ ଯୋଉ କଥାକୁ ସେଇକଥା ହବ ନି ।"

ଛକଡ଼ି ଦୋକାନଘରକୁ ସଞ୍ଜବେଳେ ଗଲା ନାହିଁ । କୁଜକାଜ ହୋଇ ଦାଣ୍ଡ ପିଣ୍ଡାରେ ବସିଛି । ସାଧୁଆ ମାଆ ବୁଢ଼ୀ ହାତରେ ଭାଙ୍ଗ ଦି'ଖଣ୍ଡ ଧରି ଚିଗ ଲୁଗାଟିକୁ ବିହଯାକ ଓଟାରି ଓଟାରି ଆଉଛି । ଭାରି ପୁରୁଣା ବୁଢ଼ୀ—କେଉଁ କାଳର—ଏଣିକି ଆଉ ଭଲ ଦାଣ୍ଡ ଦିଶୁ ନାହିଁ । ସାଧୁଆମା ବୁଢ଼ୀ ଆପେ ଆପେ କହୁଛି, "ଆହା, ଏଇସ୍ତା କାଳ, ଏଇସ୍ତା କାଳ ଶେଷକୁ—ଏଇତା ଏମ ମନରେ ଥିଲା—ଏ ଦାଣ୍ଡ ତ କେଡ଼େ ଅସୁନ୍ଦର ଦିଶିଲା ଲୋ ।

କାହାର କଣ ସେ କରୁଥିଲା ? ମୁଣ୍ଡକୁ ତଳକୁ କରି ବାଟ ଚାଲୁଥିବ ଯେ, ମାଛକୁ ମରି ବୋଲି କହିବ ନାହିଁ, ହଳଦୀ ପାଣିକୁ ଗୋଡ଼ ଦେବ ନାହିଁ—ଆଜି ଗୋଟାଏ ପୁଅ ଅଛି, ଆଉ ଗୋଟାଏ ଝିଅ ଅଛି ଏ ଗାଁରେ । ପ୍ରଧାନ ବୁଢ଼ୀ ଥିଲେ ଏଇ କଥା ହୁଅନ୍ତା—ଶାଶୁଖିଆ ଭଟନେ ତ 'ନରଜୁଆ' ବୋଲି ଝଟନେ ମୁହଁରେ ଧରି ନାହିଁ ।" ବୁଢ଼ୀର ଶ୍ୱଶୁର ନାଁ ବରଜୁ—ସେଥିପାଇଁ ସେ ଝ ବରଜୁର ନାଁ ଧରିଲାନାହିଁ । ତା ଆଖିରୁ ଲୁହ ଶୁଖି ଯାଇଚି । ଆଖିପତା ଟିକିଏ ଓଦା ହୋଇ ଯାଇଛି—ସେ ତାକୁ କୋତରା କାନିଟିରେ ପୋଛିପାଛି ଦେଉଛି ।

ଛକଡ଼ି ଯାହା ଦାଣ୍ଡ ପିଣ୍ଡାରେ ବସିଥିଲା, ଘର ଭିତରକୁ ଦଉଡ଼ି ଯାଇ ଝିଅ ଝିଅ ବୋଲି ଡାକିଲା । ଏ କଣ ! ସେ ପାଗଳ ହୋଇଯିବ କି ! ରାତିରେ ଭାତଥାଳି ପାଖରେ ଛକଡ଼ି ବସିଚି, ଲୁହ ବୋହି ଭାତଗୁଡ଼ାକ ଓଦା ହୋଇଗଲାଣି । ଘର ଭିତରେ ଶୋଇଚି, ରାତି ଅଧରେ ବଳିବଳଉଚି—"ଝିଅ, ଝିଅ !"

ନେହମଣି କେତେ କଥା କହୁଚି, କେତେ କଥା ପଚାରୁଚି । ହଁ ହଁ କରି କଣ ଜବାବ ଦେଉଚି—ମନ ତାର ଠିକ୍ ନାହିଁ ।

ତହିଁ ଆରଦିନ ସକାଳୁ ନେହମଣି ଦେଖିଲା, ଛକଡ଼ି ଘରେ ନାହିଁ; ଦି'ପହର ହେଲା, ସଞ୍ଜ ହେଲା—କାହିଁ, କୁଆଡ଼େ ଗଲା ? କେତେ ଆଡ଼େ ମଣିଷ ଖୋଜିଲେ; କୋଉଠି ତ ମିଳିଲା ନାହିଁ ।

ଛକଡ଼ି ସକାଳୁ ଉଠି କୁଆଡ଼େ ଯାଇ ନାହିଁ—ଯାଇ ବସିଛି ହରିପୁର ଗୌରାଙ୍ଗ ଶେଣ ଦୁଆର ମୁହଁରେ । ଦାଦକ ଦେଖି ପକେଇ ଦାମ ଘରଭିତରକୁ ଦଉଡ଼ିଯାଇ ଡାକ ପକେଇଲା; "ବୋଉ ଲୋ, ଦାଦ ଆସିଚି !"

ରଞ୍ଜୁ ଆସି ଦେଖିଲା, ଛକଡ଼ି ଭୁନାହିଁ ହୋଇ ଦାଣ୍ଡ-ଦ୍ୱାରେ ବସିଛି ।

"କି ରେ, ଏଠି କାହିଁକି ବସିଛୁ, ଆ ଭିତରକୁ ଆ" କହି ରଞ୍ଜୁ ଛକଡ଼ିକୁ ଘର ଭିତରକୁ ଡାକିନେଲା ।

ଘର ଭିତରକୁ ଯାଇ ରଞ୍ଜୁ ପଚାରିଲା, "କାରେ ଆଜି ଆସିଗଲୁ ?"

ଛକଡ଼ି ଧୀରେ କହିଲା, "ମୁଁ ଯିବି ।"

ରଞ୍ଜୁ ପଚାରିଲା, "ତୁ କୁଆଡ଼େ ଯିବୁ ରେ ?"

"ଲୋକେ ଯୁଆଡ଼େ ଯିବ ?"

ଠକ୍ ଠକ୍ ହୋଇ ଛକଡ଼ି ଆଖିରୁ ପାଣି ବହି ପଡ଼ିଲା— ଛି, ଛି, ମାଇଚିଆ ଟୋକାଟା ।

ସମାପ୍ତ